

ANNALER
FOR
NORDISK OLDKYNDIGHED
OG HISTORIE,

UDGIVNE
AF
DET KONGELIGE
NORDISKE OLDSKRIFT-SELSKAB.

1856.

KJØBENHAVN.

TRYKT I L. LEVINS BOGTRYKKERI.

HISTORISKE EFTERRETNINGER OM ABRAHAMSTRUP GAARD I DEN ÆLDRE OG NYERE TID,

AF C. F. WEGENER.

(Læst i Selskabets Aarsmøde paa Christiansborg den 7de Mai 1854.)

Anden Deel.

Det gamle Abrahamstrup havde faaet Navnet Jægerspriis, der meget snart og uden noget offentlig Bud antog Formen Jægerspriis, som i det følgende skal bruges. Gaarden og Godset vendte tilbage til Kronen, og Hahn, der i nogle Aar havde havt en saa betydelig Indflydelse paa begge, var død, strax efter at han igjen havde skilt sig derved. Denne Forandring af Navn og af Eier, der paafulgte i saa kort Mellemlum, betegner en Hovedepoche i Jægerspriis's Skjæbne. Den danner Udgangspunktet for dets nyere Historie, som derfra i en og samme Aand eller Retning fortsættes gjennem en Periode af hundrede og femoghalvfjerdsindstyve Aar indtil vore Dage, da dets nyeste Historie synes at skulle begynde. Men det nyere Jægerspriis's Historie er, med Undtagelse af enkelte Afsnit, hverken saa afvejlende og lærerig eller saa fuldstændig oplyst ved autentiske og tilgjængelige Aktstykker som det gamle Abrahamstrups.

Det nyere Jægerspriis blev ligesom andet umiddelbart Krongods bestyret af det Kongelige Rentekammer, naar det ikke paa kortere eller længere Tid var overdraget til Medlemmer af det Kongelige Huus, ved hvis Afgang eller Afkald det atter vendte tilbage til Rentekammeret, indtil det paany kunde blive bortgivet. Den lokale Bestyrelse var betroet til en paa Gaarden boende Mand, en Ridefoged, Forvalter eller Inspector. Dette var den stadige Gang under hver Konges Regjering. Men Bestyrelsen af Jægerspriis udmærkede sig med Undtagelse

af den Periode, hvori det var overladt til Kong Christian den Syvendes Broder Arveprinds Frederik, ordentligviis ikke fremfor den af andre Kronens eller Privates Godser paa samme Tid, og Bestyreren havde hverken den udstrakte Myndighed eller den personlige Anseelse som hine gamle Lehnsmænd, i hvis Sted han paa en vis Maade var traadt. Et magert Stof at bearbejde.

Det nyere Jægerspriis's Historie frembyder derhos Vanskeligheder paa Grund af Kildernes Utilstrækkelighed. Naar Godset umiddelbart blev bestyret af det Kongelige Rentekammer, sendtes naturligviis ligesom i Lehnstiden alle Beretninger til dette, og de bevares endnu i offentlige Archiver, hvorfra saamange autentiske Aktstykker til den ældre Historie i første Deel ere leverede. Saasnart derimod Jægerspriis gik over til et Medlem af Kongehuset, blev det et privat Gods, hvorfra Rentekammeret ikke modtog udførligere Efterretninger end fra ethvert andet Gods; det Meste forblev i den prindselige Forvalters nu ikke let tilgængelige Brevkammer, og det Kongelige Geheimearchiv som Huusarchiv har i ældre som i nyere Tid kun ufuldkomment modtaget de Höikongelige Personers skrevne Efterladenskaber, og saagodtsom intet vedkommende Jægerspriis.

Men den nyere Jægerspriiske Histories ringere Betydning og mangelfuldere Kilder blive dog paa Grund af dette Skrifts Plan mindre følelige. Den ældre Historie skulde være Hovedsagen; den nyere kun et Tillæg til denne, og jeg skal end ikke af det rigere Materiale eller det udførligere Forarbejde, som enkelte Perioder kunde tilbyde, lade mig forlede til en Vidtløftighed, der vilde staae i Misforhold til det Hele.

Jægerspriis, som ved Kjøb igjen var bleven Kronens Eiendom, var dog endnu ikke Kjöberen overleveret ved Sælgerens uventede Død. Men uden at oppebie den formelige Overlevering, lagde Kongen Gaarden og Godset under Rentekammerets Overbestyrelse, og allerede den tredie April 1680 udstedede Rentemesteren Geheimeraad Henrik v. Stöcken i Kongens Navn en Confirmation og Förnyelse af den mellem Hahn og Peder Hansen Munk sluttede Forpagtnings-Contract for de tidligere bestemte trede Aar, at regne fra förste Mai 1680¹. Vilkaarene bleve i det Væsentlige uforandrede: Munk fik Hovedgaarden med Ladegaard, Jorder, Enge, Urtehave, Fiskerie, Olden af samtlige Skove, fri Maling paa Möllen, halvandethundrede Meieriköer, Hoverie af Bönderne til Gaardens Drift, Brænd-Udviisning af Skovene, Ægter ved Bönderne med Gaardens Frembringelser til Kjöbenhavn, Overfart ved Sundfærgeren, Draaby Konge- og Kirketiende og Gierlöv Kirketiende, Alt mod en aarlig Forpagtningsafgift af totusinde-

¹ Rentek. Arch. har endnu denne Forpagtnings-Contract, der begynder saaledes: C. 5. Giøre Alle vitterligt. Eftersom vores forrige Geheimeraad og Overjægermester afg. Herr Vincentz Joach. Hahn udi forleden 1679 Aar haver oprettet en vis Contract med Peder Hansen Munk over Jægerspriis Gaards Forpagtning, og den nu ved hans dödelige Afgang, og at Vi samme Gaard Os igjen tilforhandlet have, saavidt er forandret: saa have Vi nu o. s. v. Derpaa følge Vilkaarene i femten Artikler. — Af ældre Forpagtere finder jeg i Draaby Kirkeb. 1668 „Forpagteren Peder Andersen Hegelund” som Fadder ved en Daab. Smstds og ved lignende Leilighed nævnes 1669 „Koforpagteren paa Jægerspriis”, men Navnet anföres ikke. Dog lærer man deraf, at Meieriet allerede dengang var særlig bortforpagtet.

tohundrede Rigsdaler god Courant at erlægge i tvende Terminer, den eenogtredivte December og den første Mai, i det kongelige Zahlkammer; han skulde derhos paa Kongens Vegne indkræve Skatterne, Landgilden og den uvisse Indkomst af Godsets Bønder, og derfor nyde en aarlig Løn af halvtredsindstyve Rigsdaler. I sidstnævnte Henseende betragtedes altsaa Forpagteren Peder Munk, ligesom adskillige af hans Forgjængere, tillige som Kongens Embedsmand, stod i megen Anseelse paa Gaarden og Godset, var Kongens „Forvalter” paa Jægerspriis, en Titel, der ogsaa undertiden offentlig blev ham givet¹.

Derefter udgik fra Rentekammeret under første Mai 1680 et Commissorium til Assessor og Kammersecretair Frederik Giese til Giesegaard, Ridefoged Hans Rostgaard paa Kronborg og Forvalter Christen Nielsen paa Jægersborg at modtage Jægerspriis af Hahns Secretair Oluf Hansen² og umiddelbart igjen overlevere det til Forpagteren Peder Munk: de skulde ved denne Leilighed besigte Hovedgaardens Bygninger, Marker, Ladegaarde, Vangene i Skoven, Agerlandets Fordeling, Fiskeparkerne og samtlige Godsets Bøndergaarde og Huse, og over alt dette forfatte et Inventarium, som med Peder Munks Underskrift vilde blive at indsende til Rentekammeret,

¹ F. Ex. i Commissairernes Indberetning om Godsets Modtagelse og Overlevering til ham, som nedenfor anføres; ligeledes i en Skrivelse (Rentek. Ordre- og Missive-Bøger, No. 627 fol. 41b) fra Rentekammeret til ham af 6 Juli 1680, o. s. fr. — I Draaby Kirkebog (1680 Fest. Ascens. J. C.) kaldes han endog *Ober-Inspectör paa Jægerspriis*, da hans Datter Elisabeth var til Daaben. Men det er vel at betragte som et Galanterie af Degnen.

² Oluf Hansen forestod virkelig Overleveringen. Jeg skal alligevel ikke lade ubemærket, at der maaskee var en anden „Forvalter” paa Jægerspriis: thi ved en Barnedaab i Gierlöv Kirke Søndagen for Fastelavn (Dom. Sexagesima) nævnes foran Færgemanden Peder Löck og Birkeskriveren Hans Knudsen — „Forvalteren Johan Wilhelm”. Jeg erindrer ellers ikke at have truffet paa denne Mand. Han kunde dog mulig være fra et af Nabogodserne.

for siden igjen at benyttes under Gaardens Aflevering ved Forpagtningstidens Udløb; de skulde ligeledes meddele Godsets Skovrider, Jens Søborg, den fornødne Instrux til den muligste Vedligeholdelse og Forbedring af de Jægerspriiske Skove¹.

Den fornyede Forpagtning tog sin Begyndelse strax fra samme første Mai af. Men Commissairerne kunde under Høitidelighederne ved Prindsesse Ulrikke Eleonores Formæling² og paa Grund af Kongens forestaaende Reise til Grevskabet Oldenborg og de deraf følgende Forretninger³ ikke indfinde sig til Aastedmødet paa Jægerspriis før den fjortende Juni. Her traf de strax de Hahnske Arvingers Befuldmægtigede Oluf Hansen, som fremlagde Jordebogen og Inventariet, der skulde tjene til Veiledning ved Godsets Modtagelse. Commissionen undersøgte Alt, hvilket maatte tage Tid⁴; men den fandt Alt rigtigt. Den nye Jordebog og det nye Inventarium blev i det Hele som de ældre. Begge ere vigtige og autentiske Kilder til Kundskab om Jægerspriis's Tilstand, som det var, da Kongen atter overtog Godset, og som det derefter i en lang Aarrække vedblev at være.

Jordebogen⁵ begyndte med en Beskrivelse af Godsets

¹ Orig. i Rentek. Arch. Ogsaa in extenso indført i Commissairernes Indberetning.

² Tage-Regist. S. 143—46. Formælingen selv paa Skotterup ved Halmstad den 6 Mai 1680.

³ Commissairerne undskyldte selv Udsættelsen med Kongens forestaaende Reise. Tage-Reg. S. 148 nævner den Oldenborgske Reise.

⁴ Rentek. Arch. bevarer som Vidnesbyrd derom adskillige Breve til Fr. Giese, der formodentlig kun i nogle Dage blev paa Jægerspriis, fra Christen Nielsen, som synes at have været meest virksom ved Forretningen.

⁵ Rentek. Arch. har flere Jordebøger fra denne Tid. Jeg holder mig i det følgende til tvende af dem, nemlig den af Oluf Hansen selv underskrevne og den, som er vedføiet Commissairernes Indberetning, hvilke begge ere ligelydende.

Omfang: Jægerspriis Slot og Hovedgaard samt underliggende Gods, der grændsede op til Hornsherred, strakte sig mod Syd og Sydvest til Onsved under Svanholm og Skulleløv under Selsøe Gods, og var forresten omgivet af Stranden eller Isefjorden. Derefter fulgte de trende Hovedstykker om Gaarden selv, om Tienderne og om Bøndergodset. Gaarden selv havde endnu uforandret den gamle Hovedgaardstaxt, hundrede og elleve Tønder treogenhalv Skjæppe Hartkorn¹. Til Gaarden hørte for det første Slottet og Ladebygningerne; om hvis Tilstand Inventariet skulde give nærmere Oplysning. Dertil hørte for det andet de gamle Ladegaardsmarker, inddeelte i otte Vange, nemlig Krabbedamsvang, Møllevang, Övredraabyvang, Ryet og Ryddelandet, Leergravsvang, den lille Ertehave, Vangen ved Aages Huus og den nyryddede Vang; ligeledes den lille Ladegaard, oprettet af Hahn i Hornsved Skov, med fire ikke ubetydelige Vange, hver omtrent fyrgetyve Tønder Land store². For det tredje hørte til Hovedgaarden adskillige Enge, nemlig Kongens Enghave ved Stranden, den lille Enghave bagved Hollænderiet, den store Eng, Stæren, i Hornsved, nogle Enge i Gaardens Vange og den Eng i Skoven, som laa til den lille Ladegaard; dertil kom endnu tvende meget anseelige Græsgange, Kokobbelen og Öxnekobbelen. For det fjerde havde Gaarden vidtløftige Skove, navnlig den store Hornsved, Draabylund og Gierløvlund, med Olden, Græsgange og meget Vildt. Til Gaardens umiddelbare Eiendomme regnedes ogsaa Færgehuset³ samt Fiskerier i Damme og

¹ Saaledes i Meulengrachts Tid. See ovenfor I Deel S. 207.

² Disse fire Vange finder jeg ingensteds særlig navngivne; deres Areal slutter jeg mig til af det, som Inventariet indeholder.

³ Færgehuset bortfæstedes paa visse Vilkaar. I Slutningen af K. Christian IVs Tid nævnes David Færgemand, og siden Hans Davidsen og Rasmus Davidsen i Færgen, der vel have været hans Sønner og maaskee ikke selv Færgemænd. Peder Löck

og Strand, hvorom Inventariet gav nærmere Underretning. Endelig havde Jægerspriis sin egen Birkeret og udelukkende Jagtret overalt paa Godset, der heelt laa i Kongens Vildtbane. — Tienderne, som deels fulgte med Jægerspriis's Patronats-Ret over Gierlöv og Draaby Kirker, deels ved særlig Overeenskomst vare erhvervede¹, udgjorde i Alt sexoghalvfemtsindstyve Tönder og fem Skjæpper Hartkorn, og bestode af Gierlöv Sogns Kirke-tiende, sexogfyrgetyve Tönder og een Skjæppe, Draaby Sogns Kongetiende, femogtyve Tönder to Skjæpper, og sammes Kirketiende til et lige Beløb. — Bøndergodset udgjorde, Skovboerne, Veirmöllen og lidt öde Gods iberegnet, paa den Tid lidt over ottehundrede Tönder Hartkorn². Det bestod af Nedre-Draaby med nitten Gaarde, af hvis Fæstere fire desuden dreve særlig skyldsat Gaardsædejord³, af Hartkorn hundrede og fireogfyrgetyve Tönder, fem Skjæpper og eet Fjerdingkar, og dertil fjorten Huse; Övre-Draaby med fjorten Gaarde af Hartkorn niogfiirsindstyve Tönder, fire Skjæpper og eet Fjerdingkar, samt fire Huse; Gierlöv med fjorten Gaarde, af hvis Fæstere een desuden drev en særlig skyldsat Gaardsædejord, af Hartkorn hundrede og sexten Tönder, to Skjæpper, tre

eller Löcke var Færgemand nogle Aar efter Souverainitets-Epochen og vedblev at være det omtrent en Snees Aar derefter. Hans Eftermand Peder Pedersen var mandskee hans Søn.

¹ Nemlig Draaby Kongetiende, där særlig var perpetueret hos Jægerspriis. See ovenf. I D. S. 207. 239. Derimod hørte Gierlöv Kongetiende ikke dertil, men til Universitetet (ib. S. 241), af hvilket Hahn blot forpagtede den mod aarlig Afgift.

² Nöiere angivet 808 Tdr. 4 Skp. 2½ Alb., hvoraf 737 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. 2½ Alb. faldt paa det egentlige Bøndergods efter Jordebogen.

³ Betyder her uidentvill Jord, som havde ligget til Gaarde, der nu vare öde eller uden Fæstere. Nedre-Draaby havde nemlig tidligere i det mindste 23 Gaarde (See I D. S. 251 Not. 1); nu 19 Gaarde og 4 Gaardsædejorder.

Fjerdingskar og halvandet Album, samt ni Huse; Landerslöv med tolv Gaarde og nogle Stykker særlig skyldsats Kirkejord af Hartkorn hundrede og tre Tönder, samt tre Huse; Lyngerup med otte Gaarde af Hartkorn otteoghalvfemtsindstyve Tönder, fire Skjæpper og to Fjerdingskar, samt fem Huse; Törslov med sytten Gaarde, af hvis Fæstere een drev en særlig skyldsats Gaardsædejord, af Hartkorn hundrede og fireogfiirsindstyve Tönder, fem Skjæpper og eet Fjerdingskar, samt tre Huse. Disse sex Byer¹ havde altsaa fireogfiirsindstyve Gaarde og sex Gaardsædejorder med Hartkorn syvhundrede og syvogtredive Tönder, tre Skjæpper, tre Fjerdingskar og to et halvt Album, samt otteogtredive Huse. Dertil kunde vel endnu regnes Skovboerne, der, skjönt bosatte paa Hovedgaardens oprindelige Grund, nu vare særlig skyldsatte og hoveripligtige under den lille Ladegaard; de vare i Alt fireogtyve deels Gaarde deels mindre Steder² og stode tilsammen for syvogfyrgetyve Tönder, to Skjæpper og eet Fjerdingskar Hartkorn. Ligeledes kunde henføres til Böndergodset Jægerspriis's Veirmölle, der, om den end maaskee stod paa Gaardens Grund³, dog var særlig skyldsats for ti Tönder, fem Skjæpper Hartkorn og bortfæstet til Peder Erlandsen⁴; og endelig to öde Jorder i Gierlöv, som

¹ Godset havde været större. Salg og Mageskifter kunde hyppig frembringe nogen Forandring. Den betydeligste Afgang var vistnok den, hvorved de store Gaarde i Skullelöv (1669) vare komne til Selsöe. See ovenfor I Deel S. 226—27.

² Jordebogen sætter de fleste af disse Gaarde til lidt over 2½ Tönde Hartkorn; men nogle havde neppe 1 Tönde og et lille Sted kun 3 Fdk. Den eneste lidt större Gaard var bortfæstet eller overdraget til Skovrideren Jens Söborg og stod for 4 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk.

³ I en Extract, som er tilföiet Jordebogen, findes nemlig Möllen sammenregnet med Hovedgaards-Taxten.

⁴ Her er kun Tale om een Mölle under Jægerspriis, da den tidligere nævnte Mariboholms-Mölle ikke mere synes at forekomme,

Færgemanden Peder Løcke havde havt, men nu frasagt sig, og som stode for tolv Tønder fem Skjæpper Hartkorn. Det hele Antal af større eller mindre Bøndergaarde, Möllen, Gaardsædejorden og de øde Gaarde deri medregnede, vilde altsaa stige til hundrede og sytten med det ovennævnte for Bøndergodset anførte Hartkorn. Endelig det hele paa Hovedgaarden, Tienderne og Bøndergodset hvilende Hartkorn vilde udgjøre omtrent tusinde Tønder, lidt meer eller mindre efter forskjellige Beregningsmaader¹.

Inventariet var ligesom et Supplement eller en yderligere Forklaring over den Deel af Jordebogen, der angik selve Hovedgaarden og dens umiddelbare Tilliggende. Det bestod af tre Stykker: om Lösöre af alle Slags i Bygningerne og Haven, om Bygningernes Beskaffenhed og om Hovedgaardens landøconomiske Tilstand og Drift. Det første Stykke opregnede Alt, hvad der ved Overleveringen fandtes i hver enkelt af Hovedgaardens Bygninger eller Længer, gennemgaaende disses forskellige Værelser, Kamre eller Afdelinger. Det nævnede først det store

i al Fald ikke under dette Navn. I Jægerspriis Mölle anføres omtrent ved Souverainitetens Indførelse en Hans Möller, der nok har været Peder Erlandsens umiddelbare Forgjænger; i Slutningen af Christian Vs Regjering nævnes Anders Arvedsen som Möller, og i hans Slægt synes Möllen at være bleven til ved Begyndelsen af det 19 Aarhundrede.

¹ I den nysnævnte Extract, hvormed Jordebogen sluttes, er hele Hartkornet angivet til 1017 Tdr. 2 Fdk. $2\frac{1}{2}$ Alb., nemlig for Hovedgaard og Mölle 122 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk., de sex Byer 737 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. $2\frac{1}{2}$ Alb., Skovboerne 47 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk., Tienderne 96 Tdr. 5 Skp. og de to øde Jorder 12 Tdr. 5 Skp. Men denne Extract er senere tilføjet, og Oluf Hansen har, skjönt han anfører alle de samme enkelte Dele med den angivne Hartkornstaxt, dog kun angivet Summen af Hartkornet til 977 Tdr. 5 Skp. 1 Fdk. $\frac{1}{4}$ Alb. $\frac{3}{8}$ Penning. Jeg tør neppe ansee det for en Regningsfeil; men jeg veed saa ikke, hvorledes han er kommen til denne Sum.

grundmurede Huus i Borgegaarden ved Broen og deri den store Stue mod Vest, Sengekammeret, Contoirtet, Borge-stuen, Spisekammeret, Kjøkkenet, Kammeret paa Kjøkken-gangen, Bryggerset og Kjelderen med alt Indbo¹ i hvert enkelt Rum; dernæst selve Slottet, hvori den store Borgestue, et Værelse mod Vest, den överste Sal mod Vest, den anden Sal mod Öst og Kammeret mellem begge Sale, ligeledes med Angivelse af Bohave paa hvert Sted; det blev derhos bemærket, at Borggraven var af Hahn forsynet med en ny Kampesteensmuur paa de tre Sider, nemlig fra Skriver-stuen til Havens Indgang og paa begge Siderne ud imod Haven. Inventariet nævnede fremdeles Haven med Lyst-huus og alle de Frugttræer, som fandtes baade i den ældre Have og i den nye²; endvidere Staldbygningen med

¹ De gamle Fortegnelser over Indbo ere ofte ret lærerige, men det forekommer mig dog ikke, at de her i hvert enkelt Værelse eller Rum anførte Mobilier have noget særlig characteristisk. I Værel-serne nævnes Ege- og Fyrreborde (Schifuer), Ege- og Fyrre-Senge-steder, et Ege-Skab med udsnittet Arbeide, en stor rødmalet Kiste med udhugget adeligt Vaaben, Bænke o. desl. — I Bryggerset en Kölle, en Olden, et stort Bryggekar, et Stöbekar, en indmuret Bryggekedel o. s. v. I Kjælderen nævnés to gamle Zerbster Ölfade.

² I den gamle Have: 1 stor Vildstamme med Æbler og Pærer, 1 Æbletræ, 1 Valdnöddetræ, 7 Blommetræer, 25 Morelletræer, 22 store alm. Kirsebærtræer, 40 toaarige do., 40 smaa do., 96 Rostokske Lindetræer og i Bomskolen 40 Poder af Æbler og Pærer samt 22 Kirsebærtræer satte af Kjernen. — I den nye Have: 39 Æbletræer, 34 Pæretær, 1 Pundkirsebærtræ med 3 Poder under, 19 Morelletræer, 63 alm. Kirsebærtræer, 6 hamborgske hvide Blommetræer med 2 Poder under, 24 alm. Blommetræer, 1 Löntræ, 1 Linsentræ, 2 Sevenbomtræer, 1 Hæk med Provindsrosentræer og mange Roser i Lystquartererne, 6 Anlæg med Buxbom, 2 do. med Timian, 1 Solskive og 1 Vaaben i Buxbom-Anlæg. Hegnene om alle Quarterer anlagte med Ligustrum, Ribs og Stikkelsbær, 5 Rabatter med Lavendel, 6 Quarterer med Hvidkaal, 3 Quarterer med alleslags Roer, Rabatter satte med Gulerodfrö, Lögfrö og ung Timian, 2 Quarterer med Brunkaal, 2 Quarterer med Erteskok, tyrkiske Bönner, vælske Bönner, Sukkererter og hvid Sennep. — Hahn havde paa

deri værende Redskaber, Skriverstuen paa samme Maade og endelig Holländerens Bolig med Fortegnelse over Lösøre i dens enkelte Dele, i Stuen, i Kammeret ved Stuen, i Spisekammeret og i Melkestuen. Det andet Stykke var en Synsforretning over de enkelte Bygningers Tilstand: det store grundmurede Huus, som kaldtes Slottet, var bröstfældigt paa Vinduer og Vindueskarme og behövede en Deel Tagsteen og Kalk til Tagets Udbedring, for at ikke Bröstfældigheden skulde tage Overhaand, Loftet fordærves og endnu større Reparationer blive nödvendige; det store grundmurede Huus i Borgegaarden for Vindebroen¹ behövede kun en ringe Udbedring med Tagsteen og Kalk; den store Staldbygning var i god Stand; den store nye Lade, opført af Hahn, fireogfyrgetyve Fag lang og sex Fag bred af Muur og Bindingsværk med Straatag og tvende Porte, var ogsaa i god Stand; den nye Kostald, opført af Hahn, tredive Fag af Muur og Bindingsværk med Straatag, ligeledes; den for nogle Aar siden af Elletömmere byggede Oxestald paa fjorten Fag heldede derimod allerede mod Vesten og behövede Hjælp; den gamle Fæstald paa otteogtyve Fag var skröbelig; Skriverstuen, hvori Fogederne havde deres Værelser, var nogenledes ved Magt; Hollænderie-Boligen ligeledes; Ladegaarden, som Hahn havde ladet opføre i Hornsved Skov,

Jægerspriis en Gartner ved Navn Willum Hardus el. Wilhelm Hardus, formodentlig en Fremmed, der vistnok havde gjort alle disse Anlæg, og fortsatte siden i samme Stilling sin Virksomhed gjennem en lang Række af Aar. Hans Eftermand Antoni kunde maaskee være af Ridefoged Henrik Antonis Slægt, hvilket dog er ganske uvist.

¹ Derved maa uden tvivl forstaaes den nuværende söndre Flöi eller Længe, der vender ud imod Ladegaardsbygningerne, skjönt den först senere har modtaget sin nuværende Skikkelse. Hvad der dengang kaldtes „Slottet“, bliver altsaa den nuværende nordre Flöi eller Længe, navnlig Midtpartiet af samme, der vender ud imod Haven, og er forsynet med det store Taarn.

var i fuldkommen god Stand, og ved denne fandtes tillige en Oxestald med Leervægge til halvtredsindstyve Par Öxne. Det tredie Stykke af Inventariet gav kortelig Oplysning om Hovedgaardens Agerbrug, Fædrift og Fiskerie. De otte gamle Ladegaards-Marker udgjorde tilsammen trehundrede og tre Tönder Land, nemlig Krabbedamsvang niogfyrgetyve, Møllevang toogtrediv, Övredraabyvang syvogfyrgetyve, Ryet niogtrediv, Leergravsvang halvfjerd-sindstyve, den lille Ertehave sexten, Vangen ved Aages Huus fireogtrediv og den nyryddede Vang sexten Tönder; og disse Marker, der alle vare gjødede undtagen Övredraabyvang, bleve deelte i fire Dele, hvoraf de tre dyrkedes, medens den fjerde laa over¹; til Ladegaarden i Skoven hørte fire Marker, tilsammen hundrede og tred-sindstyve Tönder Land, og af disse fire Marker bleve de to besaaede med fiirsindstyve Tönder Rug, medens de to andre brugtes til Höslæt og gave tredsindstyve Læs; den hele Udsæd i Gaardens Marker var dengang tohundrede og tooghalvtredsindstyve tre Fjerdedeel Tönde, nemlig hundrede og niogfyrgetyve Tönder Rug, fiirsindstyve en Trediedeel Tönde Byg, og treogtyve en halv Tönde Havre. Til Qvægets Underholdning Vinter og Sommer tjente de ovennævnte Enge og Græsgange, saaledes at Kongens Enghave ved Stranden ordentligviis gav tred-sindstyve Læs Hö, den lille Enghave ved Holländeriet trediv, Stæren tohundrede og Eng-Stykkerne i Gaardens Vange fyrgetyve Læs; Kokobbelen kunde græsse tohundrede Köer og Öxenkobbelen ligesaamange Öxne²; den daværende Qvægbesætning udgjorde halvandethundrede Köer, hvoraf de hundrede og trediv taxeredes til sex Rigsdaler Stykket, Resten, som vare gamle, til fem Rigsdaler, saa

¹ Disse Vange, hedder det, blifuer deelt udj 4 Parter, deraf saaes de 3 parter, og den 4de ligger udj leide.

² Disse Græsgange ere uidentvill i Hovedsagen det Areal, hvoraf den mindre Avlsgaard, Christiansminde, i vore Dage er dannet.

at hele Qvægbesætningen kunde anslaaes til en Værdie af ottehundrede og fiirsindstyve Rigsdaler. Fiskerierne endelig, som hørte til Jægerspriis, vare den store og lille Krabbedam i Krabbedamsvang, nylig opstemmede samt forsynede med Tømmerværk og Prop eller Stigboer¹, Andekjær i Skoven, ligeledes opstemmet, grøftet og forsynet med Prop, en lille Søe i Skoven og to mindre oprensede Huller, hvortil endnu kom et Bundgarns-Stade til Sildefiskerie i Stranden; men de fleste af Fiskedammene vare uden Besætning, og kun for Skovsøen nævnedes Giedder, Aborrer, Brasen, Flirer og Skaller.

Saaledes befandtes Jægerspriis's Tilstand, da det vendte tilbage i Kronens umiddelbare Besiddelse. Endnu i samme Aar sluttede Kongen, efter at have confirmeret det af Hahn udstedede Kaldsbrev for M. Frederik Davidsen Knopper som Sognepræst i Gierlöv², en Overeenskomst med Universitetet, hvorved han erholdt Kongetienden af Gierlöv paa de samme Vilkaar, hvorpaa denne havde været Hahn afstaaet³. Godset blev nu behandlet som andet Krongods under Rentekammeret; Birkebrevet

¹ Det hedder i Inventariet: *Stoere oc liden Krabbe dam er nyligen opstoffuet vden Besetning — findes for samme dam Tømmerwerck oc Prop.*

² Kongl. Confirmat. af 3 August 1680. Draaby Kirkeb. nævner Præsterne fra 1646 saaledes; Jacob Tagesøn død 18 Febr. 1658, Anders Richardsen død 23 Octbr. 1664, Svend Jensen Bødeker død 21 Mai 1676, kort efter at ogsaa hans Capellan Peder Lauridsen Hindsholm, som han kun havde i 27 Uger, var død, og derpaa Mag. Knopper, der blev „introduceret“ Anno 1676, festo Visitationis Mariæ. Han var Præst i Gierlöv og Draaby lige til sin Død d. 28 Januar 1714.

³ Act. Consistor. (medd. af Prof. Kall Rasmussen): 1680 d. 18 Septbr. blev sluttet, at efter Hs. Majs. naadigste Begjering skulde Gierlöv Kongetiende transfereres til Hs. Maj. paa samme Vilkaar, som sal. Hr. Oberjægermester Hahne den havt haver, alleneste at der bliver mentioneret om den aarlige Afgift at observeres efter Hs. Majs. Skjøde.

ophævedes, skjönt dog Birkedommeren Anders Christensen og Birkeskriveren Hans Knudsen forbleve, og Jægerspriis gjenforenedes med Hornsherred¹, og hele dette Herred, som i sex Aar havde ligget under Roeskildegaaards Amt, underlagdes den niende April atter Frederiksborg Amt, hvoraf det för Hahns Tid havde udgjort en Deel²; en ny Jordebog skulde derhos forfattes over Jægerspriis og de övrige nordsjellandske Amter³. Kort efter foregik en endnu mærkeligere Forandring, idet For-

¹ Sjell. Tegn. Tom. XLII. fol. 364: Brev af 14 Sept. 1680 til Amtmanden i Roeskilde Amt, Hr. Io. Christof. Körbitz, at, eftersom det Hahn givne Birkebrev (af 14 Jan. 1676. I D. S. 249) nu var ophævet, skulde han igjen hensætte Thinghuset ved Landerslöv, og Jægerspriis svare under Hornsherredsting, ligesom Hjortespring og Græsetgaard under samme Thing, som för Birkebrevet blev givet Hahn. Dog nævnes fremdeles Birkedommere for Jægerspriis Gods uden Hensyn til hiin kongelige Befaling. Jeg vil ikke paatage mig at forklare Grunden dertil. Beholdt man maaskee Navnet Birkedommer for Herredsfogderne? I K. Christian IVs sidste Aar nævnes (1646) Herredsfogden Laurids Skött; derpaa (1666) Henrik Rasmussen i Frederik III Tid; saa (1676) Povel Jensen, der udentvivel var Anders Christensens Formand, (som Birkedommer (?) og som Herredsfoged (?).

² Rentek. Ordr. o. Missive-Bøger, No. 627. fol. 101—2: Brev til Amtm. Körbitz i Roeskilde, at han ikke skulde befatte sig mere med Jægerspriis, der nu skulde underlægges Frederiksborg Amt, og Brev til Amtm. Bülow i Frederiksborg, at han skulde overtage Jægerspriis under sit Amt, begge af 9 April 1681. Begge findes ogsaa i Rentek. Exped. Protoc. Tom. XVI p. 170 og det förste derhos in Orig. — Hvorledes Jægerspriis var lagt under Roeskilde Amt d. 8 Marts 1674, see I D. S. 248.

³ Rentek. Exp. Prot. Tom. XVI p. 175—76: Instrux for Commissairene at forfatte en alm. Taxt over alle Landeindomme, og Ordre at begynde med Amterne Kronborg, Frederiksborg, Jægerspriis og Kjöbenhavn. Commissairene her nævnes p. 178: Etatsr. Tage Thott til Vognserup, Assessor og Secretair i Kammer-Col. Frederik Giese til Giesegaard og Anders Boelsen paa Hellestrup, af 16 April 1681. Samme Dag fik Körbitz Brev (Orig. i Rentek. Arch.) at assistere dem.

pagtningen blev hævet, og Gaardens Drift umiddelbart for Kronens Regning overdraget til det kongelige Rentekammer.

Uagtet nemlig Forpagteren ifølge Contracten endnu havde to Aar tilbage, udgik der under sexogtyvende April 1681 en Rentekammerskrivelse til Christen Nielsen, der havde afløst Henrik Meincke som Amtsforvalter paa Frederiksborg¹ og derfra udövede et vist Tilsyn med Jægerspriis, at han i Forbindelse med Hans Rostgaard, Forvalter over Kronborg, og Mikkell Sörensen, Birkefoged paa Kronborg Birk, skulde begive sig til Jægerspriis og overtage denne Gaard, som Peder Munk den første Mai skulde forlade, samt afgjøre Kronens Mellemværende med denne². Dette skete. Fra den første Mai 1681 laa Jægerspriis umiddelbart under Rentekammeret. Amtmanden paa Frederiksborg, Joachim Christopher Bülow, fik Overtilsynet dermed; Amtsforvalteren Christen Nielsen den egentlige Bestyrelse, hvilken han dog som fraværende maatte udöve ved en anden paa Stedet boende Mand, maaskee allerede nu, i al Fald noget senere, Sören Pedersen Vissingkloster. Kun Hollænderierne paa den saakaldte lille Ladegaard og paa Jægerspriis vare endnu

¹ Rentek. Miss. Bög. No. 623, fol. 145b. Jvfr. fol. 179b.

² Sstds. No. 621. Rentek. Skr. af 26 April 1681 til Kong. Majs. Amtsforv. Christen Nielsen: *Saasom den 1 Mai nu flux tilstunder, at forrige Forvalter paa Jægerspriis, Peder Munck, skulde levere forbemeldte Jægerspriis Gaard og Inventarium fra sig, saa ville I Eder der til Steden begive og paa Ko. Ma. Vegne af bem. Peder Munck anamme Bygningen og hvad Steden tilhører efter de Besigtelser og Inventarium, hvorefter han det bekommet haver, med hvis videre Inventariumet kan være forbedret o. s. v. Derefter nævnes hans Medcommissairer, og det befales Christen Nielsen at sætte Peder Munk en Termin til at betale, hvad han maatte blive skyldig, samt overlevere ham en medfølgende Skrivelse. Resten af Brevet angik Teglblanderiet paa Frederiksborg.*

bortforpagtede¹. Kort efter blev det vidtløftige Dødsbo efter Hahn ganske afsluttet, hvorpaa hans Svigersønner, Grev Conrad Reventlov og Otto Krabbe, gave deres formelige Samtykke til Handelen om Jægerspriis² og overtog med kongelig Tilladelse af otteogtyvende Januar For-

¹ Christof. Pedersen i Skulleöv, der i Hahns Tid havde besørget en kongl. Forvalters Tjeneste paa Jægerspriis Amt (I D. S. 248), finder jeg ikke mere, og en vis Caspar Ernst Möller (som efter Draab. Kirkeb. 1677 Dom. 21 Trinit. havde en Søn til Daaben) kaldes da Forvalter paa Jægerspriis, en i den Tid tvivlsom Benævnelse. Sören Pedersen, formodentlig en Jyde fra Sønder-Vissing Sogn (Thyrsting Herred, Skanderb. Amt) træffer jeg derimod nu i April 1682 (Rentek. Miss.-Bög. No. 622 fol. 125—27) som en paa Stedet boende Mand, af hvis Tjeneste den fraværende Bestyrer Christen Nielsen benyttede sig. Senere træder han tydeligt nok frem, og endnu medens Amtsforv. Christen Nielsen havde Bestyrelsen, kaldes Sören Pedersen „Ridefoged“. I Gierlöv Kirkebog 1684, Dom. Rogat., anføres, at Peder Færgemands Datter Lisbeth holdtes over Daaben af „Ridefoged Sören Pedersens Hustru. Hollænderforpagterne nævnes i Rentek. Miss.-Bög., men navngives ikke.

² Geh. Arch. Skjöder Lit. C. no. 78 har dette Document; men Datum er glemt. Da Reventlov og Krabbe dog først 1681 ægtede Hahns Døttre, maa det vist være fra Slutningen af dette eller Begyndelsen af næste Aar (1682). Det lyder saaledes:

Conrad Grefue aff Reventlow, Herre till Gischenhagen og ved Segeberg Beliggende Kalckberrig, Ridder, Hans Kongl. May. Geheime- og Landraad, sambt Ober-Jægermester, Cammerherre og Ambtmænd Over Haderslef huus Ambt, Og Otto Krabbe, Herre till Hollme Gaard, Hans Kongl. May. Etatsraad og Ambtmænd Over Tryggevælde Ambt etc. Kiendis og hermed vitterligt giör, at Saa som Jægerspriis Hofved Gaard og vnderliggende Bönder Goedz, sambt Ald dertill hörende Herlighed paa Voris Fruers Arvepart efter deris Salige Fader, Welbaarne Herr Vincentz Joachim Hahne till Jægerspriis, Seekamp og Hiordtspring, Fordum Hans Kongl. Mays. Geheimeraad og Ober Jægermester, os er tillfalden, Altsaa efter Höy Kongl. Allernaadigste Behag Ofverdrager Vi hermed Allerunderdanigst till höystbemelte Hans Kong. Mayt. voris Allernaadigste Arve Konge og Herre, Benefnde Jægerspriis Hofved gaard og tilliggende Bönder Goeds sambt ald anden Herlighed og

mynderskabet for den unge Alexander Hahn¹. Fire Maaneder senere overleverede Oluf Hansen til Rentekammeret den sidste Rest af de Jægerspriis vedkommende Papirer².

Rentekammerets Bestyrelse af Jægerspriis var vidtløftig og besværlig. De locale Bestillingsmænd, Sören Pedersen og Hollænderiforpagterne, maatte i Alting henvende sig til Amtsforvalter Christen Nielsen paa Frederiksborg, og denne brevvekslede atter dels med Amtmanden, dels med Rentekammeret, som synes at have blandet sig meget i Enkelthederne³ og givet sig af med

tillæg, aldeelis som det efter herhos følgende Schiöder og Adkomst Brevver Befindes, Nemblig: 1. Hans Kongl. May. Mageschiffte Schiöde Daterit Kiöbenhaufn dend 17 9br. 1674 paa det till Jægerspriises Hofved Gaard liggende Bönder Goeds. 2. Hans Kongl. Mays. Schiöde paa Jægerspriises Hofved Gaard og dertill liggende Eyendom og Herlighed, Item Adelvilt, Stoere og smaa Jagter, Fischerier, Gaardsens Veyermölle, Sundbye Færgehuus, Ius Patronatus till Gierlöf og Draabye Kircher, sambt Kongens Anpart tiende til Draabye, saa og Hornsved Schouf og Lunde, Daterit Lands Crone dend 28 July 1677. 3. Herr General Procureur Scavenij Schiöde paa en Boende Gaard i Lungerup, daterit dend 12 februarj 1675. 4. Herr General Fridrich von Arensdorfs Schiöde paa en Boende Gaard i Törslöf og en andeel udi Niels Laefogeds Kirchehuus i Gierlöf, daterit dend 13 febr. 1675. 5. Herr Rentemester Gerstorffs Schiöde paa noged Bönder Goeds i Törsslöf og Lungerop, daterit dend 6 febr. 1675, Sambt Inventarij Speciale indhold Forrefindes, tillige med alle restantcer, som sig ofver 4000 Rdl. bedrager, Efter som derforre till Oss Fuldkommen Fornöyelse og Betalling Scheed er, hvilked vi till Stedfestelse med voris hænder og Zigneter Bekreffter. Actum Kiöbenhaufn C. G. Reventlow mp. Krabbe.

¹ Sjell. Tegn. Tom. XLIII fol. 268 af 28 Jan. 1682.

² Geh. Arch. Skjöd. anf. St. har ved de til Rentekammeret afleverede Documenter en Fortegnelse over dem, underskrevet: *Ol. Hansen mp. Kjöbenhavn den 28 May Ao. 1682.*

³ Rentek. Arch. har Exempler nok derpaa, saasom: d. 8 April 1682 om de 35 Rd. 64 β, som Præsten i Gierlöf nød af Jægerspriis, nemlig 9 Rd. i Offer og 26 Rd. 64 β som Refusion for Afgiften af Jægerspriis's Tiende; d. 14 Sept. 1682 om Anskaffelsen af 12 Stole af smukt Træ og Ryslæder til 9 Mk. Stykket o. desl.

mange Smaating, der ikke passede sig for et kongeligt Collegium, endog Anskaffelse af simpelt Bohave og nödvendigt Lösöre.

Ligesom en saadan Bestyrelsesmaade altid i sig selv er uheldig, saaledes förögedes Uheldet endmere ved forskjellige tilstödende Omstændigheder. I Foraaret 1682¹ blev Besætningen angreben af Lungesygge, som bortrev treogtredive Köer og en Tyr, medens en heel Snees af de övrige Köer vare saa svage og gamle, at de neppe kunde antages at ville leve Sommeren over²; til samme Tid vare ogsaa Böndernes Heste saa elendige, at de næsten ikke formaaede at udholde det nödvendige Arbeide til Ægter og Jordens Dyrkning³; Kirkerne baade i Gierlöv og Draaby vare i maadelig Tilstand, og trængte til Reparation, og selv Hovedgaards-Bygningerne, Lader og Stalde forfaldt i den Grad, at der alene af Tagsteen behövedes sextusinde Stykker til deres Udbedring. Christen Nielsen gjorde fra Frederiksborg af den tredie April 1682 Anmeldelse derom for Rentekammeret, udbad sig Forholdsregler og tilböd, at han selv og hans Fuldmægtig Sören Pedersen Vissingkloster vilde umiddelbart besörge Kirkernes Istandsættelse⁴, og han modtog derefter ogsaa

¹ Rentek. Ord. o. Miss. B. No. 622 indeholder en vidtlöftig Skrivelse fra Christen Nielsen, dat. Frederiksb. d. 3 April 1682, med vedföjet Resolution paa hvert Punct, hvoraf det Fölgende fremgaaer om Tilstanden paa Jægerspriis og de tagne Forholdsregler.

² Christen Nielsen forlangte 53 Köer og 1 Tyr kjøbte, hvorpaa Hollænderne gjorde Fordring, naar de skulde opfylde Contracterne.

³ Chr. Nielsen foreslog at afhente 900 Td. Rug ved Sundby Færge med et Skib og transportere det sövårts, samt at laane Bönderne 12 gamle Heste fra Materialstalden til at plöie med.

⁴ Det er her, at Sören Pedersen förste Gang, saavidt jeg hidtil har seet, bliver nævnt. Christen Nielsen skriver, at förend der skulde sættes Bönder til Kirkeværger og Jægerspriis derved miste sit Hoverie af dem, vilde han selv og Sören Pedersen lade sig indskrive til Kirkeværger, og de skulde da nok sætte Kirkerne istand.

Kammerets Befaling til at completere Besætningen og afhjælpe de øvrige Mangler. Imidlertid opnaaede man dog ikke derved nogen varig Forbedring af Godsets Tilstand. Bøndernes Arbeidskræfter vare saa svækkede, at de ikke kunde udføre det dem paahvilende Hoverie; deres Indkomster saa ringe, at de ikke formaaede at udrede Skatter og Landgilde. Rentekammeret maatte derfor i Efteraaret 1682¹ tillade dem at afgjøre deres Penge-Restancer med Havre, og overdrog derhos Christen Nielsen at gjøre Forslag til Nedlæggelsen af den ved Hahn oprettede Ladegaard i Skoven, hvis Jorder da kunde fordeles paa fem Bøndergaarde, der for en Deel skulde dannes ved Ombygning af de hidtilværende Huse og Bygninger². Kammeret haabede derved at lette Hoveriet for Bønderne, og sætte dem istand til desto bedre at kunne overkomme Dyrkningen af de gamle Ladegaardsmarker. Christen Nielsen leverede sit Forslag til Amtmand Bülow, og

Men i hvilken Egenskab Søren Pedersen var paa Jægerspriis, siges ikke med klare Ord. Han udførte vistnok paa Stedet en Ridefogeds Forretninger, men var maaskee endnu kun antaget dertil af Christen Nielsen. To Aar senere give i det mindste Kirkebøgerne (ovenfor S. 18 Not. 1) ham Titelen „Ridefoged“.

¹ Rentek. Ord. o. Miss. B. No. 622 fol. 217, en Skrivelse fra Rentekammeret til Chr. Nielsen af 21 Novbr. 1682, viser os de nævnte Mangler og de derimod anvendte Midler.

² Belangende den Ladegaard i Jægerspriis's Skov, hedder det, saa synes vel gavnligt, at dens Jord blev indrettet til fem Bøndergaarde, formedelst at Bønderne fra det Hoverie kunde forskaanes og at de desbedre kunde afstedkomme den gamle Ladegaards Avl at drive, hvorfor I derom en Memorial ville opsætte og Amtmanden foredrage, at han derpaa sin Betænkning vil tegne, saa skal den Hs. Kongl. Maj. blive foredraget til videre Resolution. Derhos ville I og et Overslag opsætte, hvorledes de Huse, som allerede staae, kunde indrettes til Bøndergaarde og hvormeget mere Tømmer behøves til videre Bønderbygning, med Underretning, paa hvad Sted bedst tjenligt kan være saadanne Bønderbygninger at opsætte, paa det de des snarere kunde indrettes.

denne sendte det med sin Betænkning og en Beklagelse over Hollænderiforpagternes Uformuenhed den sexogtyvende August 1683 til Rentekammeret¹. Følgen deraf blev en af Overrentemester Geheimeraad Brandt under sexogtyvende October udstedet kongelig Resolution, at den nye Ladegaard i Skoven skulde ganske ophøre, dens Bygninger nedrives og dens Jorder deles mellem sex nye Bøndergaarde, som af dens Tømmer skulde opføres; at Hollænderiforpagterne fra første Mai samme Aar af kun skulde svare halvfemte Rigsdaler af hver Ko, men derimod aflægge deres Sviin og betale deres Restancer². Ikke længe efter blev der tilstaaet de nye Skovgaarde en treaarig Skattefrihed og Færgemanden aarlig tohundrede og fyrgetyve Favne godt tjæret Hampetoug til Brug ved Trækfærgen³.

I fire Aar blev Jægerspriis paa denne Maade drevet umiddelbart for Kronens Regning; men det synes derefter at være bleven indlysende, hvad neppe behøvede noget Erfaringsbeviis, at en saadan Bestyrelse ikke kunde betale sig. Man greb igjen til det ældre Middel at bortforpagte Gaarden, og den kongelige Kjøkken-Inspectør Christen Nielsen overtog i Aaret 1685 Forpagtningen mod en aarlig Afgift af udentvivl trettenhundrede og halv-

¹ Rentek. Ord. o. Miss. B. No. 623 fol. 82—4. Christen Nielsens Forslag (uden Datum) gaar ud paa at udlægge Ladegaarden i Skoven til fire, fem eller sex smaae Gaarde med nogle Aars Skattefrihed, hvorved Jordebogen blev formeret, og at nedsætte Afgifterne for Hollænderne, der havde forpagtet den lille Ladegaard.

² Resolutionerne findes ved tegnede sammesteds for de to Puncter af Forestillingen eller Forslaget. Hollænderiforpagterne havde hidtil givet 5 Rigsdaler af hver Ko.

³ Anf. St. fol. 89. En senere Kongl. Resolut. af 9 Septbr. 1684 (Copie i Rentek. Arch.) tillagde Færgemanden Peder Pedersen aarlig 20 Rd. af Jægerspriis's Intrader til et Toug paa Vilkaar, at han frit skulde overføre de kongelige Hof- og Jagtbetjente samt Rytteriet.

tredeindstyve Rigsdaler¹, medens Sören Pedersen nu som Rentekammerets Fuldmægtig eller Ridefoged forestod Bøndergodset og opkrævede Skatter og Landgilde af dette². Christen Nielsen fik med Forpagtningen eenogfirsindstyve Køer, Levningerne af den forhen dobbelt saa store Qvægbesætning, og derhos Tilladelse til at aflægge hele Meieriet og drive Gaarden som en Studegaard ved Opdræt af Stude, imod at han ved Forpagtningens Fratrædelse skulde istedenfor Besætningen erlægge firehundrede og toogtredive Rigsdaler. Han benyttede ogsaa denne Tilladelse og indbetalte udentvivl snart hiin Pengesum i den kongelige Kjökkenkasse³. Ridefogeden Sören Pedersen og Skov-

¹ Selve Forpagtnings-Contracten har jeg endnu ikke truffet paa; men en Skrivelse af 7 Juli 1697 fra Kammersecretair Dose til Rentekammeret (Rentek. Arch. Orig.) indeholder udtrykkelig, at Kjökkeninspectör Chr. Nielsen i Aaret 1685 forpagtede Jægerspriis; og nogle løse Blade i Geh. Arch. (Dan. Saml. no. 247) vise Forpagtnings-Afgiften, som anført, i Aarene 1695—97.

² Ogsaa dette formoder jeg: dels af Draaby Kirkebog, hvor jeg i Aaret 1688 finder, at Sgr. Sören Pedersen, „Kongl. Maj. bestalter Ridefoged paa Jægerspriis” havde til Daaben en Datter Barbara, som blev baaren af Amtsforvalter Christen Nielsens Kjæreste (d. e. Hustru) og havde til Faddere Amtsforvalter Christen Nielsen, Else Jens Rostgaards o. fl.; dels af de nævnte løse Papirer i Geheime-Archivet, der dog ere fra en endnu lidt senere Tid, fra de förste Aar, efter at Kronprinds Frederik (IV) havde faaet Jægerspriis. Endnu för Aaret 1688 nævner Kirkebogen „Ridefogeden og Ridefogedens Kjæreste”. Uheldigviis anföres Navnet ikke, men efter det ovenfor S. 18 Not. 1 af Gierlöf Kirkebog anförte, kan man ikke tvivle paa, at Sören Pedersen menes derved. — Skatterne betaltes paa Frederiksborg Amtstue, hvor Christen Nielsen blev aflöst af Kai Ahlefeldt (den samme nævnes ved en Daab i Draaby Kirke 1692 d. 3 Febr. urigtigt under Navnet Kai Arenfeldt) som Amtsforvalter, og denne igjen af Sören Laursen, som derpaa i en lang Række af Aar havde dette Embede.

³ Ifölge Doses Skrivelse til Rentekammeret af 7 Juli 1697, som nedenfor yderligere vil blive omtalt,

rideren Jens Søborg¹ samt de øvrige Betjente modtog naturligviis deres Løn af Kongen, den førstnævnte fiirsindstve Rigsdaler, den anden de kongelige Indtægter af tyve Tönder Hartkorn, fire Rigsdaler af hver, altsaa ligeledes fiirsindstve². Godsets Tilstand synes imidlertid ikke at være bleven meget bedre: der var endnu oftere Tale om Eftergivelser snart af Penge, snart af Naturalafgifter³; Gierlöv og Draaby Kirketiende og Draaby Kongetiende blev den første August 1688 afhændet og henlagt til Capellanen og Conrectoren i Roeskilde⁴. Men Forpagteren Christen Nielsen derimod synes, skjönt Hi-storien af Jægerspriis ved denne Tid savner tilstrækkelige Oplysninger, at være bleven eller have været en velhavende Mand, og han beholdt Forpagtningen i en Række af Aar, ogsaa efterat det nye System blev indført, der

¹ Han havde — udentvivl i K. Frederik III sidste Aar — aflöst den ovennævnte (I D. S. 159. 208) August Kriebel, var Skovrider i Hahns Tid og derefter lige til sin Död 1696. Derpaa blev Hans Stephan Grahner el. Graner Skovrider.

² Disse Lönnings-Forhold sees deels af Doses ovennævnte Skrivelse, deels af den Kgl. Resolution af 20 Juli 1697 paa samme, deels endelig af den Kgl. Resolut, af 19 April 1688 angaaende det Hartkorn, som var udlagt til Skovrider-Jordebogen, hvoraf Skovriderne (20 i Sjælland, 3 i Fyen, 6 paa Laaland og Falster, 17 i Nörrejylland) skulde lønnes. Alt af Rentek. Archiv. En anden udateret Fortegnelse sammesteds over Jægerspriis's Skovridergods viser, at Jens Søborg havde Indtægten af tre Gaarde (1 i Landerslöv, 1 i Skoven og 1 i Övre-Draaby), der stode tilsammen for 17 Td. 2 Skp. 2 Fdk. H. K. efter den gamle Matrikul, eller 19 Td. 1 Skp. efter den nye.

³ Rentek. Corresp. Prot. viser saaledes f. Ex. en Restance-Eftergivelse d. 24 Jan. 1687, en Eftergivelse af Fourage d. 15 Febr. samme Aar.

⁴ Dette sees af Stiftamtmandens og Biskoppens Skjöde i Febr. 1696 paa disse Tiender til Kronprinds Frederik (IV), i Rentek. Arch., hvorom nedenfor.

gjorde Jægerspriis Gaard og Gods til en Sommerbolig og et Appanage-Tillæg for Medlemmer af Kongehuset.

2. Dette Systems Begyndelse falder i de sidste Aar af Kong Christian den Femtes Regjering, og den første, som saaledes erholdt Jægerspriis, var Kronprinds Frederik. Denne unge Fyrste udmærkede sig i en Alder af nitten til tyve Aar ikke som nogen god Huusholder; hans Hofchef, Henning Ulrik Lützow, synes at have havt ondt nok med at tilviebringe, hvad Hofholdningen kostede¹, og hans Udenlandsreise i Aarene 1692 og 1693 med Ludvig Statius Hahn som Marschal skulde neppe have bragt hans Pengevæsen paa bedre Fod. Men efter Hjemkomsten fra denne Reise 1693² modtog Kronprindsen af sin kongelige Fader, formodentlig i Slutningen af samme Aar eller ved Begyndelsen af det følgende, Jægerspriis Gaard og Gods som et Tillæg til sin Appanage³.

¹ Geh. Arch. Dan. Saml. no. 247. Der haves tre Ark vedkommende Prindsens Gjæld fra 1690 til 1696. Creditorerne nævnes, niogtyve i Tallet, hver for sig med deres Tilgodehavende, f. Ex. Ms. Columb for Galloner, Hans Pedersen Isenkræmmer, Jean Belanger Possementmager, Christopher Timmermand Munrmester, Christian Schupp (en rig Kjöbmand), Jepsen Contrafeier, Sören Blytækker, Sadelmager Wiedemann, Schalck Tapetmager, Snedkeren sl. Corbianus, Sr. Christen Nielsen, de Nürnbergere, Bundtmager Fleischer, Barbeer (d. e. Prof. Etatsr.) Buchwald o. fl. Gjælden var til alle 17,016 Rd. 80 Sk. Derpaa blev betalt 11,173 Rd. 7 Sk. — Derhos ligger en *Verzeichnus der alten Schulden*, som det synes for Perioden 1690—95, til et Beløb af 7365 Rd.

² Sjell. Reg. Tom. XXXVII fol. 230, Bestalling for Hahn at afløse Lützow, d. 29 Dec. 1691. Fol. 242, Aabent Brev til Amtmænd og Borgermestre at sørge for Logis til Prindsen, d. 7 Jan. 1692. Sjell. Tegn. Tom. XLVIII fol. 381, om Kirkebön under Reisen, d. 9 Jan. 1692. Tom. XLIX fol. 68, Takkebön for Prindsens Hjemkomst, d. 15 April 1693.

³ Gavebrevet selv har jeg hidtil ikke fundet, heller ikke dets bestemte Datum; men i en Rentek. Skr. af 27 Octbr. 1731 siges, at Jægerspriis 1694 udgik fra Rentekammerets Bestyrelse.

Kronprinds Frederik betragtedes nu som en privat Godseier med Hensyn til Jægerspriis. Overbestyrelsen deraf udövede han umiddelbart ved sin Overkammerer Hans Henrik Ahlefeldt, men den vigtigste Deel deraf, den oeconomiske, dog nærmest ved sin Secretair, Ernst Ulrik Dose, der tillige var Deputeret for Finantserne og i Kammer-Collegiet¹. De hidtilværende Betjente paa Stedet forbleve i deres Stillinger, kun at de fra nu af havde Kronprindsen at aflægge Regnskab for. Sören Pedersen Vissingkloster vedblev som Ridefoged at indtage den første Plads blandt alle Betjentene paa Stedet selv og var paa en Maade de övriges Tilsynsmand²: han indkrævede og afregnede for Godsets Skatter og Landgilde og bestyrede Bøndergodset³; Jens Söborg havde som

¹ O. H. Möller, Nachr. d. von Ahlefeldt, S. 319—321, om Ahlefeldt. Dose kaldes af Ridefogden Sören Pedersen 1695 „Hans Kongl. Höiheds Kammersecretair”.

² Ridefogederne vare allerede ligesom Lehnsmændenes Vicarier, og deres Betydning steg i den følgende Tid. I Begyndelsen af Frederik III Tid nævnes Sören Sörensen som „den foregaaende Ridefoged paa Abrahamstrup” (Draab. Kirkeb. Aar 1663); derpaa Laurids Andersen (Draab. Kirkeb. 1652. Gierlöv Kirkeb. 1660) indtil efter Souverainitetens Indførelse; saa Henrik Antoni, Jörgen Sörensen, Peder Nielsen og Christopher Pedersen, som ovenfor, I D. S. 219-24 ere omtalte. Derefter fulgte Hahns korte Besiddelsestid, ved hvis Ende man strax træffer denne Sören Pedersen Vissingkloster.

³ Rentek. Arch. har Sören Pedersens Jordebog og Contributions-Regnskab for 1694. Jordebogen fra 1 Mai 1694 til 1 Mai 1695 anførte først, hvad der egentlig skulde indkomme i Landgilde: Rug 358 Td. 1 Skp. 2 Fdk., Byg 367 Td. 3 Skp. 3 Fdk., Meel 21 Td. 5 $\frac{1}{3}$ Skp., Havre 69 Td. 1 Skp. 1 Fdk. 1 $\frac{1}{2}$ Penn., Flæsk 10 Sider, Lam 59, Gjæs 69, Höns 103 $\frac{1}{2}$ Par, Æg 3 Snese, Penge 27 Rd. 2 \mathcal{K} 4 $\frac{1}{2}$ β , Fodernöd 4, Fodernödshold 1, Smör 1 Otting. Men der var meget store Restancer f. Ex. af 210 Td. 6 Skp. 1 Fdk. Rug, 265 Td. 2 Skp. 1 Fdk. Byg, al Havren o. s. v. Jordebogen anfører derpaa den virkelige Indtægt og Udgift anslaaet til Penge.

Skovrider den locale Opsigt over Skovene og Jagten, derved understøttet af en Overjæger Olivar; en Fasanmester sørgede for Fasaneriet og saa fremdeles. Dertil

Indtægten var da: Rug 147 Td. 3 Skp. à 8 K — 196 Rd. 3 K , Byg 102 Td. 2 Skp. 2 Fdk. à 7 K — 119 Rd. 1 K 5 β , Meel 21 Td. $5\frac{1}{3}$ Skp. à 8 K — 28 Rd. 5 K $5\frac{1}{3}$ β , Lam 55 à 3 K — 27 Rd. 3 K , Gjæs 65 à 12 β — 8 Rd. 12 β , Høns $99\frac{1}{2}$ Par à 12 β — 12 Rd. 2 K 10 β , Æg 3 Snese à 8 β — 1 K 8 β , Fodernød 2 à 4 K — 1 Rd. 2 K , Fodernødshold 1 à 4 K , Jordebogspenge — 25 Rd. 1 K $13\frac{3}{4}$ β , Huusmænds Landgildepeng 10 Rd. 2 K 9 β . For Oldengjæld af Jægerspriis's Skove, som Sören Pedersen selv havde forpagtet af Geheimeraad Ahlefeldt, 450 Rd., Fæstepenge af en Skovbolig 3 Rd. 2 K , i Alt 883 Rd. 5 K 15 β . Udgiften var: Aarlig Genant af Jægerspriis's Gaard til Mag. Frederik (Knopper) — 26 Rd. 4 K , Kronprindsens Høitidsoffer til 3 Høitider — 9 Rd., Peder Færgemand for Overførsel — 30 Rd., Prindsens og Følges Hestefoder — 9 Rd., Havre — 5 Rd., 3 Læster Kalk — 8 Rd., Jörgen Smed for sex Laase — 1 Rd., Skorsteensfeieren — 1 Rd. 2 K , Bryggerens Afkortning paa 100 Td. nemlig 2 Td. — 2 Rd. 2 K , Sören Pedersens Kost og Løn — 100 Rd. Naar dertil lægges de 450 Rd., der vare indbetalte til Ghrd. Ahlefeldt, og 239 Rd. 5 K 15 β , som leveredes til Kronprindsens Kammersecretair Mr. Dose, saa balancerede Udgiften med Indtægten. Jordebogen ender saaledes: *Ehr Saa Intet Widere dette Aar at bereigne hans Kongl. høyhed, Min allernaadigste Arffue Printz og Herre, til Indtegt, End det som Allerede tilført er: hermed jeg da görrer Hanss Kongl. Høyhed, Min Allernaadigste Arffue Prints og Herre, jt Aars Regenschab af Hanss Kongl. Høyheds Jægerspriis's Amt, af Hanss. Kongl. Høyheds, Min Allernaadigste Arffue Printz og Herris, Allerunderdanigste og Plichtschyldigste Kneckt. S. P. Vissingkloster. Datum Jægerspriis d. 1 Mai Ao. 1695. (L. S.).* — Contributions-Regnskabet for Aaret 1694 aflagde Sören Pedersen, som kalder sig „Kongl. Majs. velbetroede Ridefoged over Jægerspriis's Gods“, for Rentekammeret. Alt Godsets Hartkorn ansloges til 1054 Td. 6 Skp. $1\frac{1}{2}$ Fdk., men derfra gik, som skattefrit, Hovedgaarden, Kongens Skove, Præstegaarden, Skovridergaarden, Proprietair-Bøndergods, Forskjellen mellem Landmaaler-Matrikullen og den paa Aastederne antagne (193 Td. 1 Skp. $1\frac{2}{3}$ Fdk.), Halvdelen for det geistlige Gods, Herredsfogdens og Skriverens Gaard, i Alt 543 Tdr. 4 Skp. $\frac{1}{2}$ Fdk., saa at der kun blev 511 Td. 1 Skp. $3\frac{5}{6}$ Fdk. at con-

kom endnu en Deel Stutteri-Betjente, da Ahlefeldt strax i Aaret 1694 oprettede paa Jægerspriis et Stutterie med tolv Fölhopper¹. Hovedgaardens Bortforpagtning forblev endnu i de første to Aar hos Christen Nielsen mod en aarlig Afgift af omtrent trettenhundrede Rigsdaler²; men Oldengjælden var overladt til Ridefoged Sören Pedersen, som deraf svarede firehundrede og halvtredsindstyre Rigsdaler³.

Over Godsets Tilstand ved dets Overlevering til Kronprinds Frederik blev der, som det synes, optaget en udførlig statistisk Beskrivelse, hvori ikke alene hver Bonde med Angivelse af hans Alder blev anført, men ogsaa hans vordnede Sønner og disses Alder, Gaardens Hartkorn, Fag Huus, Bröstfældigheder, Besætning af Heste, Qvæg, Sviin og Fjærkreaturer af alle Slags; derhos hver Bondes Gjæld eller Formue i Penge, hans Vogne, Plov, Havre, Udsæd og Bistader. Denne Beskrivelse turde fortjene saameget mere Opmærksomhed, som den er yngre end den nye Matrikul, hvori Hartkornet gjerne var bleven

tribuere af. Indtægten var: 1. Matricul-Oxe- og Flæske-Skat 9 K 12 β pr. Td. 2. Rytterskat 1 K 8 β pr. Td. 3. Den halve Tiendeskate af 140 Td. à 1 K pr. Td. 4. Huusmændenes Pengeafgift, til sammen i Penge 982 Rd. 3 K 12 β , og derhos Skattekor, som leveredes i Natura, neml. pr. Td. Hartkorn, af Rug 1 Skp. 2 Fdk. af Byg 1 Skp. 1 Fdk., af Havre 2 Skp. 1 Fdk., i Alt 95 Td. 3 Fdk. 1 $\frac{3}{8}$ Alb. Rug, 79 Tdr. 7 Skp. 1 Alb. Byg, 143 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Havre, samt istedenfor Toppen (1 $\frac{1}{2}$ Fdk. pr. Tönde, Frd. 30 Aug. 1687) 6 Td. 5 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Havre. — Lignende Regnskaber haves af Sören Pedersen for flere følgende Aar.

¹ Om Overjægeren og Fasanmesteren nedenfor i Anledning af Brændedeputaterne. Stutteriet af 1694 nævnes i en Skrivelse fra Sören Pedersen til Rentekammeret (Rentekam. Archiv) af 15 Octbr. 1703.

² Geh. Arch. Dan. Saml. no. 247.

³ Sees bestemt af nysnævnte Jordebog for Aaret 1694, hvoraf Uddrag er meddeelt paa foregaaende Side.

lidt nedsat¹, og som den derhos giver i et Overblik Resultatet af de Forandringer, der i den senere Tid, efterat de store Gjældsposter ved Hjælp af Kronens Gods vare afgjorte, havde fundet Sted med Hensyn til Störrelsen eller Omfanget af det tilbageblevne Krongods paa dette Sted².

Jægerspriis Gods bestod fremdeles af Draaby Sogn med Byerne Nedre-Draaby, Övre-Draaby, Jægerspriis Mölle samt Hornsved Skovgaarde, og Gierlöv Sogn med Byerne Gierlöv, Törslöv, Lyngerup og Landerslöv. Nedre-Draaby havde sytten Gaarde, hvoraf hver efter et Middeltal stod for fem Tönder og fem Skjæpper Hartkorn, holdt fem eller sex Heste, mellem een og fire Köer, sex Faar, syv Sviin, et Par Gjæs, fire Höns, to Vogne, en Plov og en Harve; Udsæden for hver Gaard var i Regelen omtrent fem Tönder Rug, fire eller fem Tönder Byg, een eller to Tönder Havre; Bistader havde kun enkelte Gaarde³. Övre-Draaby havde tolv Gaarde, alle af samme Hartkorn, nemlig hver fire Tönder tre Skjæpper og tre og et halvt Fjerdingkar, og som holdt hver omtrent fem Heste, et Par Köer og dertil fordetmeste en Stud, Qvie eller

¹ Man vil ogsaa i den nysanföerte Note bemærke Nedsættelse af det contribuable Hartkorn med Forskjellen mellem Landmaalernes Matrikul og Anslaget paa Aastederne, — et Udtryk, hvis Betydning dog ikke er mig ganske klar.

² I denne Henseende skal jeg henvise til de foregaaende Oversigter, navnlig I D. S. 251 Not. og II D. S. 9—10. — Geh. Arch. Dan. Saml. no. 247, har det Stykke (10 Folioblade), hvoraf det Fölgende er uddraget.

³ I Nedre-Draaby fandtes 20 vordnede Sönnar, 95 Heste, Föl el. Plage, 48 Köer og Qvier, 19 gamle el. unge Stude, 19 Kalve, 98 Faar, 118 Sviin, 27 Gjæs, 57 Höns, en Formue af 382 Sl. Dr. og Gjæld af 129 Sl. Dr., 30 Vogne, 17 Plove, 17 Harver, Udsæd 81½ Td. Rug, 76½ Td. Byg, 24¼ Td. Havre. Byen stod for 90 Td. Hartkorn, Bygningerne vare 593 Fag Huus og Bröstfældigheden ansloges til 269 Sl. Dr.

Kalv, sex Faar, sex Sviin, to til tre Gjæs, fem Höns, een eller to Vogne, en Plov og en Harve; Udsæden var som i Nedre-Draaby¹. Jægerspriis's Veirmølle var bortfæstet til Anders Arvedsen, stod nu for syv Tønder een Skjæppe Hartkorn og holdt fire Heste, tre Køer, otte Faar, ti Sviin, en Vogn, en Plov og en Harve. Skovboerne, der ved Ladegaardens Nedlæggelse vare blevne forøgede, deeltet nu i to Klasser, nemlig Ladegaardsmændene og de tidligere Skovmænd; hine vare syv i Tallet², der alle vare skyldsatte lige høit, nemlig hver til tre Tønder to Fjerdingskar og som hver i Almindelighed havde to til fire Heste og ligesaamange Køer, sex Faar, sex Sviin, een eller to Vogne, en Plov og en Harve; Udsæden var næsten alene Rug, for hver omtrent syv Tønder, og dertil kun en halv eller heel Tønde Byg. Skovmændene vare nu toogtyve, hvoraf de fleeste stode for lidt over to Tønder Hartkorn og kun et Par under een Tønde, og havde hver med et Middeltal fire eller fem Heste, to eller tre Køer, fra fire til tyve Faar, syv Sviin, et Par Gjæs, fem Höns, een eller to Vogne, en Plov og en Harve; ogsaa deres Udsæd var væsentlig kun Rug, omtrent sex Tønder, og een Tønde Byg; deres Bygninger, opførte af Elletræ, behøvede stadige Reparationer³. Gierlöv By

¹ Övre-Draaby havde 17 vordnede Sønner, 69 Heste, Plage og Føl, 30 Køer eller Qvier, 11 gamle el. unge Stude, 10 Kalve, 77 Faar, 71 Sviin, 30 Gjæs, 58 Höns, en Formue af 231 Sl. Dr., Gjæld 88 Sl. Dr., 21 Vogne, 12 Plove, 12 Harver, Udsæd 56 Td. Rug 57½ Td. Byg, 19½ Td. Havre. Byen stod for 53 Td. 6 Skp. 2 Fdk. H. K., Bygningerne vare 482 Fag Huus, og deres Brøstfældighed taxeredes til 155 Sl. Dr.

² Ifølge Kongl. Resol. af 26 October 1682 (ovenfor S. 22) skulde der i det høieste skabes sex Gaarde af den nedlagte Ladegaard. Muligviis er den syvende dannet af et Stykke Jord fra Ladegaarden og et Par af de gamle Skovboere eller Skovmænd, hvis Antal her sees formindsket med to.

³ Skoven havde 42 vordnede Sønner, 158 Heste, Plage og Føl, 94 Køer og Qvier, 23 Stude ældre og yngre, 29 Kalve, 191

havde tretten Gaarde, hvoraf de ni stode for omtrent otte Tönder Hartkorn, Resten hver for omtrent fire Tönder, og denne betydelige Forskjel maatte naturligviis ogsaa træde frem i de övrige Forhold: der fandtes fire til sex Heste, to eller tre Køer, to til otte Faar, tre til ti Sviin, een til fire Gjæs, to til sex Höns, een eller to Vogne, en Plov og en Harve ved hver Gaard; Udsæden var sex til ti Tönder Rug, fem til ni Tönder Byg, et Par Tönder Havre; enkelte Gaarde havde nogen Biavl¹. Törslov havde sexten Gaarde, hver paa sex Tönder tre Skjæpper og eet Fjerdingskar Hartkorn eller saa omtrent, med fire eller fem Heste, to eller tre Køer, et Par Stude, fire til otte Faar, fem Sviin, to eller tre Gjæs, fem Höns, to Vogne, en Plov og en Harve; hver Gaard saae gjerne sex Tönder Rug, sex Tönder Byg og een eller to Tönder Havre². Lyngerup havde otte Gaarde, hver paa otte eller ni Tönder Hartkorn og med et Middeltal sex eller syv Heste, et Par Køer, sex til otte Sviin, to Gjæs, sex Höns, to Vogne, en Plov, en Harve, og aarlig Udsæd otte til ti Tönder Rug, sex til otte Tönder Byg

Faar, 189 Sviin, 45 Gjæs, 73 Höns, en Formue af 757 Sl. Dr., en Gjæld af 236 $\frac{1}{2}$ Sl. Dr., 45 Vogne, 30 Plove, 30 Harver, og Udsæd 164 Td. Rug, 20 $\frac{1}{4}$ Td. Byg, 14 $\frac{3}{4}$ Td. Havre. Det hele Hartkorn var 62 Td. 7 Skp. 1 $\frac{2}{3}$ Fdk. og Bygningerne 603 Fag Huus.

¹ Gierlov havde 14 vordnede Sönnner, 71 Heste, Plage og Föl, 31 Køer og Qvier, 17 Stude eller Studlinge, 8 Kalve, 66 Faar, 79 Sviin, 31 Gjæs, 51 Höns, en Formue af 238 og en Gjæld af 171 Sl. Dr., 22 Vogne, 13 Plove, 13 Harver, Udsæd 96 Td. Rug, 85 Td. Byg, 25 $\frac{3}{4}$ Td. Havre. Hartkornet var 89 Td. 5 Skp. 1 Fdk., Bygningerne 483 Fag, hvis Bröstfældighed vurderes til 188 Sl. Dr.

² Törslov By havde 18 vordnede Sönnner, 70 Heste, Plage og Föl, 40 Køer og Qvier, 24 ældre eller yngre Stude, 9 Kalve, 70 Faar, 74 Sviin, 37 Gjæs, 70 Höns, en Formue af 301 Sl. Dr., en Gjæld af 145 Sl. Dr., 29 Vogne, 16 Plove, 16 Harver og Udsæd 89 $\frac{1}{2}$ Td. Rug, 102 Td. Byg, 22 Td. Havre. Byen havde 102 Td. 3 Skp. Hartkorn, 553 Fag Huus, hvis Bröstfældighed ansloges til 325 Sl. Dr.

og et Par Tönder Havre¹. Landerslöv havde tolv Gaarde alle af samme Hartkorn, nemlig hver sex Tönder to Skjæpper og to Fjerdingkar, med fire til sex Heste, to eller tre Køer, tre Faar, fire Sviin, et Par Gjæs, fire Höns, to Vogne, en Plov og en Harve, samt en Udsæd af fem eller sex Tönder Rug, fire eller fem Tönder Byg, to eller tre Tönder Havre². Det hele Jægerspriis dengang underliggende Bøndergods bestod af omtrent hundrede Gaarde eller noget mere, dersom man vil regne de mindre Steder i Skoven for hele Gaarde, med et samlet Hartkorn af femhundrede og treogtyve Tönder.

Den statistiske Beskrivelse, der ligger til Grund for denne lidet tiltalende men meget lærerige Oversigt, slutter derhos med en Tabel³, som viser for hver enkelt By, hvor mange Fag Huus den havde, hvor høit disses Brøstfældighed var taxeret, hvor mange vordnede Sønner der var og hvor stor en Gjæld eller Formue.

Jægerspriis's Hovedgaard var, som ovenfor bemærket, bortforpagtet til Kongens Kjøkkeninspectör Christen Nielsen; men Ridefogden Sören Pedersen Vissing-

¹ Lyngerup havde 10 vordnede Sønner, 39 Heste, Plage og Føl, 18 Køer og Qvier, 6 Stude og Studlinge, 7 Kalve, 41 Faar, 42 Sviin, 15 Gjæs, 33 Höns, en Formue af 112 Sl. Dr., en Gjæld af 93 Sl. Dr., 11 Vogne, 6 Plove, 6 Harver, Udsæd 53½ Td. Rug, 44 Td. Byg, 8½ Td. Havre. Hartkornet var 48 Td. 4 Skp. 1 Fdk., Bygningerne 218 Fag Huus, Brøstfældighed 122 Sl. Dr. (Angivelsen gjælder kun 6 Gaarde; to regnedes her ikke med).

² Landerslöv havde 10 vordnede Sønner, 64 Heste, Plage og Føl, 27 Køer og Qvier, 7 Stude og Studlinge, 7 Kalve, 36 Faar, 43 Sviin, 24 Gjæs, 44 Höns, Formue af 245 og Gjæld af 104 Sl. Dr., 23 Vogne, 12 Plove, 12 Harver, Udsæd 64 Td. Rug, 58½ Td. Byg, 27 Td. Havre. Byens Hartkorn var 75 Td. 6 Skp. Bygningerne 412 Fag, Brøstfældigheden taxeret til 178 Sl. Dr.

³ Det er denne, hvoraf jeg har udtegnet de i Noterne anførte statistiske Data. Den indeholder derhos den Oplysning, at der fandtes 78 Bistader paa hele Godset, og at Summen af Börnepenge udgjorde 524½ Sl. Dr.

kloster iagttog paa Stedet Kronprindsens Interesse, indkrævede Afgifterne og opgjorde Regnskaberne, hvoraf igjen Overkammereren Ahlefeldt forelagde Kronprindsen et kort Udtog. En Deel af disse for de fire Aar 1694 til 1697 er endnu bevaret¹ og viser Indtægterne af Jægerspriis i dette Tidsrum. Hovedgaardens Forpagtningsafgift var bestemt til trettenhundrede og halvtredsindstve Rigsdaler². Dertil kom endnu Indtægterne af Meieriet, af Skovenes Oldengjæld, af Tienderne og endelig af Bøndergodsets Landgilde, hvilke beregnede i Penge naturligviis vilde variere efter Kornpriserne for det enkelte Aar, men som for de nævnte fire Aar³ udgjorde i Forbindelse med

¹ Geh. Arch. Dan. Saml. no. 247.

² Balance der Pachtgelder, so von Jägers-Priis gekommen. Das J. 94 bis 95 hat Christian Nielsen an Pachtgeldern laut seiner Aussage nur geben sollen 1250 Rth. An. 1695 bis 96 ist die Verpachtung vom Geheimen Rath von Ahlefeldt veraccordiret vor 1350 Rt. An. 1697 ebenso 1350. Summa 3950 Rthlr. Disse Penge bleve ogsaa virkelig betalte.

³ Geh. Arch. Dan. Saml. no. 247 har en kort Oversigt, skreven paa Tydsk, formodentlig for Ahlefeldts Skyld, der giver et temmelig klart Begreb om Indtægterne i den nævnte Periode. Den er uden Datum, men lyder saaledes:

Balance der Gelder, so von Ihrer Königl. Hoheit Guth Jägerspriess haben sollen erhoben und berechnet werden. Debet: Anno 1694 vor die Mast Pachtgelder — 450 Rthlr.; die Ladegaards Pension ist gewesen, Anno 1694 — 1250 Rthlr., Anno 1695 — 1350 Rthlr., Anno 1696 — 1350 Rthlr., Anno 1697 — 1350 Rthlr.; Landgilde, Anno 1694 — 239 Rthlr. 47 $\frac{1}{2}$ β , Anno 1695 — 232 Rthlr. 25 β , Anno 1696 — 269 Rthlr. 38 $\frac{3}{4}$ β , Anno 1697 — 234 Rthlr. 35 $\frac{3}{4}$ β . Noch d. 9 8bris Kirchen-Zehenden so übriget — 173 Rthlr.; d. 6 9br. für die Milch-Kühe auf Jägerspriess von der Cammer bezahlte — 432 Rthlr. Noch wass Sören Petersen von den Schiffgeldern übrig gehabt — 41 Rthlr. 26 β . Anno 1698 vor aussbezahlte Ladegaards heuer für $\frac{1}{2}$ jahr — 950 Rthlr. Summa: 8323 Rthlr. 29 β . Credit: Hievon ist berechnet Anno 1694 Pachtgelder vor die Mast — 450 Rthlr.; Ladegaards Heuer, Anno 1694 — 1250 Rthlr., Anno 1695 — 1200 Rthlr., Anno

den ovenanførte Forpagtnings-Afgift af Hovedgaarden otte-tusinde trehundrede og treogtyve Rigsdaler, altsaa for hvert enkelt Aar med et Middeltal totusinde og firsindstyve Rigsdaler.

Skjönt nu disse Indtægter maatte have lidt nogen Afgang fornemmelig ved flere Slags Restancer, vilde de vel have udgjort et ret anstændigt Tillæg til Kronprindsens Appanage¹. Men han havde dog endnu ikke formaaet at bringe Orden i sit Pengevæsen, og hans forestaaende Formæling fordrede store Udgifter, som han ved Laan søgte at dække. Forpagteren, Kjökkeninspectör Christen Nielsen, forstrakte ham med tretusinde Rigsdaler og lod sig til Sikkerhed derfor den syttende Juni 1695 pantsætte Indtægterne af Jægerspriis Gods².

1696 — nichts, Anno 1697 — 1500 Rthlr.; Landgilde, Anno 1694 — nichts, Anno 1695 — 242 Rthlr. 5 β, Anno 1696 — 200 Rthlr., noch 200 Rthlr., Anno 1697 — 99 Rthlr. 21 β. Noch d. 9 8bris er-
 übrichten Kirchen-Zehenden — 173 Rthlr.; d. 6 9br. für die Milch-
 Kühe von der Cammer bezahlte — 432 Rthlr. (nedenf. S. 38 Not. 2),
 Schiffegelder von Sören Petersen — 41 Rthlr. 26 β. Lateris:
 5788 Rthlr. 4 β. Pro Saldo 2535 Rthlr. 25 β (5788 Rdl. 4 β
 + 2535 Rd. 25 β = 8323 Rd. 29 Skill. Rthlr. à 48 β).

¹ Imidlertid maatte dog naturligviis, naar Talen er om Kronprindsens rene Indtægt, fradrages de Godskassen paahvilende Udgifter, som Sören Pedersen afholdt og afregnede, saasom hans egen Lön, Præstens Genant og Offer, Materialier og Arbeidslön paa Gaard og Gods. Geh. Arch. anf. St. har en Udsigt derover fra samme Aar. Den viser at disse Udgifter beløb sig 1694 til 194 Rdlr., 1695 til 346 Rdlr., 1696 til 635 Rdlr. 3 $\frac{1}{2}$ 15 β.

² Geh. Arch. Dan. Saml. no. 118 bevarer Kronprindsens originale Forskrivning: Wir Friderich von Gottes Gnaden, Erb-Printz zu Dennemarck, Norwegen, der Wenden und Gothen, Hertzog zu Schleswig, Holstenn, Stormarn und der Ditmarschen, Graff zu Oldenburg und Dellmenhorst etc. Thun Kund hiemit, dass Uns auf Unser Gnädigstes begehren, Christian Nelssen, Ihr Maytts. Unsers Gnädigen und höchstverehrten Herrn Vatters Küchen-Inspector, hat an baarem Gelde vorgeschossen Dreytausend Reichsthlr., welche Summa demselben oder Rechtmessigen Inhabern dieser Obligation, nach ver-

Efter sin Formæling den femte December 1695 synes imidlertid Kronprindsen at have henvendt større Opmærksomhed paa Jægerspriis for deraf at udbringe en bedre og mere regelmæssig Indtægt. Flere vigtige Forandringer bleve foretagne. For det første søgte han at erhverve de afhændede¹ Tiender tilbage. I denne Hensigt sluttede han i Februar 1696 et Mageskifte med Universitetet og Stiftsövrigheden, hvorved han mod Vederlag i Viig og Grevinge Kongetiende i Odsherred, som Kongen havde skjænket ham, erholdt af Universitetet Gierløv Sogns Kongetiende² og af Sjællands Stiftamtmand Etatsraad Otto Krabbe til Holmegaard samt Biskop Dr. Henrik Bornemann Gierløv og Draaby Kirketiender, Landgilde af nogen Kirkejord og Draaby Kongetiende, der hidtil havde ligget til den överste Capellan i Roeskilde og Conrec-

flienung eines Jahres von dem datto der Obligation Anzurechnen, mit den gebührlichen Renten alss Nemblich 5 pro Cento wieder zu bezahlen und richtig abtragen zu lassen, Wir hiemit und in Kraft diesses geloben, Und dafern, wieder verhoffen, dannoch die bezahlung nicht solte zur Rechten Zeit erfolgen, So geben Wir ihm und seinen Erben oder Rechtmässigen Inhabern dieser Obligation hiemit zum pfande dass gesambte Einkommen Unsers Guthes Jägerspriess, welches er oder dieselbe auf solchem fall erheben und geniessen mögen, biss er an Capital und Zinsen völlig daraus wieder gegnütget und bezahlet worden. Zu vollenkommener sicherheit alles obigen haben Wir gegenwertige Obligation Eigenhändig unterschrieben, und derselben Unser Insiegell unterdrücken lassen. So geschehen Copenhagen den 17 Junij Anno 1695. Friderich. (L. S.)

¹ Afhændede af Kongen 1688. See ovenf. S. 24.

² Rentek. Arch. har det orig. Skjøde af 4 Febr. 1696: Rector og Proff. tilskjøde Kronprindsen Gierløv Sogns Kongetiende (som den 29 Decbr. 1670 var bleven Universitetet overladt til Vederlag for andet Gods), hvis Afgift var 6 Pund Rug, 6 Pund Byg og 6 Rd. Fölgepenge, beregnet til 44 Td. H. K., hvorimod de af Prindsen modtog fuldt Vederlag i Viig Sogns Kongetiende. Med Universitetets Segl, underskrevet O. W. Worm, Academiæ Secretarius.

toren sammesteds¹. For det andet afskedigede han i det følgende Aar 1697 Sören Pedersen Vissingkloster, efter aflagt Regnskab², som Ridefoged, muligviis med Løfte om at overlade ham Forpagtningen efter Christen Nielsen, og antog i hans Sted fra første Mai af Henrik Hegelund til sin Ridefoged. I den for Hegelund udstedede Bestalling hed det vel, at han kun foreløbig var udnævnt paa et Aarstid³; men han beholdt virkelig denne Plads, saalænge han levede, og Udnævnelsen selv ledsagedes af Foranstaltninger, der tydede paa, at man ventede en længere Tjeneste af ham og vilde med ham begynde ligesom et nyt Afsnit i Godsets Bestyrelse. Thi uagtet man havde en meget udførlig Beskrivelse af Jægerspriis's Tilstand, der kun var nogle faa Aar gammel, blev dog en lignende nu igjen under alle Formaliteter optaget. Birke-dommeren Anders Christensen, Birkeskriveren Hans Knudsen og otte dertil udmeldte Bønder⁴ undersøgte nemlig paa Kronprindsens Forlangende baade hele Bøndergodset og selve Slottet med dets Ladegaard og leverede derover den sexogtyvende og niogtyvende Juni en Synsfor-

¹ Sam. St. Det orig. Skjøde er blot dateret Febr. 1694, hvorved man har glemt at tilføie Dagen. Prindsen udlagde Vederlaget i Viig og Grevinge Kongetiender, der af Kongen vare ham givne.

² Sören Pedersens Regnskaber fra 1694—97 have deels in extenso, deels i Uddrag. De ere i det Foregaaende for en Deel oftere benyttede.

³ Bestallingen (Orig. i Rentek. Arch.) er dateret d. 14 Juni 1697. Men Hegelunds Regnskaber (smsteds) begynde med 1 Mai som et Vidnesbyrd om, at han ved den Tid har tiltraadt sin Tjeneste. Kronprindsens Instrux for Hegelund af 26 Juni 1697 have i to Exemplarer, hvoraf det ene har Hegelunds skriftlige og edelige Forsikring om at ville efterleve den. — Denne Ridefoged kunde maaskee være af Forpagteren Hegelunds (see ovenf. S. 5) Familie.

⁴ Af disse otte Bønder kunde kun een selv skrive sit Navn. De øvrige ridsede blot deres Forbogstaver med romerske Uncialer, hvortil man saa føiede Udlægningen af sammes Betydning.

retning og et Inventarium. Synsforretningen udstrakte sig til hver enkelt Bondegaard, med Anførelse af Fæstestens Navn, Alder, Bygninger, Besætning, Arbeidsredskaber, Indbo og deslige, og dertil sluttede sig ogsaa en af Sören Pedersen forfattet Liste over det Bønderne forundte Laanekorn¹. Inventariet gennemgik alle Hovedgaardens Bygninger: i Slottet saaledes Forstuen, et Forgemak, et „Bie-Gemak“, Kronprindsens eget Gemak, hans Sovekammer, Kronprindsessens Gemak, et lille Kabinet, Hofmesterens Gemak, Hofmesterindens Sovekammer, Jomfru-Gemakket, Kammerjunker Holsteins Kammer, tre Sovekamre, Kamrene over Gemakket, fire Loftskamre til Pagerne og Laquaierne, fire Kamre i Borgestuen, Kjøkkenet, Bryggehuset, Bryggersloftet, Viinkjælderen og andre Leiligheder²; i Ladegaarden nævnedes Stalden, Ridestalden, Kohuset, Studehuset, Hollænderhuset, Tærskeladen og flere Afdelinger. For det tredje lod Kronprindsen faa Dage efter, under syvende Juli 1697, ved sin Secretair Ernst Ulrik

¹ Rentek. Arch. har baade Synsforretningen og Listen over Laanekornet, den sidste støttende sig til vedkommende Laaneres egen Tilstaaelse paa Jægerspriis's Birkething, begge daterede den 26 Juni. Men Synsforretningen stemmer saa vel overeens med den nylig givne statistiske Beskrivelse af 1694 (ovenf. S. 28—32), at der neppe vilde være Grund til at gjentage den her.

² Inventariet (ogsaa i Rentek. Arch.), sammenlignet med det af 1680 (ovenf. S. 11—14), viser noksom, at Slottet havde faaet et højere Herskab. Værelserne have nu andre Navne, og Mobilierne, skjøndt simple, ere dog meget bedre. I Kronprindsens Gemak nævnes nu bl. a. 8 Gardiner af hvidt Kattun og 12 røde Stole med Ryslæder (ovenf. S. 19 Not. 3); i hans Sovekammer en Seng med Omhæng af rødt Damask, Matratser i Sengen, 2 Klædeskabe; i Kronprindsessens Gemak 8 Gardiner, 12 Ryslæders Stole; i Forstuen var Skilderier; i Forgemakket et stort dobbelt Egebord, et gammelt Egeskab, 6 røde Stole; i Kjøkkenet bl. a. 3 Ryttébænke. — Ulr. Ad. Holstein, siden den første Greve til Holsteinborg og Storcantler, var dengang Kammerjunker hos Kronprindsen.

Dose, indgive til Rentekammeret en Besværing over adskillige Ulemper, hvorved han i sin Egenskab af Herre til Jægerspriis troede sig gaaet for nær¹. Han beklagede sig over, at den Pengesum, som Christen Nielsen ifølge sin Forpagtnings-Contract skulde have betalt ved Forpagtningens Fratrædelse for det nedlagte Meierie og den afskaffede Ko-Besætning, vare i Aaret 1694² ført til Indtægt i Kongens Kjøkken-Regnskaber, uagtet den aabenbart maatte komme Kronprindsen tilgode, eftersom han skulde indkjøbe en ny Besætning af Køer, naar Christen Nielsen fratraadte. Han beklagede endvidere, at han af sin egen Kasse maatte udbetale Ridefogdens Løn, fordi denne var bleven inddraget, da Godset overdroges til ham, medens Skovrideren og alle de øvrige Betjente fra den høieste til den ringeste lønnedes af Kongen³. Han fandt det ogsaa urigtigt, at han maatte svare Færgemanden ved Jægerspriis de tyve Rigsdaler, som denne aarlig nød for at sætte Kongens Ryttere, Hof- og Jagtbetjente over, da denne Tjeneste var Kronprindsen og hans Hofholdning uvedkommende⁴. Han udbad sig altsaa Erstatning for alt dette, saaledes at Kongen enten selv overtog hine Udgifter eller udlagde Kronprindsen et Antal Bønder-

¹ Rentek. Arch. bevarer denne motiverede Klage og Ansøgning, skrevet af Dose paa Kronprindsens Vegne.

² Meningen er vist ikke, at Christen Nielsen først i dette Aar nedlagde Meieriet (det var upaatvivlelig meget tidligere skeet, see ovenf. S. 23), men at man i dette Aar, 1694, i Anledning af at Kronprindsen fik Jægerspriis, overførte Kongens Tilgodehavende hos Christen Nielsen for den afskaffede Besætning, 432 Rd., i Kjøkken-Regnskaberne. For Jægerspriis anførtes de 1697 baade som Debet og Credit, ovenf. S. 33—34.

³ Stemmer, som man vil see, ganske overeens med det, som ovenf. S. 34 Not. 1 er anført: Sören Pedersen Vissingkloster regnede der sin egen Løn til Udgift for Kronprindsen, men ikke de andre Betjentes.

⁴ At ogsaa denne Klage forholder sig rigtig, vil man af det Foregaaende (S. 22 Not. 3) have seet.

gaarde til deres Bestridelse. Rentekammeret fandt disse Besværinges grundede, og Kongen befalede den tyvende Juli 1697, at der skulde betales Kronprindsen firehundrede og toogtrediver Rigsdaler for Qvægbesætningen og firsindstyve Rigsdaler aarligt til Ridefogdens Lön, hvorimod de tyve Rigsdaler, som Færgemanden havde nydt, kunde indtages, da han modtog den reglementerede Færgelön og Intet overførtes frit, uden hvad der henhørte til Kongens eller Kronprindsens Fadebur¹. For det fjerde endelig udførte Kronprindsen sin Plan til en heel ny og mere indbringende Bortforpagtning, hvortil han for en Deel ved de nævnte Foranstaltninger havde banet sig Vei. Christen Nielsen fratraadte Forpagtningen og Sören Pedersen Vissingkloster overtog den. Den nye Forpagtnings-Contract af tolvte Januar 1698² forhøiede Afgiften til syttenhundrede Rigsdaler af Hovedgaarden, hvortil endnu kom trediver Rigsdaler af Kirketienden, som Sören Pedersen ligeledes forpagtede. Ridefogeden Henrik Hegelund indkasserede saavel disse Afgifter som alle andre Godsets Indtægter, besørgede Udgifterne deraf, sendte Overskudet til Dose ligesom de kongelige Skatter til Amtsforvalter Sören Laurssen paa Frederiksborg, og havde overhovedet hele den locale Bestyrelse og Regnskabsvæsenet³. Men Kammer-

¹ Rentek. Arch. har den Kongl. Resolution, og Regnskabet for 1697 (S. 33—35) viser, at Kronprindsen fik de 432 Rd.

² Jeg har ikke kunnet finde selve Contracten; men udenpaa et Omslag (af Rentek. Arch.), hvori fandtes Hahns og Peder Munks Forpagtnings-Contract af 1 Juni 1679, er skrevet, hvad dette Omslag skulde indeholde, og der læses bl. a. „*Original Contract for Anno 98 for Sr. Sören Pedersen under Kongl. Mays. Haand af 12 Jan. 1698*“. Stykket selv var udtaget formodentlig til Actering af en anden Sag, hvor det vel engang findes, naar den tilfældigviis kommer frem.

³ Denne Forretningsgang seer man af Hegelunds Correspondancer og Regnskaber, hvoraf en Deel haves i Rentek. Arch. Deriblandt er ogsaa Kirke-Regnskaberne fra 1697 til 1703, hvori

secretair Dose havde i Egenskab af Kronprindsens Secretair udentvivl været Sjelen i alle disse Reformer, og han vedblev fra Hovedstaden af at føre Overtilsynet med Bestyrelsen af Jægerspriis.

De store Skove, der udgjorde en saa vigtig Deel af Jægerspriis's Herligheder, bestyredes af Hegelund i Forbindelse med Skovrideren, først Jens Söborg og efter dennes Afgang eller Död¹, Hans Stephan Graner. Skovrideren var fremdeles fornemmelig Jagtbetjent, og det var især Jagten, der gjorde Skovene saa dyrebare for Godsets Herre. Graners Instrux af sexogtyvende September 1698 begyndte ogsaa med disse Ord: For Alting skal han lade sig det være magtpaaliggende, at holde Skovene og Vildtbanen i god Stand og med Flid vogte paa, at hverken stort eller smaat Vildt bliver fanget eller skudt². Hegelund derimod førte Regnskabsvæsenet ogsaa over Skov-Indtægter og Udgifter, og lod blot Skovrideren underskrive dette med sig. En Deel Brænde blev solgt; men noget blev ogsaa i Natura udleveret til Kronprindsens Betjente, navnlig til Gartneren paa Ny-Amager, Overjægeren Olivar, Fasanmesteren og andre³.

det gjentagende hedder: *Af Sören Pedersen annammet paa begge Kirkers Vegne efter den med hannem gjorte Contract 30 Rd.* — Hans Forpagtnings-Afgift af Gaarden selv sees af en „Extract aus Ihr. Kön. May. Particulier Cammer Rechnung“, hvorefter nedenf. S. 43.

¹ Efter Kirkeb. blev Jens Söborg begravet den 8 April 1695. Han er altsaa vel död i de første Dage af samme Maaned.

² Rentk. Arch. Instruction, nach welcher der Schou Reiter auf Jägerspriess sich unterthänigst zu verhalten hat, egenhändig underskreven af Kronprindsen. Hele Instruxen forfattet paa Tydsk.

³ Geh. Arch. Dan. Saml. no. 247. Verzeichniss, wie viel Holtz Ao. 1696 von Jägerspriess vor Ihr Kön. Hoheit abgehohlet und wozu es verwandt. En lignende for Aaret 1697. Efter denne sidste vare de leverede Deputater 27¹/₂ Favn, til Overjæger Olivar, til Gartneren paa Amager, til Fasan-Mesteren, til Laqui Adolph — og „Noch ist nach Amack zu Schaufel Blätter gekommen 1¹/₂

Men uagtet den forbedrede Bestyrelse og det nöiagtigere Regnskabsvæsen blev den virkelige Indtægt af Jægerspriis dog ikke meget betydelig. Forpagtnings-Afgiften synes at have været den vigtigste og sikkreste. Bøndergodset derimod gav paa denne Tid kun et ringe virkeligt Udbytte, især paa Grund af de store Restancer¹. Saaledes var i Hegelunds förste Aar, fra förste Mai 1697 til förste Mai 1698, Indtægten sexhundrede og syvogtyve Rigsdaler, hvoraf kun tohundrede og fireogtredive indflöde i Kronprindsens Kasse, og i det följende Aar indtil förste Mai 1699 var Overskudet endnu mindre². Derved skulde altsaa Prindsens Finantser ikke meget ophjælpes. Men Kong Christian den Femtes Död i samme Sommer, den femogtyvende August 1699, stillede rigere Midler til hans Raadighed.

3. Kong Frederik den Fjerde vedblev ogsaa efter sin Thronbestigelse at betragte Jægerspriis Gaard og Gods som en privat Eiendom, hvis Bönder stode ligesom i et nærmere særeget Forhold til ham og hvis Jordebogs-Indtægter flöde umiddelbart i den Kongelige Particulær-Kasse. Det var maaske ifölge denne Betragtningssmaade, at han gav sine Bönder paa Jægerspriis deres Frihed

Faden". Der havdes en Beholdning af 13½ Favn, *wovon man aber an Clooman 7 Faden schuldig, welche zu den Fisch-Teichen auf Amack gekommen sind.* Amager el. Ny-Amager, d. e. Frederiksberg.

¹ See ovenfor S. 26—28, der kan give en Idee om hele Regnskabsvæsenet i denne Periode. Jvfr. S. 33—34.

² Rent, Arch. Det sidstnævnte Regnskab viser en Jordebogs-Indtægt af kun 459 Rd. Ved samme ligger to andre Regnskaber for samme Aar, nemlig et Skov-Regnskab, underskrevet baade af Hegelund og Hans Stephan Graner, og et Contributions-Regnskab, efter hvilket Skatterne indbetaltes af Hegelund paa Frederiksborg Amtstue mod Quittering af Amtsforvalteren Sören Laursen.

eller visse overordentlige Friheder¹, formodentlig i Lighed med, hvad der mod Slutningen af hans Faders Regjering var tilstaaet Fæsterne paa Rytterdistricterne og Bønderne paa Möen og Bogöe². Men Overbestyrelsen henlagdes nu dog nærmest under Rentekammeret, hvor Ernst Ulrik Dose som Overkammersecretair vedblev at sørge for Godsets Anliggender, medens Overjægmester Grev Conrad Reventlov og Overförster Johan Bernt Clody eller Claudi³ havde særligt Tilsyn med Skovculturen. Saaledes forblev den overordnede Bestyrelse af Jægerspriis i en Periode af lidt over fire Aar⁴, saalænge Kong Frederik den Fjerde umiddelbart eiede dette Gods.

Den locale Bestyrelse paa Godset og Gaarden selv undergik ikke nogen væsentlig Forandring. Embedsmændene og Betjentene bleve de samme. Anders Christensen i Gierlöv var endnu Herredsfoged eller Birkefoged, indtil han et Par Aar efter blev afløst af Laurids Jacobsen Glud, der ligeledes boede i Gierlöv⁵; Hans Knudsen var

¹ Sjell. Tegn. Tom. LII fol. 334. Et Kongeligt Rescript af 3 August 1700 tilsiger de sjellandske Bønder, der viiste sig tapre under fjendtligt (Carl XII's) Indfald, deres Frihed, "*ligesom Vi have givet Vore Bønder til Jægerspriis Frihed*". Saaledes lyde Ordene. Men naar denne Frihed var givet Bønderne paa Jægerspriis, i hvilken Form og Omfang, det har jeg hidtil ikke kunnet finde.

² Forordn. om Ryttergodset i Danmark af 10 Aug. 1695, og Privilegier for Möen og Bogöe af 8 Decbr. 1696, — begge i Schous Regist. I. 714 fg. 731 fg.

³ Han selv skriver sig Clody; men af andre Samtidige skrives Navnet oftest Claudi.

⁴ Nemlig fra Kongens Thronbestigelse den 25 August 1699 indtil Godsets Afhændelse til hans Broder Prinds Carl den 26 Octbr. 1703. Det er et kort Tidsrum, hvori Tilstanden kan oversees under eet Overblik.

⁵ Gierlöv Kirkeb. viser, at Birkefoged Anders Christensen blev begravet den 20 Januar 1702, efterat hans Hustru Sidse i forrige Aar var død (74 Aar gammel) og begravet den 8 April 1701.

fremdeles Birkeskriver og Magister Frederik Davidsen Knopper Sognepræst i Gierlöv og Draaby. Paa Hovedgaarden indtog Sören Pedersen Vissingkloster fremdeles en anseelig Plads; han havde Forpagtningen mod en aarlig Afgift af syttenhundrede Rigsdaler og dertil endnu Gierlöv og Draaby Kirketiender for tredive Rigsdaler¹; han kaldtes undertiden tillige Kongens Forvalter, nærmest med Hensyn til hans Myndighed over Bønderne, der skulde besørge Hovmarkens Dyrkning; han blev paa Grund af sin Fortid, sin mere uafhængige Stilling og sin Formue betragtet som den fornemste Mand paa Stedet². Men blandt de kongelige Betjente var Ridefogeden Henrik Hegelund den første og den vigtigste: han førte paa Dansk

Sammesteds nævnes hans Eftermand Laur. Jacobsen i Marts 1702; og Rentek. Arch. har et Herredsthings-Vidne af 16 Febr. 1702, hvori denne allerede fremtræder som Birkefoged.

¹ Rentek. Arch. Et lidet, meget pynteligt skrevet Blad, saaledes lydende: *Extract aus Ihr. Kön. Mayts. Particulier Cammer Rechnung de Ao. 1702, betreffend die Landgielder und Pachtgelder von dem Guthe Jägerspriiss: Ao. 1703, d. 23 Juny, Landgilde pro Ao. 1702, Hinrich Hegelund hat vermöge eingegebenes Rechnung baar zur Casse bezahlet, so den 1 Mai dieses Jahres fällig, 486 Rd. 47 Sk. Ao. 1703, den 27 Januarij, Pachtgelder, der Verpachter Sören Petersen hat vermöge Contracts bezahlet bis den 1 Mai 1703 — 1700 Rd. Ao. 1703, d. 23 Juny, Noch hat derselbe auf die Pachtgelder vom 1 May 1703 auf ein halbes Jahr voraus bezahlet — 850 Rd. Ao. 1704, d. 31 Januar hat derselbe auf die Pachtgelder de Ao. 1703, bevor dieses guth an Ihr Hoheit Printz Carl abgestanden, bezahlet — 90 Rd. — Om Forpagtningen af Tien-derne nærmere nedenfor.*

² Kirkebøgerne vise indirecte den conventionelle Rangfølge mellem Betjentene paa Jägerspriis. Saaledes ved en Barnedaab i Draaby Kirke den fjerde Søndag efter Helligtrekonger 1702 nævnes Fadderne i denne Orden: *Höiagtbar og velfornemme Mand Sören Pedersen Forvalter paa Jägerspriis, Kongl. May. Ridefoged Hinrich Hegelund, Provstens Skolemester Jens Munk, Barbara Cathrine (Sören Pedersens Datter) fra Jägerspriis, Sidsel Erland Degns fra Overdraaby, Kirsten Mester Willums af Skoven, Berette Anders Möllers.*

eller paa Tydsk¹ hele Correspondancen med Dose i Gaardens og Godsets Anliggender, han assisterede paa Godseierens Vegne ved Militair-Commissionens Udskrivninger paa Jægerspriis², han indsendte Godsets Contributioner eller Skatter til Amtsforvalteren Sören Laursen paa Frederiksborg, han aflagde det aarlige Jordebogs-Regnskab for det Kongelige Rentekammer, og han stod i et vist overordnet Forhold til de øvrige Betjente og Beboere af Gaardens Grund, saasom Skovrideren Hans Stephan Graner, Gartneren Willum Hardus, Kursmeden Jacob Nielsen, Mölleren Anders Arvedsen, Færgemanden Peder Pedersen og Andre³, ligesom han ogsaa ved mange tilfældige Leiligheder blev brugt i Kongens eller Rentekammerets Tjeneste⁴. Jægerspriis's Historie er saaledes nøie knyttet til Hegelunds i denne korte Periode, der hændelsesviis ogsaa sluttedes med hans Død.

Paa Jægerspriis Gaard selv havde Hegelund sit Hjem, naturligviis i Ridefoged-Boligen, og derfra førte han Opsynet med det Hele. Men iøvrigt var hans Virk-

¹ Dose skrev ogsaa Dansk, forstod altsaa Sproget; alligevel skrev Hegelund undertiden Tydsk til ham.

² Rentek. Arch. har saaledes et Brev af 15 Marts 1702 fra Dose til Hegelund, at Udskrivnings-Commissærerne til Landmilitzen vilde komme til Amtet, og et andet fra Hegelund til Dose af 8 Aug. s. A. med nogle Oplysninger vedkommende Indrulleringen fra Jægerspriis til Landmilitzen.

³ Beviser ville sees i det Følgende. De her anførte Personer ere fordetmeeste forhen nævnte, saasom S. 24 Not. 1, S. 13 Not. 2 S. 11 Not. 4 og S. 8 Not. 3. Jacob Nielsen kaldes i en Forestilling af 24 Mai 1702 (Rentek. Arch.) simpelthen Smed, men Forestillingen selv viser, at han var, hvad vi nu vilde kalde Dyrslæge.

⁴ Til Exempel: Rentek. Ordr. o. Miss. No. 642 S. 72. 87. 101. 138 have Ordre til Hegelund at kjøbe paa Fastemarkederne i Roeskilde om Løverdagen og i Holbek om Onsdagen i Marts og April 1702 et Antal af 50 Heste for 30 à 40 Rdr. Parret til Hestemøllerne i Kjøbenhavn. Dette synes noget besynderligt, da jo Stutteriet maatte have hestekyndige Betjente paa Stedet.

somhed og Myndighed udentvivl mere begrændset paa Gaarden end paa Godset. Thi for det første stod der ved hans Side Forpagteren og Forvalteren Sören Pedersen, hans Formand som Ridefoged, der var gammel paa Stedet og nu en selvstændig Mand indenfor den med Regeringen sluttede Contract¹. Og for det andet havde Jægerspriis endnu det af Ahlefeldt for ni Aar siden anlagte Stutterie, der nu bestyredes af Staldmester Haxthausen, og i Foraaret 1700 endog blev udvidet med flere Hopper fra Frederiksborg, saa at det bestod af atten Fölhopper; men Stutterie-Betjentene, hvortil ogsaa Dyr-lægen eller Kursmeden Jacob Nielsen hørte, dannede en egen Kreds under Haxthausen, og stode i en vis Forbindelse med Forpagteren Sören Pedersen, forsaavidt denne var forpligtet til mod en Godtgjørelse af sex Rigsdaler og fire Mark for hvert Stykke at levere Græs og Foder til de nye Hopper². Men skjøndt saaledes Forpagteren og Stutteriet laa udenfor Ridefogedens Omraade, stod Hegelund dog paa mange Maader i Beröring med begge: han havde Tilsynet med Bygningerne, han modtog af Sören Pedersen baade Forpagtnings-Afgiften og Tiende-Afgiften, han besörgede Udbetalinger og afgav Erklæringer efter Doses Opfordring, og han fik stundom Befaling at udføre Forretninger, som maatte synes at egne sig mere for Stutterie-Betjentenes Virksomhed³.

¹ See ovenfor S. 43 Not. 2 om hans Præcedents foran Ridefogeden.

² Den ovenf. S. 28 Not. 1 nævnte Skriv. fra Sören Pedersen lærer os at kjende denne Udvidelse af Jægerspriis's Stutterie ifølge en Kongl. Resolution af 11 Marts 1700. For det første Aar havde han ogsaa virkelig modtaget den ham bestemte Godtgjørelse.

³ Der gaves ham da gjerne Anviisning paa at benytte de specielt Sagkyndige, saasom ved nysnævnte Kjöb af Heste en Staldkarl paa Jægerspriis ved Navn Christen Thommesen, ved Udviisning af Skovene nogle af Forstbetjentene o. s. v.

De til Jægerspriis henhørende store Skove laae dels under Hegelunds, dels under Forstvæsenets Bestyrelse; dette besörgede Skov-Culturen, hiin derimod Skovenes öconomiske Benyttelse. Forholdet mellem begge kan oplyses ved enkelte Tilfælde fra denne Tid. Overförsteren Johan Bernt Claudi¹, der opholdt sig i Kjöbenhavn, indgav saaledes den förste Marts 1702 en Forestilling til Kongen om Skovenes Forbedring og Vildtets Underholdning i det ham betroede District, Jægerspriis, Dronninggaard, Esrom og Frederiksborg. Han bemærkede, for Jægerspriis's Vedkommende, at Skovene paa dette Gods aftog, og foreslog desaarsag at indgröfte et Stykke Land paa omtrent tretusind Alen fra Kohaven til Stranden, paa det at den Olden, som der faldt, kunde voxep, Græsset ernære Skovens Vildt og holde det til Stedet; han foreslog ligeledes at indgröfte flere enkelte Partier i Skoven, hvor der fandtes ung Hessel, som ellers vilde bortædes af Qvæget; han meente, at Arbeidet kunde udføres af Soldater og siden vedligeholdes af Bönderne². Dette hele Foretagende henhörte alene under Forstvæsenet. Hegelund, der levede paa Jægerspriis, bestyrede derimod Udviisningen af Skovene. Saaledes sendte Dose den fjerde Januar 1702 Befaling til ham, at han skulde udtage Brændsel af Skoven, dog i Overværelse af Over-

¹ Dan. Mag. V. 208 nævner i Fortegnelsen over Hof-Statens Besoldninger i Aaret 1642 Hans Christoff Claudi, Hofjæger (rimeligviis af samme Familie), som den förste blandt Kongens „Wildschötter, Jægere och Pandswenne“. Der nævnes ogsaa blandt Jægerne en Tobias Kriebel, formodentlig af samme Slægt som ovenanförte (I D. S. 159. 208) August Kriebel, saa at Forstbetjentenes Embeder synes at have været ligesom arvelige i visse Familier, uendtvil af fremmed Herkomst.

² Rentek. Arch., hvor det originale Brev fra Claudi findes. Det angaaer desuden adskillige andre Foretagender, er skrevet paa Tydsk og underskrevet „Clody“; men udenpaa staaer med en anden Haand „Claudi“.

jægermester Grev Conrad Reventlovs Betjente, nemlig to hundrede og sexogtredive og et halvt Læs Brænde, hvoraf halvtredsindstyve Læs for den kongelige Hof-Etat, naar denne kom til Jægerspriis¹. Mod Aarets Slutning aflagde ogsaa Hegelund, ikke Skovrideren, Regnskab over Fordelingen af Brænde-Deputaterne mellem Godsets Embedsmænd og Betjente. Søren Pedersen Vissingkloster havde, efter sin Forpagtnings-Contract, faaet hundrede Læs, Hegelund selv tyve, Skovrideren fire, Skovfogeden to, fiirsindstyve Bønder hver ligeledes to Læs Brænde og to Læs Gjærdsel; desuden var der leveret Sognepræsten to Læs Brænde og to Læs Gjærdsel, de tvende Degne tilsammen to Læs Brænde og fire Læs Gjærdsel, Birkefogeden og Birkeskriveren hver to Læs Brænde og fire Læs Gjærdsel. Den aarlige Udviisning af disse Deputater beløb sig altsaa i det samme Aar til to hundrede og fireoghalvfemsindstyve Læs Brænde og eethundrede og fireoghalvfjerdsindstyve Læs Gjærdsel². Hvad Skovene ellers indbragte, være sig ved Salg af Træer og Vindfælder eller som Oldengjæld, maatte naturligviis falde under Hegelunds Jordebogs-Regnskab.

Bøndergodsets Bestyrelse udgjorde en væsentlig Deel af Ridefogedens Forretninger, og de af Hahn anlagde Skov-Boliger fordrede særdeles Opmærksomhed. Bygningerne, udentvivl temmelig slet opførte af Elletræ, vare meer eller mindre forfaldne, og de magre Jorder kunde

¹ Rentek. Arch. Fordelingen af dette Brænde beroede dog naturligviis ikke paa Hegelund. Doses Ordre var ledsaget af en Specification over denne Fordeling, dateret den 3 Januar 1702. Ogsaa findes der fra Aaret 1702—3 Exempel paa, at Overförster Claudi, naar han personlig var tilstede, har besørget Skov-Udviisningen efter Overjægerm. Grev Reventlovs Befaling.

² Rentk. Arch. Man ville bemærke, at Udviisningen var meget større end Dose havde bestemt; thi naar Hof-Etatens Deputat fradrages de 236½ Læs, blev der kun 185½ Læs tilbage, og Hegelund havde dog alene til de nævnte Personer udviist 108½ Læs mere.

endnu vanskelig underholde selv en fattig Landbo-Familie. Af disse Huse bleve nu adskillige nedbrudte og Jorderne udlagte til Græsgange i Skoven under Hovedgaarden¹, men det saakaldte Kulhuus paa Halvöens nordligste Spidse, der synes at have været en større Gaard, blev kort efter, den tolvte Januar 1700, bortfæstet til Skovrider Graner, ligesom hans Formand Jens Söborg havde havt det, imod at han deraf skulde svare aarlig fireogtyve Rigsdaler, der afdroges i hans Lön, hvorefter Fæstet skulde gjælde baade for hans egen Levetid og for hans Hustrues, dersom han giftede sig². Over Böndernes Tilstand paa den øvrige Deel af Godset blev der i det følgende Foraar 1700 optaget en udförlig Beskrivelse: hver Gaard havde da gerne

¹ I en Rentek. Skriv. af 26 Aug. 1759 til Ghd. Vict. Chr. Plessen, hvoraf Hr. Justitsr. Rosenstand Goiske, Archivar i Indenrigsministeriet, har meddeelt mig Extract, hedder det bl. a., at 19 af de i Jægerspries Skov værende Huse og Boliger vare afbrudte 1699 efter Kongelig Befaling, hvorom Thingsvidne havdes af 21 Mai 1700 fra Jægerspries Birk, og at de nedlagte Steders Hartkorn, 39 Td. 3 Fdk., derefter afdroges i de aarlige Regnskaber, saa at ingen Contribution deraf svaredes. Dersom alle disse Steder hørte til de ovenfor nævnte 22 Skovmænds Huse (jvfr. S. 30), saa vilde der af Skovboerne kun være 7 Ladegaardsmænd og 3 Skovmænd tilbage, hvilket sidste Tal dog ikke synes mig at stemme ganske vel med andre Efterretninger. Jeg skulde formode, at nogle af Husene bleve staaende som jordløse Huse (blot med Have), der i Tidens Løb forøgedes med flere, — hvorom nærmere nedenfor ved Aaret 1733 og 1771.

² Rentek. Arch. bevarer det af Ernst Ulrik Dose i Kongens Navn udstedede Fæstebrev. Graner giftede sig snart; thi af Draaby Kirkeb. seer jeg, at hans Hustru Helvig i Begyndelsen af Aaret 1702 maa have født ham en Søn, der blev døbt paa Dom. Reme-niscere, d. e. anden Søndag i Fasten (d. 12 Marts) og kaldet Stephen Frederik, baaren til Daaben af Mad. Dorthe Sören Pedersens. Blandt Fadderne nævnes Oberförster Claudi o. fl. — Gartner Wilum Hardus havde ogsaa i Fæste et Sted paa 8 Skjæpper Hartkorn, som han dog vilde have regnet til sin Lön, og for hvilket han, da Hegelund krævede Afgift deraf, den 23 Juni 1703 søgte Kongen om Fribrev.

sex til otte Heste, to til fire Køer og ligesaameget Ungqvæg; nogle havde derhos et Par Stude¹. Alle saadanne Foranstaltninger paa Bøndergodset udførtes af Hegelund. Da i Sommeren 1702 tvende i Gierlöv afbrændte Bøndergaarde skulde opbygges, sendte han Overslaget paa Gjenopførelsen til Rentekammeret, udvirkede det fornødne Tømmer fra Jægerspriis's Skove, en Pengehjælp samt to Aars Skattefrihed for de Brandlidte, og indmeldte nogle Maaneder efter, at Gaardene vare færdige². I Foraaret 1702 bortfæstede Hegelund en Gaard i Landerslöv til en Indrulleret, da det var Kongens Villie, at de Indrullerede fremfor Andre skulde have Gaardene, hvorimod en anden Karl blev udskrevet og stillet til Tjenesten; i det næste Foraar 1703 bortfæstede han en Gaard i Nedredraaby, der var bleven ledig ved Bonden Povel Olsens Drab³. Strax efter, den toogtyvende April, brændte Knoppers Præstegaard, to hele Bøndergaarde og en Længe af en tredie samt tvende Huse i Gierlöv. Efterat Hegelund havde gjort Anmeldelse derom, fik han Befaling til at lade Bønderne kjøre Sæden til Præstegaarden og befordre Præsten til og fra Kirke, at give Præsten en midlertidig Bolig i Hollænderhuset paa Jægerspriis, understøtte de brandlidte Bønder med Tømmer og Penge og anvise dem Sædekorn hos Forpagteren Sören Pedersen imod at erstatte det efter Hösten. Allerede i Juli 1703 vare de afbrændte Gaarde under Bygning⁴. Disse Gaarde vare

¹ Denne Fortegnelse findes ligeledes i Rentekammer-Archivet.

² Rentek. Arch. Befaling til Hegelund at indsende Overslag d. 6 Juni 1702; men dette blev den 17 Juni fundet for høit og nedsat. Befaling d. 29 Juni at udvise Tømmer og betale 71 Rd. 25 Sk. i Pengehjælp. Anmeldelse, at Gaardene vare færdige d. 7 Octbr., hvorefter de nye Gaarde d. 10 Octbr. fik en toaarig Skattefrihed.

³ Anf. St. Befalinger til Hegelund af 20 Mai 1702 og 14 April 1703. Om Povel Olsens Drab m. m. nedenfor S. 58—59.

⁴ Rentek. Arch. Hegelunds Anmeldelse til Dose om Ilds-vaaden, d. 23 April 1703. Ordre- og Miss. Böger No. 643:

vel bortfæstede paa Livstid; men det kunde fortjene at bemærkes, at enkelte Bøndergaarde under Jægerspriis paa den Tid bleve bortforpagtede mod en bestemt aarlig Pengeafgift. Saaledes ansøgte i Eftersommeren 1703 en Bonde i Gierlöv, Lars Christophersen, der havde sin Gaard i Forpagtning for syvoghalvtredsindstyve Rigsdaler aarlig, om nogen Eftergivelse, ligesom Kongen havde tilstaaet adskillige af hans Naboer Eftergivelse paa deres Landgilde¹. Hvad Hegelund havde erklæret paa denne Ansøgning, og Kongen derefter resolveret, er uvist.

Det hele Regnskabsvæsen udførtes paa Ridefogedens Skriverstue og satte Hegelund i Forbindelse med ethvert Foretagende paa Gaarden eller Godset. Han modtog Indtægterne, baade de ordinaire og hvad der ellers kunde tilfalde Kongen², og han betalte Udgifterne; han maatte derfor altid have Penge i Kassen, og naar de en enkelt Gang manglede, optog han Penge hos Forpagteren eller paa de nærmeste Amtstuer³. Hans aarlige Regnskab

Skrivelse af 5 Mai fra Dose til Hegelund om, hvorledes Præsten og Bønderne skulde hjælpes, Befaling af 26 Mai at lade Gaardene opføre paa samme Vilkaar som i forrige Aar, og d. 6 Juni om Hjælp til Præstegaarden. Anmeldelse fra Hegelund d. 22 Juli, at Bøndergaardene byggedes.

¹ Rentek. Arch. Forpagterens Ansøgning af 11 Septbr. 1703 gaaer ud paa, at Forpagtningsafgiften var for høi, og at han ikke havde mere Sædeland end adskillige af hans Naboer, som dog Kongen havde tilstaaet Nedsættelse i deres Landgilde; Sygdom havde desuden bortrevet det bedste af hans Qvæg.

² Af saadanne extra ordinaire Indtægter skal jeg nævne een. I Rentek. Ord. o. Miss. B. No. 642 S. 528 haves en Befaling til Hegelund, at modtage efter Præsten Knoppers Anmeldelse en hos Degnen i Gierlöv Mads Andersen Brun staaende Arv paa 86 Sletdr. 2 Mk. 12 Sk., der var tilfalden Kongen, og føre den til Indtægt.

³ Saaledes hedder det i den ovenf. S. 44 Not. 4 omtalte Befaling af 9 Marts 1702 til at kjøbe Heste, at Hegelund skulde tage Pengene dertil deels af Ridefogedens egen Kasse, deels hos „Forvalteren” Sören Pedersen (altsaa som Forudbetaling paa For-

faldt i tvende Hovedafdelinger: Gaard- og Gods-Regnskabet, der aflagdes for Dose og hvis Indtægt gik i Kongens Particulær-Kasse, og Contributions- eller Skatte-Regnskabet, der aflagdes for Rentekammeret og hvis Indtægt betaltes til Sören Laursen paa Frederiksborg Amtstue. Gaard- og Gods-Regnskabet delte sig med Hensyn til Indtægten af Hovedgaarden, af Skovene og af Bøndergodset. Hovedgaarden Jægerspriis, som dengang var bortforpagtet til Sören Pedersen Vissingkloster, gav aarlig syttenhundrede Rigsdaler, og dens Tiender, som ligeledes vare forpagtede af samme, dertil tredive Rigsdaler, hvilke Summer bleve betalte til Hegelund; ogsaa Tavlepenge-Regnskabet aflagdes af Degnene for ham¹. Skovene gave et Udbytte baade i rede Penge og i Natura; men Penge-Indtægten hidrørte ikke eller dog kun undtagelsesviis fra Salg af Træ eller Brændsel, hvorimod Oldengjælden, forpagtet af Sören Pedersen, indbragte halvfemtehundrede Rigsdaler, der aarlig betaltes til Particulær-Kassen; Natural-Indtægten bestod af en Deel Brændeved, saa omtrent en halvtrediehundrede Læs, hvilket Hegelund efter den ham fra Dose eller Rentekammeret tilstillede Plan i Overværelse af Skovbetjentene aarlig ud-

pagtnings-Afgiften), dels hos Amtsskriverne i Roeskilde og Holbek, Ole Pedersen og Anders Andersen.

¹ Rentek. Arch. Om Forpagtningen af Hovedgaarden er talte S. 43. — Kirke-Regnskaber for 1697—1703 af Hegelund haves. I Regnskabet 1697—98 læses under Indtægterne: *Af Sören Pedersen annammet paa begge Kirkers Vegne, efter den med hannem gjorte Contract, 30 Rdr.* Det samme gjentages i de følgende Regnskaber, og i det for 1701—2 hedder det under Draaby Kirkes Indtægt: *Af Sr. Sören Pedersen 15 Rdr., og for Gierlöv ligeledes 15 Rdr.* Endelig i Regnskabet fra 1 Mai 1702 til 1 Mai 1703: *Af Sr. Sören Pedersen for begge Kirkers Tienders Forpagtning 30 Rdr., hvoraf hver Kirke det halve beregnes til Indtægt.* — Efterretning om Tavlepengene ved Erland Pedersen, Degn i Övre-Draaby, og Mads Andersen, Degn i Gierlöv, nævnes for det sidste Aar.

viiste og fordeelte mellem dem, hvem Brænde-Deputat var tillagt¹. Bøndergodset afgav den egentlige Jordebogs-Indtægt, der beregnet efter Matrikulens Hartkorn vilde have været temmelig anseelig for den Tid; men den virkelige Indtægt, der beregnedes i Penge, varierede meget efter de høist ustadige Kornpriser, og led en særdeles betydelig Afgang ved de aarlige store Restancer; og det Overskud, der flød ind i Kongens Parliculær-Kasse, blev endnu mindre ved de Udgifter, som Jordebogskassen maatte afholde: Hegelunds Regnskab fra Maidag til Maidag viiste i disse sex Aar en virkelig Indtægt af kun omtrent sexhundrede og tredive Rigsdaler aarlig med et Middeltal; hans aarlige Udgifts-Regnskab, som stilledes ved Siden deraf, levnede ordentligviis neppe to Trediede af denne Sum til Indbetaling i Particulær-Kassen².

¹ Ang. Oldengjælden skal jeg henvise til S. 27 Not. 3, men derhos bemærke, at jeg dog i disse Aar ikke har seet den særlig opført i Ridefogedens Regnskab, hvad enten nu Søren Pedersen umiddelbart har indbetalt den, eller den har været indbefattet under hans Forpagtnings-Afgift af Hovedgaarden, eller der ingen Olden har været. — Natural-Udviisningen er nylig S. 47 omtalt. — Skov-Regnskab for Aaret 1698—99 har jeg fundet underskrevet af baade Hegelund og Skovrider Graner.

² Rentek. Arch. bevarer endnu Jordebogs-Regnskaber for hele Hegelunds Embedstid (1697—1703) baade af Hegelund og af Amtsforvalter Søren Laursen i Frederiksborg. Men de ere meget forskellige. Hegelunds Jordebøger give den virkelige Indtægt af Landgilden, fra Mai til Mai, saaledes: 1697—98 = 627 Rd., 1698—99 = 459 Rd., 1699—1700 = 825 Rd., 1700—1 = 637 Rd., 1701—2 = 739 Rd., 1702—3 = 487 Rd., alt afundet med Hensyn til Mark og Skilling. Jvfr. S. 43 Not. 1. Men herfra gik gjerne en større eller mindre Jordebogs-Udgift, saa at Netto-Indtægten kunde betydelig formindskes. Det S. 26 Not. 3 meddeelte Jordebogs-Regnskab kan give en tydelig Forestilling om Formen deraf. Søren Laursens Jordebøger beregne Indtægten alene efter Hartkornet og Jordebogen (uden Hensyn til Restancer, Estergivelser eller andre Omstændigheder) i Korn, Lam, Gjes, Høns, Æg, Smør, Flæsk, Fodernød og Fodernødshold, omsætter dette efter Priserne til Penge

— Contributions-Regnskabet delte sig naturligt efter de mange forskjellige Skatter, som siden Souverainitetens Indførelse ved særlige Forordninger vare paalagte dels Hartkornet, dels Personerne, baade i Korn og i rede Penge. Kornskatten skulde svares efter Hartkornet, og Jægerspriis Gods var nu i Matrikulen opført for ottehundrede og eenoghalvfemtsindstyve Tönder, sex Skjæpper, eet Fjerdingkar og eet Album Ager og Eng, hundrede og treogtredsindstyve Tönder Skovskyld og hundrede og fyrgetyve Tönder, sex Skjæpper og eet Fjerdingkar Tiendehartkorn; men derfra gik med Hensyn til Beskatningen alt det, som af en eller anden Grund var skattefrit, nemlig henved Halvparten af Ager- og Engs- Hartkornet samt det hele Skovskylds- og Tiendehartkorn, og det skattepligtige Hartkorn var derefter for Tiden kun firehundrede og sexogfiirsindstyve Tönder, een Skjæppe og halvtredie Album, hvoraf efter Forordningen af sextende September 1699 skulde svares syv Fjerdingkar Rug, femogethalvt Fjerdingkar Byg og syv Fjerdingkar Havre for hver Tönde Hartkorn¹. Pengeskatterne vare nu mange, dels

og förer Pengesummen til Indtægt, som derved voxer op til eet eller to tusind Rdr. Men den selvsamme Pengesum förer han atter siden til Udgift, „*förer den igjen siden til Omdraug*“, som det hedder, idet han bernaaber sig paa Rentekammer-Skrivelser af 27 Novbr. 1694 og 28 Marts 1695 (nemlig efterat Jægerspriis var Kronprinds Frederik skjænket. See S. 25), og anmærker derhos udtrykkelig, at Indtægten oppebæres i Kongens eget Kammer (neml. efterat Kronprindsen var bleven Konge. Jvfr. S. 41). Sören Laursens Jordebogs-Regnskab for Jægerspriis i disse Aar er fölgelig ganske imaginært, og den tilsyneladende Modsigelse mellem dette og Hegelunds virkelige Jordebogs-Regnskab bliver let forklarlig.

¹ Rentek. Arch. har disse Contributions- og Kornskats-Regnskaber for hele Perioden fra 1 Mai 1699 til 1730, en lille tynd Protocol for hvert Aar. Det er Sören Laursens Regnskaber for hele Amtstue-Districtet (Frederiksborg, Kronborg og Jægerspriis); men til Grund derfor laae Ridefogedernes Special-Regnskaber, altsaa Hegelunds for Jægerspriis. Hvad der afgik for skattefrit Har-

hvilende paa Hartkornet dels reent personlige, nogle fra de første Aar efter Enevoldsmagtens Indførelse og siden modificerede, andre fra den nyeste Tid: Matrikuls-katten samt Oxe- og Flæskeskatten, der nu efter Forordningen af tredje Januar 1699 udrededes med ni Mark og tolv Skilling af Tönde Hartkorn Ager og Eng¹; Landconsum-tionsskatten samt Familie- og Folkeskatten, hvilken sidste betaltes i to Terminer, indbragte i denne Tid omtrent en fiirsindstyve Rigsdaler aarlig, og blev kort efter bortfor-pagtet²; Sogne-Rytterholdspenge, der erlagdes med fire-ogtyve Skilling af Tönde Hartkorn; en Tiendskat efter Forordningen af tredje Januar 1699, een Mark af Tönde

korn anføres saaledes: 1. Hovedgaardstaxten, som var bortforpagtet, 117 Td. 3 Skp. 3 Fdk. 2. Alle Skovene, som tilhørte Kongen, 163 Td. Skovskyld. 3. Det Skovrideren som Lön udlagte Hartkorn, 19 Td. 1 Skp. Proprietair-Bönder og Universitets-Bönder, der vel svarede Skat, men paa Roeskilde Amtstue, 18 Td. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. 5. Præstegaarden i Gierlöv, som var aldeles skattefri, 12 Td. 3 Skp. 6. Forskjellen imellem Conductörens Forretning, hvorefter Kongens egne Bönder skulde svare, og den nye Landmaalings-Matrikul, 193 Td. 1 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. 7. Halvdelen af det geistlige Gods, eftersom dette, der udgjorde 11 Td. 3 Skp. 3 Fdk., ifølge Kongl. Resol. af 22 Jan. 1687 kun svarede halv Skat indtil Aaret 1700, med Undtagelse af Rytterskatten, altsaa 5 Td. 5 Skp. 3 Fdk. 1½ Alb. 8. Draaby og Gierlöv Konge- og Kirketiende, hvilke Forpagteren paa Jægerspriis efter Contracten nød afgiftsfri, 140 Td. 6 Skp. 1 Fdk. 9. De nitten Huse, der ifølge et Things-vidne af 21 Mai 1700 vare afbrudte af Jægerspriis's Ladegaards- og Skovhuse, hvis Jorder vare henlagte til Fæ-drift i Skoven, af Hartkorn 39 Td. 3 Fdk. See ovenf. S. 48.

¹ Af Skov-, Mölle- og Fiskestade-Hartkorn svarede 6 Mark og 12 Skill. for Tönden, af Tiende-Hartkorn 1 Mark Tönden.

² Sören Pedersen gav i Familieskat for 6 Personer (sig, Hustru og fire Börn) 6 Rd., for sine Heste 48 Sk. og i Folkeskat for 2 Karle 48 Sk., for 2 Piger 32 Sk. Birkefoged, Skrifer og Degnene for hvert Familiemedlem 32 Sk., for Heste 48 Sk. Bönderne gave Intet for sig, men 16 Sk. for en Sön eller Karl, og 8 Sk. for en Datter eller Pige.

Hartkorn; en Kopskat, paalagt ved Forordningen af treogtyvende November 1699, der betaltes to Gange om Aaret og udgjorde tohundrede og syv Rigsdaler aarlig¹; et extraordinært Paabud ved Forordningen af fireogtyvende Januar 1699², et andet for Tjenestekarle paa Landet og en Hjælpeskat af Huusmændene³. Amtstuen i Frederiksborg, som modtog disse Skatter af Jægerspriis Gods, afholdt igjen deraf forskjellige Udgifter saavel i Natura som i Penge⁴. Revisionen af Regnskabet foregik i Rentekammeret, og den af Hegelunds Gaard- og Godsregnskab nærmest ved Dose, der holdt Öie med, at Regnskabet affattedes efter et meddeelt Schema og iøvrigt fremsatte sine Erindringer, som Hegelund besvarede og Decisionen endelig paakjendte⁵.

¹ Denne Kopskat lader os slutte til den Stilling, de Enkelte indtog: Sören Pedersen gav 11 Rd. (4 for sig, 4 for sin Kone, 3 for en Karl og to Piger), Hegelund 6 Rd., Graner 6 Rd., Mölleren 5 Rd., Gaardmændene mellem 1 og 2 Rd., Indsiddere og Huusmænd mel. 16 og 48 Sk. Sognepræsten gav 12 Rd., Birkefogeden 8 Rd., Birkeskriveren 3 Rd., Færgemanden 2 Rd. 80 Sk., Degnene 2 à 3 Rd. for sig og Huusstand.

² Dette Paabud var 1 Rd. af Td. Hartkorn; men en Deel Hartkorn var fritaget derfor.

³ Paabudet paa Tjenestekarle efter Forordningen af 24 Jan. 1699 indbragte af hver Karl, der tjente hos Præster, Fogeder og Officerer, 2 Rd. 3 Mk., og af Karle hos Möllere og Bønder 2 Rd. Hjælpeskatten af Huusmænd, der ikke havde Hartkorn, indbragte fra Jægerspriis Gods 6 Rd. 48 Sk.

⁴ Rentek. Arch. De anførte Sören Laursens Regnskabs-Protocoller, hvoraf ogsaa alle disse Pengeskatter ere tagne, lære os ligeledes at kjende Udgifterne og Leverancerne. Deraf kunde mærkes Løn til Birkefogeden Anders Christensen, med Afkortning af $1\frac{1}{3}$ p. Ct., 29 Rd. 56 Sk., og til Birkeskriveren Hans Knudsen, efter Afkortning, 19 Rd. 69 Sk.

⁵ Nogle af disse Revisioner og Decisioner har jeg seet i Rentek. Arch. En af dem, dat. d. 28 Decbr. 1701, indeholder en Paamindeelse af Dose om at følge det meddeelte Schema.

Den locale Myndighed paa Jægerspriis, som var Hegelund tillagt, gjorde ham til en Slags Mægler mellem Godsherren og Godsets Beboere, og gav ham ved visse Leiligheder en Politimesters Magt og Ansvar. Det var ikke alene de övrige kongelige Betjente paa Gaarden, hvis Vilkaar bleve afhængige af hans Mening og Erklæringer, men ogsaa Andre, der stode i et friere Contract-Forhold til Herren af Jægerspriis. Da saaledes Færgemanden ved Jægerspriis Færge, Peder Pedersen, i Sommeren 1702 beklagede sig over, at Godsets Bønder forlangte fri Overfart, naar de gjorde deres Ægter i Hovedgaardens Tjeneste, uagtet det aarlige Bidrag af tyve Rigsdaler, der skulde være ham en Løn eller Erstatning derfor¹, ikke blev betalt, og han istedenfor det Boel i Gierlöv, som hans Formand havde havt til Prammenes Vedligeholdelse, kun nød aarlig ti Rigsdaler, medens han, ved at have kjøbt sin Bestilling af Formanden for tohundrede Rigsdaler, maatte ansee sig for berettiget til alt, hvad denne havde nydt², saa blev ogsaa denne Sag strax lagt i Hegelunds Hænder. Denne anstillede de fornødne Undersøgelser. Saavel ved egne Erfaringer som ved indhentede Efterretninger fra den forrige Ridefoged, nuværende Forpagter Sören Pedersen, oplyste han, at Færgemanden rigtignok forhen havde nydt aarlig en Godtgjørelse af tyve Rigsdaler og derhos enten en Gaard i Gierlöv eller ti Rigsdaler, altsaa i det Hele tredive Rigsdaler, som bleve ham betalte i Kong Christian den Femtes Tid og i to Aar, efterat den nuregjerende Konge som Kronprinds havde faaet Jægerspriis; men han forklarede, at denne Godtgjørelse fra den Tid af allerede havde været

¹ Kongl. Resol. af 9 Septbr. 1684. See ovenf. S. 22 Not. 3.

² Rentek. Arch. Færgemandens Klage og Ansøgning er af 18 Juli 1702. Ligeledes Doses Befaling til Hegelund af 20 Juli, at afgive Betænkning, efter hvad han selv vidste eller hos „Forvalter” Sr. Sören Pedersen kunde fornemme derom.

Færgemanden frataget, og at Forpagteren Sören Pedersen nu for sit Vedkommende havde accorderet med Færgemanden og betalte ham aarlig ti Rigsdaler for at overføre saavel Gaardens Producter som andre Ting: det kom altsaa an paa, om Jægerspriis's Færgemand skulde have nogen særlig Betaling for Kongens eget Landgildekorn og egne Folk¹. Hegelund tog sig saaledes just ikke meget varmt af Færgemandens Andragende, og dette blev hellerikke bevilget; thi i det næste Foraar blev det igjen fornyet. Paa en lignende Maade kom ogsaa de af Gaardens Betjente, der ellers havde egne høiere Foresatte, let i et vist Afhængighedsforhold til Ridefogeden, saasom Stutteriets og Forstvæsenets. Haxthausen bestyrede hiint, ligesom Grev Reventlov og Overforstmester Claudi dette²; men da sidstnævnte imod Slutningen af Aaret 1702 ønskede en Skovløber afskediget og en anden antaget i hans Sted, blev det Hegelund overdraget at sørge derfor efter sin Villie³.

¹ Rentek. Arch. Hegelunds Erklæring af 23 Juli 1702 med Bilag, indsendt til Dose under 24 Juli. Ligledes Peder Pedersens fornyede Ansøgning af 16 Juli 1703: der var liden Indtægt ved Færgeren, hvis Redskaber behøvede daglig Reparation, sagde han; derfor havde Christian V hjulpet Færgemanden først med to Fjerdings Jorder og, da disse et Par Aar efter overlodes til en Bonde, med en aarlig Gave af 30 Rd., hvilke dog i nogle Aar ikke vare betalte; han søgte nu en aarlig Understøttelse af Kongen til Færgeredskabernes Vedligeholdelse.

² Jacob Nielsen Smed paa Jægerspriis søgte den 24 Mai 1702 (ovenf. S. 44 Not 3) om høiere Løn, der ved Haxthausen var ham lovet, naar Stutteriet blev forøget. Da nu dette, medio Mai 1700, var forøget til 18 Hopper, kunde han ikke komme ud af det med de ham hidtil givne 12 Rd. aarlig til Medicamenter, og begjærede et Tillæg fra Mai 1700 af at regne. Jvfr. S. 28. 45.

³ Rentek. Arch. Ordre til Hegelund af 21 Novbr. 1702 at oplyse, hvem den uduelige Skovløber var og hvori hans Brøde bestod. Approbation af 12 Decbr. 1702, at antage en Huusmand i Skoven, Laurs Svendsen Skomager, til Skovløber.

Ligeoverfor Godsets Bønder udövede Hegelund en Husbonds eller Politi-Övrigheds Forretninger, der stundom kunde blive vidtløftige og brydsomme nok. Et Tilfælde, der indtraf i hans sidste Leveaar, turde maaskee fortjene at bevares som et Bidrag til Sædernes og Retspleiens Historie i Almindelighed og paa Jægerspriis i Særdeleshed. Bonden Povel Olsen i Nedredraaby fandtes Söndagen för Skjærtorsdag, eller den förste April, 1703 qualt i sin Seng, og ved de i denne Anledning anstillede Undersøgelser faldt Mistanken paa den Dræbtes egen Tjenestekarl, en indrulleret Soldat Anders Jensen Mikkelsen, og en Huusmand Jon Hagensen. Hegelund gjorde Anmeldelse derom for Overkammersecretair Dose, og lod efter dennes Befaling af sexogtyvende Mai begge de Mistænkte kaste i Fængsel og indstævne for Birkethinget¹. Jon Hagensen endte faa Dage efter sit Liv ved en voldsom Död, og Mistanken for at have bragt ham af Dage faldt paa hans egen Hustru Bodild Jonsdatter, hvorfor Hegelund nu ligeledes lod hende fængsle og tiltale². Anders Mikkelsen, som endelig bekjendte sin Bröde, fandt mod Slutningen af Juni Maaned Leilighed til at undvige fra de Mænd, der skulde holde Vagt over ham; men to Dage derefter blev han paa Thinget dömt som Morder af Birkefogeden Laurids Jacobsen og otte Meddomsmænd³. Hegelund lod nu Vagten tage i Forhör, den dögte Forbryder eftersøge og Dommen indanke for Landstthinget i Ring-

¹ Rentek. Arch. bevarer de autentiske Oplysninger i denne Sag, men adspredte paa flere Steder. De förste Begivenheder seer man af Hegelunds Skrivelse til Dose den 29 Juli 1703. Allerede d. 14 April fik Hegelund Ordre at bortfæste den Dræbtes Gaard.

² Dose til Hegelund den 31 Mai, Befaling i denne Anledning

³ Morderens egen Bekjendelse omtales senere i Landsdommernes Stævning til Landstthinget i Ringsted. Hans Flugt anmeldte Hegelund d. 26 Juni for Dose. Birkethingsdommen af 28 Juni blev den 22 Juli af Hegelund sendt til Dose.

sted. Vagten forsikkrede edeligt, at Anders Mikkelsen havde ligget i Fængslet, da den efter given Tilladelse forlod ham for at gaae hjem til Höstarbeide; men den blev ikke desmindre paa Hegelunds Befaling i Slutningen af Juli selv kastet i Fængsel¹. Den Undvegne blev ikke funden; men Landsdommerne Tage Thott og Hans Ehm stævnedes Birkefogeden til at forsvare sin Kjendelse og Forbryderen til at forsvare sin Sag, hvorefter Landstinget den femtende August 1703 dømte Anders Mikkelsen til Steile og Hjul². Da Hegelund anmeldte dette for Dose og derhos spurgte, hvad der skulde foretages med den arresterede Vagt og den endnu i Fængslet siddende Bodild Jonsdatter, fik han den eenogtyvende August Befaling at forkynde Landstingsdommen over Anders Mikkelsen og den afdøde Jon Hagensens Frifindelse, men at indstævne saavel Bodild som Vagten for Birkethinget, efterdi hun af Landstinget var bleven udømt, blot fordi hendes Sag ikke havde været for Hjemthinget. Bodild blev her frikjendt, og Vagten bad, at Naade maatte gaae for Ret³. Det sidste blev maaskee bevilget af Dose eller Rentekammeret; men derimod fik Hegelund Befaling at lade tage en ny Dom over Bodild, og Sagen mod hende var endnu ikke tilendebragt, da det den tyvende September blev tilladt at løslade hende af Fængslet, indtil hun havde gjort Barsel⁴.

Midt under disse Forhandlinger havde Kong Frederik den Fjerde selv personlig besøgt Jægerspriis den tolvte

¹ Hegelunds Skriv. af 22 Juli til Dose og dennes Billigelse d. 28 Juli af Vagtens Arrestering. Doses Skriv. af 21 Aug. til Hegelund angaaende Tiltale mod Vagten.

² Hegelund til Dose d. 29 Juli og 18 August 1703.

³ Dose til Hegelund den 21 August, og Hegelund til Dose den 1 Septbr. I sidstnævnte Skrivelse hedder det, at Vagten var stævnet til Thinget den næste Torsdag, hvis Sagen ikke maatte bortfalde.

⁴ Dose til Hegelund af 16 Septbr. og 20 Septbr.

og trettende September 1703, og Hegelund glædede sig over, at han havde været tilfreds under dette Besøg¹. Hensigten dermed turde maaskee have været at tage Jægerspriis i Öiesyn med Hensyn til den Bestemmelse, som det kort efter fik; men dette var neppe Hegelund bekjendt dengang, og blev det uidentvilt ingensinde. Thi kort efter faldt han i en meget betænkkelig Sygdom, der vistnok havde sat ham ud af Stand til at varetage sin Tjeneste, da Forpagteren Sören Pedersen den femtende October selv umiddelbart ansögte om Erstatning for det Foder, han havde leveret til Stutteriet paa Jægerspriis². Nogle Dage senere, den sexogtyvende October 1703, indtraf Prinds Carls, Kongens Broders, treogtyveaarige Födelsdag, der blev festligholdt paa en udmærket Maade: om Morgenens forærede Kongen ham hele Jægerspriis Gods og dertil et Sölvtaffel, og om Aftenen blev den første Opera givet i det nye prægtige Operahuus³.

¹ Kongens Besög anmelder Hegelund for Dose i Skrivelsen af 16 Septbr. 1703, samt at Kongen *efter Tycke fandt al Fornöiélighed*.

² Rentek. Arch. har Sören Pedersens Ansögnning, der historisk oplyser dette Punct: Kongen havde for ni Aar siden ladet oprette paa Jægerspriis ved Overkammerer Ahlefeldt et Stutterie med tolv Hopper, der skulde underholdes med Græs og Foder af Gaarden, og hvis Afkom i en Alder af tre til fire Aar skulde afgives til Opstaldning. Ved Kgl. Resolution af 11 Mai 1700 förögedes Hopperne med sex nye fra Frederiksborg, og da disse ligeledes skulde underholdes af Gaarden, havde Kongen i det første Aar ladet Forpagteren betale 6 Rd. 4 $\frac{1}{2}$ pr. Stk. af disse Men i de to sidste Aar havde han ingen Godtgjölrelse faaet. Sören Pedersen anmelder dette og henstiller det til Kongens allernaadigste Vilje og Behag.

³ Nye Tidender, som Kbhvns. Postrytter frembar, 1703. Octbr. S. 77. *Den 26, som var Hans Prindsel. Höjheds Prinds Carls Födels-Dag, bleve de förste Opera spillede her udi det prægtige Opera-Huus, og Regalerede H. K. M. höjstbemælte Hans Prindselige Höjhed samme Dag med det Ambt Jægerspriis og et Sölve-Taffel. Efterat det Amalienborgske Operahuus paa Garnisonspladsen var brændt 1689, blev dette nye Operahuus bygget paa Hjörnet af Bredgaden og Academigaden, hvor nu Landcadet-Academiet er.*

Denne Gave af Jægerspriis til Prinds Carl, hvorved Godsets Skjæbne for en lang Tid blev afgjort, fulgtes hurtigt af en anden Begivenhed, hvis Virkninger maatte føles paa Gaarden og Godset selv: Ridefogeden Henrik Hegelund døde Dagen efter, den syvogtyvende October 1703. Forpagteren eller Forvalteren Sören Pedersen Vis-singkloster traadte, som det synes, strax og foreløbig i den Afdødes Sted; thi han anmeldte den otteogtyvende October for Dose, at Hegelund var død den foregaaende Aften Klokken ni, og han erholdt derpaa Ordre af Dose til at lade Dødsboet forsegle af Birkedommeren og Skriveren og aflægge Doses Condolation til Enken Dorthe Brandt med Forsikkring om, at der skulde blive hende viist al mulig Føielighed¹.

Den af Kongen tagne Bestemmelse med Jægerspriis blev under tredivte October 1703 officielt meddeelt Regjerings-Collegierne. Paa denne Dag udgik nemlig et kongeligt Rescript til de Deputerede for Finantserne, at Prinds Carl skulde paa Livstid have Jægerspriis Lyst- og Ladegaard samt alt det beholdne Gods, som dertil laae, med alle Rettigheder, Skove, Fiskerie, Jagt, Birkeret, at regne fra den sexogtyvende October næstforegaaende, dog saaledes at han skulde udrede Skatterne og Contributionerne deraf efter Jordebogen af sexogtyvende Juni 1697, at alle Betjentene skulde forblive i deres Stillinger, saalænge de opførte sig tilbørligt², og at Vildt skulde

¹ Rentek. Ordr. o. Miss. Bøg. No. 643 S. 269: Doses Svar af 29 Octbr. 1703 til „Forvalter Sören Pedersen” lærer os at kjende Indholdet af dennes Anmeldelse. Dose bedér „Hr. Amtsforvalteren” (d. e. Sören Pedersen) at besørge Boet forseget o. s. v. *Draaby Kirkeb. 1703, Novbr. 5, blev den hæderbaarne, agtbare og velfornemme Mand Henrik Pedersen Hegelund, Kgl. M. Ridefoged paa Jægerspriis, med anseeligt Comitæt udi Draaby Kirke nedsat. Hans Sjæl i de Levendes Lande.*

² Disse Betjente skulde nu naturligviis lønnes af Prindsen. Det samme var ogsaa Tilfældet med hans andre Betjente. Civil-

leveres fra Jægerspriis til den kongelige Hofholdning, naar det maatte behöves. Det blev derhos Finants-Collegiet paalagt at overlevere Prindsen saavel Godset med Inventarium over alt medfølgende Lösöre, som det ham af Kongen til samme Tid skjænkede Sölv-Service¹.

4. Prinds Carl besad nu Jægerspriis i næsten sexogtyve Aar lige til sin Död, og Godset betragtedes i dette Tidsrum ganske som en privat Eiendom. De almindelige Skatter, som skulde udredes deraf, flöde i den kongelige Kasse, men Godseierens Indtægter tilfaldt Prindsen. Hans Hofchef havde som saadan Overbestyrelsen og kaldtes derfor stundom Amtmand paa Jægerspriis²; hans Secretair kunde undertiden paa sin höie Herres Vegne correspondere med Regjeringen i Godsets Anliggender³; men den egentlige locale Bestyrelse og Regnskabsvæsenet var ligesom hidtil betroet til en Ridefoged eller Forvalter.

Ifölge hiin til Finantsdeputationen udgaaede kongelige Befaling blev Gaard og Gods den femtende November 1703 formelig overleveret til Prinds Carl efter den Jordebog, der for sex Aar siden ved Hegelunds An-

Reglem. (i Geh. Arch.) for 1704 opfører Pr. Carls Appanage med 30,000 Rd. Kroner og Sophie Hedevigs med 6000 Rd., og saaledes ogsaa i de fölgende Aar, men det bemærkes derhos udtrykkelig, at Prinds Carl selv skulde lönne sin Hof-Etat.

¹ Copie i Rentek. Arch. Sölvtaffelet kaldes her Kongens hidtilværende „Reise-Sölv-Service“, hvis Vægt ansloges til 154 Fund, 20 Lod, 2 $\frac{1}{2}$ Qvintin, og hvortil hörte 24 Knive og 12 Gafler med Sölvskæft.

² Christian Fredr. Holstein af Cathrineberg, Broder til Ulr. Ad. Holstein, forestod allerede som Oberstlieutenant Prinds Carls Hof-Etat og kaldtes, som vi nedenfor skulle see, hyppigt Amtmand paa Jægerspriis.

³ Terkel Terkelsen, som længe var Secretair hos Prinds Carl, havde tillige en Slags Inspection over Jægerspriis, hvor han synes til visse Tider at have haft fast Ophold for sig og sin Familie, dog maaskee endnu ikke i de første Aar af Prindsens Besiddelsestid.

sættelse som Ridefoged var optaget, og med Overleveringen fulgte en Matricul-Extract over Bøndergodsets Hartkorn, en Specification over Huusmændenes Ugedage eller Penge-Vederlag derfor og en kongelig Ordre angaaende Moderation i Landgilden¹. Saaledes tog Prindsen det ham skjænkede Gods i Besiddelse.

Det kongelige Gavebrev havde forpligtet Prinds Carl til at beholde de hidtilværende Betjente, saalænge enhver gjorde sin Pligt; men Henrik Hegelunds Død havde næsten i samme Öieblik givet ham frie Hænder med Hensyn til Ridefogedens Post, der var den vigtigste og uundværligste af alle. En vis Lars Bertelsen², der muligviis hidtil havde staaet i Hegelunds Tjeneste og saaledes var forberedt til at træde ind i Forretningerne, blev ogsaa meget snart udnævnt til Ridefoged paa Jægerspriis, og han fortsatte derpaa i Forbindelse med Hegelunds Enke, Dorthe Brandt, Regnskabsvæsenet i de to Maaneder, som endnu vare tilbage af dette Aar. Med de øvrige Betjente skeete ingen Forandring. Den oftævnte Sören Pedersen

¹ Rentek. Skr. af 26 Aug. 1759 til Ghrd. Vict. Christ. Plessen indeholder alle disse Oplysninger til denne Tids Historie. Der nævnes udtrykkelig „Overleverings-Forretningen af 15 Novbr. 1703” og de øvrige her anførte, der skulle have været uden Datum. Vict. Chr. Plessen var dengang Bestyrer af Jægerspriis og havde som saadan indsendt nogle Spørgsmaal til Kammeret, navnlig spurgt, hvorfor de saakaldte Skovhuse svarede til Rentekammeret istedenfor til Jægerspriis.

² Denne Mands Fortid er mig ubekjendt. Han var maaskee fra Kjöbenhavn; af Draaby Kirkeb. seer man, at hans Kone, Cathrine Larsdatter, der havde sine Forældre, Faderen Lars Skræder og Moderen Ellen. Under *Dom. 3 Advent. 1704* hedder det: *Sgr. Laurids Bertelsen, Hans prindselige Höiheds Ridefoged paa Jægerspriis, en Søn til Daaben, kaldet Bertel. Ridefogedens Kones Moder Ellen bar Barnet. Fadderne vare Junker Henrik Arenstorff fra Örebro, Ridefogedens Kones Fader fra Kjöbenhavn, Skovrider Graner, Mad. Dorthe Brandt.* Hvis ellers deri kunde findes nogle Vink om hans Forbindelser.

Vissingkloster vedblev at være Forpagter og Forvalter; Hans Stephan Graner var fremdeles Skovrider, Willum Hardus Gartner, Peder Pedersen Færgemand, Anders Arvedsen Möller. Endnu levede Sognepræsten Magister Knopper og Birkedommeren Laurids Jacobsen¹.

Lars Bertelsen forestod i de syv første Aar af Prinds Carls Tid Ridefogedens Bestilling, og da Jægerspriis var bortforpagtet, synes Regnskabsvæsenet baade over de kongelige Skatter og over Prindsens Indtægter og Udgifter paa Godset at maatte have udgjort hans vigtigste Arbejde. Formandens Regnskaber afsluttede og indsendte han i Februar 1704, hvorefter Dorthe Brandt maatte besvare de for hendes afdøde Mands Tjenestetid gjorde Udsættelser, og Restance-Listerne indsendte han i Juni samme Aar². Ridefogedens Regnskab faldt i to Hovedstykker. De kongelige Skatter, som i disse syv Aar neppe undergik nogen betydelig Forandring, indbetaltes paa Frederiksborg Amtstue til Amtsforvalter Sören Laursen; derhen

¹ Kirkebøgerne, som ere en vigtig Kilde til Personalhistorien af den Jægerspriiske temmelig afsluttede Mikrokosmos, nævne os idelig disse Mænd og deres Familier; de ere ogsaa alle omtalte ovenfor, f. Ex. S. 44. Færgemanden Peder Pedersen maa omtrent i disse Aar være død; hans Eftermand blev Povel Madsen Winkel. Om Birkeskriveren Hans Knudsen levede endnu, skal jeg ikke kunne sige; men mellem 1710 og 1726 finder jeg Andreas Rudolph Schumacher som Birkeskriver. Derefter fik Peder Mortensen d. 18 Marts 1726 af Pr. Carl Bestalling som Birkeskriver.

² Rentek. Arch. har Jægerspriis's Quartalskats-Mandtal for hele Aaret 1703 til Beløb af 452 Rd. 5 $\frac{1}{2}$ 15 $\frac{1}{2}$, dateret Jægerspriis den 16 Febr. 1704 og underskrevet af L. Bertelsen, et andet Contributions-Regnskab for 1703, dateret d. 21 Febr. 1704 og underskrevet: Dorthe sl. Henrik Hegelunds, og en Restance-Liste, dateret den 4 Juni 1704, underskrevet af L. Bertelsen. I Ordre og Missive-Bøg. No. 643 S. 602 findes en Befaling, dat. d. 22 Marts 1704, fra Kammeret (Ahlefeldt, E. U. Dose o. fl.) til Hegelunds Enke, at hun skulde besvare de ved Revisionen af hendes afd. Mands Regnskaber for Aarene 1697, 1698, 1701, 1702 og 1703 gjorde Udsættelser.

gik ogsaa den saakaldte Familie- og Folkeskat, som paa Jægerspriis Gods i denne Tid blev bortforpagtet gjerne paa tre Aar ad Gangen, først til Christian Paludan, saa til Jonas Jonassen og senere til Svend Krag¹. Jordebogs-Indtægterne af Bøndergodset og Hovedgaarden kom Prindsen tilgode; men naar Jordebogs-Udgifterne og Restancerne fradrog, vilde det virkelige Overskud vistnok kun med en ringe Sum have oversteget den Forpagtningsafgift, som Sören Pedersen Vissingkloster skulde svare og som uden Vanskelighed indkom². Beløbet saavel af de kongelige Skatter som af Jordebogs-Indtægterne i Prinds Carls Tid, fornemmelig i de første Aar før Udbrudet af Krigen med Sverrig, tør vel antages at have været omtrent det samme som forhen under Rentekammerets Bestyrelse; men de nærmere Efterretninger derom savnes i Almindelighed for de Perioder, da Jægerspriis var i private Hænder³.

Stutteriet, som endnu bestod, synes at have ligget

¹ Skattebøg. i Rentek. Arch. Chr. Paludan havde Forpagtningen i Aarene 1704—6. Jon. Jonassen finder jeg 1707—9 at have betalt aarlig 85 Rd. 21 Skill. Svend Krag nævnes 1716—18 og betalte 91 Rd. 24 Skill.; men om Forpagtnings-Trienniet har været fornyet for Jon. Jonassen, eller om nogen Anden falder mellem dem, eller om Krag har begyndt før 1716, veed jeg ikke.

² See ovenf. S. 43 Not. 1. Afgiften var 1700 Rd. for Hovedgaarden, og 30 Rd. for Tienderne. — Men efter Civil Regl. (Geh. Arch.) havde Pr. Carl en aarlig Appanage af 30,000 Rd. i Kroner, og dette var fremdeles hans vigtigste Indtægt. — Jordebogen maa have haft betydelige Udgifter. Saaledes nævnes nu ogsaa Fasaneriet paa Jægerspriis, som forestodes af Fasanmester Christian Jansen, der tilligemed hans Kone Margrete hyppigt nævnes i Kirkebøgerne mellem 1712 og 1728.

³ Thi Regnskaberne kom da enten slet ikke eller kun deelviis i de offentlige Archiver. Men Jægerspriis var ligefra dets Overdragelse til Hahn indtil den nyeste Tid, med enkelte Mellemrum, næsten altid overladt til privat Bestyrelse. Dette gjør det saa vanskeligt at finde sammenhængende Materialier til dets Historie.

udenfor Ridefogedens eller overhovedet de prindselige Betjentes Virkekreds. Det bestyredes udentvivl for Kongens Regning af Staldmester Haxthausen og de ham paa Stedet underordnede Betjente¹, og den til Hestenes Underholdning fornødne Fourage blev kjøbt hos Forpagteren Sören Pedersen². Denne Mand, der i omtrent tredive Aar havde indtaget en saa betydende Stilling paa Jægerspriis, var nu udentvivl ogsaa bleven en formuende Mand; idetmindste henvendte Kongen sig i Aaret 1710, da Kri-gen fordrede store Summer og Tvangslaan maatte udskrives, blandt Andre ogsaa til ham og fandt ham beredt til at give Regjeringen Laan³.

I det samme Aar ophørte Lars Bertelsens Virksomhed som Ridefoged paa Jægerspriis, hvad enten han døde der eller blev afskediget⁴. Han havde, formodentlig

¹ Skriv. af 3 Septb. 1704 fra Haxthausen til Finantsdep. (Rentek. Arch.) forlanger et forøget Quantum Hø, blandt andet fordi der i dette og det foregaaende Aar vare komne saa mange unge Heste fra Frederiksborg og Jægerspriis, hvilket ikke tidligere var Tilfældet. — Ved Stutteriet nævnes hyppigt (i Kirkeb.) en „Stutmester“, først Svend Brodersen, senere (1724) Thomas Høy eller Hög.

² Rentek. Arch. har en Ansøgning af 15 Octbr. 1703 fra Sören Pedersen. Han havde i de to sidste Aar (1702 og 1703) ikke modtaget den ham tilsagte Godtgjærelse af 6 Rd. 4 Mk. for Stykket af de nye Hestes Fodring og Græsning; han anmelder dette og henstiller det til Kongens allernaadigste Villie og Behag.

³ Sören Pedersen til Rentek. d. 2. Jan. 1710 (Rentek. Arch.): Af Kammerets Skrivelse af 28 Decbr. erfares Kongens Befaling ang. en alm. Forstrækning af hele Riget, samt at Sören Pedersen var ansat til 500 Rd. Kroner, som han ogsaa den 11 Juni villig skulde erlægge imod Kgl. Obligation, saasom han altid havde nydt Kongens Naade.

⁴ Kirkebogen nævner Ridefogeden Lars Bertelsen som Fadder ved en Daab Dom. Exaudi (d. 1 Juni) 1710; derimod „Hans prindselige Høiheds Ridefoged Sr. Hans Wilhelm“ (Eller) ved en Daab Dom. 2 Advent. (d. 7 Decbr.) s. A. Altsaa maa Lars Bertelsen være afgaaet i denne Mellemtid.

i sit første Embedsaar, ægtet en Pige fra Kjöbenhavn, Cathrine Larsdatter, havde et Par Sønner af dette Ægteskab og synes at have staaet i venligt Forhold til Gaardens øvrige Beboere eller den ovennævnte lille Jægerspriiske Verden¹, hvori blot den Forandring i hans Tid foregik, at Færgemanden Peder Pedersen blev afløst af Povel Madsen Winkel, Mölleren Anders Arvedsen af Niels Andersen, formodentlig hans Søn, og maaskee Gartneren Willum Hardus af Anton Gynther Ludvig², eller som han almindelig kaldtes, Antoni. Men iøvrigt synes Lars Bertelsen ikke at have udmærket sig ved særlig Driftighed i sin Tjeneste eller ved nogen personlig Fremtræden i sine Omgivelser, og i Sommeren eller Efteraaret 1710 nævnes han ikke mere som Ridefoged.

En kjendelig Forandring indtraadte i Prinds Carls Bestyrelse af Jægerspriis efter hans Afgang, især da ogsaa den ofte nævnte Forpagter, Forvalter Sören Pedersen Vissingkloster, der i meer end en Menneskealder havde spillet en saa vigtig Rolle paa Jægerspriis, faa Maaneder senere døde³. Prindsens egen Nærværelse spo-

¹ Kirkeb. nævne tre Sønners Daab, Bertel d. 13 Decbr. 1704, Christian d. 24 Mai 1706 og Carl Wilhelm d. 27 Novbr. 1707, hvilken sidste blev begravet i Draaby d. 8 Febr. 1709. — Baade han selv og hans Kone nævnes meget hyppigt som Faddere, stundom ogsaa hendes Forældre.

² Povel Madsen Winkel nævnes som Færgemand d. 9 Septbr. 1705, og d. 29 Novbr. 1705 havde han Bryllup med Kirstine Rasmusd. Bjerg (eller Bjerring) af Gierløv. Anders Arvedsen blev begravet den 9 Juni 1708, og da fulgte vel strax Niels Andersen, der ægtede Anna Eller. Naar Willum Hardus døde, har jeg ikke bemærket, men det maa være mellem 1705 og 1713.

³ Draab. Kirkeb. 1711, Febr. 17: *Den høiagtbare, velfornemme Mand, nu salig hos Gud, ædle Sören Pedersen Vissingkloster, fordum Hans Printzelig Höiheds Printz Carls Forvalter paa Jægerspriis, blev af en høianseelig Comitæt geleidet til sit Sovested udi Draaby Kirke.*

redes vel kun i ringe Grad, skjönt han udentvivel noget oftere end hidtil besøgte Jægerspriis¹; men han fik Leilighed til at ombytte Betjente, der vare blevne gamle i Gaarde og, som saa ofte er Tilfældet, skyede Forandringer i det Bestaaende, med yngre Kræfter og mere anseete Personligheder. I Lars Bertelsens Sted blev nemlig 1710² udnævnt til Ridefoged Hans Wilhelm Eller, en Mand af anseet Familie eller Svogerskab, gift med Kirsten Torm af Finkernes og Wormernes betydende Slægter³. Efter Sören Pedersens Død fik Jægerspriis derhos igjen en „Forvalter” i Prindsens Secretair Terkel Terkelsen. Han var længe prøvet i den kongelige Families private Tjeneste, havde bestyret og bestyrede maaskee endnu Enkedronning Charlotte Amalies Pengesager og i Forbindelse dermed sandsynligviis ogsaa hendes yngre Børns, Prinds Carls og Prindsesse Sophie Hedevigs⁴, og

¹ Jeg slutter det deraf, at man nu noget hyppigere der finder Personer, henhørende til Prindsens umiddelbare Omgivelse, som Faddere ved Daabshandlerne i Draaby og Gjerløv.

² See ovenf. S. 66 Not. 4.

³ Giessings Jubell. II, 1 S. 46 fg. Kirsten Torm var en Datterdatter af Stiftspr. Mag. Erik Torm og Søster Worm, Dat. af Prof. Dr. Ole Worm og Dorthe Finke. Kirsten Torms Broder var Erik Jensen Torm, der reddede Kong Frederik IV paa Giethuset og blev Politimester i Kjöbenhavn; hendes Søster, Søster Torm, var gift med Hans Christ. Eller, Mönsterskriver paa Holmen. Kirkeb. skrive ofte Eiler istedetfor Eller.

⁴ T. Terkelsen, hvis Navn ogsaa skrives Torchildsen, maa være født omtr. 1666, og hans Hustru Marie Herfort omtr. 1688 (Hoffmans Fund. VIII. 188). I en General-Quittance, som han erholdt af K. Christian VI den 23 Marts 1736 (Sjell. Reg. Tom. LVI fol. 97), hedder det, at han havde begjeret Kongens General-Quittance med Hensyn til de Forretninger, som han havde havt i Vor Farmoders Dronning Charlotte Amalies, Vor Farbroders Prinds Carls og Vor Fasters Sophie Hedevigs Tjeneste i mange Aar og for hvilke hans under Hænder havde Forretninger af Kasse-Regninger og i andre Maader han havde modtaget deres Quitting.

efter Aaret 1711 fik han med Hustru Marie Herfort et stadigt Hjem paa Jægerspriis, hvor han fordetmeeste levede i fireogtyve Aar under Navn af Forvalter eller Inspectör, et Mellemlid mellem Prindsen og Ridefogeden, og derhos som Prindsens Secretair synes mere i Praxis end efter bestemte Regler at have skabt sig en formaaende Stilling¹. Ogsaa den saakaldte Amtmand paa Jægerspriis Amt, Oberstlieutenant og Etatsraad Christian Frederik Holstein, synes nu oftere og i længere Tid at have opholdt sig med sin Familie paa Jægerspriis² og derved bedre at have kunnet varetage Prindsens og Godsets Interesser, skjönt det er vanskeligt at finde den bestemte Grændse mellem de trede Auctoriteters særlige Virkekredse eller at angive, hvilke Fortjenester hver enkelt af dem indlagde sig.

Holstein, som den Jægerspriiske Bestyrelses Chef, førte imidlertid Ordet, naar han behagede, og han troede i Aaret 1712 at have Anledning dertil. For et Aarstid siden var det bestemt, at hvert Compagnie af Landmilitsen skulde reduceres til hundrede og tyve Mand foruden Prima-Planen, og at Godseierne af deres Godser skulde betale femogtyve Rigsdaler for hver Karl af det redu-

¹ Naar Terkelsen med Familie blev bosiddende paa Jægerspriis, skal jeg ikke ganske nøie kunne sige, men i Begyndelsen af Aaret 1712 var han der. Thi Kirkeb. 1712 den 17 Febr. viser os, „at Forvalter Terkildsens Hustru paa Jægerspriis“ bar Færgemand Poul Madsens Søn Jörgen Frederik til Daaben, og to Dage senere, den 19 Febr., bar ligeledes „Forvalters Kjæreste, dydædle Madam Thorchildsens“, en Datter af Erland Degn. Fra den Tid af nævnes han og hans Kone meget hyppigt paa Jægerspriis, som nedenfor vil sees.

² Kirkebøgerne vidne derom, og den 14 Marts 1712 havde „høiædle og velbaarne Oberstlieutenant Frederik von Holst, Amtmand over Jægerspriis Gods“, selv en Datter, Hedevig Sophie, til Daaben i Draaby Kirke.

cerede eller hjemforløvede Mandskab¹. Som en Følge deraf var det Prinds Carl paalagt at udrede trehundrede Rigsdaler af Jægerspriis Gods. Mod Slutningen af Vinteren 1712 indgav nu Holstein en Klage derover til Rentekammeret, erklærede, at Prindsen Intet vilde forskyde for Godsets Bønder, og androg paa, at Jægerspriis Gods maatte fritages for denne Skat²; han forestillede derhos, at Prindsens Betjente burde forskaanes for den paabudne Kopskat og andre personlige Paalæg³. I den følgende Sommer beklagede Holstein sig endvidere over, at de tusinde Rigsdaler, som vare Prindsen bevilgede udenfor hans Appanage til Bygningsarbejder paa Jægerspriis, endnu ikke vare blevne betalte fra Frederiksborg Amtstue⁴. I Efteraaret endelig ansøgte han om, at den paabudne Skattehavre maatte eftergives Godsets Bønder, da de paa Grund af Misvæxt hverken kunde svare den i Natura eller udrede Erstatning derfor i Penge⁵. Det første Punkt i denne Række af Besværinger eller Ansøgninger synes ikke at være bleven fuldkommen be-

¹ K. Frederik IV allern. Forørdn. 1711 S. 22. Quart. Forørdn. af 3 April bestemte, at da saameget Mandskab afgik til Proprietairernes og Bondens Tjeneste, skulde saavel af Kronens som af Proprietairernes Gods udredes 25 Rd. for hver permitteret Soldat af Godset til Amtsforvalteren, der af disse Penge skulde danne en særlig Kasse, hvorpaa General-Commissariats-Collegiet kunde anvise til Udbetaling.

² Holsteins Klage var af 2 Marts 1712. Saavel dette som Klagens Indhold seer man af Rentekammerets Svar, hvorom nedenf.

³ Forestillingen af 2 Mai 1712 kjendes ogsaa kun af Svaret.

⁴ De Kongl. Civil-Reglem. i Geh. Arch. opføre ved Siden af de 30,000 Rd., der vare Prindsens Appanage, „1000 Rd. til Jægerspriis's Bygningers og Bøndergodses Istandsættelse". Her seer man af Holsteins Klage, af 23 Juli 1712, at denne Sum først var anviist paa Amtstuen.

⁵ Klagens Datum har jeg ikke fundet; men Kammerets Resolution derpaa er af 19 November 1712.

vilget; thi Kammeret svarede, at Reductionspengene vare et almindeligt Paabud, der efter kongelig Befaling skulde udredes allevegne i Danmark og som Kammeret følgelig ikke kunde ophæve for Jægerspriis Gods, hvorimod det maatte staae Holstein frit for at henvende sig til Kongen og søge om den attraaede Eftergivelse¹. Dette skeete formodentlig, og det var rimeligviis en Følge deraf, at Kongen vel den første Juli 1712 bevilgede Jægerspriis Gods Fritagelse for den senest paabudne Avanceskat, men derhos befalede, at de ældre resterende Reductions-Penge skulde af Godsets Forvalter indkræves hos Bønderne selv og betales paa Amtstuen². De øvrige Ansøgninger fandt en villigere Modtagelse. Kammeret lovede at ville anbefale Prindsens Betjente til Fritagelse for Kopskatten og andre personlige Byrder og befalede foreløbig Amtsforvalteren paa Frederiksborg, Sören Laursen, at lade dem ukrævede³; Kammeret paalagde ligeledes denne Amtsforvalter at udbetale de tusinde Rigsdaler af Juli Quartals Indkomster, og Amtsforvalteren i Holbek, Mads Lind, at lade Skattehavren henstaae som Restance, indtil Kongens Befaling i denne Henseende nærmere kunde blive indhentet⁴.

¹ Rentek. Ordr. o. Miss. Bøg. No. 656 S. 227 har denne Kammerets Skrivelse af 8 Marts 1712 til Obertslieutenant Chr. Frdr. Holstein.

² Smstds No. 657 S. 34. Rentekammeret communicerede Holstein denne Kongelige Resolution under 19 Juli s. A. Prindsen blev altsaa, som det synes, fritaget for Ansvar eller Forskud, hvis Bønderne ikke kunde betale; men i dette Tilfælde vilde dog Bøndernes Forarmelse blive til Skade for ham.

³ Smstds No. 656 S. 452. Kammerets Skrivelse til Holstein af 7 Mai 1712.

⁴ Smstds No. 657 S. 52. Communication til Holstein af 23 Juli angaaende de 1000 Rd. S. 348 Communication til samme af 19 Novbr. 1712 angaaende Skattehavre-Restancen.

Terkelsens Stilling og Virksomhed i disse første Aar er paa Grund af de mangelfulde Efterretninger mindre klar. Da Prinds Carl efter Sören Pedersens Død uden tvivl lod Hovedgaarden drive for egen Regning, da Terkelsen virkelig synes at maatte have haft idetmindste theoretiske Indsigter i Landvæsenet og da han fra samme Tid af med sin Familie boede paa Jægerspriis og i nogle Aar havde Navn af Forvalter der¹, saa er det ikke urimeligt, at han kunde have været den öconomiske Bestyrer af Gaarden og Godset, medens Ridefogeden som sædvanligt havde Politiet og Regnskabsvæsenet samme-steds². Efter nogle Aars Forløb blev dog uden tvivl dette Forhold saaledes modificeret, at Ridefogeden overtog ogsaa det Öconomiske eller blev tillige Forvalter³, hvorimod Terkelsen, skjøndt udnævnt til Prindsens Secretair, fremdeles havde om ikke altid sit egentlige faste Hjem paa

¹ Kirkebøgerne, som give de bedste Oplysninger om Personerne paa Jægerspriis, kalde Forpagter Sören Pedersen altid „Forvalter“, hvilken Titel efter hans Død gaaer over paa Terkelsen, altsaa vel i en analog Betydning; de vise ogsaa, at Terkelsen maa have haft fordetmeeste sit Hjem paa Jægerspriis, og de give ham en enkelt Gang Titelen „Landinspectör“, som det følgende nærmere skal levere Exempel paa.

² Skattebøgerne (i Geh. Arch.) vise saaledes, at Ridefogeden havde Bestyrelsen af Umyndiges Midler paa Godset. I den for 1714 hedder det: *Paa Jægerspriis Gods er ingen deslige Börnepenge efter Ridefogeden Hans Vilhelm Ellers Attest.*

³ Denne Forandring synes at kunne være foregaaet i Efter sommeren 1714. Jeg finder, at Ridefoged Eller kaldes „Forvalter“ den 4 September 1714, da han havde en Datter, Sophie Hedevig, til Daaben, baaren af Sören Pedersens Enke (Dorthe), og Kirkebøgerne nævne ham fra denne Tid af stedse som „Forvalter“. Derimod finder jeg i en Rentek. Skr. af 27 Juli 1715 omtalt „forrige Forvalter paa Jægerspriis Terchildsens Krigsyr“, og hans Navn findes derefter ikke eller dog yderst sjældent i nogle Aar i den Jægerspriiske Kreds, indtil han atter træder frem blot under Titelen „Secretair“.

Jægerspriis, saa dog en Bolig der for sig og sin Familie, og et vist localt Tilsyn idetmindste med Gaardens Drift. Han blev derved en Slags Inspector ved Landvæsenet, og denne Titel findes ogsaa at være ham tillagt¹.

Hans Wilhelm Eller havde med alt dette dog den egentlige Bestyrelse paa Stedet, først under Navn af Ridefoged, siden i Almindelighed kaldet Forvalter, og han indtog baade ved sin Stilling og ved sine Familie-Forbindelser en agtet Plads i den ovennævnte jægerspriiske Kreds, som for det første ikke led nogen anden Forandring, end at Præsten Knopper døde i Januar 1714 og blev efterfulgt af Bendix Henriksen Lyster². I de første Aar af Ellers lange Embedstid førtes den besværlige Krig, som Kong Frederik den Fjerde og hans Allierede havde begyndt med Carl den Tolvte, og Trykket deraf sporedes allevegne, ogsaa paa Jægerspriis Gods, skjönt dette ellers nød nogle Lettelser. Saaledes blev vel den under eenogtyvende April 1714 paabudne almindelige Krigsstyr ogsaa beregnet for dette³, men et Par Uger efter meldte Rentekammeret til Amtsforvalter Sören Laursen, at Gjerlöv og Draaby Kirke- og Kongetiender, som skattefrit vare Prinds Carl overdragne, ingen Krigsstyr skulde be-

¹ Kirkeb. 1718, Annunc. Mar., havde Skovrider Graneren Søn til Daaben, og blandt Fadderne nævnes: „Ædle Secretair Terchild Terchildsen, Madam Terchildsen” o. fl. Og fra den Tid af nævnes Terkelsen og hans Familie hyppigt paa Jægerspriis, ialmindelighed med Titelen *Secretair*, dog ogsaa en enkelt Gang (f. Ex. 1720 den 19 August) som Prindsens *Landinspectör*.

² Provst Knopper døde 28 Januar 1714 og blev begravet i Gjerlöv den 4 Febr., samme Dag da ogsaa hans Søn Christian Knopper stededes til Jorden. Lyster blev kaldet af Prinds Carl, og hans Familie nævnes samme Aar ved flere Leiligheder i Gjerlöv.

³ Ifølge Rentek. Skr. af 15 Jan. 1715 beløb sig Krigsstyren efter Forordn. af 21 April 1714 af Verdslige paa Jægerspriis Amt for Willum Hardus til 4 Rd. og for Hans Wilh. Eller til 10 Rd., hvori dog ogsaa en betydelig Moderation synes at være bleven tilstaaet.

tale for dette og det foregaaende Aar¹, og den femtende Januar næste Aar blev det samme Paalæg betydelig nedsat for flere af Godsets Betjente², der havde været saa haardt beskattede, at alene Forvalter Terkelsen skulde erlægge fyrgetyve Rigsdaler i Krigsstyr³. Bønderne selv opnaaede maaskee ved Begyndelsen af Efteraaret 1714 ogsaa nogen Begunstigelse, idet den hele Krigsstyr af det saakaldte Jægerspriis Amt den niogtyvende September 1714 kun blev ansat til tooghalvfjerdsindstyve Rigsdaler⁴. Men Krigsstyren var kun een Skat blandt mange. Der var Folkeskat og Familieskat, Kopskat, Chaiseskat, Havreskat og saaledes flere foruden de almindelige Contributioner, og Optrævelsesmaaden forögede derhos vistnok ofte Trykket, da enkelte af dem, navnlig Familie- og Folkeskatten, amtsviis vare bortforpagtede til den Höistbydende imod en bestemt Sum. Derfor kunde Eller, uagtet hiin Moderation i Krigsstyren, ikke inddrive hos Bønderne hverken disse mangfoldige Skatter eller de for flere Aar tilbage udestaaende Restancer. Etatsraad Holstein, som Prindsens Amtmand paa Jægerspriis, naatte tage sig af Sagen. Han skrev den eenogtredivte Juli 1715 til Sören Laursen, at Bønderne ikke uden at ödelægges vilde være istand til at udrede, hvad de endnu skyldte i visse Restancer for fire Aar tilbage, og bevirkede derved hos

¹ Rentek. Skr. af 8 Mai 1714 til Amtsförv. Sören Laursen, som Svar paa hans Spörsgmaal af 5 Mai: da Tienderne af Kongen vare overdragne til Prinds Carl med samme Skattefrihed, som da Godset bestyredes for Kongen selv, saa skulde det blive derved og ingen Krigsstyr deraf svares.

² Saavidt jeg kan see af den ovennævnte Rentekam. Skr., blev saaledes det hele Belöb eftergivet for Gartner W. Hardus, og de 10 Rd. nedsatte til 5 Rd. for Forvalter Eller.

³ Rentek. Skr. af 27 Juli 1715.

⁴ Rentek. Skr. af nævnte Datum til Amtsförv. Sören Laursen i Frederiksborg.

Rentekammeret en yderligere Henstand for dem¹, og i Efteraaret paategnede han et ved Jægerspriis Birke-thing den toogtyvende November 1715 optaget Thingsvidne for, at Bønderne paa Grund af Misvæxten ikke formaaede at svare meer end Halvdelen af den dem for samme Aar paahvilende Havreskat². Med Fattigdommen fulgte rimeligviis her ligesom andetsteds andre Udskeielser, dels som Aarsag dels som Følge, og det var vel ikke uden Grund, at en Kromand ved denne Tid blev forviist fra Nedre-Draaby³.

Da den langvarige Krigs Skueplads imidlertid nu var bleven forflyttet til Norden selv, steg Regjeringens Trang bestandig, og nye Udveie maatte aabnes for at vinde Midler til at bære Krigens Byrder. En Commission blev nedsat i Aaret 1716⁴ for at undersøge, hvilke Krøngødser der vare afhændede med Forbehold af Re-lutions-Ret, og den tredie Juli 1717 udgik Befaling til

¹ Rentek. Skr. af 14 Septbr. 1715 til Amtsförv. Sören Laur- sen er Kilden dertil. Det hedder der: at han den 29 Aug. havde indsendt Etatsraad Holsteins Skrivelse af 31 Juli, hvori forestilledes, at Bønderne paa Pr. Carls Gods Jægerspriis ikke uden deres Ruin kunde svare Restancen fra 1710 af Fourage og Reductionspenge, hvormed tidligere var givet Dilation; at han derfor kunde føre Re- stancen „til Omdraug“, indtil Kongens Villie erfares.

² Skattebog for 1715 i Rentek. Arch. Det hedder her: *Et Thingsvidne fra Jægerspriis Birk af 22 Novbr. 1715, som Amt- mand von Holstein havde paategnet, bevidner, at Godsets Lønder for- medelst Misvæxten ikkun kunde svare Halvdelen af den ved Forordn. af 25 Octbr. 1714 paabudne Skattehavre for Aaret 1715.*

³ Rentek. Skr. af 4 Juli 1716 til Amtsförv. Sören Laur- sen: Af hans Skrivelse af 1 Juli og dermed følgende Attest fra Præsten Hr. Bendix Lyster saae man, at Kromand Hans Sörensen i Nedre- Draaby ved Dom var forviist Menigheden; hans Krigsstyr, 6 Rd. aarlig, kunde da bortfalde for 1715, men den nye Kromand skulde sættes til Krigsstyr af Amtmand Raben.

⁴ K. Frdr. IV allern. Forordn. f. 1716. Quart. S. 69—70. Placat af 17 August.

Besidderne af Kronens Gods¹, at de skulde indsende de Beviser, som de maatte troe at kunne anføre til Forsvar for deres Paastand paa, at Reluition var dem eftergivet. Denne Sag synes ogsaa at maatte berøre Jægerspriis, hvor Hans Wilhelm Eller nu havde baade Ridefogedens og Forvalterens Bestilling, medens den forrige Forvalter Terkel Terkelsen under Navn af Prinds Carls Secretair som en Slags Inspectör eller Landinspectör ogsaa havde sin stadige Bolig paa Gaarden². Hiin Commission henvendte nemlig ogsaa sin Opmærksomhed paa det tidligere omtalte Strögods i Hornsherred, i Skiby og Ferslöv, der for meer end et halvt hundrede Aar siden var Oluf Rosenkrands og Poul Moth overladt³, og i Aaret 1718 fandt den, at af Abrahamstrup Amt omtrent tre hundrede og sexoghalvfjerdsindstyve Tönder Hartkorn, som dengang regnedes til Roeskilde Amt, kun under udtrykkeligt Forbehold af Reluitions-Retten dertil vare komne i Hahns Svigersöns, Geheimeraad Krabbes, i Roeskilde Domkirkes, i Niels Rosenkrands's Enkes Fru Birte Skeel til Sælsöes og i Christian Arenstorff til Svanholms Besiddelse⁴. Det er uvist, om noget af dette Hartkorn tidligere havde henhört til Jægerspriis og kunde reklameres til For-

¹ Anf. St. S. 120—21.

² Om det Tidspunkt, da Eller maa antages at have aflöst Terkelsen som „Forvalter“, og da Terkelsen som Prindsens „Secretair“ blev en Slags Landinspectör, ovenf. S. 72 Not. 3 og S. 73 Not. 1.

³ See ovenf. I D. S. 260 Not. 1, hvor Sagen er omtalt. Dette Gods udgjorde tilsammen 56 Td. 2 Skp. efter den gl. eller 47 Td. efter den nye Matrikul og kunde indlöses for 1908 Rd. 32 Sk.

⁴ Rentek. Skr. af 9 Juli 1718 nævner Fölgende, der havde Reluitions-gods i „Abrahamstrup Amt“, nemlig 1. Ghrd. Krabbe 56 Td. 2 Skp. gl. Mat. (47¹ Td. ny Mat.). 2. Roeskilde Domkirke 155 Td. 3 Skp. 2 Fdk 2 Alb. (166 Td. 5 Skp. 2 Fdk. $\frac{1}{2}$ Alb.). 3. Fru Birthe Skeel 127 Td. 5 Skp. 3 Fdk. (85 Td. 5 Skp. 1 Fdk. 2 Alb.). 4. Mons. Arensdorph 36 Td. $1\frac{1}{2}$ Fdk. (33 Td. 1 Skp. 2 Alb.).

deel for samme; men det kan dog bemærkes, at da Jægerspriis i Aaret 1719 ligesom andre Hovedgaarde maatte udrede betydelige Leverancer af Hø til Kongens Tjeneste, saa beregnedes Godsets Hartkorn, med Undtagelse af det privilegerede og det til Rytterhold henlagte, kun til firehundrede og eenoghalvfemsindstyve Tönder¹.

Prinds Carl kunde saaledes neppe have noget stort Overskud af Jægerspriis, og han behövede ofte Lettelser og Eftergivelser fra Regjeringens Side med Hensyn til de ham som Godseier paahvilende Pligter. Saalænge et venligt Forhold fandt Sted mellem ham og hans Broder Kongen, nöd han ogsaa hyppigt Gunstbeviisninger for sig og sine Folk. Hans Betjente paa Jægerspriis, som i det foregaaende Aar vare blevne fritagne for Kopskat og Krigsstyr², bleve det nu 1719 ligeledes for Karosse- og Hesteskatten, og Kammersecretairen Castens opgav ved denne Leilighed de Betjente, som Eftergivelsen maatte komme tilgode, nemlig Forvalteren Hans Wilhelm Eller, Skovrider Hans Stephen Graner, Fasanmester Christ. Jansen, Skolemester Schumacher, Gartner Anton Gynther, Foderknekt Svend, tre Staldkarle og Smeden ved Stutteriet, Færgemand Povel Madsen, Færgemands Enken, og den forrige Fyrböder Jens Mortensen³. Paa

¹ Saaledes angives det af Rentekammeret den 10 Juli 1719 paa en Fortegnelse (i Rentek. Arch.) over Hartkorn paa Proprietairgods i nævnte Anledning. Men en Jordebog af 1731, som nedenfor skal omtales, synes nogenledes at forklare dette uden Hensyn til det nysnævnte Reluitionsods, hvoraf saaledes maaskee lidet eller intet havde hört til Jægerspriis Gods.

² Rentek. Skr. til Amtsforv. Sör. Laursen d. 16 Aug. 1718: Da Etatsr. Holstein havde klaget over, at Pr. Carls Betjente afordredes Kopskat og Krigsstyr, skulle de være ukrævede, indtil Kongen afgjorde Sagen.

³ Rentek. Skr. til Sör. Laursen af 25 Febr. 1719: Da Kongen d. 20 Febr. har fritaget Pr. Carls Betjente for Kopskat, Karosse- og Hesteskatt, naar de ei drive borgerlig Næring eller have

denne Liste anførtes ikke Amtmanden Etatsraad Holstein, heller ikke Inspectören Secretair Terkelsen, men Eller stilledes som Prindsens Forvalter i Spidsen af de jægerspriiske Betjente. Til ham udgik kort efter, nemlig den niogtyvende Juli 1719, Befalingen at udlevere de svenske Krigsfanger, der arbeidede paa Godset, da Forhandlingerne med Sverrig efter Carl den Tolvtes Död lovede en snarlig Fred¹; thi denne Foranstaltning maatte henregnes til Politiforvaltningen paa Jægerspriis Gods. Men Holstein nød alligevel samme Begunstigelse, som Prinds Carls övrige Betjente², og Terkelsen formodentlig ogsaa, da han virkelig havde sine bestemte Pligter paa Jægerspriis og en fast Bolig der³: han sørgede saaledes blandt andet for, at den nödvendige Fourage var tilstede, og modtog den tyvende Juli 1720 fra Rentekammeret Underretning om, at denne kunde blive leveret til Jægers-

Midler, og da Prindsens Kammersecretair Castens forklarer, at han ved Jægerspriis havde disse Betjente: Forvalter Hans Wilh. Eller o. s. v., saa skulle disse være ukrævede for, hvis de i Mandtallene vare anførte, men Krigsstyr af Næring og Midler maatte svares. — Naar her Betjente ved Stutteriet regnes med til Prindsens Betjente, uagtet Stutteriet udentvivl var Kongens (s. ovenf. S. 66), saa maatte man vel antage, at enten disse have tjent baade Kongen og Prindsen, eller at Kammersecretairen ogsaa opførte Kongens Betjente paa sin Liste, fordi de ligeledes vare fritagne.

¹ Rentek. Skr. el. Circulaire til Forvalter Eller nævnte Dag og i nævnte Anledn. findes i Rentek. Arch.

² Rentek. Skr. til Kjöbenh. Amtstue af 25 Febr. 1719, at Etater. Holstein paa Cathrineberg som en af Prinds Carls Betjente skulde for sig og Familie være fritaget for Kop-, Karosse- og Hesteskat.

³ Kirkebøgerne vise dette. Han nævnes ved denne Tid hyppigt mellem andre jægerspriiske Folk, saaledes netop i samme Aar 1719 (Dom. 24 Trinit.) som Fadder tilligemed Skovrider Graner, Demois. Ane Cathrine Juel (Mad. Lysters Søster) Staldmester Svend Brodersen o. fl. Tredie Pintsedag 1720 stod han Fadder til Forvalter Ellers Søn Hans Henrik o. s. fr.

priis fra Landetaten¹, og han regnedes til den jægerspriiske eller draabyske Menighed, i hvis Ministerialbog han den nittende August 1720, da han havde en Søn Abraham til Daaben, blev opført som Hans kongelige Höiheds, Prinds Carls, „Secretair og Landinspectör paa Jægerspriis“². Ogsaa personlig nød Prinds Carl til samme Tid Beviser paa Kongens Velvillie, idet hans Appanage blev forhøiet til otteogtredive tusinde Rigsdaler, foruden de tusinde, som særlig vare bestemte til Forbedringer paa Jægerspriis's Bygninger og Gods³. Freden, hvortil hele Landet höiligen trængte, syntes at love bedre Tider.

Men uheldigviis begyndte kort efter i den kongelige Familie de indre Tvistigheder, hvis Følger hellerikke i Jægerspriis's Historie ere ukjendelige. Dronning Louise døde den femtende Marts 1721, og to Dage efter hendes Bisættelse formælede Kongen sig den fjerde April med Anne Sophie Reventlov. Hoffet delte sig. Prinds Carl og Prindsesse Sophie Hedevig levede for det meste paa Landet, og Wemmetoft var gjerne deres Hjem; men fra samme Tid af synes ogsaa Jægerspriis til Afvexling hyppigere at have modtaget Besög af sin höie Herre⁴. Allerede

¹ Rentek. Skr. i Rentek. Arch. Maaskee som en Følge deraf bestemte en anden Rentek. Skr. kort efter (d. 31 Aug. 1720), at Jægerspriis Amts Hö-Leverance (29 Læs 5 Lisp. 10 Pd.) skulde være Kongen reserveret istedenfor Gaarden.

² Draab. Kirkeb. Det er ved denne Leilighed, at han, som ovenfor omtalt, udtrykkelig kaldes Prindsens Landinspectör, hvori Nöglén synes at ligge til at forstaae hans Stilling paa Jægerspriis.

³ Civil-Reglem. for 1720 giver Prinds Carl et Tillæg af 8000 Rd. for dette og følgende Aar, altsaa med de 1000 Rd. til Bygning paa Jægerspriis i Alt 39000 Rd. Det kunde imidlertid dog være et Spørgsmaal, om det var en virkelig Forhöielse, da Species-Rigsdaleren maaskee under Krigen var gaaet over til Courant-Rigsdaler.

⁴ Kirkebøgerne synes at give et Vink derom, da der nu hyppigere end forhen findes Personer, henhørende til Prindsens og hans Sösters Hofstat og personlige Opvartning, ved kirkelige Hand-

for flere Aar siden havde Prindsen skjænket Gierlöv Kirke en ny Klokke med en Indskrift, der mindede om Giveren¹; nu fik han ved Sognepræsten Bendix Lysters Død anden Gang Leilighed til at benytte sin Patronatsret² og kaldte den toogtyvende April 1721 Johannes Frauen til Gierlöv og Draaby Pastorat³. I Foraaret og en Deel af Sommeren opholdt han sig paa Jægerspriis, hvor maa-skee Kronprinds Christian efter sin Formæling den syvende August samme Aar kunde have besøgt ham og stiftet Bekjendtskab med den nye Præst. Hvad der dog fornemmelig har bevaret Prinds Carls Minde paa Jægerspriis, er de betydelige Bygningsarbeider, som han til samme Tid der lod foretage. Disse Arbeider vare formodentlig tidligere bestemte, eftersom en aarlig Pengesum dertil allerede i længere Tid havde været anviist; men dersom Prindsen og hans Søster fra nu af jævnlige vilde

linger, fornemmelig da ved Barnedaab. Saaledes strax 1721, anden Pintsedag, Pr. Sophie Hedevis Kammerjomfru Ficken, Overkammerherre Carl Plessen; d. 3 Juli Prindsens Vadskepige Jomfru Johanne, Jomfru Viveke paa Fröken Vierecks Vegne, Forv. Eller p. Pr. Carls Vegne, Hr. Jonas (Jansen, Overförster) paa Overkammerh. Plessens Vegne, Gartner Antoni paa Kjkr. Bülow's og Jens Mortensen paa Kjkr. Linstow's Vegne. Saaledes oftere.

¹ Hoffmans Fundat. VII. 481. I Gjerlöv Kirke er to Klokker, den ene meget gammel med Munkebogstaver, den anden med Aarstallet 1714 og denne Inscription:

Förste Printz i Dannemark,

Hvis Navn Carl lyde,

Til en Tunge for Guds Ark

Lod min Malm gyde.

² Kirkeb. 1721, d. 11 Marts, döde vores kjere og tro Sjelesörger, velærværdige Hr. Bendix Henriksen Lyster, som blev begravet den 21 ejusdem.

³ Sjell. Regist. Tom. L fol. 607. Kaldsbrevet confirmeret d. 2 Mai næstefer. Zwerg. S. 814 siger altsaa urigtigt, at han blev kaldet af Prindsesse Sophie Hedevig. Den 21 Juli 1722 (Kirkeb.) havde han Bryllup med sin Formands Enke Anne Juel.

opholde sig paa Jægerspriis, er det begribeligt, at Udførelsen af hiin ældre Plan derved kunde blive fremskynnet. Hovedbygningen bestod hidtil af tvende Længer eller Fløie, den nordlige ud imod Haven, den sydlige mod Ladegaarden¹. Den førstnævnte, kaldet „Slottet“, var det gamle Abrahamstrup, trende Stokværk høi med et anseeligt Taarn midtfor; men den havde ingen betydelig Udstrækning², indeholdt i hvert Stokværk kun fem Værelser eller Kamre til Herskabet og Følge, foruden Kjøkken og andre Leiligheder for Huusholdningen under samme Bygning. Den søndre Fløi, vistnok den, som Lehnsmanden Oluf Bille til Vallö i Formynder-Regjeringens Tid havde ladet bygge³, eftersom Kong Christian den Fjerdes kronede Navnechiffer fandtes paa en over Porten anbragt Steen, havde vel en større Udstrækning fra Öst til Vest, men den bestod kun af een Etage med hvælvet Port paa Midten, der førte fra Ladegaarden til den indre Slotsgaard, og den var alene bestemt til Brug for Gaardens Betjente⁴. Prinds Carl foretog altsaa nu i Aarene 1721

¹ Jessens Saml. (Mss. Bib. Reg. Kallske Saml. No. 30 fol.), en egenhändig Beskrivelse af 28 September 1743, af Laur. Eskildsen, dengang adjungeret Ridefoged, ligger til Grund for det, som jeg her meddeler om Jægerspriis baade før og efter Prinds Carls Tid. Thi Beskrivelsen er, som senere skal vises, afgivet paa Embeds Vegne, og Forfatteren var Svigersøn af den i det Foregaaende ofte nævnte Hans Wilh. Eller, der var Pr. Carls Ridefoged og endnu levede, da Eskildsen skrev.

² Denne Bygning har nu kun fem Fag Vinduer til Haven imod Nord, og kun fire Fag, to paa hver Side af Taarnet, til den indre lille Gaardsplads mod Syd.

³ See I D. S. 102. Den kongl. Befaling var af 13 Febr. 1590: Han skulde opsætte et Huus, muret af Grund, at det kunde blive bestandigt. Det er vistnok den Længe, der ligger ud imod den ydre store Gaardsplads, som omgives af Lade- og Staldbygningerne.

⁴ Saaledes Laur. Eskildsen, hvis Svigerfader i mange Aar havde boet paa Jægerspriis, før de nye Bygningsarbejder begyndte.

og 1722 en mærkelig Forandring ved begge disse Fløie. Den nordre Fløi blev indvendig for en Deel saaledes ombygget, at flere Betjent-Værelser der bleve dannede, og udvendig blev der over Indgangsdøren paa Taarnet opsat en sort Marmorsteen med disse Ord af den toogtyvende Psalmes sexogtyvende Vers: De Tecum laus mea erit in congregatione magna, vota mea retribuam coram timentibus Eum; og nedenunder Aarstallet 1722 samt Prindsens Dobbelt-Navnechiffer med en Krone ved Siden¹. Den søndre Fløi undergik en endnu kjendeligere Omdannelse: den blev forhøiet med et heelt nyt Stokværk, som indrettedes til Værelser for Herskabet selv; dens gamle hvælvede Indkjørselsport blev gjort til Forgemakker, og istedenfor den ovennævnte Steen med Kong Christian den Fjerdes Navn blev ogsaa der anbragt en sort Marmorsteen med følgende Skriftsted af Apostlenes Gjerninger andet Capitels eenogtyvende Vers: Et futurum est, quisque invocaverit nomen Domini servabitur, og ligeledes under disse Ord Aaret 1722, en Krone og Prinds Carls dobbelt sammenslyngede Forbogstav². Disse Bibelsprog skulde vel ligesom forkynde for hver den, der nærmede sig Jægerspriis, hvilken Aand der herskede ved Prinds Carls Hof, og den samme Aand udtalte sig ogsaa i Stiftelsesbrevene for de tvende Skoler, som han og Prind-

— At den søndre Fløi for Pr. Carls Tid blot var indrettet til Bolig for Betjentene, læses i Jessens egne begyndte Udarbejdelser, der ibrig ikke indeholde noget andet brugbart, end hvad han af Eskildsen havde modtaget.

¹ Den nævnte Kilde sætter dette Arbejde udtrykkelig til Aaret 1722. Bibelsproget er taget af en hebraiseret-latinsk Bibeloversættelse.

² Forandringen og Paabygningen paa den søndre Fløi sætter Laur. Eskildsen til Aarene 1721 og 1722, saa at der maa være først taget fat paa denne. Stenen med K. Christian IVs Navnetræk, som blev borttaget, anbragtes nu paa et Sted i den indre Gaard, hvorfra den atter i vore Dage er henflyttet til dens rette Plads.

sesse Sophie Hedevig et Par Aar senere anlagde i Gierlöv og Draaby¹.

Dersom dette tillige skulde antyde en Modsætning til det kongelige Hof, kunde det have været en medvirkende Aarsag til den liden Gunst, som Prinds Carl derfra nød i sine sidste Aar. En Tvistighed, der 1722 opstod mellem Prindsens Bønder og Eieren af Nabogodset Svanholm, blev simpelthen underlagt en Commissions Afgjørelse², og da Prindsen, som sædvanligt, havde paadraget sig Restancer, blev det den trettende Februar 1723 udtrykkelig paalagt ham at betale disse³. Ligeledes blev det ældre Spørgsmaal om de resterende Reductionspenge for det hjempermitterede Mandskab igjen optaget, og Kongen afslog den ellefte September samme Aar reentud at eftergive dette Paalæg; Kongen fordrede derhos et betydeligt Quantum Havre ifølge et ældre Skatte-Paabud, og viiste alene den Föielighed, at Restancen indtil videre maatte henstaae i Regnskaberne⁴. Endnu skarpere var en Befaling til Prinds Carls Landinspectör og Secretair Torkelsen af anden October 1723, at Restancerne skulde be-

¹ Hoffmans Fundat. Tom. VII. 482—87. Der var forud en ordentlig Skole ved Krabbedammen; dertil föiedes nu to andre, og Godset fordeeltes saaledes mellem dem, at Gierlöv Skole skulde være for Gierlöv og Ferslöv, Landerslöv Skole for Landerslöv, Övre-Draaby og Lyngerup, Krabbedams Skole for Nedre-Draaby, Gaarden og Skoven. Characteristiske Bestemmelser i Fundatsen vare det, at Lærerne skulde kunne læse „med reent dansk Tungemaal“, og at Religion skulde udgjøre saa at sige den eneste almindelige Underviisnings-Gjenstand, saa at kun de særlig Opvakte skulde lære at skrive og regne. Fundatsen er dateret Vemmetoft d. 13 Marts 1725.

² Sjell. Tegn. Tom. LXIII. fol. 332.

³ Rentek. Skr. (i Rentek. Arch.) af denne Dato.

⁴ Rentek. Skr. af 11 Septbr. 1723. Restancerne vare 300 Rd. i Reductionspenge ifølge kgl. Befaling af 25 Novbr. 1710 for de ved Landmilitzen afgaaede Karle, og 144 Td. 2 Skp. 2 Fdk. Havre af Skattekorn-Paabudet for 1716.

tales ved Tilbageholdelse af Prindsens Appanage, hvilket den tredivte samme Maaned end mere skjærpedes ved et Forbud imod Erlæggelsen af Restance-Afdragene i Sedler¹. Om nu ogsaa Terkelsen, der i denne Tid stadig boede paa Jægerspriis, sørgede vel for Gaardens Drift, og havde Korn til Salg af dens Avl og af Bøndernes Landgilde²; om ogsaa Meieriet, der maaskee fremdeles var bortforpagtet, gav en taalelig Indtægt³, og Forvalter Eller holdt tilraade med Jordebogs-Udgifterne: saa kunde dog det virkelige Overskud af Jægerspriis aldrig blive af nogen Betydenhed, eftersom Prindsen maatte indestaae for Bøndernes Skatter og betale, hvad disse ikke formaaede⁴, og Besiddelsen af Jægerspriis maatte saaledes efter Agerbrugets og Landalmuens daværende maadelige Tilstand vistnok ofte have været Prinds Carl en Kilde til Ubehageligheder.

Misforholdet i den kongelige Familie var ingen Hemmelighed, og det var derfor ikke besynderligt, at ogsaa

¹ Rentek. Skr. af begge Datt. I den første hedder det dog, at Prindsens Appanage skulde udbetales i Kroner, uden at reduceres til Courant. Jvfr. ovenf. S. 79 Not. 3.

² Jeg seer saaledes, at Rentekammeret den 20 Octbr. 1722 har henvendt sig til Secretair Terkelsen og spurgt ham, om Prindsen vilde sælge Kongen Korn. Saaledes spørger Rentekammeret oftere (1725 d. 4 Aug. 1726 d. 17 Septbr.), om Bønderne ville levere Korn for Betaling, ligesom det undertiden (1725 d. 27 Octbr. og 6 Novbr., 1726 d. 23 Novbr.) paalægges dem at levere Korn mod Betaling til Landetaten eller paa en nærliggende (Holbek) Amtstue.

³ Iblandt de paa Jægerspriis boende Familier finder jeg i Pr. Carls Tid oftere anført „Hollænderen“, nemlig först Ditlöv Frederik (1718), siden Frederik Andersen (1724), derpaa Svend Willumsen Hardus (1727), rimeligviis en Søn af den afd. Gartner. Men om det var en Meieriforpagter eller blot en Mand, der for Prindsens Regning forestod Meieriet, lader sig vel ikke med Vished afgjøre.

⁴ Rentek. Arch. Beretn. af Forv. Eller af 19 Septbr. og 18 Octbr 1731 fortæller, at Prinds Carl virkelig havde gjort dette, hvorefter nedenfor.

Andre prøvede paa at gaae Prinds Carl noget mere nær, end de vel ellers havde dristet sig til. Som ovenfor bemærket, bleve de kongelige Skatter fra Jægerspriis erlagte paa Frederiksborg Amtstue af Forvalter Eller, og Familie- og Folkeskatten, der var bortforpagtet mod en vis aarlig Sum, blev umiddelbart indkrævet af sammes Forpagter. Som saadan var den ovennævnte Svend Krag bleven afløst af Jörgen Christensen, denne atter af Terkel Östrup¹. Forpagterne gjorde sig deres Stilling saa fordeelagtig som muligt, og Östrup bragte det 1728 dertil, at ikke alene de afskedigede Soldater, men endog Kröb-linge paa Godset maatte erlægge denne Afgift². Han fordrede den derpaa ogsaa af Prindsens Betjente, der hidtil havde været aldeles fritagne, saasom af Gartneren Anton Gynther, Fasanmesteren Christian Jansen, Færgemanden Sören Esmarck, der nylig havde afløst Povel Madsen, ja endog af Prinds Carls Barbeer Johan Aagaard. Inspectören, Secretair Terkelsen, henvendte sig da med en Klage til Regjeringen³, og var denne Gang under

¹ Svend Krag, som jeg stundom finder tillagt Titelen Assessor, er omtalt ovenfor S. 65. Jörgen Christensen havde Forpagtningen 1719—21 for 91 Rd. 24 Sk. Kroner. Terkel Östrup havde den 1722—24 og siden fornyet til 1731 for 100 Rd. Kroner; i Forvalterens Regnskaber tituleres han gjerne „höiagtbare og velfornemme Sr. Terkel Östrup”. Derefter fulgte Peder Thillerup.

² Rentek. Skr. til Secr. Terkelsen den 20 Mai om aftakkede Soldater, den 12 Octbr. om en vanför Skræder.

³ Terkelsens Klage til Rentekammeret af 11 Octbr. 1728 i Rentek. Arch. Dermed fulgte som Bilag et Forhör eller Thingsvidne, efter Begjering af Forvalter Hans Wilhelm Eller optaget og udstedet paa Jægerspriis Birkething af Birkefoged Laurids Jacobsen Glud og Birkeskriver Peder Mortensen. — Esmarck, der i Aaret 1727 el. 1728 blev Færgemand og var det i fire eller fem Aar, havde tidligere været Maanedslieutenant (Gardes Efterr. om d. dan. Söemagt, II 221) og maaskee Coffardicapitain. Jeg har etsteds seet ham benævnet Capitainlieutenant, maaskee blot en Höfligheds-Titel, da han aldrig af Regjeringen modtog en saadan.

Prindsens sidste Sygdom¹ heldig nok til at faae en Resolution af sexogtyvende Februar 1729, der paany indskjærpede, at Prinds Carls Betjente paa Jægerspriis vare fritagne for Familie- og Folkeskatten². I den følgende Sommer bragte Prindsens Död den ottende Juli 1729 atter Jægerspriis tilbage umiddelbart under Kronen.

5. Men meget snart blev der igjen disponeret over Jægerspriis Gaard og Gods til Fordeel for et höitstaaende Medlem af Kongehuset. Det blev nemlig strax efter overdraget til Kronprinds Christian, vistnok i alt Væsentligt paa samme Vilkaar som dem, under hvilke Prinds Carl havde havt det³, og da Kronprindsen ogsaa efter sin snart paafølgende Thronbestigelse vedblev at betragte Jægerspriis som et particulært Kammergods, indtil han atter bortskjænkede det til sin Søn, saa danner hans Besiddelsestid en egen Periode, hvori dog Bestyrelsen af Jægerspriis undergik adskillige Forandringer eller Modificationer. Denne Periode omfatter et Tidsrum af omtrent tolv Aar.

Kronprindsen, der allerede havde indrettet sit Hof, og især om Sommeren havde et smukt Opholdsted paa Hörningsholm eller Hörsholm, hvis Navn den tyske Tunge omdannede til Hirschholm, lagde Jægerspriis under Overbestyrelse af sin Hofmarschal Frederik Carl Gram⁴;

¹ Eft. Chr. Worms Ligpr. begyndte Prindsens Sygdom den 17 Septbr. 1728.

² Rentek. Skr. til Sec. Terkelsen af anførte Dat.

³ Det kongl. Gavebrev selv har jeg hidtil ikke kunnet erholde og kjender saaledes ikke dets Datum og Indhold, uden forsaavidt jeg kan slutte mig til af Kjendsgjæringer, som i det Følgende skulle meddeles.

⁴ En Søn af Geheimeraad og Elefantridder Frederik Gram, Amtmand paa Frederiksborg 1718—41, og en Broder til Hofjægermester Carl Christian Gram. Han aflöste siden sin Fader som Amtmand paa Frederiksborg 1741—71.

men den locale Bestyrelse blev fremdeles hos Secretair Terkelsen, der boede paa Gaarden¹, og hos Forvalter Eller, der ved samme Tid fik en Fuldmægtig i sin Slægtning Henrik Christian Eller², og den eneste mærkelige Forandring, der foregik med Godsets Embedsmænd eller Betjente, var den, at Christen Bang omtrent ved denne Tid afløste Laurids Jacobsen Glud som Birkedommer³. Jægerspriis blev foreløbig vistnok meest betragtet som en Indtægtskilde for det unge Herskab, skjøndt den rene Indtægt vel neppe var betydelig, eftersom Besidderen havde den Forpligtelse at svare de kongelige Skatter af Godset, naar de forarmede Bønder ikke kunde det⁴, og der findes kun svage Spor af, at Kronprindsen i de første Aar personlig har opholdt sig paa Jægerspriis og interesseret sig derfor. Det er dog muligt, at den Tillid, som han kort efter viiste Sognepræsten i Gierlöv, Johannes Frauen, ved denne Tid kunde være grundlagt, og det er vist, at han gjorde sig Umag for at skaffe Færgemanden paa Jægerspriis, Sören Esmarck, en anden og bedre Tjeneste⁵; men om det var en Følge af hans

¹ Kirkeb. 1730, 2 Paaskedag, nævner baade ham og hans Kone som Faddere til Skovrider Graners Datter Helvig, og 1731 d. 17 Mai blev Jacob Terkelsen Baden, Rector i Vordingborg, i hans Huus paa Jægerspriis viet til Jomfru Jacobine From.

² Giessing, II, 1. S. 45—46. Han var en Søn af Hans Christian Eller, Mönsterskriver ved Holmen, og Søster Torm, Søster til Forvalter Ellers Kone, Kirsten Torm. I Kirkebog. f. 1729 finder jeg ham første Gang nævnt som „Fuldmægtig hos Slotsforvalter Eller”.

³ Kirkeb. 1730 d. 16 Jan. anfører som Fadder ved en Daab: *Christen Bang, Birkefoged i Jægerspriis Birk.*

⁴ Rentek. Arch. har en Skrivelse af 18 Novbr. 1732 fra Forvalter Eller til Finants-Diréctören Christ. Ludv. Plessen, hvori dette udtrykkelig siges.

⁵ Rentek. Arch. Concept til en Skrivelse fra Rentekam. til Kronprindsens Kammerjunker af 7 Aug. 1730. Sidstnævnte havde d. 17 Juni tilmeldt Kammeret, at Kronprindsen ønskede Færge-

personlige Bekjendtskab med Godset og dets Beboere, lader sig neppe afgjøre. Det synes overhovedet, at Kronprindsen og hans Gemalinde, uagtet de betydelige Udvidelser, som Hovedgaardens Bygninger nylig ved Prinds Carl havde faaet, ikke have fundet disse store, rummelige og pragtfulde nok, og allerede i Aaret 1730 lod han begynde Opførelsen af en heel ny og meget betydelig Fløi, der skulde forbinde den sydlige og nordlige Længe mod Østen ud til Haven¹. I det samme Efteraar gav Kong Frederik den Fjerdes Død ham rigeligere Midler til dette og andre Bygningsarbeider.

Som Konge lod Christian den Sjette for det første bestaae den hidtilværende Organisation af Jægerspriis's Bestyrelse som particulært Kammergods, saa at Secretair Terkelsen og Forvalter Eller forestode Alt under Overtilsyn af Hofmarschal Gram; derimod kaldte han efter Sören Lintrups Entledigelse Johannes Frauen til Kjöbenhavn som kongelig Confessionarius² og udnævnte i Begyndelsen af Aaret 1731 Nicolai Jörgen Stolpe til Sognepræst i Gierlöv og Draaby³. Terkelsen blev ved Kro-

manden ved Jægerspriis befordret til en „Visiter-Tjeneste”. Kammeret underretter ham nu om, at „Strand-Inspectören i Vester her i Sjælland, Chr. Ostenfeldt, var död, at Gagen var 150 Rdl. foruden Andeel i Confiscationer og at man ønskede sig underrettet om, hvorvidt Kronprindsen vilde have Esmarck opført blandt Ansøgerne”. Det er dog neppe skeet; thi i Kirkebogen 1731 d. 22 April nævnes endnu „*Captainlieutenant Esmark af Sundby Færge*”.

¹ Jessens Saml. Ms. Laur. Eskildsens ovennævnte Beskrivelse sætter udtrykkelig disse Bygnings-Arbeider til Aarene 1730—31. Et samtidigt Öenvidne.

² Zwerg. 792. 814. Kirkeb. 1731 d. 21 Jan. nævner allerede ved en Daab „*Confessionarius hviærværdige Hr. Jo. Frauens Frue, Fru Anna Juel*”. Han blev dog, som bekjendt, igjen afskediget 1733.

³ Jeg finder Stolpe første Gang nævnt som Præst i Pastoratets Kirkebøger den 22 April 1731. Sammesteds 1732, Dom. Exaudi

ningen den sjette Juni benaadet med Justitsraads Titel, og Sören Esmarck, der formodentlig fik en anden Befordring, aflöstes som Færgemand af Peder Hög eller Höy, der i Eftersommeren ægtede Skovriderens Datter, Birte Graner¹. Fasanmester Jansen havde faaet en Efterfølger i Jo. Hoffmann². Til samme Tid blev ogsaa den østlige Længe af Hovedgaarden fuldendt; den var tvende Stokværk høi, smukt indrettet med Gemakker for det kongelige Herskab og kunde nu betragtes som den egentlige Hovedfløi. Jægerspriis bestod derefter af tre sammenhængende Længer, den sydlige, østlige og nordlige, med halvtredsindstyve Gemakker og Værelser for Herskabet, Hoffets Cavalerer, Damer og Betjente; den vestlige Side var aaben og forsynet med en Vindebro over den Vandgrav, der omgav Bygningen. Kjøkkenet og andre økonomiske Leiligheder havde et eget Huus udenfor Vindebroen mod Vesten, og Ladegaardens tre Fløie

(d. 25 Mai), læses en artig Bemærkning: *Michel Rytters Hustru ved Navn Bodild af Gierlöv stod aabenbare Skrifte for sin begangne Trylleries Skyld med at lade Sold og Sax omgaae, som er imod Herrens Lov, der forbyder, at man ikke maa gjøre Trolddom.*

¹ Naar Peder Hög blev Færgemand og om han var det, da han holdt Bryllup, skal jeg ikke med Vished kunne sige. Det er muligt, at han nogen Tid bestyrede Færgevæsenet for Esmarck og at hans Giftermaal (1731) banede ham Vei til Tjenesten. I Aaret 1733 nævnes han som Færgemand, men var det udentvivl tidligere. — Birte Graners Moder, Helvig, Datter af Börre Jensen i Kollekolle (ovenf. S. 48 Not. 2), var død 1723 (Draaby Kirkeb. ad 31 Mai); men hendes Fader havde ægtet igjen den 4 Octbr. 1725 Maren Hansdatter, med hvem han avlede flere Børn.

² Naar dette skeete, skal jeg ikke bestemt kunne sige. Jeg har fundet Jansen d. 11 Octbr. 1728, som ovenf. S. 85 Not. 3 er bemærket. Kirkeb. 1732 d. 21 Febr. nævner (Jo. Andreas) Hoffmann som Fasanmester i Anledning af hans Søns, Christian Frederiks Daab.

laae sündenfor Hovedbygningen, med hvis söndre Flöi de dannede den anseelige ydre Gaardsplads¹.

Men til denne saaledes udvidede og smykkede Hovedgaard hørte et fattigt Gods. Forvalter Ellers Brevvexling med den kongelige Hofmarschal, senere med Rentekammeret, giver stadigt Vidnesbyrd om Bøndernes maadelige Forfatning. Han indmeldte den nittende September 1731, at der var store Restancer for dette Aar, da Prinds Carl havde pleiet af sin egen Kasse at betale Skatterne, naar Bønderne ikke formaaede det; han spurgte, om det ikke skulde være muligt at tilstaae Bønderne nogen Lettelse, forsikkrende, at han gjorde sig al Umag for at inddrive Contributionerne og at han nu vilde skride til en læmpelig Execution². Dette gjaldt de directe Skatter. Hvor læmpeligt Peder Thillerup, der efter Terkel Östrup havde faaet Folke- og Familieskatten i Forpagtning, indrev denne, kunde vel være et Spørgsmaal³; men Eller synes virkelig at have taget det saa lemfældigt som muligt med Executionen. Thi endnu en Maanedes Tid efter hiin Indberetning klagede Finantsdirectören Christian Ludvig Plessen til Kongen selv over Udeblivelsen af Restancerne fra Jægerspriis og fordrede, at Eller skulde gjøre Alvor af Inddrivelsen⁴. Denne fik da ogsaa Befaling

¹ Jessens Saml. Ms. og Eskildsens Beretning, som ovenfor anført.

² Rentek. Arch. har denne Skrivelse, hvis Indhold er gjentaget i en Beretning af 18 Oct. s. A. See ovenf. S. 84 Not. 4.

³ Peder Thillerup havde denne Forpagtning i Aarene 1731—33. Han beklagede sig i Begyndelsen over, at han manglede de fornødne Mandtals-Lister, som Sognepræsten skulde levere, fordi Frauen var kaldet til Confessionarius.

⁴ Rentek. Arch. Skrivelse af 22 Octbr. 1731 fra Hofmarschal Frdr. Carl Gram til Generaldirectören over Finantserne (Chr. Ludv. Plessen), at Gram, efter Finantsernes Klage til Kongen, havde befalet Eller at inddrive Skatten, at Kongen dog vilde gjøre Forskud

dertil af Hofmarschal Gram; men hvor intet var, kunde intet erholdes, og Enden blev, at Kongen selv af sin egen Kasse maatte beqvemme sig til at indbetale Skatterne for de Bønder, som efter Forvalter Ellers Erklæring paa ingen Maade vare istand til at udrede dem¹.

Landgilden og de godsherlige Indtægter kunde under saadanne Omstændigheder neppe give noget synderligt Overskud til Kongens Particulær-Kasse, medens den umiddelbare Bestyrelse af Godset blev desto byrdefuldere og ubehageligere for Kongen og Hofetaten. Kong Christian den Sjette besluttede derfor, at Rentekammeret skulde overtage Bestyrelsen af Jægerspriis, og den toogtyvende October 1731, i den samme Skrivelse, hvori Gram underrettede Forvalter Eller om, at Kongen vilde betale Skatte-Restancerne for Godsets Bønder, meddeelte han denne tillige, at Rentekammeret for Fremtiden skulde administrere Jægerspriis ligesom andet Kongen tilhørende Jordegods og at de jægerspriiske Betjente saaledes fra nu af skulde staae under Rentekammeret². I

for de Uformuende efter nærmere Opgivelse fra Forvalteren, og endelig at Jægerspriis iøvrigt ligesom alt Kongen tilhørende Gods skulde, hvad Contributionerne angik, dependere af Finantserne og altsaa bestyres af Rentekammeret. Det sidste Punct komme vi strax nærmere til.

¹ Rentek. Arch. Skrivelse fra Forvalter Eller til de Finantsdeputerede af 18 Novbr. 1732. Baade som Kronprinds og Konge betalte Christian VI Forskud for Bønderne paa Jægerspriis.

² Rentek. Arch. Skrivelse fra Rentekammeret af 27 Octbr. 1731 til Hofmarschal Frdr. Carl Gram giver udførligere Indholdet af den kongelige Resolution eller en nærmere Forklaring om, hvorledes Rentekammeret havde forstaaet denne. Denne Skrivelse ligger til Grund for det Ovenstaaende, og den siger udtrykkelig, at Betjentene paa Jægerspriis ifølge Hofmarschallens Meddelelse af 22 Octbr. skulde dependere af Rentekammeret, forsaavidt Kongens Revenuer og Rettigheder angik. Vi skulle dog strax see, at Kammeret udentvivl er gaaet forvidt, og at den gamle Betragtnings-

syvogtredive Aar, nemlig siden Frederik den Fjerde som Kronprinds (1694) fik Godset, havde den særlige Bestyrelse varet, i al Fald med Undtagelse af den forbigaaende fireaarige (1699—1703) Periode i Begyndelsen af hans Regjering; nu vendte atter for et Decennium den ældre Bestyrelses-Form for en Deel tilbage.

Rentekammeret begyndte sin Administration med at affordre Hofmarschal Gram de fornødne Böger og Oplysninger. Finantsdirectören Chr. L. Plessen udbad sig disse den syvogtyvende October 1731, navnlig Jordebogen, en Beskrivelse over Fiskeriet, Besætningen og Inventariet, de med Forpagterne sluttede Contracter samt Efterretning om, fra hvilken Tid Forpagtnings-Terminerne¹ skulde beregnes, Forklaring over Betjentenes Lønninger og naar disse af Kammeret skulde anvises, endelig de af Forvalteren paa Jægerspriis indsendte Extracter af de aarlige Indtægts- og Udgifts-Regnskaber². Forretningsgangen blev i Almindelighed den, at Forvalter Eller som Regnskabsfører corresponderede med Amtmanden paa Frederiksborg, Frederik Gram, Hofmarschallens Fader, og denne igjen med Regjeringscollegierne, navnlig med Rentekammeret. Men uagtet Jægerspriis nu blev bestyret paa samme Maade som andre Kronens umiddelbare Godser, saa synes dog dets ældre Egenskab af en særlig Eiendom forsaavidt at være bleven bevaret, at Herskabs-Indtæg-

maade af Jægerspriis som et particulært Gods endnu i visse Maader vedblev at gjøre sig gjældende.

¹ Derved menes vel Forpagterne af Familie- og Folkeskatten, samt maaskee af Meieriet. Idetmindste har jeg ikke ved denne Tid truffet nogen Forpagter af Hovedgaarden selv, hvilken hellerikke nævnes ved den strax efter følgende Bortforpagtning af denne.

² Alt efter den nævnte Rentekammer-Skrivelse af 27 Oct. 1731 til Hofmarschallen. Deri siges ogsaa, at Jægerspriis Gods og Betjente ikke siden 1694 havde dependeret af Kammeret. Originalen i Rentek. Arch.

terne deraf udentvivl fremdeles flöde i Kongens Particulær-Kasse¹.

Rentekammeret som Administrator maatte nu sørge for at tilfredsstille Finantskassens Krav paa Contributionen eller Skatterne, hvilket kunde falde vanskeligt nok, uagtet de langtfra vare saa betydelige, som man skulde have ventet, efterdi en stor Deel af Jægerspriis's Tilliggende var contributionsfrit. Ager- og Engs-Hartkornet udgjorde nemlig vel over ottehundrede og eenogtredeksindstyve Tönder; men deraf var ikke alene den egentlige Hovedgaardstaxt, men ogsaa nogle under Gaarden nedlagte Huse, Skovridergaarden og henved et Par hundrede Tönder Hartkorn, hvormed Matrikulan var nedsat, fritagne for Skattepligt, saa at der ligesom i Prinds Carls Tid kun blev firehundrede og eenoghalvfemsindstyve Tönder, syv Skjæpper og eet Album contribuabelt Hartkorn tilbage². Forvalter Eller, der nu ogsaa stundom kaldes

¹ Rentek. Arch. Jeg finder blandt de herhen hørende Papirer en Seddel, hvorpaa læses: *Allernaadigst Resolveret. Den af Os til Vorris Hoff-Marschall von Gram allernaad. givne Befaling om Revenuerne af Jægerspriis Gods, som vi allernaad. ville af Cammeretz Foranstaltning skal dependere, hensigter ey til videre end saa vi samme Gods Contributioner angaae, og at derfor aarlig Regnskab til Rentekammeret skal aflegges. D. 12 Novbr. 1731.* Den indeholder saaledes en nærmere Forklaring af den tidligere Resolution, en Slags Restriction af samme, maaskee nærmest som en Følge af Meningsulighed mellem Hofmarschallen og Rentekammeret ang. den rette Betydning af hiin (S. 90 Not. 4) kongelige Resolution.

² Rentek. Arch. stüs. har følgende Stykke: Jægerspriis Gaard og Gods med tilliggende geistlig Gods er efter Landmaalingen i Alt: a. Ager og Eng 861 Td. 1 Skp. 1 Fdk. b. Skov 163 Td. c. Kongetiende 69 Td. 2 Skp. $2\frac{2}{3}$ Fdk. d. Kirketiende 71 Td. 4 Skp. altsaa i alle Slags Hartkorn 1164 Td. 7 Skp. $2\frac{2}{3}$ Fdk. Men deraf er contributionsfrit: a. Hovedgaardstaxten 117 Td. 7 Skp. Ager og Eng, samt 157 Td. 3 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. Skovskyld. b. Nedlagte Huusjorder under Gaarden 39 Td. 3 Fdk. c. Begge Tienderne. d. Skovridergaarden 19 Td. 1 Skp. e. Skovene paa Bøndergodset

Slotsforvalter, hævdede disse Skatter, navnlig Kornskatten og Matrikul-Skatten¹. Han sendte Contributions-Regnskaberne til Rentekammeret, Kornet til Magazinerne og Pengene til Amtsforvalter Sören Laursen paa Frederiksborg. Beløbet kunde være temmelig forskjelligt i de enkelte Aar paa Grund af saavel Kornprisernes som Skatte-Paalægenes Ustadsighed: i Aaret 1731 udgjorde det hundrede og tre Tønder, sex Skjæpper og eet Fjerdingkar Rug, treoghalvtredsindstyve Tønder, syv Skjæpper og et halvt Fjerdingkar Byg, hundrede og otteogfyrgetyve Tønder, syv Skjæpper Havre, og nihundrede og treoghalvfjerdsindstyve Rigsdaler, halvtredsindstyve Skilling i Penge². I andre Aar kunde det stige over eller synke under dette Beløb.

Ligesom Forvalter Eller styrede Regnskabsvæsenet, saaledes havde ogsaa Justitsraad Terkelsen fremdeles sin noget mindre klare Stilling paa Jægerspriis³. I begges

5 Td. 4 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. f. Forskjellen mellem Landmaalings-Matrikulen og Conductørernes Matrikul 193 Td. 1 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. Alt det anførte var saaledes skattefrit undtagen Ager- og Engs-Hartkornet (861 Tdr. 1 Skp. 1 Fdk.) og selv deraf var 369 Td. 2 Skp. 2 Alb. ligeledes skattefrit. Følgelig blev kun tilbage at svare Skat af paa Frederiksborg Amtstue 491 Td. 7 Skp. 1 Alb. — Dette stemmer vel med den ovenf. S. 77 anførte Beregning fra Aaret 1719.

¹ Kgl. Resc. af 12 Novbr. 1731 (Rentek. Arch.) bestemte udtrykkelig, at Forvalteren skulde aflægge Regnskab for Contributionerne.

² Orig. Contributions-Regnskaber 1731—53 findes i Rentek. Arch. og ere Kilden til alt det ovenstaaende. Indtil 1739 ere de af Forv. Eller, men fra 1740 af Laurids Eskildsen, hans Svigersøn og siden hans Efterfølger. I Aaret 1734 angives Skatterne kun til: 15 Td. 3 Skp. Rug, 34 Td. 4 Skp. 3 Fdk. Byg, 177 Td. 1½ Fdk. Havre og 1127 Rd. 22 Skill. i Penge.

³ Kirkeb. 1731 Dom. Trin. nævner Terkelsen som Fadder, da Skovrider Graners Datter blev døbt, baaren af Md. Stolpe.

private Liv foregik ved denne Tid en Forandring, der muligen ogsaa kunde have havt Indflydelse paa deres Tjeneste-Virksomhed. Eller mistede i Sommeren 1731 sin første Hustru Kirsten Torm¹ og var derefter Enkemand i et Par Aar; Terkelsen tilkjøbte sig, formodentlig i det følgende Aar 1732, Birkende Gaard og Udby Kirke ved Kallundborg². Skjönt nu Eller ved at skifte med sine Börn i Foraaret 1732 ligesom antydede den Hensigt, at indgaae nyt Ægteskab³, hvilket ogsaa skeete, og skjönt Terkelsen fremdeles blev paa Jægerspriis, saalænge Prindsesse Sophie Hedevig levede, saa besluttede Kongen eller Rentekammeret i samme Foraar at bortforpagte saavel Avlingen som Meieriet paa Jægerspriis, først for et Tidsrum af sex Aar, der senere forlængedes til ni Aar eller omtrent til det Tidspunct, da Gaard og Gods atter som en særlig Eiendom kom i en kongelig Prinds's Hænder.

Jochum Barner Paasche tiltraadte rimeligviis med første Mai 1732 denne Forpagtning, og overtog da vistnok Hovedgaardens Jorder med fuldt Hoverie af Bønderne, Hollænderiet, Olden i Skovene, og de til Godset hørende Tiender, Alt imod en aarlig Afgift af totusind Rigsdaler Dansk Courant og nogle visse Naturalydelser til Kongens Betjente⁴. Den mindre Forpagtning af Familie- og Folke-

¹ Kirkeb. 1731, d. 9 August. Hun blev begravet denne Dag paa Draaby Kirkegaard.

² Hoffmans Fund. VIII. 188. Birkendegaard tilhørte Jo. Christof. Schönbach, Amtm. over Kallundborg, Sæbygaard og Draxholms Amter, der døde 1727. Hans anden Kone, Anne Elisabeth, Korff, døde 1732 paa Birkendegaard, som formodentlig derefter blev kjøbt af Terkelsen.

³ Sjell. Reg. Tom. LIV. fol. 517. Bevilling for Hans Wilh. Eller af Jægerspriis til Samfrænde-Skifte efter hans afgangne Hustru, som han sig derom med Börnene kunde forlige, den 12 April 1732.

⁴ Forpagtnings-Contracten selv af 1732 har jeg ikke seet, men dens Indhold tør man formeentlig slutte sig til af Fornylsen i Aaret 1738, hvorom nedenfor. Courant-Foden var siden Krigen

skatten gik i det følgende Aar 1733 fra Peder Thillerup over til Niels Jörgensen Björn, Borger i Slangerup¹. Det er muligt, at Terkelsens Virksomhed ved denne Tingenes Orden blev noget indskrænket; men Forvalter Eller, der nu giftede sig anden Gang med Cecilie Brun, synes at have beholdt sine Forretninger uforandrede, og var navnlig Bøndernes Værge og Talsmand saavel imod mulige Overgreb fra Forpagternes Side som hos Kongen og Rentekammeret, hvis Gunst de ofte kunde behøve².

En Følge af disse forandrede Forhold var det formentlig, at en ny Jordebog blev affattet og under syvogtyvende April 1733 af Kongen approberet som den Norm, hvorefter Skatter og Afgifter skulde erlægges fra den første Mai samme Aar. Den synes at være bleven sendt til Justitsraad Terkelsen og af ham den eenogtyvende Juli at være Forvalter Eller meddeelt³. Efter

nedsat til det Forhold, hvori den stod ligetil 1813, saaledes at 4 Rd. Species var 5 Rd. Courant.

¹ Jeg finder ham i Regnskaberne for 1733, men han havde kun kort denne Forpagtning. Allerede i det følgende Aar var han afløst af Henr. Chr. Eller, der siden blev Birkeskriver paa Jægerspriis efter Peder Mortensen.

² Rentek. Arch. har saaledes igjen et Andragende fra ham til Finantsdeputationen af 18 Novbr. 1732, hvori han beder, at Bønderne maatte betale deres Skatter i Korn istedenfor Penge. — Om Cecilie Brun, nærmere nedenfor.

³ Rentek. Arch. har denne nye Jordebog i en Copie, udstedet d. 19 April 1771. Denne Copie indeholder som første Deel hele Jordebogen af 27 April 1733, der begynder saaledes: *Jægerspriis Amts Nye Jordebog, saaledes som den efter Kongl. Befaling af 27 April 1733 er bleven forandret og indrettet, og hvorefter svares fra 1 Mai 1733 og fremdeles*, og den ender med disse Ord: *Jægerspriis d. 21 Juli 1733. T. Terkelsen*. Derefter følger som anden Deel en Udsigt over de Forandringer, som vare foregaaede fra 1733 til 1771, dateret *Jægerspriis den 19 April 1771* og underskrevet *Lauritz Eskildsen*. Men Copien er lidt vanskelig at komme tilrette med, fordi der i Jordebogen af 1733 er indskudt adskillige Bemærkninger, som ikke høre til denne, men angaae Tilstanden i Aaret 1771.

denne Jordebog bestod Jægerspriis Gods af følgende Dele: först Hovedgaarden, der var ansat til hundrede og tretten Tönder tre Skjæpper tre Fjerdingskar Hartkorn Ager og Eng, sexogfiirsindstyve Tönder to Fjerdingskar to Album Skovskyld, hvortil regnedes Præstegaarden i Gierlöv med tolv Tönder tre Skjæpper, Skovridergaarden med fjorten Tönder fire Skjæpper eet Album og de nitten nedlagte Skovhuse¹; dernæst Konge- og Kirketienderne, nemlig Gierlöv Kongetiende fireogfyrgetyve Tönder og Kirketiende sexogfyrgetyve Tönder een Skjæppe, Draaby Kongetiende femogtyve Tönder to Skjæpper og Kirketiende af samme Hartkorn, hvoraf til Kirkekassen svaredes treogtredive Tönder Rug og otteogtredive Tönder to Skjæpper Byg; fremdeles de saakaldte Krabbedams-Huse ved Hovedgaarden, nemlig Skovfoged-Huset, det forrige Thinghuus, Skolehuset, Malerens Huus og Stutterismedens Huus²; endelig Böndergodset, nemlig Övre-Draaby med tretten Gaarde, der i Almindelighed stode hver for fire Tönder tre Skjæpper Hartkorn, og ti Huse, der i Regeln svarede hver tre Mark i Landgildepeng og fire Rigsdaler i Arbeidspeng; Jægerspriis Veirmölle, der med Jordtillæg var skyldsats til syv Skjæpper eet Fjerdingskar; Nedre-Draaby med sexten Gaarde, der, — ogsaa efterat det saakaldte Nedre-Draaby Stubbe, senere Indhegningen, mellem Slottet og Fasangaarden var for ti Aar siden under Prinds Carl indtaget fra denne By mod en aarlig Godtgjörrelse og underlagt Hovedgaarden³, — alle uden Undtagelse havde hver fem Tönder fem Skjæpper Hartkorn, og nitten

¹ See ovenf. S. 48. Disse nitten Huses forrige Hartkorn, 39 Td. 3 Fdk., hörte altsaa nu under Hovedgaarden.

² Her nævner Jordebogen ved hvert Huus Besidderens (Brugerens, Beboerens) Navn, men disse Navne referere sig alle til Aaret 1771.

³ Overlev. Forretn. af 1773 lærer os, at dette skeete i Aaret 1723, og at hver af de sexten Gaarde til Erstatning derfor aarlig fik 2 Læs Hö.

Huse, der fordetteste gav hver to Mark i Landgildepeng og fire Rigsdaler i Arbeidspenge¹; Gierlöv med tretten Gaarde, hver paa sex Tönder syv Skjæpper Hartkorn, og sytten Huse, der svarede hvert et Par Mark i Landgildepeng og fire Rigsdaler i Arbeidspenge; Færgegaarden²; Lundehuset, der gav tre Mark og fire Rigsdaler i Arbeidspenge; Törslov med sexten Gaarde, hver fordetteste paa sex Tönder tre Skjæpper tre Fjerdingkar Hartkorn, og fire Huse, hvoraf hvert svarede tre Mark og fire Skilling i Landgildepeng og fire Rigsdaler i Arbeidspenge; Lyngerup med syv Gaarde, der stode meget forskjelligt fra fem til halvellevte Tönde Hartkorn, og ti Huse, der gav hvert et Par Mark i Landgildepeng og fire Rigsdaler i Arbeidspenge; Landerslov med sytten Gaarde, hver paa sex Tönder to Skjæpper to Fjerdingkar Hartkorn, og sex Huse, der svarede hvert et Par Mark i Landgildepeng og fire Rigsdaler for Arbeide³.

¹ Umiddelbart efter Nedre-Draaby anfører Jordebogen Skovboligerne, nemlig 14 Gaarde og 23 Huse. Men denne Angivelse er uheldigvis for 1771, ikke for Aaret 1733; thi de 14 Gaarde bleve, som vi nedenfor skulle see, først opførte i Midten af det 18de Aarhundrede, i Dron. Louises og Juliane Maries Tid, og erholdt de nitten nedlagte Huses Areal og Hartkorn, og af de 23 Huse vare ligeledes, ifølge en Bemærkning i Jordebogens anden Deel, mange byggede til enkelte Personer i Tidsrummet fra 1699 (da de nitten Huse nedlagdes) indtil 1771, hvortil Angivelsen passer. Denne hele Artikel af Jordebogen kan derfor intet lære os for Aaret 1733, i hvilket Aar Skovboernes Antal rimeligvis maa have været de syv Ladegaardsmænd af 1694 (ovenf. S. 30) og maaskee en halv Snees Huse, eller hvormeget de tre Huse, der efter 1699 vare blevne tilbage, kunde være blevne forögede fra 1699 til 1733.

² Om Færgegaarden bemærkes i Jordebogen, at den var „afgifts-fri“: men da der ligeledes nævnes som Beboerinde Artmanns Enke, hører hiin Bemærkning vistnok til Aaret 1771, ikke til 1733, da den ovennævnte Peder Hög el. Höy var Færgemand. Saaledes er den Afgift, som muligen gik af Færgegaarden 1733, ikke anført.

³ Jeg bør endnu til Slutning bemærke, at alle Angivelser af Gaardes og Huses Antal, Hartkorn og Afgifter uden tvivl nærmest

Bortforpagtningen af Jægerspriis synes at maatte have lettet den locale Bestyrelse; men den medførte dog foreløbig ingen Forandring i det temmelig store Antal af Betjente, der dannede det selskabelige Liv paa Jægerspriis. Justitsraad Terkelsen levede der fremdeles med sin Kone, og begge stode Fadder den attende Marts 1734 til Forvalter Ellers Søn, Hans Brun, hvis Fødsel kostede Moderen Livet¹; men hans vigtigste Forretninger vare uidentvivelde, som han havde i Prindsesse Sophie Hedevigs Tjeneste som en Slags Secretair eller Kasserer². Eller beholdt sit Tilsyn med Slottet, hvoraf han ofte benævnedes Slotsforvalter³, Tilsyn med Bøndergodset, forsaavidt Contracten med Paaske tillod eller fordrede det, og især hele Regnskabsvæsenet, hvoraf Jordebogs-Regnskabet forelagdes Hofmarschal Gram og Contributions-Regnskabet indsendtes til Rentekammeret, ligesom Pengeindtægterne af ham og af Familie- og Folkeskats-Forpagteren Niels Jørgensen Björn bleve indbetalte paa Frederiksborg Amtstue, hvor nu S. Laursen var afløst af H. P. Lynges som Amtsforvalter⁴. I Slutningen af Som-

angaae Aaret 1771; men deri kan ikke synderlige Forandringer i de 38 Aar (1733—1771) være foregaaede, hvad ogsaa en Sammenligning med de ældre Jordebøger beviser.

¹ Draaby Kirkeb. nævner denne Daab, og strax efter under 21 Marts Cecilie Bruns Begravelse.

² Dette synes at følge af den til ham efter hendes Død udstedede Qvittering, hvorefter nedenfor.

³ Stats-Kal. for 1735 og flere Aar ere i en besynderlig Vildfarelse, idet de anføre Hans Wilhelm Eller som Forvalter paa Jægerspriis, og Hans Wilhelm Eylert som Slotsforvalter paa Jægerspriis.

⁴ Rentek. Arch. bevarer netop for Aarene 1733 og 1734 de originale Regnskaber, som bevise alt dette. Peder Thillerup havde Forpagtningen af Familie- og Folkeskatten i tre Aar 1731—33. I sidstnævnte Aar nævnes derimod Niels Jørgensen Björn, der dog neppe var Forpagter meer end eet Aar, hvorpaa Henr. Christian

meren 1734 blev det dog overladt Hofmarschallen at bestemme, om Jægerspriis Gods skulde betale paa Amtstuen eller umiddelbart til Statskassen¹. Iblandt de øvrige Betjente foregik adskillige Forandringer: den nysnævnte Forpagter Björn blev afløst af Forvalterens Slægtning Henrik Christian Eller, som dog derhos endnu nogen Tid var hans Fuldmægtig²; den gamle Möller Niels Andersen giftede sig i Juni 1734 anden Gang med Anna Magdalene Eller; Gartner Antoni var død i det foregaaende Aar, men hans Eftermand Jörgen Frederik Povelsen eller Winkel, en Søn af Færgemanden Povel Madsen Winkel, ægtede i i August 1734 hans Datter Barbara Catharine, og nogle Uger senere holdt den unge Möller Anders Nielsen Bryllup med Skovriderens Datter Sophie Hedevig Graner³. I

Eller fulgte ham i en længere Periode. Lyngø havde Amtsforvalter-Tjenesten i en halv Snees Aar.

¹ Rentek. Skriv. af 4 Septbr. 1734.

² Kirkeb. idetmindste kalder ham i Aaret 1735 gjentagne Gange Fuldmægtig hos Forvalteren paa Jægerspriis, f. E. d. 1 Septbr., da Præsten Stolpes Søn blev døbt, baaren af hans Svigermoder Madam Mag. Bagges fra Kjerteminde, med Faddere Hr. W. Stolpe af Kjöbenhavn, Peder Alrøe Pr. i Skulleöv, Axel Ursin Pr. i Kyndby, Hr. Skaarup Pr. i Udde-Sundby, Forpagter Paaske, Fuldmæg. Eller. Men Rentek. Arch. har hans Forpagtnings-Contract af 5 Decbr. 1733 foreløbig for Trienniet 1734—36 mod en Afgift af 90 Rdlr. Courant, og Forpagtningen blev senere oftere fornyet. Dog har jeg etsteds seet en vis Kirchmann omtalt, der i Aaret 1736 var under Kammeradvocatens Tiltale for sine Restancer som Forpagter af samme Skat; men han har maaskee ikke været paa dette Sted. I Trienniet 1737—39 maatte H. Chr. Eller efter Contract af 15 Decbr. 1736 betale 105 Rd. samt $\frac{1}{4}$ pC. og for 1740—42 betalte han 80 Rd. og $\frac{1}{4}$ pC.

³ Alt efter Kirkeb. Mester Antoni Gynther blev begravet i Draaby d. 31 Marts 1733. Möller Niels Andersen havde d. 17 Mai 1733 en Søn til Daaben, men begravede sin Kone d. 12 Juni derefter. Samme Niels Andersens Bryllup d. 18 Juni 1734, Gartner Povelsens den 20 August, og Anders Nielsens den 18 Septbr. s. A.

Eftersommeren næste Aar 1735 giftede Forvalter Eller sin Datter Sophie Hedeveg med Otto Christian Rasch¹. Men den mærkeligste Vexel i den lille jægerspriiske Verden var dog formodentlig Justitsraad Terkelsens og hans Families Flytning derfra til Birkendegaard. Det er nylig bemærket, at det udentvivl nærmest var Tjenesten hos Prindsesse Sophie Hedeveg, der i de sidste Aar afholdt Terkelsen fra at foretage nogen Forandring i sin Stilling; men da Prindsessen var død i Marts 1735, faldt denne Hindring bort. Han aflagde nu sit sidste Regnskab for de ham betroede Pengesager og erholdt derpaa af Kong Christian den Sjette under treogtyvende Marts 1736 en General-Quittance for alle de Forretninger, som han i saamange Aar havde havt for flere Personer af den kongelige Familie². Han flyttede i en Alder af omtrent halvfjerdsindstyve Aar til sin Eiendom Birkendegaard,

Sidstnævnte var født 1710 (døbt Dom. 4 p. Trin), Povelsen var født 1712 (døbt d. 17 Febr.)

¹ Kammerraad, Regimentsskriver p. Kronborg. Sophie Hedeveg Eller var hans første Kone, men hun døde allerede 1737. Han ægtede derpaa Cathrine Margr. Scheffer og endelig som tredie Hustrue Frederikke Christiane Torm, der var den første Kones Søskendebarn, nemlig en Datter af Erik Jensen Torm (hos K. Frederik IV paa Giethuset, siden Etatsr. og Politimester i Kjöbenhavn, Forf. til Antegnelserne i Suhms N. Saml. II, 1 S. 1 fg.) og Anna Tyge Jespersens D. af Matstrup.

² Sjell. Reg. Tom. LVI fol. 97. Chr. VI. o. s. v. G. A. V. Eftersom Os Elskl. Terkel Terkelsen, Vor Justitsraad, har begjæret m. Hens. t. de Forretninger, som han havde havt i Vor Farmoders Dron. Charlotte Amalies († 1714), Vor Farbroders Prinds Carls og Vor Fasters Sophie Hedevegs Tjeneste „i mange Aar” og for hvilke hans under Hænder havde Forretninger af Kasse-Regninger og i andre Maader han havde faaet Enhvers General-Quittering, at ogsaa Vi vilde meddele ham General-Quittance: saa gives ham denne for ham og Arvinger ved dette „aabne Brev,” o. s. v. Frederiksberg d. 23 Marts 1736. Terkelsen var dengang 70 Aar gammel.

hvor han tilbragte sine sidste ni Leveaar¹. Fra den Tid af var Forvalter Eller uden Spørgsmaal paa Stedet selv den første blandt de jagerspriiske Embedsmænd eller Betjente under Overbestyrelse af Rentekammeret, til hvilket han i tvivlsomme Tilfælde havde at henvende sig, saasom da Forpagteren af Familie- og Folkeskatten Henrik Christian Eller i Aaret 1737 troede sig berettiget til at fordre denne Skat af Beboerne i Præsten Stolpes Annexgaard i Övre-Draaby, hvad disse eller Præsten ikke vilde indrømme².

Det er imidlertid muligt, at Kongen efter Terkelsens Afgang eller ved anden Leilighed omtrent paa denne Tid tillagde sin Yndling Kammerherre og Jægmester Victor Christian Plessen et Slags Patronat over Jægerspriis med Titel af Amtmand. Der findes svage Antydninger til saadant³, og det synes hellerikke at være uoverensstemmende hverken med den Character af kongelig Privat-

¹ I Aaret 1738 havde han en Strid om Huusmændenes Afgift til Udby Kirketiende (Sjell. Tegn. Tom. LXX fol. 682), og i Aaret 1744 med Præsten i Værslöv, Peder Fuglede, der fordrede Tiende af Birkendegaad (Sjell. Tegn. Tom. LXXIII 773). Han døde Aaret efter, 79 Aar gammel, og hans Hustru Marie Herfort døde 1757; begge ere begravede i Udby Kirke (Dan. Atl. VI. 216. Hoffm. Fund. VIII. 188). Han havde flere Børn, og allerede d. 21 Septbr. 1725 nævner Kirkeb. hans ældste Søn som Fadder ved en Daab.

² Rentek. Arch. Skatteforpagterens Klage var af 24 Mai 1737. Præsten Stolpe havde i sin Annexgaard i Övre-Draaby indrettet Værelser for nogle Familier, hvilke nu vægrede sig ved at erlægge Familie- og Folkeskat. — Blandt Ellers Contributions-Regnskaber findes for denne Tid en af Præsten Stolpe forfattet Liste over Sabbaths-Overtrædelser (Forsømmelse af Gudstjenesten, Arbejde om Søndagen o. desl.), som straffedes med Bøder, hvilke Eller skulde inddrive.

³ F. Ex. i den strax nedenfor omtalte Forpagtnings-Contract, hvor Plessen kaldes „vor Elskelige kjære Gemalindes, Hendes Majestæt Dronningens, Overhofmester, samt Jægmester og Amtmand.” Overhofmester hos Dronningen blev han d. 4 Februar 1738, men naar

eiendom, som dette Gods havde, eller med den Aand, der herskede ved Hoffet, at en høitstaaende Hofmand skulde føre et Slags Tilsyn med Jægerspriis. Hvordan det end forholder sig, saa var Plessens Amtmandskab paa Jægerspriis ikke meget mere end nominelt. Eller havde den virkelige Bestyrelse under Rentekammeret ¹, og Hovedgaarden selv blev ved Forpagtningstidens Udløb i det følgende Aar paa ny bortforpagtet fra den første Mai 1738 for et Tidsrum af tre Aar til den samme Forpagter Jochum Barner Paaske og under lidet forandrede Vilkaar ². Ifølge den fornyede Forpagtnings-Contract skulde Paaske beholde Hovedgaardens Jorder undtagen et Stykke af Lysthaven, sin Bolig og alle Ladegaardsbygningerne undtagen Stutteri-Stalden, og han skulde selv afholde de mindre Reparationer. Han skulde nyde fuldt Hoverie til Gaardens Drift, saa at Bønderne maatte kjøre Gjødning, pløie, saae, harve, høste, rive, tærse, rense Huse, opsætte Gjærder og gjøre hver fire Ægter til Kjöbenhavn med Gaardens Producter ³; Huusmændene havde deres Ugedagstjeneste ⁴

han blev Amtmand og hvor, har jeg ikke bemærket. Jeg slutter, at denne Amtmands-Titel kunde være ham givet som Overtilsynsmand med Jægerspriis, der oftere i de kongelige Personers Besiddelse tillægges Titel af et Amt. I sig selv havde hans Virksomhed paa Jægerspriis vist ikke meget at betyde.

¹ Hoffm. Fundat. VII. 488 nævner ved denne Tid en Kgl. Bevilling af 22 Septbr. 1736, at en Tavle maatte ombæres i Pastoratets Kirker, og Indtagten anvendes deels til öieblikkelig Hjælp for de Fattige, deels til Anskaffelse af Bibler.

² Rentek. Arch. Chr. VI G. V. at han efter en Forandring i de Conditioner, paa hvilke Jægerspriis i de sidste sex Aar fra 1 Mai 1732 til 1 Mai 1738 havde været bortforpagtet, fremdeles tilstod den „itzige Forpagter“ Joch. B. P. Jægerspriis's Avling og Hollænderie i de følgende tre Aar indtil 1 Mai 1741. Derefter de femten Artikler. Frederiksberg d. 30 April 1738.

³ Ligesom Ægternes Antal, saaledes var ogsaa Læssenes Störrelse bestemt, neml. til 3 Td. Rug, 3½ Td. Byg eller 4 Td. Havre, — en vist ganske praktisk Forsigtighed.

⁴ Antallet af de paa Godset værende Huusmænd nævnes her 54.

og maatte hver udføre tre Bud tilfods, dog ikke over fire Mil; men Forvalteren skulde sørge for, baade at Bønderne gjorde deres Pligt og at Forpagteren ikke stillede ulovlige Fordringer til dem. Forpagteren skulde endvidere drive Jorderne efter den ham foreskrevne Orden, en Trevangsbrug med Rug, Byg og Havre, i de dertil skikkede Marker, gjøde forsvarligt, ikke bortsælge Hø og Halm fra Gaarden og ikke opbryde nye Jorder¹. Han skulde aarlig modtage efter Udviisning af Jægermester og Amtmand Victor Christian Plessen, der i samme Aar blev udnævnt til Overhofmester hos Dronningen, halvfemtsinds-tyve Læs Brænde samt en Eg og en Bøg til Gavntømmer. Han skulde oppebære Konge- og Kirketiende af Gierlöv og Draaby og derfor erlægge til Forvalteren paa Jægerspriis treogtredive Tønder Rug og otteogtredive Tønder to Skjæpper Byg. Han skulde nyde Olden af Skoven uden særlig Afgift, dog paa det Vilkaar at rette sig efter Skov-Ordinantsen, nøies med en billig Oldengjæld og først indbrænde for Godsets egne Bønder, og naar der blev Olden, skulde Skoven taxeres af fire uvillige Mænd². Han skulde have Fiskeriet i Stranden og, med Undtagelse af to Søer i Krabbedamsvang og Ande-Kjær i den store Indhegning, tillige Ferskvandsfiskeriet. Han skulde ved Fraflytning efter Forpagtningens Ophør have Ret til at

¹ Det hedder: Han skulde saae Rug i Rugmarken, Byg i Byg-jorden og Havre i den slette Jord. Forbudet mod at opdyrke nye Jorder seer noget besynderligt ud, men var ganske correct efter Datidens Landvæsens-System; thi ved saadan ny Opdyrkning maatte jo Hoveriet falde tungere paa Bønderne, der besørgede hele Dyrkningen. Denne Bestemmelse findes derfor ofte i den ældre Tid. See f. Ex. Dan. Atl. III. 77.

² Angaaende denne Benyttelse af Skovene til at føde Sviin og Bøndernes Adkomst dertil, kan jeg henvise til det Ovenanførte, I. D. S. 209, hvor de saakaldte „Mandtal over Oldengjælden” ere omtalte og denne Indtægts Betydning oplyst.

benytte Bønderne for en Ægt af fire Miil. Han maatte bruge de trende forhenværende Stutteri-Kobler samt Dyrenits Enghave i Studehaven, dog mod en særlig Afgift af syv Rigsdaler aarlig. Han skulde levere Foder og Græsning til en Deel af Godsets Betjente, navnlig til Barberen¹ for to Køer, til Birkeskriveren ligeledes, til hver af de tre Skolelærere ligeledes, til Fasanmesteren ligeledes for to Køer og en Hest, til Slotsforvalteren² fjorten Læs Hö og otte Læs Rughalm, samt en Kurv Emter af Laden til fire Heste og sex Køer, derhos fireogtyve Læs Langhalm til Tækning; desforuden skulde han mod særlig Betaling have i Beredskab Havre, Hö og Halm til Vildt-Stutteriet³, til Vildtet i strenge Vintre, til Materialhestene og til Understøttelse for Bønderne i fodertrang Tid. Han modtog Hovedgaardens Marker tilsaade med otteoghalvfemtsindstyve Tønder Rug, og derhos syvoghalvtredsindstyve Tønder Byg og toogfyrgetyve Tønder Havre til Vaarsæd, endelig hundrede og tredsindstyve Køer og tre Tyre⁴, hvilket Alt paa samme Maade skulde tilbageleveres ved hans Fratrædelse. Forpagtnings-Afgiften var aarlig totusinde Rigsdaler Dansk Courant, at erlægge i de tvende Terminer, den ellefte Juni og den ellefte December, foruden Consumtions- Familie- og Folkeskatten.

¹ D. e. Chirurgen eller Lægen Jo. Aagaard, som vi kjende fra Prinds Carls Tid, levede endnu og synes at være bleven en gammel Mand.

² *Slotsforvalteren* — her bruges udtrykkelig denne Benævnelse, som ovenfor S. 93—94. 99 er omtalt. At Eller menes derved, er utvivlsomt.

³ Et vildt Stutteri har jeg ellers ikke ved denne Tid truffet paa Jægerspriis, og det er vel muligt, at her menes et saadant Stutteri paa Frederiksborg eller andetsteds i Nord-Sjælland. Men et Stutteri var der paa Jægerspriis, og Kirkebøgerne nævne nu Peder Aarestrup som Folemester ved samme.

⁴ Ogsaa dette viser, at Jægerspriis igjen havde faaet sit Meieri og ikke mere dreves blot som en Stude-Gaard.

Godsets eiendommelige Stilling blev fremdeles vedligeholdt, saa at endog dets Fattigvæsen den sjette November 1739 unddroges Sjellands Stifts almindelige Direction og overgaves til Forvalteren i Forbindelse med Amtmanden og Provsten¹. Eller, som nu var en ældre Mand, fik ikke længe efter, nemlig den sexogtyvende Februar 1740, en Medhjælper i Lars Eskildsen, der var gift med hans Datter Charlotte Sophie og derved havde Udsigt til at blive hans Eftermand, og til denne sin Svigersøn overgav han fra Aaret 1740 af hele Regnskabsvæsenet for Contributionerne², en Foranstaltning, der dog ikke kunde blive af nogen mærkelig Indflydelse paa Godsets Bestyrelse, saa længe de overordnede Autoriteter forbleve de samme.

Men en mærkeligere Forandring indtraadte med det følgende Foraar, da Paaskes fornyede Forpagtnings-Contract den første Mai 1741 udløb. Der fulgte nu for en Periode af tre Aar (1741—1743) en saa at sige interimistisk Tilstand, hvori Jægerspriis under Amtmand Gram paa Frederiksborg som Overtilsynsmand blev administreret af

¹ Rentek. Arch. har en af Laur. Eskildsen den 19 April 1771 i Anledning af Jægerspriis's Overgang til General-Landvæsens-Commissionen udarbejdet Efterretning. Deri findes denne og flere Oplysninger til Jægerspriis's Historie. Ved „Amtmanden” menes formodentlig den saakaldte Amtmand over Jægerspriis, Victor Christian Plessen.

² Rentek. Arch. bevarer en stor Samling af Contributions-Regnskaber for Jægerspriis i Aarene 1731—1753, som ofte i det foregaaende er benyttet. See ovenf. S. 94 Not. 2. Disse Regnskaber ere indtil 1739 aflagte af Forvalter Eller; men fra Aaret 1740 af findes de stadig undertegnede af Laur. Eskildsen, skjönt Eller endnu levede og beklædte Forvalter-Tjenesten elleve Aar derefter. Om en bestemt Fordeling af Forretningerne mellem Svigerfader og Svigersøn finder jeg intet videre. Eller kaldes fremdeles baade Forvalter og Slotsforvalter, og Eskildsen faaer samme Prædikater, navnlig ogsaa det sidste, idetmindste i Kirkebøgerne f. E. d. 25 Marts og 23 Septbr. 1740, d. 8 August 1741, d. 10 Juni og 23 Decbr. 1742, o. s. v.

Forvalteren eller Forvalterne Eller og Eskildsen og Hovedgaarden drevet for Kongens Regning¹. Hensigten dermed var udentvivl den, at forberede Godsets Overgang til Kronprinds Frederik paa samme Maade, som det tidligere havde været bortgivet til andre Medlemmer af Kongehuset. Thi Kronprindsen fyldte i Foraaret 1741 sit attende Aar, og den Tid kunde ikke være fjern, da hans Ægteskab og fuldstændige Hofstat skulde stiftes.

Angaaende denne midlertidige Administration blev den syvende Marts 1741 en Forestilling indgivet², og den første Mai, da Paaske forlod Jægerspriis, begyndte den ny Tingenes Orden. Eskildsen, der formodentlig havde affattet Forestillingen, besörgede i den gamle Ellers Sted den egentlige Forvaltertjeneste, og havde i samme Aar til Daaben sin førstefødte Søn, Hans Henrik, der siden blev hans Eftermand³. I denne Periode blev nu Hovedgaardens Avling bestyret umiddelbart paa Kongens Bekostning, hvorimod Hollænderiet vedblev at være særlig

¹ Laur. Eskildsens Efterretn. af 1771, som nylig er anført, siger udtrykkelig, at *Hovedgaards-Avlingen*, 113 Td. 3 Skpr. 3 Fdkr. Ager og Engs Hartkorn, havde været drevet under Administration af de Kongelige Herskaber, som Tid efter anden havde eiet Jægerspriis fra 1 Mai 1741 til Dato, d. e. til 19 April 1771, da Efterretningen blev skrevet eller dateret. I de tre første Aar af dette Tidsrum var Administrationen saavel som Godset umiddelbart hos Kongen.

² Rentek. Arch. har en under 31 Mai 1773 optaget Specification over de Bestallinger, Instructioner og andre Documenter, der fandtes ved Jægerspriis's Skriverstue. Deri nævnes som No. 6: *Forestilling om Jægerspriis's Administration af 7 Marts 1741*. Forestillingen selv har jeg ikke seet.

³ Kirkeb. ad 8 Aug. 1741. Blandt Fadderne nævnes: Justitsr. Torm, hans Frue, som bar Barnet, Jomfru Torm o. fl. — Søndagen Septuagesima (d. 29 Januar) s. A. havde Mölleren Anders Nielsen sin Søn Niels til Daaben, baaren af Mad. Eskildsen, og blandt Fadderne anføres: „den gamle Eller“, Skovrider Hans Stephan Graner og Færgemandens (Peder Høys) Hustru.

bortforpagtet¹; Folkene bleve alle fritagne for Consumptions- og Folkeskat², og Indtægterne tilfløde fremdeles den kongelige Particulær-Kasse. Overbestyrelsen var henlagt under Rentekammeret, der modtog Jordebogs-Regnskaberne og, som det synes, ligeledes Inventarii-Regnskabet, der ellers pleiede at gaae directe til Particulær-Kammeret³; men i Regelen refererede dog Eskildsen til Amtmand Gram og modtog gjennem ham Rentekammerets Befalinger. Med Betjenterne foregik i Löbet af dette Triennium i Hovedsagen blot den Forandring, at den gamle Skovrider Hans Stephan Graner døde i Sommeren eller Efteraaret 1743 og blev afløst af sin Søn Hans Jörgen Graner⁴.

6. Imidlertid nærmede sig Öieblikket, da dette Triennium, denne midlertidige Tilstand⁵, skulde ophøre og

¹ Laur. Eskilds. Efterr. af 1771. Her siges det, at Besætningen egentlig var bestemt til 160 Køer foruden Ungqvæg og Tyre.

² Rentek. Arch. Skriv. af 24 Juli 1742 fra Amtmand Gram til Finants-Deputationen lærer os, at denne Forandring begyndte strax ved Forpagtningens Ophör d. 1 Mai 1741.

³ Rentek. Arch. Skriv. af 12 Decbr. 1741 fra Particulær-Kammeret (G. Linde, P. Hildermann) til Rentekammeret: at Kongen havde befalet, at Inventarie-Regningerne for de Kongl. Slotte skulde sendes til Particulær-Kammeret, men at Forvalt. Eskildsen pleiede at lade Inventarie-Regninger følge aarlig med Jordebogen til Amtmand Grams Afgjölrelse, hvorefter de først kom til Particulær-Kammeret, — og at denne Orden formeentlig bedst kunde beholdes.

⁴ Kirkeb. nævner Skovrider Jörgen Graner, da han Dom. 21 Trinit. (d. e. 27 Octbr.) havde en Datter Anna Marie til Daaben. Han kaldes ogsaa ofte „Overjæger”. Faderens Dödsdag eller Begravelsesdag maa jeg have overseet, da jeg gjennemgik Kirkebøgerne. — En anden af den ældre Graners Sønner, Hans Caspar Graner, var Skovfoged, og hans Enke, Maren Graner, fik en Bolig i Skov-Stederne, hvor hun døde 1750 (begravet d. 10 Novbr.).

⁵ Ved et Par Angivelser ovenfor, saasom S. 86, har jeg regnet dette Triennium med til Kronpr. Frederiks Besiddelsestid eller som

Jægerspriis atter have sit særlige Herskab. Kronprinds Frederik fyldte den eenogtredivte Marts 1743 sit tyvende Aar, og den ellefte December næsteftter blev han formælet med Prindsesse Louise af Storbrittanien. Hvad der udentvivl længe havde været besluttet, blev i denne Anledning udført, idet Kongen forærede ham Jægerspriis Slot med underliggende Gods paa de samme Vilkaar, hvorpaa det tidligere havde været Medlemmer af Kongehuset overdraget¹. Dermed begyndte en sextenaarig Periode, i hvilken Jægerspriis igjen blev privat Eiendom, først for Kronprinds Frederik selv, siden for Dronning Louise og endelig for Dronning Juliane Marie, indtil det af denne atter blev tilbagegivet Kongen.

Næsten samtidig med Jægerspriis's Overdragelse til Kronprinds Frederik, dog uafhængig af denne, var der paa Stedet selv forfattet en Slags historisk-topographisk Beskrivelse af samme. Cancellisecretair Erik Johan Jessen begyndte nemlig dengang sine Samlinger til et stort topographisk Værk over Danmark og Norge, og Oversecretairen i det Danske Cancellie, Geheimeraad Johan Ludvig Holstein, opfordrede Amtmændene til at forsyne ham med de fornødne Oplysninger². Da Jægerspriis endnu laa under Frederiksborg Amt, sendte Gram denne Opfordring

en Indledning til denne. Det er vel dog rigtigere at betragte det som en Slutning eller Udgang af den forrige Periode, der saaledes bliver omtr. 14 Aar (1729—1743).

¹ Gavebrevet selv har jeg ikke seet, men af en Rentekammer-Forestilling erfarer man, at Amtmand Geheimeraad Gram havde underrettet Kammeret om, at — da Godset overdroges til Kronprindsen, havde Kongen den 14 December 1743 resolveret adskilligt med Hensyn til Godsets Betjente m. m. Det er da rimeligt, at Gavebrevets Datum kunde være den 14 December. Indholdet tør man vistnok slutte sig til af de ældre Gavebreve.

² Jessen, Konger. Norges nat. Tilst. Fort. Begge Brødrene Joh. Ludvig og Carl Holstein, Oversecretair ved Söetaten, interessererede sig levende for Jessens Værk.

til Forvalter Eskildsen¹, der ogsaa den otteogtyvende September 1743 leverede den forlangte Efterretning. Denne sluttede sig nøie til en Række af opgivne Spørgsmaal², dannede derfor ikke nogen sammenhængende Fremstilling og indeholdt meget, som ovenfor udførligere er meddeelt; men den havde dog ogsaa adskilligt Nyt, og den er baade en Begivenhed i Jægerspriis's Historie og et ganske samtidigt offentligt Actstykke til Kundskab om dets Forfatning³.

Gaardens eller Slottets Bygninger befandt sig i den Tilstand, hvori Prinds Carl og derpaa Kong Christian den Sjette selv i sine første Regjeringsaar havde sat dem: Slottet bestod altsaa af tre grundmurede, Ladegaarden af ligesaamange Bindingsværks Fløie⁴. Det umiddelbart Tiliggende var ligeledes uforandret; men det Areal i Skoven, hvorpaa de nitten nedbrudte Huse havde staaet, taxeret til niogtredive Tønder og tre Fjerdingkar Hartkorn, var udlagt til fælleds Græsning for Bøndernes Qvæg om Sommeren, hvorimod Oxenholm, der ogsaa hørte til Gaardens Enemærker, benyttedes af denne selv⁵. De betydelige Hovedgaardsmarker gave meest Rug, og fra Hovedgaarden

¹ Holsteins Skrivelse til Gram var af 8 April, Grams til Eskildsen af 19 April 1743.

² Jessen anf. St. Disse Spørgsmaal vare i Alt 33 i Tallet. Jessen selv havde opsat 29, hvilke han foreviiste Geheimearchivarius Gram og Hofpræst Pontoppidan, der hver lagde to til.

³ Eskildsens Beretning haves i det St. Kgl. Bibl. Kallske Saml. No. 30 fol. og er oftere benyttet og omtalt i det Foregaaende f. E. I Deel S. 7 Not. 3.

⁴ Prinds Carls Bygnings-Arbejder i Aarene 1721—22 og Christian VI's i Aarene 1730—31, see ovenf. II D. S. 81—82 og 89—90.

⁵ Derimod benyttede Bønderne i Skovboligerne den anden lille til Jægerspriis hørende Æe, Alholm, nordvestlig ved Hornsved, tre Tønder Land, til Græsning. Oxenholm ansloges til fire Tønder Land

kunde endog aarlig noget Korn sælges eller udføres¹. Slots-
haven, skjönt tidligere beplantet med mange Frugttræer,
frembragte dog ikke megen Træfrugt, da de skarpe Östen-
og Vestenvinde havde hindret Tilvæksten. Hovedgaardens
tvende store Skove, Hornsved og Lundeskoven², havde
en Deel forfurnede Ege og Böge, megen Ell, noget Birk
og Hessel; men frodige unge Egetræer fandtes kun i den
sydlige Deel af Lundeskoven. Skovarealet var meget
bakket: paa Vestsiden ud til Stranden laae Nissebankerne
med en fortræffelig Udsigt i en Afstand af tre Miil over
Ouröe, Holbek og Odsherred; paa Nordsiden var Guld-
bjerg med Udsigt over Kronborg og Frederiksborg Amter
i en Afstand af to Miil, og nedenfor Kulhuset fandtes
endnu Spor af den gamle Bro fra Kong Christian den
Fjerdes Tid³; i Lundeskoven endelig var en Bakke kaldet
Thyrehöi, hvorfra man tidligere havde kunnet öine Kjöben-
havns Spire og Borreveile Skov, men hvis Top nu var
sjunken. Nordskoven havde en Söe, Skovsöen, med nogle
faa Gjedder, Skaller og Flirer, og Lundeskoven en Kilde,
Raumkilde, hvis fortræffelige Vand stundom brugtes paa
Slottet⁴. En indhegnet Dyrehave besad Jægerspriis

¹ Eskildsen regner, at Jorderne gave 3 à 4 Fold. Men blandt
det fra Hovedgaarden solgte Korn var vel ogsaa Böndernes Land-
gilde og Tiende medtaget. — Under No. 4 var han spurgt, om der
tilberedes Salt, og han besvarer desværre Spørgsmaalet be-
nægtende.

² Hornsved (der kaldes „Horsved“) var 1 Miil lang og $\frac{3}{4}$ Miil
bred; Lundeskoven var $\frac{1}{4}$ Miil lang og $\frac{1}{6}$ Miil bred. — Hvad der
fandtes af Skov i Sönder-Eg ved Nedre-Draaby og i Landerslöv-
Lund ved Landerslöv, bestod blot i Egepurre-Underskov og var
for intet at regne.

³ Om denne Bro er talt udförligere ovenf. i I Deel S. 145—46.

⁴ Eskildsen skriver i no. 21: *Raum-Kilden udvælder af
Bakkerne og er forresten ikke bekjendt af nogen anden særdeles
Virkning; den antegnes alene, fordi der ved Jægerspriis paa andre
Steder, især ved Slottet, ikkun findes slet og sylt Vand.*

ikke; men den savnedes hellerikke, eftersom hele Godset, fra Slottet mod Syd til Kulhuset mod Nord, og fra Dyrnits mod Øst til Dynnet mod Vest, paa en smal Landforbindelse nær var beskyttet af Isefjorden, og saaledes let kunde holde paa den betydelige Vildtstand, der efter en noget ældre Optælling udgjorde mellem fiirsindstyve og hundrede Stykker stort Vildt, femhundrede Daadyr og tredsindstyve til halvfjerdsindstyve Raadyr, foruden Ræve, Grævlinger, Harer og Fuglevildt¹. Til Hovedgaarden hørte endelig et Teglværk, der hentede godt Leer i Skoven, et Kalkbrænderie, der lod bryde Kalksteen ved Stranden, men dog kun producerede til Gaardens eget Forbrug, og et Stutterie med atten Hopper², der tilhørte Kongen og aarlig leverede otte til tolv skønne Føl til Kongens Tjeneste.

Jægerspriis Gaard og Gods dannede et eget Birk og havde sit eget Thingsted, hvorunder Bøndergodset hørte, nemlig Gierlöv og Draaby Sogne samt Lyngerup By i Kyndby Sogn; thi der fandtes ingen anden Herregaard indenfor dette District og intet Ryttergods. Bønderne svarede efter den for ti Aar siden givne Jordebog;

¹ Dette no. 9 i Beretningen ender med den artige Oplysning: *Insecter findes ikke af nogen Betydenhed undtagen Fluer og Myg i Skoven om Sommeren.* — Overslaget over Vildtstanden grunder sig paa en Forretning af 1729.

² Det hedder derom: Stutteri-Hopperne nære sig i Stutteri-Koblerne Vinter og Sommer, med nogen Hjælp af Hø, der indsættes paa en Hoppestald for dem i paakommende stærk Vinterfrost og Snee. — Forresten var Stutteriet i denne Periode ubetydeligt og stod under Forvalterens Overtilsyn. Rentek. Arch. har en Stutteri-Bog in 4to for Aarene 1747—59, der viser os Antallet af Hopper i hvert Foraar, og det hele Antal var ialm. kun 7 à 8 virkelige Stutteri-Hopper og en halv Snees Hoppefoler el. unge Hopper samt 5 à 6 Føl. Først efterat Kongen 1759 igjen havde overtaget Jægerspriis, blev Stutteriet udvidet og fik en selvstændig Stilling under en Folemester.

de havde sædvanlige Arbeidsdyr og Besætning og undertiden nogle Stude til Salg. Isefjorden indbød Godsets Beboere til Søfart og Fiskerie: den var seilbar for smaae Skibe til Frederikssund og noget høiere op til et Sted, som kaldtes Köl-Höi og Gammel Færgested, hvorfra Roeskilde Borgere maatte transportere deres Kjøbmandsvarer videre med Baade og smaae Jagter¹, og den havde en Mængde Sild, Torsk og Flyndere, samt nogle Marsviin og Sælhunde; men hverken Søfarten eller Fiskeriet dreves med Flid, og de Marsviin eller Sælhunde, som bleve fangede, brændtes til Tran, der brugtes til Lamper istedenfor Lys. Jordbunden var af maadelig Beskaffenhed og gav ikke meget Korn til Salg, hvorimod den frembragte adskillige medicinske Urter, som Lægen eller Chirurgen benyttede². Bønderne havde nogle Bihaver, dog ikke af nogen Betydenhed, og sletingen Humlehaver. Antallet af Beboerne i begge Sogne kunde anslaaes til ellevehundrede³. Saaledes havde Forvalter Eskildsen beskrevet Jægerspriis eller besvaret de ham forelagte Spørgsmaal⁴,

¹ Hvad Skibsfarten angaaer, tilføies dog under no. 25 og 26, at der var ingen Havne og ingen Told-, Last- eller Lade-Steder.

² Her under No. 14 nævnes: *Chelidonia*, *Cichoria*, *Pruneller*, *Melifolium*, *Ehrenpriis*, *Trifolium*, *Verbascum*, *Melilota*, *Malva*, *Plantago*, *Hypericon*, *Hedera terrestris*, *Alchimella*. Chirurgen var endnu den saakaldte Barbeer Jo. Aagaard fra Prinds Carls Tid.

³ Eskildsen tilføier den statistiske Bemærkning, at i Aaret 1740 fødtes 44, døde 51, i Aaret 1741 fødtes 50, døde 68 og i Aaret 1742 fødtes 42, døde 35.

⁴ Jeg har i det Ovenstaaende ikke bundet mig til den forefundne Orden i de 33 Spørgsmaals Besvarelse. De to af Geheimearchivarius Gram tillagte Spørgsmaal, no. 30 og 31, angik Stedets Historie og Antiquiteter, og de to af Hofpræst Pontoppidan tillagte, no. 32 og 33, angik sjeldne Ord og Talemaader samt Mands- og Qvinde-Navne. Om alt dette vidste Eskildsen intet andet at meddele end Fabelen om en Biskop Abraham (see 1 D. S. 7 Not. 3), som skulde have opført Slottet.

nogle Maaneder för Kronprinds Frederik erholdt Jægerspriis.

De forskjellige Kongelige Herskaber, der Tid efter anden havde besiddet Jægerspriis, pleiede gjerne at stille deres Hofchefer eller Marschaller i Spidsen af dets Bestyrelse. Kronprindsens Yndling, Hofmarschal Adam Gottlob Moltke, blev da ogsaa strax Amtmand, som det hed, paa Jægerspriis og de locale Betjentes eller Embedsmænds nærmeste Foresatte¹. Blandt disse foregik iøvrigt ingen anden Forandring, end at de i nogle Aar bleve forøgede med endnu en Person, Christian Löve, der fik Titelen Inspectör, uden at dog hans Plads eller Betydning svarede til, hvad man af Titelen skulde formode. Han var maaskee en tro Tjener, der skulde forsörjes og nu blev forsörget paa Jægerspriis, hvor muligen en eller anden liden Forretning kunde være bleven ham betroet, saasom Indretningen af det unge Herskabs Leilighed paa Slottet eller deslige; men hans Virksomhed træder ikke tydelig frem og synes der paa Stedet kun at have været i nogle Aar². Laurids Eskildsen indtog der-

¹ Rentek. Arch. har en Specification over Archivalier paa Jægerspriis's Skriverstue, dat. d. 31 Mai 1773. Deriblandt nævnes under No. 71—76 Brevene fra Amtmanden til hans Undergivne saaledes: 71. fra Ghrd. Gram: 1740—1743. 72. fra Ghrd. Moltke: 1743—46. 73. fra Ghrd. Juel: 1746—54, og 74. fra Ghrd. Wind: 1754—1759. Man har derved Rækken af Amtmændene i dette Tidsrum. See nedenf. S. 120 Not. 2.

² Kirkebögerne ere egentlig den eneste Kilde, hvorfra jeg kjender denne Inspectör Löve. I Aaret 1744, Dom. 1 Advent., blev et Barn holdt over Daaben af „Inspecteur Sgr. Löves Kiereste i Gierlov.“ A. 1745, d. 10 Marts, nævnes Fadderne ved en Daab i følgende Orden: Slotsforvalter Laur. Eskildsen, Inspecteur Ms. Löve, Overjæger (Skovrider) Jörgen Grañer; og samme Aar d. 19 Mai havde „Seign. Christian Löve, Inspecteur ved Jægerspriis, til Daaben en Datter Frederikke Louise, baaren af Etatsraadinde Weise, Fadd. hendes Datter Fröken Weise, Etatsr.

imod som Forvalter fremdeles den første Plads blandt de locale Embedsmænd og bestyrede især hele Regnskabsvæsenet for Gaard og Gods.

Moltke selv indfandt sig paa Jægerspriis strax i det følgende Foraar, i Mai 1744, kort efter Præsten Stolpes Død¹, nærmest vel i den Hensigt at forberede Kronprindsens egen Ankomst dertil, og han lod derfor adskillige Ting, som Hofholdningen behøvede, hente tilskibs fra Kjøbenhavn². I Juni residerede Frederik og Louise paa Jægerspriis og begyndte forskellige Arbejder til Egnens Forskjønnelse, navnlig i Skoven strax nord for Slottet, hvor Gange, Lysthuse og Hvilesteder bleve anlagte. I denne Skov fandtes en rund med Træer bevoxet Høi, som Bønderne kaldte Jættestuen, omtrent halvtredsindstyve Skridt i Omkreds, hvilken Kronprindsen vilde pryde med Græsbænke foroven og med en i Høien selv udgravet Trappe derfra ned til Foden. Under dette Arbejde stødte man først ved den østlige Side af Høien paa tvende Gravurner, fyldte med Aske og Muld, og deri nogle af de Metal-Redskaber, som hyppigt brugtes i Oldtiden. Allerede dette vakte Opmærksomhed, og Opmærksomheden steg, da Arbejderne dernæst ved Høiens søndre Side opdagede nogle svære Kampestene, der snart viiste sig at staae i to parallele Rækker og at danne en lang og smal Indgang mod Midten af Høiens Indre. Kronprindsen lod Sporet forfølge, Jorden udgrave, og fandt derved en steensat underjordisk Gang, halvanden Alen

von der Lyhe (p. Svanholm), den gamle Hr. Slotsforvalter Eller og velædle Hr. Slotsforvalter Eskildsen paa Jægerspriis."

¹ Sognepræsten Nicolai Jörgen Stolpe døde d. 24 April og blev begravet den 1 Mai 1744.

² Rentek. Arch. Et Brev af 20 Mai 1744, skrevet paa Jægerspriis af A. G. Moltke til Finantsdeputationen i Anledning af en Foisendelse „til Hs. Kongl. Høihed Kronprindsens Hof paa Jægerspriis."

bred og halvnierende Alen lang, der endte i en anseelig af store Kampestenene bygget Grotte, tre Alen lang, fem Alen bred og tre Alen høi¹, dækket med tvende mægtige Overliggere, der dannede Grottens Tag. I det saaledes udgravede Rum fandtes Beenrade af fire Mennesker, nemlig een i den lange Indgang og tre andre i Grotten eller Gravkammeret selv, og desuden to Flintøxer, men intet Metal. Beenradene havde ualmindelig tykke Hovedskaller, og den ene af disse derhos en besynderlig Form, som om Panden tidlig var bleven klemt spids.

Dette Fund satte strax Historikere og Oldgranskere i Bevægelse, og den lærde Erik Pontoppidan skrev derom en Afhandling², hvori han vilde vise, at Höiens nederste eller ældste Deel, hvori Gravkammeret eller Jættestuen var fundet, hidrørte fra disse Landes allerældste Beboere, Steenalderens Urfolk, der ikke kjendte Brugen af Metaller og begravede deres Døde ubrændte i saadanne kjæmpemæssige Steenkamre, og at Höiens övre Dele hidrørte fra Broncealderen, fra det senere indvandrede gothiske Folk, der havde benyttet den gamle Høi til deri at nedsætte Aske-Krukkerne med brændte Been af deres Afdøde. Kronprindsen lod de fundne Beenrade begrave nedenfor Höien ved et Egetræ³ og överst paa Höien opsætte en Tavle

¹ Wandall, I. 23, har efter egen Undersøgelse Maalene saaledes. Uoverensstemmelsen med Pontoppidan er dog blot tilsyneladende, da denne aabenbart ved Længden forstaaer det samme, som Wandall kalder Breden. Heinze VII. 288—289 har uden egen Undersøgelse blot oversat Pontoppidan, og kan altsaa ikke betragtes som noget selvstændigt Vidne.

² Vid. Selsk. Skr. I. 307—316. Denne lille Afhandling af et samtidigt Vidne er Kilden til alt det ovenfor meddeelte og overhovedet til alt, hvad man veed om denne Jættestues Opdagelse. Den er tillige en Slags Motivering for den opsatte Indskrift, navnlig for Udtrykket *ante octo minimum secula*.

³ Wandall I. 24. Men af Vid. Selsk. Skr. I. 309—310 seer man dog, at Pontoppidan havde beholdt een af Hovedskallerne,

af Öländsk Steen med en af Pontoppidan paa Latin forfattet Indskrift af følgende Indhold: „Denne Grav, som fromme hedenske Forfædre for idetmindste ottehundrede Aar siden anlagde til Bevaring af fire Menneskers jordiske Levninger og dækkede med kjæmpestore Stene, blev i Juni 1744 med omhyggelig Haand aabnet og prydet med denne Mindesteen af den höibaarne Fyrste Frederik, Arving til sine Forfædres Rige og Dyder, Folkets Haab, Hæder og Glæde”¹.

Til samme Tid traf Kronprindsen forskjellige andre Foranstaltninger paa Gaarden og Godset. Han gav Forvalter Eskildsen den tyvende Juli en ny Instrux², kaldte Jacob Severin i Stolpes Sted til Sognepræst i Gierlöv³

og at Kronprindsens Kammertjener Simon Gotfred Bruun, „en Kjender af anatomiske Ting,” bevarede en anden, nemlig den sammentrykte, som en Sjeldenhed. Denne Bruun nævnes ogsaa af og til i Kirkebøgerne, f. E. 1749 d. 4 Sept., da Degnen i Gjerlöv, Nicolai Adler, lod döbe en Sön, Frederik Ludvig (altsaa vel opkaldt efter Kronprinds Frederik og hans Gemalinde Louise), der blev baaren paa Dronningens Vegne af Kammerjunker (?) Hansen, og paa Kongens Vegne havde „Kammertjener Hr. Bruun” til Fadder. Bruun var egentlig Kongens Livchirurg og blev siden Justitsraad.

¹ Quod quatuor mortalium ossibus servandis, ante octo minimum secula, sepulcrum condidit et stupendæ molis lapidibus obtexit majorum, utut paganorum, pietas, illud, anno MDCCXLIV mense Junio, non nisi pia manu reclusit et memoriali isthoc saxo insigniri jussit serenissimus princeps Fridericus, aviti imperii avitæque virtutis ex asse hæres, suorum spes, decus, deliciæ. I Pontoppidans förste Udkast (Vid. Selsk. Skr. I. 310) stod: *paganorum hominum*.

² Denne fandtes ved Skriverstuens Papirer i Aaret 1773.

³ Sjell. Indlæg (Geh. Arch.) vise, at Jacob Severin var kaldet af Kronprindsen d. 28 April 1744. Sjell. Reg. Tom. LIX fol. 169 have Kongens Confirmation derpaa, dat. Hirschh. d. 22 Mai s. A., hvoraf ogsaa sees, at Severin hidtil havde været Præst ved „Bröndstrædets, Abel Cathrines, Lille Vartous og Vester Hospitaler,” hvor (ifölge Worm II. 621) Peder Volquartz blev hans Efter-

og skjænkede Draaby Kirke en ny Messehagel, en Alterdug og et rødt Alterklæde til at lægge under samme ¹; i Efteraaret gjorde han adskillige Forandringer i Skov-Reglementet ² og begyndte Anlægget af en mindre Ege-Plantage midt i en større, kaldet Laurs Kaas's Plantage, der var anlagt paa et Stykke fra Kohaven indtaget Land ³. Overhovedet syntes Kronprindsen at have faaet Interesse for Jægerspriis og at have bestemt det til sit jævnlige Sommer-Opholdsted; thi skjönt Bygningerne siden den anseelige Udvidelse under Prinds Carl og nylig ved Kong Christian den Sjette vare meget betydelige, fandt han dem dog utilstrækkelige og tænkte paa nye Bygningsforetagender, siden ogsaa paa Forskjönnelser af det ældre Slot.

Begyndelsen til denne Plans Udförelse gjordes allerede i det fölgende Aar 1745. Den nordlige Slots-Flöis vestlige Ende blev forlænget med en toetages Bygning paa ti Fag, i hvis nederste Stokværk blev indrettet en stor Sal, kaldet Kronprindsens Gemak, to Kamre i Gavlen og to Udgange til Slotsgaarden ⁴; men iövrigt var denne Bygning opført paa en slet Grund, hvorfor den siden led meget af Svamp og maatte undergaae betydelige Foran-

mand. I det fölgende Aar opkaldte Præsten Severin en Sön (döbt d. 3 Novbr. 1745) efter Kronprindsens kjære Ven Moltke.

¹ Rentek. Arch. Overleverings-Forretningen af Jægerspriis til Arveprinds Frederik.

² Resolut. af 25 Novbr. 1744, bevaret paa Jægerspriis's Skriverstue 1773.

³ Nysnævnte Overlever. Forr. *Laurs Kaas's Plantage, et stort Terrain, indtaget af Kohaven og beplantet med Eg, Bøg og Ahorn. Midt i denne store Plantage er en mindre anlagt 1744—45, kaldet Kongens Plantage, med anseelige Egetræer. Indhegning med Rækværk og Rüsgræder.*

⁴ Rentek. Arch. Specific. ov. Bygningerne, optaget i Aaret 1773. I det andet Stokværk af den nye Tilbygning fandtes fire Kamre og en Gang.

dringer¹. Omtrent paa denne Tid lod vel Kronprindsen ligeledes opføre de tvende mindre Taarne med Spiir ved Slottets søndre Fløi ud imod Ladegaarden, et paa hver Side af Indgangen til den indre Slotsgaard, hvorved Slot-
tets ydre Form endelig naaede den nuværende Skikkelse². Ogsaa nogle af de ældre Gemakker bleve bedre udstyrede, prydede med Silke-Tapeter og Skilderier³. Hofmarschal Moltke havde naturligviis Overtilsynet med alt dette; han sørgede ogsaa for andre Prindsens og Godsets Anliggen-
der, saasom at Betjenterne bleve fritagne for Consum-
tions- Familie- og Folkeskatten⁴, at Forsigtighedsregler
anvendtes mod den udbrudte Qvægsyge⁵ og deslige. Men
den specielle Bestyrelse paa Stedet selv kunde han ikke
have, og det er muligt, at den ovennævnte Inspector Löve

¹ Anf. St. Det hedder: „for 8 à 9 Aar siden.” Altsaa maa det henføres til de sidste Aar af K. Frederik Vs Regjering, Aarene 1764—65.

² Dan. Atl. II. 322 synes at lære os, at disse to Taarne ere opførte af K. Frederik V som Kronprinds, altsaa mellem 1743 og 1746, og da Bogen er trykt 1764, kunde den vel gjælde for et samtidigt Vidnesbyrd. Dette bestyrkes ogsaa indirecte derved, at de offentlige Archiver tie om dette Bygningsarbeide, som foretaget privatim for Kronprindsens Regning. Det maa formodentlig være udført mod Slutningen af den fireaarige Periode, saa at Taarnene endnu ikke vare ganske færdige ved Kronprindsens Thronbestigelse, eftersom Spirenes Fløie have hans Kongelige Navneziffre. Thurahs Vitruv. II. Tab. 91, som udkom 1749, har begge disse Taarne. I Archiv-Documenter har jeg hidtil første Gang seet „det mindre Taarn” omtalt i en Skrivelse af 11 Juli 1768 fra Eskildsen til Plessen.

³ Rentek. Arch. Specific. ov. Inventariet af Aar 1773.

⁴ Rentek. Skriv. af 5 Juni 1745 til Moltke, at alle Kronprindsens Betjente baade paa Jægerspris og Svanholm vare ifølge hans Skrivelse af 19 Mai undtagne i Conditionerne til næste Auction over denne Skat for 1746—48.

⁵ Befal. af 20 Novbr. at nedgrave det af Sygdommen døde Qvæg. Dog var Qvægsygen endnu ikke kommen til Jægerspris.

har været anvist dette Hverv under Bygningsarbejderne. Vist er det, at denne i disse Aar havde fast Bolig for sig og sin Familie paa Jægerspriis, hvor en Datter blev ham født i Foraaret 1745 og en Søn i Efteraaret 1746 ¹.

Dengang havde Jægerspriis nylig igjen skiftet Hershkab, idet Kronprindsen, der ved sin Faders Død den sjette August 1746 besteg Thronen som Kong Frederik den Femte, havde foræret dette Gods til sin Gemalinde. Dronning Louise eiede derefter Jægerspriis paa sjette Aar, ligetil sin Død. Adam Gottlob Moltke, der strax var bleven udnævnt til Kongens Overhofmarschal, nedlagde Amtmandskabet, skjönt han endnu ifølge sit enge Forhold til Kongehuset stundom udførte en eller anden Forretning vedkommende Jægerspriis, og Dronningens Overhofmester Carl Juel, der lige siden hendes Ankomst til Danmark havde staaet i hendes Tjeneste, blev nu ogsaa Amtmand paa Jægerspriis og de derværende locale Betjentes nærmeste Foresatte ². Disse bleve i Hovedsagen de samme, som de hidtil havde været: Eskildsen forblev i sin Stilling som Forvalter, og hans gamle Svigerfader

¹ Kirkeb. 1746, Dom. 18 p. Trin. (d. e. 2 Octbr.). *Inspectör Löve en Søn Henrik Christian til Daaben, baaren af Degnens Kone; Fadd. Birkeskriver Eller og Færgemand Christof. Artmann.* Dette Fadderskab viser os Löves Stilling, og at det fornemme Fadderskab i Aaret 1745 (ovenf. S. 114) maa have været en ham beviist Naade, medens han endnu, som det synes, boede i Gierløv. Men efter en Synsforretn. af 1760 boede han i et Huus ved Jægerspriis, der efter Synsforretn. af 1773 var bygget 1746 til et Gjestgiversted strax udenfor Ladegaarden, men som baade 1760 og 1773 var deelt mellem Chirurg Hempel og Birkeskriver Eller, den første med Have til Østen, den anden med Have til Vesten.

² I den ovennævnte under 31 Mai 1773 optagne Specification over Documenter ved Jægerspriis's Skriverstue, anføres under No. 73 en Pakke af de Breve, som Juel under sit Amtmandskab havde sendt til Jægerspriis fra 1746 til 1754.

Eller havde den samme Titel; Löve boede fremdeles i de første Aar med sin Familie paa Gaarden eller Godset uden nogen sær mærkelig Virksomhed¹; ligeledes Skovrideren Overjæger Jörgen Graner, Fasanmesteren Christian Frederik Hofmann, Gartneren Jörgen Frederik Povelsen eller Winkel, Hollænderiforpagteren David Jensen, Chirurgen Johan Aagaard og Mölleren Anders Nielsen; Christoffer Artmann havde Aaret forud afløst Peder Hög som Færgemand². Gjennem hele Dronning Louises Besiddelsestid var Jacob Severin Sognepræst og Hans Christian Eller Birkeskriver; men Birkedommeren Christen Bang blev formodentlig i samme Tidsrum efterfulgt af Isaak Rommel³.

Dronningen var et mildt Herskab for sine Undergivne, og de kunde netop dengang behøve et saadant; thi den store Qvægsyge, der i et Par Aar bortrev over halvfemtehundredetusinde Høveder her i Landet⁴, naaede ogsaa Jægerspriis. Regjeringen maatte da komme de private Godsbesiddere til Hjælp: en Forordning af anden Mai 1747 eftergav strax April og Juli Qvartalskatter af det contribuable Hartkorn i de Egne, der havde lidt af

¹ Kirkeb. vise os „Inspectör Löve” paa Jægerspriis i Aarene 1746—48. Den sidste Gang, jeg der har bemærket ham, er den 15 Mai 1748. Om han er død paa Stedet eller forflyttet derfra, skal jeg ikke kunne sige.

² Nysnævnte Specification lærer os, at Overleveringen af Færgen til Artmann skeete den 13 Mai 1745, og at han senere, d. 28 Novbr. 1747, fik en ny Instruction, der ogsaa i den følgende Tid i Anledning af Skuespiller Knudsens Udnævnelse til Færgemand (1802) bliver omtalt.

³ Præsten opkaldte nu ligeledes en Søn (døbt d. 15 Jan. 1748) efter Dronningens Overhofmester (see ovenf. S. 118). Rommel finder jeg i et Thingsvidne som Birkedommer i Foraaret 1751; men naar han er bleven det, har jeg ikke bemærket.

⁴ G. L. Baden, Frdr. Vs Aarb. S. 26 siger, at Qvægsygen i Aarene 1745—1747 bortrev her i Landet 457,352 Stykker Qvæg.

Sygdommen för den förste Mai samme Aar¹. Da dette var Tilfældet med Jægerspriis, beregnede Amtsforvalter Christensen paa Frederiksborg det den bestemte Godtgjørelse, hvorom han den tredivte Juni 1748 gjorde Anmeldelse for Rentekammeret², og da hiin Forordning blev gjentaget lige til Aaret 1751³, nöde Jægerspriis's Bönder godt deraf, saalænge Dronningen levede, medens hun, som vi nedenfor skulle see, med store Opoffrelser kjæmpede mod Qvægsygens Ödelæggelser paa Hovedgaarden selv.

Dronning Louise sörgede dernæst for en bedre Anvendelse af de store öde Strækninger, som den uskaan-somme Öxe havde efterladt i Hornsved især paa Halvöens vestlige Side. Det er tidligere anført, at Hahn havde sögt at drage Nytte af dette Areal ved derpaa at anlægge dels en umiddelbar Ladegaard, dels adskillige nye Skovboliger eller mindre Bøndergaarde⁴; men Ladegaarden var allerede kort efter hans Död bleven omdannet til syv Gaarde, de saakaldte Ladegaardsmænd, og af hine Skovboliger vare i K. Frederik den Fjerdes förste Regjeringsaar nitten blevne nedlagte, uden at deres Areal, der stod for niogtredivte Tönder og tre Fjerdingskar Hartkorn Hovedgaardstaxt, hidtil havde faaet en passende Anvendelse⁵. Dronningen befalede nu den toogtyvende Marts

¹ Kongl. Forordn. f. 1747 S. 47. Quartudg.

² Rentek. Arch. har denne Amtsforv. Christensens Skrivelse. Godtgjørelsen for Frederiksborg, Kronborg og Jægerspriis Amter beløb sig i April Qvartal til 178 Rd. 30 β.

³ Forordn. af 13 April 1751. Iövrigt vedblev Qvægsygen indtil 1753, saa at Forbudet mod Qvægmarkeder först blev hævet ved Forordn. af 1 Octbr. 1753. Men — ni Aar efter begyndte Qvægsygens anden Act, og hjemsögte da især Fyen og Jylland.

⁴ See ovenf. I D. S. 254—255.

⁵ Derom ovenf. II D. S. 48, hvormed kan sammenholdes S. 22, 30, 54, 98 Not. 1. Arealet var siden kun benyttet til Græsgang.

1748 at opføre nye Bøndergaarde paa dette Areal, fjorten i Tallet, med et samlet Hartkorn af otteogtredive Tønder, fire Skjæpper, og at lægge et Stykke Jord med de øvrige fire Skjæpper tre Fjerdingskar til Skovriderens Gaard¹. Denne Befaling udførtes i Aarene 1748 og 1749: der blev bygget fjorten Skovgaarde, nemlig de sex Slagelsegaarde, tre Troldrækkegaarde, tre Skaaningegaarde og to Hjortegaarde, hvoraf hver fik to Tønder og sex Skjæpper Hartkorn og hver i Regelen svarede to Tønder Rug samt syv Rigsdaler fire Mark og fire Skilling i Penge². Ved disse nye Gaarde i Forbindelse med de syv ældre Ladegaardsmænd og Kulhuset paa Halvøens nordligste Spidse opvoxede der mellem Hornsveds vestlige Grændselinie og Iseffjordens nordlige Bredning en heel Colonie af Bøndergaarde eller en Bondeby af noget adspredt liggende Gaarde³. Dertil kom endnu en stor Deel Huse, Skovboligernes Huusmænd, hvis Antal dog lettere kunde forøges eller formindskes, da de havde lidet eller intet Jordtillæg og alene svarede en Pengeafgift, fordetmeste fire Rigsdaler aarlig⁴. Iøvrigt kom disse nye Gaarde, skjönt

¹ Rentek. Arch. Jordebogen af 27 April 1733 med Tilføielse af de senere Forandringer indtil 1771. Her nævnes de 14 Skovgaarde af 1748 i de Afdelinger, som jeg i Texten har anført.

² Rentek. Arch. En Specification over Jægerspriis's Bøndergods af 31 Mai 1773 giver alle disse Oplysninger. Der anføres foruden de 14 Gaarde endnu 9 andre Skovgaarde, nemlig 5 Skovboliger, 3 Bakkegaarde og Kulhuusgaarden, altsaa i det Hele 23 Skovgaarde.

³ Anf. St. hedder det, at Skovgaardene og Skovhusene udgjøre et samlet fra Fælledskoven aflukket Parti med 4519 Favne Steendiger, at deres Kreaturer græsse i den tilstødende Deel af Fælledskoven, at Jorden var sandet og slet, især de sex Slagelsegaardens langs med Isseffjorden, og at de intet Tørveskjær havde, fordi Tørvegrave ikke for Vildtets Skyld maatte graves.

⁴ Antallet af Skovhusene netop ved denne Tid lader sig paa Grund deraf vel neppe bestemt opgive. I den 1771 tagne Copie

anlagte paa Hovedgaardens Grund, ved en besynderlig Uagtsomhed snart til at svare Tiende, hvorfra de først senere befriedes.

Midt under disse vigtige landøconomiske Foranstaltninger foregik vidtløftige og langvarige Forhandlinger angaaende det jagerspriiske Færgested paa Frederikssund-Siden. Kongen havde nemlig efter Jagerspriis's Overdragelse til Dronningen ladet denne Færgebro, den saakaldte Bielidts-Bro, paa sin Bekostning istandsætte og derefter den første Februar 1748 overlevere til Frederiksborg Amts fremtidige Vedligeholdelse¹. Men da Istandsettelsen havde været saa skjodesløs, at Brystværnet var nedslaaet og Grunden bortskyllet neppe tre Maaneder efter, og da Amtmand Gram derfor den attende Marts 1749 ansögte Kongen om at befrie Amtet for den det paalagte Byrde og ved en forhöiet Færgetaxt tilveiebringe Midler til Broens Vedligeholdelse², saa bekostede Kongen atter denne Bielidts-Bro istandsat og paany overleveret til Frederiksborg Amt³, og bestemte ved Resolution af fjortende

af Jordebogen fra 1733 med senere Forandringer bemærkes ogsaa: at der paa Bøndergodset er bygget i Perioden 1733—71 hist og her dels enkelte Fag Huus, dels hele nye Huse til enkelte Personer, som deraf gjerne svarede nogle Rigsdaler; men i Specificationen af 1773 angives Skovhusenes Antal til 22.

¹ Rentek. Arch. Skriv. af 1 Febr. 1748 fra Overhofm. Ghrd. Moltke til Amtm. Ghrd. Gram paa Frederiksborg. Kongen havde ladet Broen istandsætte ved Gartner Povelsen.

² Anf. St. Skriv. fra Gram til Moltke: Allerede d. 20 April 1748 var Broen igjen beskadiget, og d. 27 Juni næsteftter havde Gram ladet optage Syn over Skaden, der blev taxeret til 120 Rdlr. foruden en Deel Riisbög.

³ Moltke til Gram d. 5 April 1749, at Particulær-Kassen vilde betale de 120 Rdlr. Thingsvidne af Jens Lottrup, Byfoged i Hilleröd, og Jörgen Christensen, Byskriver stds., d. 24 Juli 1749, at Broen var godt istandsat af Christian Smidt i Frederikssund, men behövede dog endnu en Deel Tömmere og Arbeide til Værdi af 188 Rd. 8 β,

October 1749 som Regel for al Fremtid, at naar Broen endnu yderligere var bleven forsynet med et Pæleværk til dens Beskyttelse, skulde dens Vedligeholdelse i den følgende Tid paahvile begge Amterne Frederiksborg og Kronborg¹. Hidtil havde Dronningen som Besidderinde af Jægerspriis² været udenfor alle disse Forhandlinger, som Kongen lod udføre ved sin Overhofmarschal Geheimeraad Moltke; men da der til det nævnte Pæleværk behövedes hundrede og fyrgetyve Bøgestammer og dobbelt saamange Alen Egetømmer, meente man, at dette Materiale passende kunde udvises i Dronningens Skove paa Grund af Bielidsbroens nære Forbindelse med den jægerspriiske Færgegaard. Dronningens Overhofmester og Amtmand Carl Juel corresponderede i denne Anledning med den kongelige Hofjægermester Kammerherre Carl Christian Gram, Broder til Amtmanden paa Frederiksborg: han fandt Fordringen i sig selv ikke ganske ubillig, men han holdt uagtet gjentagne Modforestillinger fast paa, at Bøgestammerne ikke kunde leveres fra Jægerspriis's Skove, saameget mindre som trehundrede Stammer allerede vare

— indsendt til Gram d. 31 Juli af Amtsforvalter Lowson paa Frederiksborg. Gram anmeldte dette d. 15 Aug. 1749 for Rentekammeret og paastod, at Vedligeholdelsen skulde paahvile begge Amter, Frederiksborg og Kronborg.

¹ Communiceret Gram d. 18 October og Amtsforvalter Lowson d. 13 Debr. 1749. — Lowson havde afløst Amtsforvalter Christensen (ovenf. S. 122) i Aaret 1748 eller 1749.

² Dronningen og Hoffet opholdt sig udentvivel paa Jægerspriis i Eftersommeren 1749 og 1750. Det første antydes ved en Barnedaab d. 4 Septbr. 1749 ovenf. S. 116—17 Not.; det andet ved et Brev skrevet d. 29 Aug. 1750 paa Jægerspriis af A. G. Moltke, der søgte om at maatte føre Qvæg fra Fyen til en af sine Gaarde i Sjælland, af hvilke samme Aar Grevskabet Bregentved var bleven oprettet, da Kongen paa sin Födselsdag d. 31 Marts 1750 havde ophöiet Moltke (ligesom Geheimeraadene i Conseilet Holstein, Berckentin og Schuln) i Grevestanden.

huggede til et lignende Pæleværk for Broen paa Jægerspriis-Siden, hvorimod han til Erstatning vilde udvise Brændeved fra Jægerspriis til Kongens Bønder og Betjente¹, og han bragte det ogsaa derhen, at Kongen den syttende Marts 1750 befalede Bøgestammernes Udviisning fra de kongelige Skove. Saaledes endte denne Sag, efterat have varet paa tredie Aar.

Imidlertid havde Qvægsygen uafbrudt været den største Gjenvordighed paa Jægerspriis ligesom overalt. Neppe en Trediedeel af den normerede Besætning var levnet², og denne ringe Deel selv i maadelig Forfatning. Under saadanne Omstændigheder kunde Hollænderie-Forpagtningen, der udløb ved Maidag 1750, ikke blive fornyet paa synderlig fordeelagtige Vilkaar for Dronningen. Juel bemyndigede Eskildsen til at slutte en Contract paa tre Aar fra første Mai 1750 til første Mai 1753, og denne kom under første Marts 1750 overeens med David Jensen om følgende Betingelser³: Forpagteren skulde modtage den tiloversværende Besætning og hvad der siden blev leveret indtil et Antal af hundrede og tredsindstyve Køer og tre Tyre, som var den bestemte Besætning, og igjen aflevere, hvad Qvægsygen vilde levne

¹ Rentek. Arch. En Skrivelse fra Gram til Rentekammeret i Marts 1750 indeholder disse Oplysninger. Juel havde corresponderet med Hofjægermester Gram; Amtmand Gram meldte Resultatet til Moltke, og denne atter den kongelige Resolution af 17 Marts 1750 til denne. Hofjægermesteren befalede derpaa Overforstmester Lessberg at lade Bøgestammerne eller Bøgepælene, 200 Stykker, 10 à 11 Alen lange, hugge i Kongens Skove. Om denne Istandsettelse af begge Broer, jfv. Hjorts Digt S. 14.

² Den følgende Contract viser nemlig, at der dengang endnu manglede meget i 60 Køer, medens den normerede og i sig selv ikke store Besætning var 160 Køer.

³ En Copie af denne fornyede Forpagtnings-Contract haves i Rentek. Archiv. Det vil formeentlig være nok at give en kort Extract af den.

ham¹; han skulde have Kohaven og efter Hösten visse Græsmarker til Sommergræsning, og fire Læs Hö samt otte Læs Halm for hver Baas til Vinterfoder², foruden det nødvendige Græs og Foder for fire Heste, fire Køer og femten Faar til eget Huusbrug; han skulde endelig nyde fri Bolig i Holländeri-Huset, en liden Have bag Laden, Underholdning for sexten Sviin om Sommeren paa Skoven og om Vinteren paa Möddingen, ti Læs Brænde og eet Læs Gavntømmer; hans Folk, som han selv maatte skaffe, skulde være fritagne for Consumptions-Familie- og Folkeskatten og have Lov til igjen at forlade Godset; derimod forpligtede han sig til at indbetale i Dronningens Gods-Kasse aarlig sex Rigsdaler for hver Ko og fire Rigsdaler for hver Qvie, at tillægge aarlig to eller tre Tyrekalve og samtlige Qviekalve, indtil Meieriet var bleven tredsindstyve Køer, men naar dette Antal var naaet og han ønskede det, kun femten Qviekalve for hver tredsindstyve Køer³. Man haabede saaledes lidt efter lidt at tilveiebringe en fuldstændig Besætning; men Qvægsygen rasede i Aaret 1750 saa stærkt, at det meeste af den lille Rest, der var tilbage paa Gaarden og Godset, gik tabt. Dronningen besluttede derfor i Begyndelsen af næste Aar at lade Holländeri-Køer indkjøbe i Jylland, og Forvalter Eskildsen ansøgte den sexogtyvende Marts

¹ Contracten siger udtrykkelig, at Forpagteren ikke skulde indestaae for Hazard, om Køerne bleve ringere eller døde bort, naar han iøvrigt efterlevede alle Vilkaar.

² Hvert Læs Hö blev bestemt efter Vægten, nemlig 32 Lispund pr. Læs. En Baas var naturligviis to Køer.

³ De sidste Artikler paalægge Forpagteren Varsomhed med Ild og Lys, forbyde ham at udsælge Öl og Brændeviin og forpligte ham til at give Dronningen første Prioritet i hans Midler og Effecter til Sikkerhed for Contractens Opfyldelse. Det hele er underskrevet af Eskildsen og David Jensen. Til Slutningen læses: *Efter Dronningens Befaling approberet af C. Juel.*

1751 Rentekammeret om Tilladelse til at maatte overføre hundredeogtyve Stykker Qvæg fra Aarhuus gennem Kallundborg til Jægerspriis¹. Dette blev rimeligviis ikke nægtet, men om saameget Qvæg kunde erholdes og blev kjøbt, turde vel være uvist. Iøvrigt oplevede David Jensen ikke engang Udløbet af den fornyede Forpagtnings første Aar; men hans Enke Anne Kirstine overtog den og havde den i mange Aar efter hans Død².

I den samme Sommer 1751 afgik ligeledes ved Døden den gamle Forvalter Hans Vilhelm Eller, efter meer end fyrgetyve Aars Tjeneste hos de afvexlende Herskaber paa Jægerspriis³. Og henimod Aarets Slutning, den nittende

¹ Eskildsens Skrivelse, der skildrer Tilstanden, lyder saaledes: Formedelst den almindelige Qvægsyge, som nu atter udi næstafvigte Efteraar har borttaget Jægerspriis's Hollænderi-Qvæg og fast hele Bøndergodsets Hornqvæg, haver Deres Majestæt Dronningen allernaadigst behaget at resolve, at en Deel Køer igjen til Hollænderiets Besætning og deslige i Jylland maatte kjøbes og i næstkommende Mai fra Aarhuus til Kallundborg transporteres og videre her til Jægerspriis. Skulde altsaa herved underdanigst udbede, at Deres Excellence og høibydende Herrer naadigst vilde behage at lade meddele Tilladelse og Pas for 120 Stykker Køer og Tyre til dette Brug ubehindret at maatte passere fra Jylland over fra Aarhuus til Kallundborg og videre over Land her til Jægerspriis. Udi dybeste Submission henlevende &c. Jægerspriis d. 26 Marts 1751. Laur. Eskildsen.

² Hans Dødsdag har jeg ikke bemærket, men den maa rimeligviis være indtruffen kort efter; thi en Skrivelse af 19 April 1771 fra Eskildsen til General-Landvæsens-Commissionen siger, at Hollænderiet dengang i 20 Aar havde været bortforpagtet og fornyet til Enken Madam sl. David Jensens.

³ Kirkeb. Han blev begravet den 14 Juli 1751, efterladende sig en ung Søn, Hans Brun Eller, til hvis Opdragelse der ved Resol. af 5 Mai 1745 var ham bevilget 50 Rd., som endnu 1760 bleve betalte. I den lange Tid havde han knyttet sin og sin Hustrues (Tormernes) Slægt paa flere Maader til Jægerspriis. Hans Datter Charlotte Sophie var gift med Laur. Eskildsen, og en Søn af dette Ægteskab blev dennes Eftermand. Hans Hustrues ældre Søster,

December 1751, døde uformodentlig og i en ung Alder Dronning Louise, efterladende sig et stort Savn og et velsignet Minde.

Jægerspriis vendte nu atter tilbage umiddelbart til Kongen under Rentekammerets Overbestyrelse, og Indtægterne deraf fløde rimeligviis i den kongelige Particulær-Kasse, forsaavidt der kunde blive noget virkeligt Overskud¹. Thi den gamle Egenskab af Kammergods blev vistnok overholdt, indtil det meget snart igjen fik sit eget Herskab. Denne Mellemtilstand varede nemlig kun omtrent et halvt Aar, som dog har den Mærkelighed at opvise, at et Par af de Fremmede, der af let begribelige Grunde bragtes til Jægerspriis, navnlig Johan Adam Bierschenck og Nicolai Kyhn, gik over fra den katholske til den lutherske Religion².

Allerede i Foraaret 1752 indledede Baron Dehn, Geheimeraad i Conseilet, Kongens andet Ægteskab med

Søster Torm, var Moder til Birkeskriveren p. Jægerspriis Henrik Christian Eller, og hendes yngre Søster, Anna Dorteia Torm, havde en Søn Chr. Frdr. Mejer (Degn i Gadstrup og Syv), der ægtede Hedevig Nielsdatter (mon Datter af Anne Eller og Möller Niels Andersen?) i Jægerspriis Mölle.

¹ Rentek. sjell. Brevbog. Promemoria af 20 Januar 1752, at Regnskabet for Jægerspriis Ladegaard og Jordebogs-Indtægter skulde aflægges for Rentekammeret.

² Kirkeb. under 16 Febr. 1752 har Beretning om deres efter Biskoppens Forskrift høitidelige og i Vidners Overværelse aflagte Bekjendelse. Overgangen skeete vel nærmest paa Grund af forehavende Ægteskab; idetmindste nævnes Bierschencks Hustru 1753, og en Datters „Juliane Maries” Daab 1754. — Sammesteds findes en lignende Bekjendelse af Henrik Klay, Skrædder i Nedre-Draaby, der gik over fra den reformeerte Religion; men den har ingen Datum og er uidentvilt en Snees Aar eller mere yngre end denne Tid. I Aaret 1756, Dom. Miserere (d. e. 2 Mai), anføres en Mons. Simon Plosefschi, der ægtede Mad. Due (Degnen Sören Dues Enke?); han maa vel, efter Navnet at slutte, ogsaa have været en Fremmed.

Prindsesse Juliane Marie af Brunsvig-Wolfenbüttel, og den syvogtyvende Juni, efter en Formæling ved Procura, tiltraadte hun Reisen til Danmark: over Altona, Gottorp, Odense og Ledreborg ankom hun Torsdag Aften den sjette Juli til — Jægerspriis. Paa dette Slot, omgivet af den Hofstat, der var udsendt for at afhente og ledsage hende, vilde Dronningen nyde den første rolige Hviledag efter en anstrengende Reise¹; her modtog hun den næste Dag et Besøg af Kongen, der om Eftermiddagen igjen vendte tilbage til Frederiksborg, og først om Løverdagen den ottende Juli forlod hun Jægerspriis og blev samme Dags Aften paa Frederiksborg høitidelig viet til Kongen². Men Jægerspriis havde allerede spillet en vigtig Rolle i Dronning Juliane Maries Historie: der havde hun havt sit første Opholdssted i Danmark, der havde hun for første Gang seet Kongen, der havde hun strax forefundet det Hof, hvori hun skulde indtage Louises Plads, og alting syntes anlagt paa, at hun ogsaa som Besidderinde af Jægerspriis skulde træde i dennes Sted. Dette skeete ogsaa; Kongen forærede hende allerede i de første Dage Slottet og Godset³.

Dronning Juliane Marie havde ogsaa faaet Geheimeraad Carl Juel til Overhofmester og som saadan til Amtmand paa Jægerspriis. De derværende Embedsmænd

¹ Suhms Nyerupske Saml. III. 31—32, Langfeldts Anecdoter, hvor alt det ovenstaaende er udførligere fortalt.

² Kjöbenh. Danske Post-Tid. f. 1752 No. 55 S. 1—3. No. 56, S. 2—3. No. 57, S. 2. No. 58, S. 2., og Juli Maanedes nye Stats-Tid. S. 51—56 indeholde ogsaa mange detaillerede Efterretninger om Dronningens Ankomst og Formæling.

³ Hellerikke ved denne Leilighed synes noget officielt Gavebrev at være udfærdiget. Men jeg skulde troe, at Foræringen er skeet ved Kongeparrets første Sammenkomst eller i al Fald ved Formælingen. Som vi strax nedenfor skulle see, var Dronningens Overhofmester Carl Juel allerede i samme Juli Maaned hendes Amtmand paa Jægerspriis.

og Betjente bleve ligeledes uforandrede hver i sin Stilling, og Bestyrelsen selv var en Fortsættelse af det, som i Louises Tid var begyndt. Men ogsaa den ulykkelige Qvægsyge vedblev, og Bønderne søgte nu efter Evne at anvende det Middel, som Herskabet i forrige Aar havde anvendt: i Sommeren 1752 kjøbte de halvtredsindstyve Stykker Qvæg i Jylland, og den attende Juli ansøgte de ved Eskildsen om, at dette maatte passere over Aarhuus og Kallundborg ¹; men Rentekammeret svarede den toogtyvende Juli gennem Amtmand Juel, at det endnu maatte finde det betænkeligt at overføre Qvæg fra Jylland til Bønderne ².

Imidlertid vendte Kongen og Dronningen, der siden Formælingen meest havde levet paa Frederiksborg og Fredensborg, i August Maaned tilbage til Jægerspriis og synes nogenlunde stadig der at have opholdt sig paa tredie Uge; thi Kongens Heste fortærede der fra den tolvte til den tredivte August 1752 omtrent treogfiirsindstyve Tønder Havre, som Eskildsen senere fik godtgjort i den Havreskat, der af Godset skulde leveres til det kongelige Magazin i Holbek ³. Juliane Marie fik saaledes Leilighed til at gjøre sig bekjendt med sin Eiendom. Noget af det interessanteste ved denne var vel i visse

¹ Rentek. Arch. har denne Skrivelse, hvori Eskildsen forsikkrer, at Qvæget var kjøbt fra „uinficerede Steder i Jylland.”

² Rentek. sjell. Brevböger. Det er hertil, at jeg ovenfor har sigtet og fundet Beviis for, at Jægerspriis allerede i Juli Maaned var overdraget til Dronning Juliane Marie.

³ Skriv. af 12 Octbr. 1752 fra Eskildsen til Rentekammeret. Eskildsen beder, at denne Havre maatte fradrages de 138 Td. 3 Skp. Havre, som efter Kornskats-Forordningen af 2 Octbr. 1752 skulde erlægges. Paa Foden af Brevet læses: *Herom tilskrevet Justitsraad Amtsforvalter Skowgaard* (i Holbek). — Dersom man turde regne omtrent en halv Skjæppe Havre om Dagen for hver Hest, vilde Antallet have været 17 til 18 Heste, saa at Kongen maa have havt et temmelig stort Følge med sig.

Maader den nye Bondeby, som havde reist sig i Hornsved og for en Deel nu først var færdig, og i Begyndelsen af det næste Aar 1753 bortfæstede hun ved sin Amtmand en af de saakaldte Slagelse-Gaarde, beliggende ved Bösse-Kjær, til en Bondekarl fra Övre-Draaby¹; men i den samme Sommer brændte allerede, medens Folkene vare i Kirke, en anden af de nye Gaarde, hvilken Dronningen da igjen lod opbygge og tilstod den brandlidte Bonde adskillige Lettelser². Godsbestyrelsen var mild, og Carl Juel synes at have været öm over Bønderne, navnlig med Hensyn til de Ægter eller Kjørsler, hvoraf Jægerspriis under Omstændighederne lettelig kunde komme til at lide utilbørligt. Thi der var en lang Vei mellem Jægerspriis og Kjöbenhavn, og Dronningens Hoffolk færdedes rimeligviis til visse Tider af Aaret meget paa den. Men i en Skrivelse til Rentekammeret af tolvte Februar 1754 siger Juel³, at han selv paa sine Reiser til og fra

¹ Fæstebrev af 23 Febr. 1753, støttet paa Dronningens allern. Resolution af 23 Jan. s. A. Denne Gaard kaldes: „den femte af disse Boliger,” og Fiesteren hed Anders Hansen. Han skulde nyde de opsatte 10 Fag Huus og 10 Fag Lade, Frihed for Afgift af $\frac{1}{8}$ af Agerjorden og de öde Jorder i Fælledskoven, for Hoveri i 2 Aar og det smaa Hoveri i 1 Aar. Han skulde derimod selv opsætte de Bygninger, der endnu behövedes, samt en Brönd, anskaffe Besætning, Inventarium (4 Heste, 2 Köer, 2 Ungqvæg, 4 ÷ 6 Faar, 2 Vogne, 1 Plov, 1 Harve) og Sædekorn; han skulde siden erlægge 6 Rd. 5 Mark og 4 Skill. i Penge, 2 Td. Rug, 1 Lam, 2 Höns og gjøre Hoverie; han skulde sætte Humle-Kuler, Kommen, Frugttræer, Pile og Steengjærder.

² Thingsv. ved Rommel og Eller d. 21 Juni 1753, at Gaarden var brændt d. 17 Juni, attesteret af Carl Juel og indsendt af Eskildsen d. 21 Novbr. til Rentekammeret med Ansögnung om 2 Aars Skattefrihed.

³ Rentek. Arch. Anledningen dertil var, at Oldermænden for Slangerup Vognmænd havde sendt Kammeret en Regning paa at have befordret d. 21 Aug. og 1 Novbr. 1753 Secretair Foss og to Kammerjunkere fra Bielidt til Kjöbenhavn. Juel erklærer, at Vognene maaskee nok ere bestilte af Eskildsen og have kjört, men

Jægerspriis ikke betjente sig af Bønderne, men paa egen Bekostning leiede Vogn hos Lauget i Slangstrup, netop fordi han vilde skaane Godsets Bønder. I Løbet af samme Aar traadte imidlertid Geheimeraad Juel ud af sin Forbindelse med Jægerspriis og gik som Overhofmester til Sorø¹.

Kammerherre Niels Krabbe Wind blev derpaa Overhofmester hos Dronning Juliane Marie og Amtmand paa Jægerspriis², uden at dette Skifte iøvrigt medførte nogen Forandring for de øvrige Betjente. Eskildsen havde fremdeles den egentlige Bestyrelse og henvendte sig til Wind, hvor det behøvedes, og da Jörgen Graner i samme Aar døde, blev Weinschenck udnævnt til Skovrider i hans Sted³. I September Maaned var Hoffet, idetmindste Kongen, paa Jægerspriis⁴.

at de nævnte Personer strax selv havde betalt derfor, ligesom han selv altid gjorde, og at Oldermændene, der ikke kunde vise nogen Ordre, at Kjørslen skulde være fri, burde corrigeres for hans Dumdristighed.

¹ Bland. fra Sorøe, VI. 201, give følgende Liste over Aca-
demiets Overhofmestere: Grev Reuss 1747—54, Carl Juel 1754—60,
Grev Danneskjold 1760—65, Reitzenstein 1765—81, Raben 1781—
84, Grev Haxthausen 1784—86, hvorefter Overhofmesterens For-
retninger udførtes af Professorerne.

² Specif. ov. Docum. ved Jægerspriis Skriverstue, som oven-
for er nævnet, viser ogsaa, at der bevaredes Amtmand Winds Breve
fra 1753 til 1759.

³ Kirkeb. nævner Graner endnu d. 4 April 1754, som Fadder
til Eskildsens Datter Sophie Hedevig, men d. 30 Juni og d. 20 Aug.
s. A. anføres Skovrider Weinschenck blandt Faddere, sidste
Gang til Præsten Severins Søn Wulf Veit Christoph, der altsaa
var opkaldt efter Ghrd. Reitzenstein (dengang Hofmarschal hos
Enkedronning Sophie Magdalene), men døde i Sept. 1756. — For-
resten indtraf derved det besynderlige Tilfælde, at Jægerspriis paa
samme Tid havde en Skovrider, der hed Weinschenck, og en Skov-
foged, der hed Bierschenck, nemlig den ovenfor S. 129 omtalte.

⁴ Rentek. Arch. En Soldater-Enkes Ansøgning, dat. Fre-
deriksborg d. 10 Sept. 1754, der viser, at Kongen samme Dag
ventedes fra Jægerspriis til Frederiksborg.

Noget senere gjorde det Kongelige Rentekammer et ganske mærkeligt Forsøg paa at forplante Östersavlén til Isefjorden, hvor Östersfangst tidligere for hundrede Aar siden var dreven¹, og lod i denne Hensigt udsætte tyvetusinde Fladstrandske Östers omtrent en Fjerdingsvei nordenfor Jægerspriis Færgested. Kammeret underrettede den syvogtyvende Marts 1756 Kammerherre Wind derom og forlangte, at Amtets Fiskere skulde advares imod at tage disse Östers, hvorpaa da ogsaa et Fisker-Bundgarnsstade ved Kitnæs, der muligen kunde skade de unge Östersbanker, blev optaget og den aarlige Afgift af samme fra første Mai 1756 udstrøget af de jægerspriiske Regnskaber². Men uagtet denne Forsigtighed og uagtet der siden fra Jægerspriis Amts Landside ikke blev brugt noget Fiskerstade i en heel Miils Afstand fra disse Östersbanker, saa synes dog Anlægget at være mislykkedes eller i al Fald Österterne at have trukket sig andetsteds hen³.

Det Tab, som Dronningen derved led paa Fiskeriets Indtægt, kunde ikke være betydeligt og ikke komme i nogen Betragtning ved Siden af de mange andre Opoffrelser, som hun maatte gjøre, og Gunstbeviisninger, som hun af egen gode Villie ydede sine Undergivne

¹ Kröyer, de Dan. Östersb. S. 167—68 Not, oplyser efter Worms Museum p. 253, at der ved Aaret 1655, altsaa næsten hundrede Aar, før man kjendte de fladstrandske Östersbanker, fangedes Östers i en Bugt nær ved Roeskilde.

² Skriv. fra Eskildsen af 7 Juni 1765 til den daværende Amtmand paa Jægerspriis, Ghrd. Victor Chr. Plessen, indeholder disse historiske Oplysninger om Anlægget af Östersbanker ved Jægerspriis. Deri findes altsaa et diplomatisk Beviis for Kröyers første Antagelse (S. 35), som han siden synes at opgive, at Östers ved kunstig Forplantning have været bragte til Isefjorden, idetmindste i det 18de Aarhundrede.

³ Jeg vil nedenfor igjen komme tilbage dertil, da Rentekammeret en halv Snees Aar efter klagede over, at Östers toges der af Ube-rettigede.

og Betjente paa Jægerspriis. Thi hun behövede ikke at regne det saa nöie med Indtægten af dette Gods. Saaledes tillagde hun Skovrider Weinschenck den tyvende Juli 1758 en betydelig Gageforögelse¹, for at han skulde kunne holde Heste, uagtet han dertil havde sin Skovridergaard, ligesom hun ogsaa efter hans Död i Slutningen af samme Aar gav Skovridertjenesten til hans Sön Frederik Vilhelm Weinschenck². Saaledes bragte hun ved directe og indirecte Offere den ödelagte Qvægbesætning igjen dertil, at den i Efteraaret 1758 talte hundredeogsex Höveder, der kun gav hende en ubetydelig Indtægt³. Hun overlod i Marts 1759 Forvalter Eskildsen paa Livstid et Sted med Tilliggende, imod at han alene enten gjorde Hoveri deraf eller opsatte tyve Favne Steengjærder⁴. Hun bevilgede den fireogtyvende Mai Sognepræsten Severin Tiende af de ovennævnte fjorten nye paa Hovedgaardens

¹ Rentek. Arch. En Designation over Resolutioner vedk. Jægerspriis 1758—69 nævner dette. Tillæget var 40 Rdlr. og frit Sommerfoder. Hele Gagen var 130 Rd.

² Kirkeb. viser, at Skovrider Weinschenck den Ældre blev begravet den 4 December 1758, og Specificationen 1773 af Papirerne ved Skriverstuen nævner Frederik Vilhelm Weinschencks Skovrider-Instruction af 10 April 1759.

³ Rentek. Arch. En Beregning over Hollænderi-Forpagnings-Afgiften d. 1 Novbr. 1758 angiver Besætningen til 106 Køer, men af hver Ko svaredes halvaarlig kun 2 Rd. 2 Mk. 4 Sk., altsaa for Halvaaret kun 251 Rd. 4 Mk. 8 Sk. — En fornyet Forpagnings-Contract af 23 April 1759 med Anne Kirstine Jensen for tre Aar, 1 Mai 1759—1 Mai 1762, angiver 112 Køer, og sætter Afgiften til 9 $\frac{1}{2}$ Rd. Courant af hver Baas.

⁴ Smstds. Det var den Gaard, som först Enken efter den ældre Graner (see ovenf. S. 108 Not. 4) og siden Nicolai Kyhn (S. 129) havde havt. Kort efter, den 8 April, bevilgede Dronningen endvidere Eskildsen Tiendefrihed af samme Gaard imod en aarlig Afgift af 2 Rd. 1 Mk. 8 Sk. Juliane Marie havde ligeledes tilstaaet Eskildsen et Lönnings-Tillæg paa 100 Rd., som Dron. Louise i sit sidste Leveaar (den 12 Juli 1751) havde tillagt ham.

Grund anlagte Skovgaarde og lod ham derhos fremdeles beholde den aarlige Penge-Erstatning, der oprindelig var Præsten tillagt istedenfor Tiende og Offer¹. Hun ikke alene fornyede den ved første Mai 1759 udløbne Hol-lænderiforpagtnings-Contract med Anne Kirstine, David Jensens Enke, men hun tilstod derhos, uagtet Contractens overmaade gunstige Vilkaar, Forpagtersken i samme Sommer endnu yderligere Eftergivelser². Bøndergodsets Udbytte blev derhos ofte forringet ved Eftergivelser, naar Ildsvaade indtraf og nye Gaarde maatte opbygges³, ligesom ogsaa naar Godskassen maatte efter Regning fra Lægen Johan Aagaard, der i Begyndelsen af Aaret 1759 afløstes af Joh. Melchior Hempel, -betale Sygepleie eller Medicin for de fattige Bønder, og ved mange andre Leiligheder⁴. Endelig kom endnu dertil det store Antal af tjenstgjørende eller afgaaede Betjente, hvis Lønninger og Pensioner i rede Penge, foruden hvad de nøde i Natura

¹ Denne Sag om Præstetienden af de nye Gaarde og om den Præsten tilstaaede aarlige Penge-Gave (35 Rd. 4 Mk.) var nogle Aar efter Gjenstand for en Commissions Undersøgelse og Dom. Derved blev i Januar 1762, som nedenfor S. 141 skal vises, Sammenhængen historisk oplyst og Forholdet ordnet.

² Fornyselsen af Contracten er nylig anført S. 135 Not. 3. Men Anne Kirstine søgte derpaa d. 14 Juli 1759 om Eftergivelse af en Restance paa 150 Rd., og Dronningen resolverede, at hende maatte eftergives 63 Rd. 1 Skill.

³ Exempel derpaa er ovenfor S. 132 givet, og mange flere kunne føies dertil, saasom for en brandlidt Bonde i Nedre-Draaby d. 28 Sept. 1754, for en anden i Törslov d. 30 Juni 1757, o. s. v.

⁴ Kirkeb. viser, at Johan Aagaard blev begravet d. 10 Novbr. 1758; han var over 70 Aar gammel. Specif. ov. Docum. ved Skriverstuen nævner under No. 10 Hempels Bestalling af 28 Januar 1759. Men den 5 Febr. 1759 indgik Eskildsen med en Forestilling til Wind om at maatte betale Cancellieraad og Apotheker Mangor ved Svaneapotheket, *hos hvem Aagaard aarlig forskrev sine brugende Medicamenter,* den leverede Regning.

eller ulovlig tiltog sig¹, i Aaret 1759 beregnedes til over totusinde Rigsdaler Dansk Courant².

Dronning Juliane Marie kunde under saadanne Forhold neppe have noget eller i al Fald kun et høist ubetydeligt Overskud af Jægerspriis, og til Sommer-Ophold syntes vel dette Sted ikke heller saa bekvemt som andre nærmere ved Hovedstaden beliggende Slotte³. Disse Omstændigheder og maaskee andre, som nu vanskeligere lade sig paavise, kunne vel forklare, at hun i Sommeren 1759 besluttede at opgive denne Besiddelse. Kongen overtog da igjen Jægerspriis. Den ældre Tilstand vendte atter tilbage: det blev et umiddelbart Particulær-Kammergods med sin egen Amtmand eller Bestyrelse, der refererede umiddelbart for Kongen selv.

7. Det nye Tidsrum, som dermed begyndte i Jægerspriis's Historie, tør udentvivl regnes fra den første Mai 1759, skjönt Overleveringen først skeete i Sommerens Løb, og det gaaer til den Dag, da Arveprindsen fik dette Gods, — et Tidsrum altsaa af fjorten Aar, der efter den vekslede Bestyrelse falder i tvende ulige Afsnit.

I de første elleve Aar eller noget mere forbeholdt Kongen sig selv Jægerspriis Gaard og Gods til egen

¹ Rentek. Sjell. Brevbog har saaledes en Rentekammer-Skrivelse af 26 Septbr. 1758 til Overhofmester Wind, at Brændeviinskjedlerne i Færgegaarden og Kulhuset skulde „sønderslaaes.”

² Rentek. Arch. har en Fortegnelse over disse Lønninger, dateret d. 20 Januar 1759, for et Qvartal. Da jeg strax nedenfor skal benytte en lignende, vil jeg her alene bemærke, at Lønningerne til 35 Personer paa Jægerspriis udgjorde kvartaliter 528 Rdl. 3 Mk., altsaa for et Aar 2114 Rd.

³ Det synes, at især Fredensborg mere tiltalte Juliane Marie, hvorimod Dronning Louise udentvivl hyppigere havde opholdt sig paa Jægerspriis. Jvfr. G. L. Baden, Frdr. V Aarb. S. 75—76.

Fornöielse, som det hed¹. Han stillede Overceremoni-mester Geheimeraad Victor Christian Plessen som „Amt-mand” i Spidsen for Bestyrelsen og beholdt derhos ufor-andret de hidtilværende locale Betjente. Efter de for-nødne Forberedelser og efterat Stutteriet, der fornemmelig synes at have interesseret Plessen, var modtaget², foregik den toogtyvende August 1759 den formelige Overlevering, hvorved den afgaaende og den tiltrædende Amtmand, Wind og Plessen, begge personlig vare tilstede. Slottets og Ladegaardens Bygninger, Qvægbesætningen, Stutteriet, Bygningsmaterialierne, Hö- og Halm-Beholdningen, Korn-magazinet, Amtskassen og Forvalterens Böger bleve efter-seete³, og et Par Dage senere toge Kongen og Dron-ningen et kort Ophold paa Jægerspriis⁴. Tilsidst blev Bøndergodset overleveret, rimeligviis efter den sex-ogtyve Aar ældre Jordebog, hvori de foregaaede For-

¹ Rentek. Arch. Skriv. fra Plessen til Rentek. af 28 Jan. 1764: *Da Hans Maj. til en liden Fornöielse og Amusement havde forbeholdt sig Jægerspriis til höistegen Administration, saa at jeg efter min allernaadigst meddeelte Instruction til ingen anden end Höist-samme skulde holde mig. — Saaledes udgjorde Jægerspriis Gods ogsaa et eget Amtstue-District med Forvalteren som Amtsforvalter (Hoffmans Fund. X App. S. 22), medens Horns-Herred ellers laae til Roeskilde Amtstue.*

² Jægerspr. Stutteri-Bog 1747—59 i Qv. er en Række af Tabeller for disse Aar, underskrevne af Eskildsen, og udvisende Antallet af Heste i Mai eller Juni hvert Aar. Den sidste Tabel er sluttet: *1759 den 30 Juni, da Overleveringen skeete til Hs. Maj. Kongen, og dateret: Jægerspriis den 16 Juli 1759.*

³ Rentek. Arch. har denne Forretning, i hvis 8de Post det udtrykkelig siges, at der ikke var bleven Tid til at eftersee Bøndergodset.

⁴ Jeg seer dette af flere Papirer (i Rentek. Arch.), der ligeledes nævne Følget: Overkammerjunker von der Lühe, Khrre Staldm. Brokkenhuus, Khrre Rosenkrands, Kjkr. Staffeldt og Krog, Page Krog, Livtjener Horstmann.

andringer eller saakaldte Forbedringer vare antegnede¹. Disse Forbedringer bestode deri, at Jægerspriis Gods nu havde syv nye Gaarde ved Bössekjær eller Slagelsebæk, otte Skovgaarde ved Troldrækken og Hoppekobbelet, samt fire nye Huse, nemlig to i Torslöv, et i Gierlöv og et i Övre-Draaby, hvorved den ældre Jordebog var „forbedret” i det Hele med otteogtyve Tönder Rug og hundredeogsyttten Rigsdaler otte Skilling i Penge². Derpaa gav Kongen den femtende September 1759 sin Amtmand en Instrux, der vistnok ordnede hans Stilling paa samme Maade som hans Forgjængerens³; thi Godset vedblev at være en particular Eiendom.

Geheimeraad Plessen, som havde sin Bolig i Hovedstaden, maatte overlade Enkelthederne til de paa Stedet værende Betjente, Forvalteren, Skovrideren, Folemesteren, Gartneren, Fasanmesteren; men ligesom han holdt omhyggeligt Tilsyn med disse, saaledes udførte han selv alt, hvad det Almindelige angik. I Foraaret 1760 foretog han en Revision af Lönnings- og Pensions-Reglementet, hvorefter den hele aarlige Udgift blev ansat til over halvtredietusinde Rigsdaler foruden trehundrede Tönder Korn, henved halvfjerdehundrede Læs Hö og Halm, Græsning til otteogtredive Heste og fireogfyrgetyve Køer samt adskilligt andet i Natura⁴. Naar nu dertil kom de utallige

¹ Plessen forlangte nemlig d. 26 Aug. Jordebogen af Rente-kammeret, men fik til Svar, at det ingen havde. Den ældre Jordebog af 1733 see ovenf. S. 97—98.

² Rentek. Arch. har en af Eskildsen til 1 Mai 1759 tagen Copie af Jordebogen fra 1733, med senere Forandringer. Denne er upaatvivlelig brugt ved Overleveringen af Godset til Plessen og er lagt til Grund for det her meddeelte.

³ Design. ov. Kgl. Resol. vedk. Jægerspr. 1758—1769 (i Rentek. Arch.) nævner denne Instruction; men selve Instructionen har jeg ikke seet.

⁴ Rentek. Arch. bevarer en Copie af 1771. Reglementet er et interessant Bidrag til Jægerspriis Personal-Historie; det nævner

andre Jordebogs eller Amtskasse Udgifter, skulde den rene Indtægt neppe blive stor; men Godset var ogsaa, som Plessen udtrykte sig og den hele Bestyrelse viiste, bestemt til Kongens Fornöielse. I det næste Aar foranledigede Plessen en nærmere Undersøgelse af den ovenomtalte Synderlighed, at Jægerspriis's Skovgods blev behandlet som tiendepligtigt, uagtet en optagen Landmaaler-Forretning tydelig viiste, at det laae under Hovedgaardens Taxt¹, og Amtmand Gram i Forbindelse med

for Plessen Fourage til 4 Heste at levere i Kjöbenhavn; for Eskildsen 520 Rd. og 36 Rd. til Slottets Reenholdelse, Foder og Græs til 4 Heste og 6 Køer; til Hans Brun Ellers (Forv. Ellers yngste Söns) Opdragelse 50 Rd. (var d. 6 Mai 1762, da han fik sin Mödrencarv udbetalt, Viinhandler i Kjöbenhavn); Gartner I. F. Povelsen 150 Rd. Lön, 5 Rd. til Halm og Foder til 2 Køer, 70 Rd. til en Svend, 30 Rd. til Frö og unge Træer og 120 Rd. til Ugedagsmænds-Arbeide; Jo. Andr. Hofman 130 Rd. Lön, 52 Rd. til en Karl, Foder til 2 Heste og 2 Køer, 28 Rd. til Ugedagsmænd; Hempel 60 Rd. og 12 Rd. til Hestefoder samt Foder til 2 Heste og 2 Køer; Artman 60 Rd. Lön, 24 Rd. til et dobbelt Toug, Græs til 2 Heste; to Materialkudske, Skorsteensfeier, Ladefoged, Ladekarl; Tilsynsmændene ved Avlingen (Gartner Povelsen og Folemester Madsen) for at holde Contrabog med Opmaalingen fik 12 Td. Byg, 16 Td. Havre, Hö og Græs til 2 Heste; Birked. J. Rommel 30 Rd.; Birkeskriver H. C. Eller 20 Rd. og Foder til 2 Køer; Vægter, Justitsfoged; Hr. Severin 35 Rd. 4 $\frac{1}{2}$ og 20 Rd. til Bröd og Viin; Skoleholderne Anders Möller, Chr. Rosen, Lars Walsö, Sören Sörensen; Weinschenck 138 Rd. 2 Td. Rug og Foder til 2 Heste; Skovfogederne Jens Laursen, Hans Casp. Graner, Jo. Adam Bierschenck, Ole Hansen Stær, Peder Olsen; Folemester Th. Madsen 110 Rd., Foder til 2 Heste og 2 Køer; Slutterismed; sex Vangevogtere; Pensioner til Birkeskriver Peder Mortensen Thille-rups og Folemester Rasmus Sörensens Enker; Uhrmager, Sadel-

¹ Plessens Forestilling til Kongen (Rentek. Arch.) er dateret Fredensborg d. 21 Juli 1760, og forlangte: 1. den gamle Jordebog, 2. Oplysn. om Skovgodsets Tiende-Pligt og 3. om Grunden til, at Præsten aarlig fik 35 Rd. 4 $\frac{1}{2}$ af Gods-Kassen. Han fore-

Amtsforvalter Lovson paa Frederiksborg fik den ellefte September 1761 kongeligt Commissorium paa at undersøge og dømme i denne Sag. Forvalter Eskildsen mødte som Actor. Præsten Severin døde i de samme Dage¹, men hans Enke Elisabeth Mohr og Degnen Nicolai Adler forsvarede den formeentlige Ret til Tienden. Commissionens Undersøgelser førte til det Resultat, der maatte fremgaae af de ovenfor meddeelte historiske Kjendsgjeringer², og Dommen faldt derefter den trediyte Januar 1762: de fjorten nye Skovboliger saavel som de femten tilbageværende ældre, saaog Veirmøllen, skulde som byggede paa den frie Hovedgaardstaxt være tiendefrie, og de sexogtyve Rigsdaler og fire Mark, der i sin Tid var tilstaaede den nu afdøde Præst for hans Livstid som Erstatning for Tienden, skulde i Fremtiden falde bort. Et Par Uger derefter kaldte Kongen den hidtilværende Cappellan paa Frederiksborg og Hospitalspræst i Hillerød Schack August Steenberg, der var gift med Johanne

slog i Mangel af anden Udvei at lade Domstolene undersøge og afgjøre det sidstnævnte Spørgsmaal. See ovenf. S. 123—24.

¹ Kirkeb. Han blev begravet d. 23 Octbr. 1761.

² Commissionen bemærkede følgende: Der havde paa Hovedgaards-Taxten været 7 Ladegaardsboliger og 27 Skovboliger; deraf var 1699 de 7 Ladegaardsboliger og 12 af Skovboligerne (no. 7—8 incl.) afbrudte eller nedlagte, hvorimod 15 Skovboliger bleve staaende (no. 1—6 og 19—27 incl.), men 1748—49 vare 14 nye Boliger opførte i de nedlagtes Sted og havde faaet disses Hartkorn, og d. 24 Mai 1759 havde Dr. Juliane Marie tilstaaet, at Præsten Severin, indtil det kunde udfindes, hvorfor der aarlig var ham tillagt 35 Rd. 4 \mathcal{L} , maatte beholde disse for sin Person og oppebære Korntiende af de 14 nye Gaarde. Siden havde man nu af det sjællandske Con-toirs Missive-Protocol for 1682 erfaret, at en Kammer-Resolution d. 8 April 1682 havde paa Præstens Ansøgning om Tiende og Offer af Jægespriis tillagt ham som Refusion for paastaaet Tiende 26 Rd. 4 \mathcal{L} og som Offer 3 Rd. til hver af de tre store Høitider, følgende 9 Rd., i Alt 35 Rd. 4 \mathcal{L} . See ovenf. S. 136.

Gjertrud Weinschenck, rimeligviis Skovriderens Söster, til Sognepræst for Gierlöv og Draaby ¹.

Samtidig med disse almindelige Foranstaltninger havde de locale Betjente paa Jægerspriis hver for sig deres specielle Pligter at udføre. Eskildsen, der i dette Tidsrums første Aar mistede sin Hustru ², indtog her den fornemste Plads: han havde Tilsyn med Slottets Bygninger og Inventarium samt Hovedgaards-Avlingen, der dreves for Kongens Regning, medens Hollænderiet fremdeles var bortforpagtet; han bestyrede Bøndergodset, Regnskabs- og Skattevæsenet, og han udbetalte af Godskassen saavel Lønninger som andre Udgifter. Et nyt Inventarium over Slottet blev optaget den første Mai 1760, og i det følgende Aar udførtes ved Hofbygmester Fortling betydelige Reparationer ³. Gaardens Avling dreves ved en Ladefoged tildeels under en eiendommelig Control af visse Tilsynsmænd paa Stedet, og Udsæden var i Foraaret 1761 omtrent otteogfiirsindstyve Tønder Havre samt sexoghalvfjerdsindstyve Tønder Byg, og i samme Efteraar omtrent hundredeogsyvogtyve Tønder Rug ⁴. Som

¹ Steenberg havde i 11 Aar været i Condition hos sin Formand, Jacob Severin, var 1759 bleven Capellan, holdt samme Aar d. 3 Decbr. sit Bryllup paa Jægerspriis, og blev nu d. 12 Febr. 1762 kaldet i Severins Sted. — En Söster til hans Kone var gift med Degnen Mads Kaare i Gierlöv.

² Kirkeb. Charlotte Sophie Eller. See ovenf. S. 106. Hun blev begravet d. 22 Octbr. 1759.

³ Rentek. Arch. har flere af disse Inventarii-Lister. Design. Kgl. Res. nævner en Reparation paa Jægerspriis af Fortling d. 26 Mai 1761 til et Beløb af 1600 Rd. 4 Mk. 5 Skill.

⁴ Eskildsen holdt en særlig Journal over Avlsvæsenet, hvoraf endnu flere smaa Böger ere bevarede, underskrevne af ham, Ladefogeden, Ladekarlen og Tilsynsmændene, der ere anførte i Lønnings-Reglementet. Rentek. Arch. har ogsaa en Specification over, hvad der i Aaret 1761 blev saet i Leergravsmarken, Kobbelet,

Bøndernes Værge og Forsvar talte Eskildsen ofte deres Sag hos Herskabet, og det var vistnok ogsaa efter Forestilling af ham, at Plessen i Marts 1761 forlangte fire Bønder, der havde modsat sig Inquisition hos dem om Brændeviinsbrænding, lösladte fra Fæstningsarbeide i Citadellet¹. Eskildsen indbetalte Skatterne paa Frederiksborg Amtstue og aflagde Plessen Regnskab for Jordebogens Indtægter og Udgifter.

De övrige Betjente, hvis Antal nu blev foröget med en Maler², havde en mere indskrænket Virkekreds, skjönt Skovrider Weinschenck maatte levere til Auctioner et Quantum Brænde, der kunde stige til et Par tusinde Favne³, og saavel Fasanmester Joh. Andr. Hofman som Gartner Jörg. Fredr. Povelsen og Færgemand Christoffer Artmann ogsaa havde deres særlige Pligter⁴. Derimod stod Folemester Thomas Madsen paa Grund af Plessens Iver for Stutteriet i en Anseelse, der stundom vakte

Krabbedamsmark, Kohaven o. s. v. Den hele Udsæd var 291 Td., 2 Skpr.

¹ Skr. fra Oversec. Jo. L. Holstein til Rentek. d. 13 Marts 1761 i denne Anledning. Da Forord. af 23 Novbr. 1757 Art. 3 ikke havde bestemt nogen Tid for Straffen, udbad Holstein sig Kammerets Betænkning.

² Lars Korndrup, antaget d. 10 Marts 1761, fik Fæste paa et Huus og Græs til en Ko.

³ Design. ov. Kgl. Res. viser, at der 1760 d. 20 Septbr. blev bestemt en Hugst af 1500 Favne Bøgebrænde og 1761 den 21 Marts af 2000 Favne, hvorimod Deputaterne d. 14 Novbr. s. A. bleve meget nedsatte for Skolerne, de Fattige og Bønderne, saaledes at der spares 200 Favne Brænde à 5 Rd. pr. Favn.

⁴ Fra Hofman haves bl. a. en Efterretn., af 31 Octbr. 1760, om Fasanernes Fodring. Der regnedes til 16 Fasaner daglig 1 Pot Hvede og 1 Pot Byg, og til 100 Fasaner ugentlig $\frac{1}{2}$ Skjæppe Hampefrö. — Povelsen mistede sin Kone, der blev begravet d. 18 Decbr. 1759, og han fik d. 2 April 1761 en ny Instruction. — Artmanns Sön, Christoffer Robert, erholdt d. 24 Octbr. 1760 Löfte om Faderens Tjeneste.

Eskildsens Misnöie. Allerede i October 1759 bleve to Stutterier nedlagte paa Frederiksborg og to nye oprettede paa Jægerspriis, hvert med tolv Hopper, der skulde forsynes fra Magazinet i Holbek, forsaavidt noget manglede paa Jægerspriis¹, og kort efter blev det bestemt at opføre nye Bygninger baade for Stutteriet og for Folemesteren². Denne overlagde med Plessen hele Planen for Stutteriets Opkomst: Hollænderiet skulde lidt efter lidt indskrænkes til halvtredsindstyve Køer³; i Januar 1760 under Plessens Nærværelse paa Jægerspriis tænkte man paa at indrette Studestalden til en ny Stutteristald foruden den ældre paa halvtredsindstyve Spiltoug, og i Slutningen af Sommeren bleve meer end en Snees af de ældre Stutterihopper udsatte og bortskjænkede til forskjellige høie Herrer og jægerspriiske Betjente⁴, hvorefter Stutteriet i October 1760 talte enogtredive Hopper, ti ældre og yngre Hingster og sexten Hoppeføl⁵. Hver

¹ Kongl. Resol. af 6 Octbr. 1759, at Plessen skulde aftale det nærmere med Geheimeraad Thott, navnlig om Havre-Leverancen. Allerede d. 3 Novbr. forlangte Plessen 300 til 350 Td. Havre anvist hos Amtsforvalter Justitsr. Schougaard i Holbek, hvilken Anviisning ogsaa Rentekammeret gav d. 6 Novbr.

² Design. ov. Resol. vedk. Jægerspr. nævner den Kongl. Approbation af 10 Novbr. 1759 paa disse nye Bygninger.

³ Dette sees af tvende senere Skrivelser, en fra Eskildsen af 31 Marts 1771 og en anden fra Rentekammeret af April 1774 (Concept). At det først skeete lidt efter lidt, fremgaar deraf, at Besætningen endnu ved Hollænderieforpagtningens Fornyelse paa to Aar d. 11 Decbr. 1761 var 100 Køer og 4 Tyre. Nedsættelsen er vel altsaa begyndt fra 1 Mai 1764.

⁴ Rentek. Arch. har en Samling af Madsens ugentlige Rapporter til Plessen. De af 15 Januar og 6 Septbr. 1760 ere Hjemmel for det her anførte. Ghrd. Plessen, Wind, Osten og Brokkenhuus fik Heste til Foræring.

⁵ Jægerspr. Stutteri-Bøger, otte Hefter i 8vo for Aarene 1759—1770. Tre mangle.

Uge indsendte Thomas Madsen sine Rapporter til Plessen, ofte om de allersmaaliste Ting. Men den Vigtighed, der tillagdes Stutteriet, avlede vistnok Fordringer hos Folemesteren og Dovenskab hos de mange Stutterikarle: i Efteraaret 1761 forlangte Stutteriet sin Havre directe leveret fra Svanholm, Egholm og Selsö istedenfor som hidtil fra Magazinet i Holbek¹, og i det næste Foraar 1762 fandt Folemesteren Anledning til at forsvare sine Undergivne mod Eskildsens Klager over deres Ladhed og Dagdriveri².

Men til samme Tid havde den truende Krig med Rusland trængt alle andre Interesser tilbage ogsaa for Jægerspriis's Vedkommende. Hovedgaarde, Forpagtere, Præster og Bønder skulde uden Ophold levere Korn til de store Magaziner; Skovridere skulde holde sig færdige til at drage i Feldten; Rytterheste skulde leveres til Hærens Tjeneste³. Plessen maatte nu ved en Række af Erklæringer fra Marts til Mai 1762 oplyse Tilstanden paa Jægerspriis: at dette Gods havde sendt hundredeogtyve Tønder Rug til Holbeks Magazin, hvorimod dets Havre og mere til vilde behöves for Stutteriet⁴, at ingen Forpagter havdes, da Kongen selv lod Avlingen besörge,

¹ Rentek. sjell. Brevb. for 1761 den 7 Novbr.

² Madsens Rapp. af 16 April 1762. Forvalteren havde forestillet — skriver han — at Stutteri-Folkene vænnedes til Dovenskab og Dagdriveri, men det var puur Ondskab og Afgunstighed imod Stutteriet. Han gennemgaaer derpaa de otte Betjente og önsker endnu to til for den kommende Vinter. Man seer ogsaa, at Tjenesten ved Stutteriet befriede Karlene fra Udskrivning til Soldat.

³ K. Frdr. Vs allern. Forordn., 4to. Pl. 16 Febr. 5 Marts, 10 Marts, 30 April og 1 Juni 1762 henhöre til de almindelige Krigsberedelser; de specielle sees her af Plessens Svar, nemlig Forbudet mod Korn-Udförsel d. 16 Febr. og Befaling, at Weinschenck skulde drage ud, d. 20 Februar.

⁴ Skr. til Rentek. den 4 Marts 1762, fra Kjöbenhavn.

at Præsten havde overladt sin Tiende til Hovedgaarden og intet kunde sælge af sin egen Avl, at Bønderne allerede havde afhændet deres ringe Forraad, at Skovrider Weinschenck i sit Sted vilde stille en af Skovfogederne, der rigtignok senere vægrede sig derved¹, at Kongen selv som Eier af Jægerspriis vilde levere een Rytterhest, og at Præste-Enken, der havde faaet det hele Naadsensaar, maatte levere den anden, skjönt hun var fattig og nylig havde stillet en Hest². Imidlertid reiste Kongen i Begyndelsen af Juni til Holsten, og paa Tilbageveien derfra modtog han i næste Maaned Efterretningen om Keiser Peter den Tredies Död, der let og hurtigt førte til en Udsoning.

Saasnart Freden atter var vendt tilbage, udvirkede Plessen allerførst en billig Erstatning for dem, der havde lidt ved hin Dom i Tiendesagen: Præsten Severins Enke, der mod en liden Godtgjørelse til Eftermanden havde faaet hele Naadsensaaret, beholdt ogsaa Tienden i dette, hvorefter den aldeles skulde skjænkes Skovgaardene, og Steenberg, der i Naadsensaaret fik sit Opholdsted paa Jægerspriis³ og ligesom Formanden overlod Hovedgaarden sin Tiende mod tre Mark for hver Tönde Hartkorn, fik sit Herskabs-Offer forhöiet fra ni til tredive Rigsdaler⁴. I det følgende Aar 1763 lod Plessen fore-

¹ Tvende Skr. fra Plessen, begge af 16 Martz, fra Kjöbenhavn.

² Skr. til Rentek. af 17 Mai 1762. Om Naadsensaarets Overdragelse til Præsten Severins Enke strax nedenfor.

³ Justitsm. Arch. Trende Kgl. Rescr. af 23 April til Plessen, til Biskop Harboe og til Hofpræd. Frdr. Qvist, at Severins Enke, Elisabeth Mohr, efter Overenskomst med Steenberg, maatte have hele Naadsensaaret fra hendes Mands Dödsdag, hvorimod Steenberg fik af hende 100 Rd., nogle Værelser paa Jægerspriis efter Plessens Anviisning, samt Naadsensaaret i Hilleröd.

⁴ Design. ov. Kgl. Resol. Paa Plessens Forestilling af 10 Sept. resolverede Kongen d. 23 Septbr. 1762, at Enken i dette

tage Opmaalinger af Godset ved beskikkede Landmaalere, hvilket Arbeide derefter længe blev fortsat¹, ligesom han ogsaa omhyggelig sørgede for Bøndernes Tarv: han lod bygge sex nye Huse i Övre-Draaby og henlagde dertil Degnejorden, efterat Degnekaldet var annecteret til Gierlöv², han skaffede Bønderne efter en feilslagen Höst Brödkorn fra Magazinet i Holbek³, han befriede dem 1764 fra de Byrder, som Forordningen om Veivæsenet truede dem med⁴, og han lod i Sommeren 1765 indkjøbe og uddele Køer til de Bønder, som under den atter udbrudte Qvægsyge havde mistet deres Besætning⁵. Derimod mislykkedes et Forsøg paa at gjenvinde for Kronen nogle Bøndergaarde, som for over et halvt hundrede Aar siden vare komne til Egholm⁶, og Plessens Undersøgelser

Aar endnu maatte nyde Tienden af Skovgaardene med 65 Rd. 78 β, der siden skulde eftergives disse Gaarde, at Steenberg maatte faae 10 Rd. hver Offerdag, naar de 26 Rd. 4 β bortfaldt, at han maatte faae 3 Mark af hver Td. Hartkorn for sin Præstetiende, der saa tilfaldt Jægerspriis, og at Skovgaardenes Hartkorn som fri Hovedgaardstaxt skulde udstryges af Skatte-Matrikulen med omtr. 20 Td. Hartkorn, hvoraf ikke mere skulde betales til Rentekammeret, men alene til Jægerspriis's Amtskasse.

¹ Rentek. sjell. Brevb. 1763 d. 26 April, 1765 d. 27 April, om Kjørsel med Landmaalere.

² Overleveringsforretn. af 1 Mai 1773 viser, at dette skeete d. 7. Octbr. 1763.

³ Ansögn. fra Plessen af 30 April 1769 om 200 Td. Rug, hvoraf dog kun 89 Td. bleve brugte.

⁴ Skr. fra Plessen til Rentek. af 28 Januar 1764.

⁵ Design. ov. Kgl. Res. 1765, d. 24 Juli.

⁶ See ovenf. I D. S. 260. Fr. Chr. Rosenkrands indsendte d. 17 Decbr. 1764 fire Skjöder, nemlig et fra Kongen til Oluf Rosenkrands af 14 Juni 1678, et fra Caspar Schöller til Otto Krabbe af 8 Decbr. 1693, et Mageskiftebrev mellem Kongen og Jens Juel samt Otto Krabbe af 13 Decbr. 1693 og et andet mellem Gotthard Braem og Otto Krabbe af 27 Oct. 1699, — og han paa- stod, at ingen af disse Breve tilstod nogen Reluition.

angaaende de tidligere ved Jægerspriis anlagte Östersbanker ledede kun til den Erfaring, at disse vare aldeles udgaaede ¹.

Forvalter Eskildsen havde deeltaget saavel i disse sidstnævnte Undersøgelser som i de øvrige Foranstaltninger, alene med Undtagelse af Stutteriets Anliggender. Men han begyndte at blive gammel og ønskede at see sin Søn, Hans Henrik Eskildsen, der nylig havde underkastet sig theologisk Attestats ved Universitetet ², udnævnt til sin Medhjælper og Efterfølger. Saadant var ikke ualmindeligt paa Jægerspriis, hvor Tjenesterne gjerne bleve i de engang ansatte Familier, og den gamle Færgemands ældste Søn, Christoffer Robert Artman, havde for nogle Aar siden faaet Exspectancebrev paa sin Faders Tjeneste ³. Den unge Eskildsen erholdt ogsaa i Efteraaret 1763, om just ikke endnu Løfte, saa dog noget Haab om Forvaltertjenesten ⁴; i Begyndelsen af det næste

¹ Anlæggelsen af Östersbankerne ovenf. S. 134. Nu kom Sagen igjen frem ved Forespørgsel fra Plessen, hvorpaa Eskildsen den 7 Juni 1765 oplyste, at der ikke ved Jægerspriis var fornummet en eneste Östers, medens et Rygte havde talt om, at der fra Egholm og Eriksholm fangedes Östers, som solgtes i Holbek. Efterat Rentekammeret yderligere om denne Sag havde corresponderet med flere Amtmænd (Knuth, Barner), blev det d. 12 Juni besluttet at henlægge den. Saavel dette, som den tilintetgjorte Östersbanke, der er ansat paa Kröyers Kort midt i Issefjorden's nordlige Bredning lige nordenfor Ourö, henviser til et ganske andet Sted end det, hvor man fra Jægerspriis havde forsøgt at grunde en Östersbanke, og foranlediger snarere til at tænke paa et lignende Forsøg, som efter Sigende skal være gjort fra Ledreborg i Jo. Ludv. Holsteins Tid.

² Giessings Tabell. II. 1, S. 42.

³ See ovenf. S. 143 Not. 4.

⁴ Design. ov. Kgl. Res. nævner dette Brev: Kongen lovede ved Vacance i Forvalter-Tjenesten „at ville have Naade for Forv. Eskildsens Søn“, men fandt det betænkeligt at adjungere ham Faderen eller give ham Exspectance paa Tjenesten. — Det skeete dog siden.

Aar 1764 blev Christian Frederik Hofman ved sin Faders Død ansat som Fasanmester, og da den unge Christoffer Artman kort efter døde, fik hans yngre Broder Zacharias nogen Udsigt til at indtræde i hans Exspectance paa Færgen, ligesom hans efterladte Enke igjen giftede sig med Hofman¹. Den kongelige Herres milde Sind sporedes ogsaa i de jægerspriiske Forhold.

Frederik den Femtes Død og Christian den Syvendes Thronbestigelse den fjortende Januar 1766 syntes i Begyndelsen at skulle medføre store Forandringer for Jægerspriis; thi den unge Konge udtalte et saadant Forsæt, skjönt han strax confirmerede Plessens og Eskildsens Bestallinger². Men da Kong Christian kort efter sin Formæling selv havde besøgt Jægerspriis, erklærede han den fireogtyvende December 1766 i en Skrivelse til Plessen, at Alting skulde forblive, som det var³. Det turde maaskee have været Stutteriet, der især havde behaget ham: thi i det følgende Aar 1767 blev en ny Stald oprettet og en Löbebane indhegnet for de unge Heste⁴. Under

¹ Kirkeb. Jo. And. Hofmann blev begravet d. 2 Marts og Christof. Rob. Artmann d. 18 April 1764. Christ. Fredr. Hofmans Bryllup med Anne Margrete sl. Artmans Enke d. 7 Juli 1766, og deres første Søn til Daaben d. 17 Juli 1767. Zach. Artman kaldes d. 7 Novbr. 1769 „den unge Færgemand.” Kort efter fik han en bestemt Exspectance.

² Design. ov. Kgl. Res. Confirm. for Ghrd. Plessen som „Amtmand og Jægermester over Jægerspriis Amt d. 10 Marts 1766.” Specif. over Doc. p. Jæg. Confirm. p. Eskildsens Bestalling 1766.

³ Rentek. Arch. har denne Skrivelse, hvori det hedder, at Kongen havde forandret sin forhen angaaende dette Gods givne Resolution (denne har jeg ikke seet), at alt nu skulde forblive som i K. Frederik Vs Tid, og at han havde den Tiltro til Plessen, at denne vilde administrere Alting til Kongens Bedste.

⁴ Design. ov. K. Res. Particulær-Kammeret communicerer d. 26 Jan. 1768 en Kgl. Resol., at Particulærkassen skulde ud-

Kongens Udenlandsreise høitideligholdtes Toaarsdagen efter hans Formæling, den ottende November 1768, paa Jægerspriis Gods, idet tvende Par paa denne Dag bleve viede og erholdt Brudegaver af Dronningen¹.

Efter Kong Christian den Syvendes Hjemkomst i Begyndelsen af Aaret 1769² modtog Jægerspriis's Betjente flere Beviser paa hans Tilfredshed. Strax derpaa erholdt den unge Eskildsen og den unge Zacharias Artman bestemte Tilsagn hver paa sin Faders Tjeneste³, og i Sommeren fik Peder Andersen Fæstebrev paa sin Faders Mølle⁴. Stutteriet culminerede: det havde hundredeogfjorten Heste og sexten til atten uniformerede Staldfolk⁵. Men dette Stutterie medførte meget store Ud-

betale 656 Rd. til en Stalds „Transportering” og en Løbebanes Indhegning.

¹ Kirkeb. 1768, d. 8 Nov. bleve to Par ægteviede i Anledn. af Hds. Maj. Dronningens, Caroline Mathildes, Formælings Ihukommelse, og hun bestemte for hvert Par 30 Rd. Brudegave. Disse to Par vare Gaardm. Jacob Jensen copuleret med Pigen Birte Andersdatter i Lyngerup, og Gaardm. ibid. Anders Nielsen copuleret med Pigen Zidse Andersdatter.

² Ved samme Tid (d. 19 Januar 1769) gik en paa Godset bosat Catholik Marcus Werckmeister, uidentvilt indkommen som hvervet Soldat, over til den lutherske Kirke. Kirkeb. 1767, Dom. 2 p. Epiph., 1769 d. 19 Jan.

³ Design. ov. Kgl. Res. En Resol. af 31 Marts 1769 indeholder begge disse Exspectancer; dog skulde Artmans først indtræde, naar ogsaa den gamle Artmans Kone var afgaaet. Den unge Eskildsen var 1768 bleven Birkeskriver efter Hans Chr. Ellers Død. Den gamle Artman døde i Decbr. 1769.

⁴ Dette seer man af en Kgl. Approbation af 1 Mai 1816 paa Möllens Bortforpagtning i Aaret 1816, imod anden Erstatning for dens daværende Fæster, Jens Wilh. Meyer.

⁵ Jægerspr. Stutteri-Bøger, 1769 d. 1 Jan., nævne 18 sorte Hopper og 17 Kleppert-Hopper, 15 unge Hingster, 9 Hingst-Foler, 9 do. yngre og 5 Hingstføl, 6 unge Hopper, 9 do. yngre,

gifter; Udbyttet af dets Auctioner kunde visselig ikke dække disse¹, og i det følgende Aar 1770 brød Qvægsygen løs med en saadan Voldsomhed, at Hollænderi-Forpagtersken af halvtredsindstyve Køer kun reddede to². Bestyrelsen af Jægerspriis svarede saaledes ikke til rigtigere landöconomiske Principer, og da Conseilets Op-lösning i Slutningen af Aaret havde bragt Regjeringen ganske i Struensees Hænder, maatte det nødvendigviis komme til en Reform. Plessens uventede Död den fire-ogtyvende Januar 1771 frembød en ønskelig Leilighed dertil³.

Det andet Afsnit af Jægerspriis's Historie i dette Tidsrum begyndte dermed; det omfatter kun et Par Aar, men er desto rigere paa Forandringer. Struensee synes ikke strax at have været enig med sig selv om Jægerspriis's Bestemmelse; han lod derfor indtil videre Particulær-Kammeret træde i Plessens Sted og de locale Be-tjente, fornemmelig Eskildsen, bestyre de løbende For-retninger. Men allerede den tiende April 1771 tog han sin Beslutning: Jægerspriis blev underlagt den ved Öders Bestræbelser nylig gjenoprettede Landvæsens-Com-mission⁴. Opgaven var derefter at sørge ikke for Kon-

12 do. endnu yngre og 14 Hoppe-Föl. Det er det største Antal, der findes anført i disse Böger. Jvfr. Dan. Atl. II. (1764) S. 320.

¹ Auction holdtes saaledes d. 14 Mai 1765 og d. 3 Mai 1769. Ved den sidste indbragte Salget af 14 Heste 2207 Rd. D. Cour.

² Skriv. fra Eskildsen til Particulærkammeret af 31 Marts 1771. To Køer og sexten Stykker Ungqvæg vare den eneste Levning.

³ Hoffman, Dan. Ad. III. 288. 292.

⁴ Skriv. fra Partic. Kam. til Gen. Landv. Com. af 11 April 1771 siger, at Kongen d. 3 April havde befalet, at *Particulær-Kammeret skulde overtage Opsigten over Jægerspriis for det første, indtil der blev taget nærmere Forholdsregler med det derværende*

gens Fornöielse, men for Bondestandens Opkomst og Agerbrugets Forbedring.

Commissionen greb sit Hverv med den Iver eller Ilsomhed, der udmærkede Tiden¹. Dagen efter modtog den alle Documenter, Regnskaber og Breve fra Particulær-Kammeret, og to Dage senere forlangte den af Eskildsen en udførlig Beretning om Godsets Tilstand. Eskildsen var forberedt derpaa: allerede den nittende April leverede han det Forlangte, tildeels endog oplyst ved historiske Efterretninger. Hans Søn og Medhjælper skulde derhos mundtlig give yderligere Forklaring².

Commissionen var strax paa det Rene med, at Natural-Tienden og Hoveriet vare Hovedgrunden til Bøndernes maadelige Forfatning, og den overdrog Eskildsen den tredivte April at underhandle med dem om, hvad

Stutteri; men at Kongen derefter d. 10 April havde befalet, at *Land-Commissionen skulde overtage dette Gods*. Underskr. G. Linde. C. F. Heinemann. Men Eskildsen havde allerede för d. 3 April efter Plessens Död i alle Sager henvendt sig til Particulær-Kammeret, og endnu d. 10 April tilmeldt dette, at Gaarden formeentlig vilde kunne sælge 331 Tönder Korn, — samme Dag, da Forandringen blev besluttet.

¹ Medlemmerne vare: Khrre Christ. Ludv. Scheel-Plessen, Confr. Andreas Schumacher, Justitsr. Marc. Haggæus Höyer, Major Andr. Frdr. Pflueg, Prof. (Finantsr.) Geo. Chr. Öder og Cancellieraad Gerh. Frdr. Carstens. — Til Commissionens Administrations-Historie paa Jægerspris har jeg to vigtige Kilder fra Indenrigsm. Archiv: 1. Amts-Registranten, d. e. Registrant over alle udgaaende Breve, og 2. Amts-Journalen, d. e. Journal over de i Commissionens Möder til Forhandling fremlagte indkomne Breve, begge fra 1771 til 1773. Disse to Kilder og en Deel særlige Documenter give meget mere Materiale, end her passende kunde benyttes.

² Amts-Journ. d. 11 og 27 Apr. 1771. Amts-Registr. d. 13 April 1771. Eskildsens to Beretn. af 19 Apr. om Hovedgaard og Bøndergods; den sidste efter Jordebogen af 1733 med senere Forandringer er oftere i det foregaaende benyttet.

de vilde give i Forpagtning af Hovedgaardens Tiender og Avling¹. Selv henvendte den imidlertid sin Opmærksomhed paa de tvende kostbare Fornöielses-Anstalter, Fasaneriet og Stutteriet, og den ansaae begge for lidet passende med det nye System. Fasaneriet blev derfor strax nedlagt², og Fasanmester Hofman anviist en nyttigere Virksomhed ved som Gartner at anlægge Plantager og opelske Frugttræer i den forrige Fasanhave³. Stutteriet ventede en lignende Skjæbne.

Saa hurtigt end Commissionen arbeidede, troede den dog, at det vilde lette Forretningsgangen, naar denne paa begge Sider var betroet til en enkelt Mand. Efterat Commissionen derfor den ellefte Mai 1771 havde forelagt Kongen sin Plan og erholdt Resolution paa samme⁴,

¹ Amts-Registr. d. 30 April 1771.

² Selve Befalingen har jeg ikke seet; men en Skrivelse fra Fasanmester Hofman til Commissionen, dateret d. 4 Mai, viser, at Fasaneriet allerede da var ophævet, og at Fasanerne bleve udsatte, for at blive vilde.

³ Amts-Journ. d. 23 Octbr. 1771. Amts-Registr. 1773, 27 Marts. Der blev anlagt en Bomskole, og Höyer befalede at dele Fasanhaven i fire Qvarterer. Hofman kaldes nu oftest Gartner ved Fasanhaven, medens Povelsen havde den egentlige Gartner-Tjeneste.

⁴ Indenrigsm. Arch. har følgende „Extract aus der allerunterthänigsten Vorstellung der General-Landwesens-Commission d. d. 11 May, 1771. I. Da die General-Landwesens-Commission vermuthet, dass es Sr. Königl. Majt. Allergnädigster Wille sey, dass auf dem Guthe Jägerspriis der nemliche Plan ausgeführet werden solle, den man in Ansehung der Antwortschau- und Wordingborgischen Districte zum Augenmerk hat, so hält sie es doch nicht für gerathen, eine Eintheilung der Hoffelder zum Etablissement neuer Familien sofort und mit Force zu veranstalten, aus Furcht, es möchten die Ländereien, in Ermangelung einer hinlänglichen Anzahl Familien zu diesem Guthe und bemeldten Districten, ihren Werth verlieren; und sie muss es daher Sr. Königl. Majt. Ermessen anheim stellen, ob nicht die Verbesserung des Zu-

vedtog den under eenogtredivte Mai, at et af dens Medlemmer, Jusitsraad Marcus Haggæus Höyer, skulde have den specielle Inspection, og at Eskildsen alene skulde

standes der Bauren auf diesem Guthe zufoerdest zur Hand zu nehmen sey, welches auch sofort geschehen kann, wenn ihnen auf eine gewisse Zeit die Hoffelder, gegen eine gewisse jährliche Abgabe, in Pacht gegeben und sie zugleich angehalten werden, unter Aufsicht der Commission, an der Verbesserung ihrer eigenen Landwirthschaft zu arbeiten; mitlerweile würde sich denn nach und nach ein und anderes Stück von den Hoffeldern, ie nach dem solches dazu bequem erachtet wird, zum Behuf neuer Landleute einrichten lassen. — Ferner wird zu Sr. Königl. Majt. Allergnädigsten Resolution verstellt: 1) Welchergestalt es mit dem Schlosse und Garten zu Jægerspriis gehalten, und 2) ob die dortige Stutterey nicht eher ie lieber eingehen solle, da deren Unterhaltung bey dem gegenwärtigen grossen Futter-Mangel den Bauren hindert, sein Vieh zu versorgen, und zu solchem Behuf ansehnliche Hoffelder liegen bleiben müssen, die doch zum allgemeinen Besten zu Korn- und Saat-Feldern eingerichtet werden könnten. Sollte inzwischen diese Stutterey etwa nach einem andern Orte gebracht werden, so wünschet die Commission 5 oder 6 Hengste zu erhalten, um den Bauren so wohl auf dem Guthe als auf den andern beiden Districten eine gute Zucht von Pferden verschaffen zu können. (Med Kongens egen Haand: *Ap. u. die Stutterey wird, so bald die Umstände erlauben, weggenommen werden u. die Hengste sollen geliefert werden, beyder Punkte wegen kann man an den Oberstuttmeister schreiben*). II. Da Se. Königl. Majt. einen von der Commission vorhin geschenen Vorschlag Allergnädigst zu approbiren geruhet haben, welcher dahin gerichtet war, dass so viele tüchtige Landmesser angenommen werden möchten, als man bedarf, damit solche gegen billige Bezahlung die vorfallende Landaufmessungen verrichten könnten, ohne dafür eine gewisse Gage zu geniessen, so sind nun nachfolgende Personen von dem Professor Hee und dem Ober-Landmesser Bugge examiniret und zu gedachter Verrichtung geschickt befunden worden: Marcus Westerholdt, Friederich Flor, Henrich Lundt, Johann Cold Frimann, Iwar Andreas Roggert, Joachim Friederich Lütken, Johannes Schyt, Ole Munck, Arent Nicolai Aasheim und Peter Wiborg. Es wird derowegen zu Sr. Königl. Majt. Allergnädigsten Resolution verstellt, ob diesen Personen 1) Bestallungen bey der Rente-Cammer ertheilet, 2) ihnen für iede 14000 □ Ellen, die sie nach der Commission Anweisung

have det hele Regnskabs- og Kassevæsen, altsaa overtage ogsaa Forstkassen fra Weinschenck¹. Imidlertid kom Eskildsen overeens med Bønderne først om Tienden og siden om Hovedgaardens Avling², og Commissionen tövede ikke med at overdrage dem begge, Naturaltienden den femtende Juni, den hele Höst paa Hovedgaardens Marker den sextende Juli 1771, Alt imod en bestemt Forpagtnings-Afgift deels i Penge, deels i Korn³. Derpaa blev Stutteriets Skjæbne afgjort: den tiende September fremlagdes i Commissionens Möde en Kabinetsordre fra Struensee, der befalede at ophæve Stutteriet paa Jægerspriis og aflevere dets Inventarium til Stutteriet paa Frederiksborg. Eskildsen skulde udføre denne Befaling; han overlagde derefter med Commissionen, hvorledes de forretningsløse

aufmessen werden, 12 β als einen Mittel-Preiss nach der Maasse, als die Arbeit grössere oder geringere Schwierigkeit mit sich führet, bezahlet, und endlich 3) ihnen freie Mess-Instrumenten zugestellet werden sollen, die sie aber, als Inventarien-Stücke, zu seiner Zeit wieder zurück zu liefern hätten. — (Med Kongens egen Haand: *Es sollen hiezu officiers genommen, ausser ihrer Gage Diäten Gelder oder Gratifications gegeben u. deswegen an die Generalität geschrieben werden. Chr.*) Dette blev dog senere forandret; thi d. 15 Juni blev Schyth udnævnt til Landmaaler.

¹ Amts-Registr. d. 31 Mai 1771. Höyer var ogsaa Commissionens Danske Secretair ligesom Carstens den Tydske.

² En Skriv. fra Eskildsen til Amtm. Gram af 1 August 1771 lærer, at han havde sluttet Accorderne om Tienden d. 21 Mai og om Hovedgaardsavlingen d. 21 Juni, egentl. undertegnet af 96 Gaardmænd d. 25 Juni.

³ Amts-Registr. 1771, d. 15 Juni og 16 Juli. For Tienden gave de 9 Mark pr. Td. Hartkorn. Hovedgaardens Sæd overlodes til Höstning og lige Deling for 270 Td. 6 Skp. Rug, 48 Læs Langhalm, 110 Td. 2 Skp. Byg, 110 Td. 6 Skp. 1 Fdr. Havre, 82 Td. 4 Skp. 3 Fdkr. Boghvede, 115 $\frac{1}{2}$ Læs Foderhalm; Höet af Krabbedam 34 Rd. 4 $\frac{1}{2}$, af Leergravsmark 24 Rd., af Balle-mose og Kongens Enghave 46 Rd. 1 $\frac{1}{2}$ og af yderste Hestekobbøl 26 Rd. 4 $\frac{1}{2}$.

Stutterifolk for Fremtiden skulde anvendes og lønnes ¹. Ogsaa Hollænderiet nedlagdes ².

Landvæsens-Commissionen forsømte hellerikke at tage sig af Jægerspriis's store Skove og Fiskerier. Skovene bestyredes nærmest af Weinschenck og de ham underordnede Skovfogeder, af hvilke den ovennævnte Bierschenck var død i Sommerens Løb, og Commissionen søgte at værne om dem ved skjærpede Straffe for Skovtyverier ³. Fiskeriet dreves baade i Stranden og i Damene: hiint blev bortforpagtet til Skovfoged Ole Stær, men dette bestyredes for Kongens Regning, og den store Krabbedam, der havde Karper og Karudser, skulde i Efteraaret 1771 oprensens ⁴. Færgebroen ved Jægers-

¹ Amts-Journ. d. 10 Sept. og 11 Octbr. 1771. Amts-Registr. d. 14 Septbr. 1771.

² Det var egentlig tilintetgjort ved Qvægsygen, og d. 14 Novbr. 1771 (Amts-Journ.) fremlagdes Ansøgning fra Forpagtersken Anne Kirstine afg. David Jensens, om at den eneste Ko af det nedlagte Hollænderie maatte skjenkes hende og om en liden Pension. Fra den Tid af var der aldeles ingen Brug for Gaardens Hø til Hollænderiet, og det blev enten forpagtet til Bønderne eller solgt ved Auction.

³ En Liste over Lønninger i Juli 1771 nævner fem Skovfogeder: Hans Jensen, Hans Caspar Graner, Bierschenck, Ole Hansen Stær og Christen Pedersen. See ovenf. S. 140 Not. 4. Kirkeb. 1771, Dom. 9 p. Tr. (21 Juli) blev Joh. Adam Bierschenck, Skovfoged i Lundehuset, begravet, gl. 69 Aar. Denne er alene bekjendt for sit narriske Levnet, det han brugte hos Kongen og hver Mand til en skiden Fordeel, og hvormeget han end vandt derved til en Tid, døde i Usselhed, Armod og Elendighed. Efter Bierschenck fulgte Joh. Jac Andersen. — Som Expl. paa haarde Straffe for Skovtyveri kan nævnes, at 1771 i Septbr. en Kone maatte staae i Gabestokken 1 Time ved hver af Amtets to Kirker, naar Folk gik ind, og med en Seddel paa Brystet, hvorpaa stod: „For Skovtyveri." En Bonde, som havde hugget en lille kroget Eg, skulde gaae to Timer i Spansk Kappe ved Draaby Kirke om Søndagen.

⁴ Amts-Journ. 1771, 23 Octbr. og 1772, 13 Marts. Amts-

priis-Siden led til samme Tid meget ved Høivande og trængte til at istandsættes ¹.

Skjøndt General-Landvæsens-Commissionen var kaldet til Virksomhed af Struensee, overlevede den dog hans Fald den syttende Januar 1772; men den mistede Öder, og dens Anseelse var kjendelig brudt. Den refererede vel umiddelbart for Kongen, og den modtog Beretninger fra Betjentene paa Jægerspriis; men nye indgribende Foranstaltninger befattede den sig ikke mere med. Den vidtløftige Opmaaling af Godset var dengang saagodtsom fuldendt, især ved Landmaalerne Johannes Schyth og Frederik Ditlev Flor ². Eskildsen søgte at skaffe Bønderne Præmier for opsatte Steengjærder, forhandlede aarlig med dem om Tiendens og Hovedgaards-Avlingens Forpagtning og besørgede iøvrigt det hele Regnskabsvæsen ³. Weinschenck, der i samme Vinter giftede sig anden Gang ⁴,

Registr. 1771., 23 Novbr. Oprensningen af Krabbedam skeete først i næste Aar 1772.

¹ Amts-Journ. 1771, d. 2 Decbr.

² Amts-Journ. 1772, 3 Jan. og 5 Marts: Regning fra Schyth for Opmaaling af Gierlöv, Landerslöv og Lyngerup; fra Flor for Draabyerne, Krabbedamsvang, Leergravsmarken, Kongens Enghave, Ballemose, en Deel af Torslöv, Indhegningen, Röddingen, Kulsviermarken og Kalve-Engen. Nu opmaalte de Skovene.

³ Amts-Journ. 1772, 23 Jan. og 24 Juli. Bønderne fik Tienden for 9 Mk. af Td. H. K., men de fik ikke Avlen, der sattes til Auction. Amts-Registr. 1772, 15 Aug. og 1773, 6 Marts.

⁴ Kirkeb. 1770, d. 3 April begravedes Weinschencks første Kone (födt Petersen), med hvem han havde tre Dötre. I en Skriv. af 9 Marts 1772 undskyldte han sin Udeblivelse fra en Klapjagt, fordi han havde været i Sorø for at holde Bryllup. Han ægtede Alette Ovidia Wemmenhöy (saaledes kaldes hun i Draaby Kirkebog 1777 d. 22 Juli, da hun blev begravet, men Erslew III. 479 kalder hende Anna Margrete: eller er det maaskee to forskjellige?), udentrivl en Sösterdatter af Prof. Andr. Schytte, og havde d. 11 Decbr. s. A. sin ældste Søn Geo. Frederik til Daaben.

forestod Skovningerne og Jagten, bortskjød Rovfugle og leverede hver Uge Vildt deels til Hofholdningen, deels til Höyer, der paatog sig at sælge det¹. Hofman skjød ligeledes Rovfugle, dyrkede Fasanhaven og forædlede Frugttræer²; men da han i Efteraaret 1772 uden speciel Tilladelse havde gjort nogle Indkjøb for denne Have, dømte Höyer ham til selv at betale disse³. Paa lignende Maade maatte ogsaa Chirurg Hempel selv betale den til Bønderne brugte Medicin, naar den oversteg en forud anvist Sum⁴. Thi Commissionen holdt stræng Justits over Betjentene, og det var maaskee tildeels paa Grund deraf, at Weinschenck i Januar 1773 søgte Skovridertjenesten paa Frederiksborg, som han dog ikke erholdt⁵. Den synes overhovedet at have regnet paa sin Bestyrelses Varighed⁶.

Men Höyer døde i Februar 1773, efterladende sig fra sin Bestyrelsestid en Gjæld paa meer end halvtredietusinde Rigsdaler, som han havde modtaget deels af Plessens Bo, deels for solgt Vildt fra Jægerspriis,

¹ Amts-Journ. 1772, 15 Febr. og 1 August. Amts-Registr. 1773, 30 Januar.

² Amts-Journ. 1772, 15 Febr.

³ Amts-Registr. 1772, 31 Octbr. Han havde kjøbt Lavedeler for 31 Rd. 1 $\frac{1}{2}$ 8 β ; men „det blev for hans egen Regning og Commissionen aldeles uvedkommende.”

⁴ Amts-Registr. 1773, Marts. Hempel havde 100 Rd. aarlig at disponere over til Medicin; oversteg han dette, gik det for hans egen Regning.

⁵ Amts-Journ. 1773, d. 9 Jan. fremlagdes i Mødet Weinschencks Ansøgning, som blev anbefalet. Nyerup, Lit. Lex. S. 647, siger, at han siden blev Livtjener hos K. Frederik VI.

⁶ Saaledes udtalte den endnu d. 9 Febr. 1773, da sex Gaarde skulde bortfæstes, meget stærkt sine Reform-Planer, og betingede sig i Fæstebrevene, at Bønderne skulde rette sig derefter. Eskildsen sendte Com. d. 5 Marts s. A. nitten nye Fæstebreve.

Antvorskov og de Vordingborgske Domæner¹, og et Par Maaneder efter ophævede Kongen hele General-Landvæsens-Commissionen og lagde Domænerne igjen under Rentekammeret. Commissionen underrettede selv den fireogtyvende April 1773 Eskildsen og Weinschenck derom² og befalede begge nogle Dage senere, at overlevere Godset til Rentekammerets Befuldmægtigede, Secretair og Revisor i Kammeret Rasmus Hansen og Inspectör over Colonierne paa Randbölhede Rasmus From³. Overleveringen skeete den ottende og niende Mai, og Overleverings-Acten blev undertegnet den første Juni⁴. Men — da var Jægerspriis Gaard og Gods allerede ikke mere under Rente-kammeret.

8. Hvad der nemlig siden General-Landvæsens-Commissionens Ophævelse uidentivl havde været paa-tænkt, det blev udført den syttende Mai 1773⁵, idet Kongen overdrog Jægerspriis Gaard og Gods til sin Broder Arveprinds Frederik paa dennes Livstid. Faa

¹ Amts-Registr. 1773. Den 10 April skrev Com. til Hof- og Stads-Retten, at Höyer skyldte 1500 Rd. som modtagne efter Plessen, og 1068 Rd. 62 β for solgt Vildt. Höyer døde d. 9 Febr. (Worm's Lex.), men var da netop udtraadt af Com. og faa Dage i Forveien udnævnt til Amtmand over Bövling og Lundesnæs Amter i Ribe Stift.

² Amts-Registr. 1773, 24 April. Denne Skrivelse fra den ophævede Commission er undertegnet af Pflueg og Carstens og parapheret af Næsted.

³ Denne Skrivelse af 29 April 1773 ender Amts-Registranten.

⁴ Indenrigsm. Arch. har de ved denne Overlevering forfattede udførlige Acter, der igjen lagdes til Grund ved den følgende Overlevering til Arveprindsen og givte rige Materialier til Jægerspriis's daværende Statistik.

⁵ Gavebrevet selv har jeg hidtil ikke seet, men denne dets Datum finder jeg i en senere Forestilling fra Rentekammeret af 4 Juni 1777, som nedenfor oftere vil blive benyttet.

Dage efter befalede Kongen derhos, at Slottet skulde sættes i fuldkommen Stand og tiltrædes den første Juli¹; men Overleveringen blev dog udsat til den sextende Juli, da Prindsens Kæmmerer, Geheimeraad Grev Jörgen Scheel, personlig indfandt sig paa Jægerspriis tilligemed Bygmester Anthon, der skulde gjøre Overslag til Bygningernes Istandsættelse². Den gamle Forvalter Laurids Eskildsen overleverede nu Alting ganske efter den af ham og Skovrider Weinschenck nylig i Foraaret optagne Beskrivelse, der indeholdt en lærerig Skildring af Jægerspriis i topographisk og statistisk Henseende³.

Denne Beskrivelse angik for det første Hovedgaarden og hvad dertil hørte. Slottet selv bestod af trende Fløie med blaa Tagsteen og Jordbroer over Graven mod Syd og Vest. Den søndre Fløi, som K. Christian den Fjerde havde ladet opføre ved Oluf Bilde, og Frederik den Femte som Kronprinds senere havde prydet med to mindre Taarne⁴, var indrettet nærmest for Hofetatens Herrer og

¹ Rescr. t. Cancelliet af 22 Mai ifølge samme Rentekammer-
Forestilling.

² Rentek. Arch. har Overleverings-Forretningen, hvori det bl. a. hedder, at Arveprindsen skulde tiltræde d. 1 Juli 1773, at Eskildsen ved Skrivelser fra Kammeret af 9 Juni og fra Grev Scheel af 11 Juli var bemyndiget og opfordret til at forestaae Afleveringen, og at Scheel d. 16 Juli var tilstede, tilligemed den kongl. Bygmester. Grev Jörgen Scheel til Gammel-Estrup var en Sønnesøns Søn af Geheimeraad Christen Skeel, den saakaldte „rige Skeel.” Hoffm. Dan. Ad. I. 46.

³ Da denne Beskrivelse er den sidste, jeg har indtil den nyeste Tid, og da Arveprindsens Periode saa at sige afslutter de historiske Mærkværdigheder, skal jeg meddele et Uddrag deraf saa sammen-
trængt, som det har været muligt. Alt det følgende er grundet paa denne Overlevering af 1773.

⁴ See ovenf. I D. S. 102. II D. S. 119 Not. 2. En Afbildning af Slottet haves i Thurahs Vitruv. Tom. II Tab. 91. Texten dertil (S. 164—65) er uden Betydning.

Damer; den østre Fløi, bygget af K. Christian den Sjette¹, indeholdt i nederste Etage Kongens og Dronningens Gemakker med Udgang til Haven og i anden Etage Overhofmarschallens Leilighed med Rosen og Marschalstaffelet; den nordre Fløi bestod af en ældre og en nyere Deel: hiin, det gamle Abrahamstrup, tre Stokværk høi, med det store Taarn, havde mange Værelser for Herrernes og Damernes Betjente, for Pagerne og deres Hovmester; denne, opført af K. Frederik den Femte², var oprindelig bestemt for Kronprindsen, men nu af Fugtighed ødelagt og ubeboelig. Öconomie- og Lade-Bygningerne laae udenfor de to Slotsbroer. Ligeoverfor den vestlige vare Kjøkkenhuset, Bageriet, Conditoret og deslige³; ligeoverfor den sydlige Bro var en stor Gaardsplads, indesluttet af Ladegaardens østlige, sydlige og vestlige Længer, hvori fandtes deels Boliger for adskillige Betjente, deels Stutteristalde, Tærskeloer og lignende⁴. Udenfor hele denne Slottets og Ladebygningernes Kreds laa vestenfor Kjøkkenhuset en Ridebane og vestenfor Ladegaarden en af tre Længer bestaaende Hollænderigaard for Hollænderen, Qvæget og de dertil hørende Heste⁵; og rundtomkring fandtes en Deel særlige Huse,

¹ Ovenf. S. 88—89.

² Ovenf. S. 118—19. Denne Tilbygning bestod af 10 Fag imod den vestlige Ende.

³ Kjøkkenhuset var 15 Fag paa een Etage. Til samme var bygget 14 Fag Bindingsværk til Proviantkamre og Slagterhuus, og ved Kjøkkenhusets søndre Ende var en Bygning paa 26 Fag Bindingsværk, hvori Bagerovn og Bolig for Bageren, Hofskriven, Proviantskriven, Conditoren, Hoffoureren og Kammerlaquaen.

⁴ Den østlige Længe var 59 Fag ud imod Gaarden foruden Baghusene; den sydlige var 44 Fag med 22 Gulv, Tærskelo og Porte; den vestre var 58 Fag, i hvis nordre Ende den forrige Forpagterbolig.

⁵ Hollænderigaardens ene Længe var 21 Fag med fire Rader til Qvæget (116 Høveder); nordre Længe var 23 Fag med Hestestald

hvori deels Thingstuen, deels enkelte Betjente, saasom Lægen, Birkeskriveren ¹ og mange Pensionister, vare anbragte ².

Hovedgaardens Have, Slotshaven, udbredte sig om Slottet mod Nord og Øst. Nærmest var den egentlig Lysthave med Alleer, to Damme og en Urtehave; længere ude mod Nord fulgte den i Prinds Carls Tid fra Nedredraaby indtagne Lystskov, Indhegningen kaldet ³, gennemskaaren af Veie, og yderst mod Nord endelig den forrige Fasanhave, nu en Frugthave, hvorved Hofman var Gartner, samt en Skydebane.

Hovedgaardens Marker, alle sandige eller skarpe, tildeels med Kratskov og Mose, vare nu elleve i Tallet, nemlig de tre store, Krabbedamsmark, Leergravsmark og Kulsviermark med Røddingen, hver paa fiirsindstyve til hundrede Tønder Land; dernæst de trede forhenværende Stutterimarker, Rydekobbelet, Nyvangsmarken ⁴ og Hestekobbelet, hver lidt meer end halv saa stor som hine; fremdeles de tre store Græsnings- eller Høslæts-Marker,

og Remisser; vestre Længe 21 Fag med fire Porte ud til Markerne og en Beboelsesleilighed for den forrige Holländeriforpagterske Mad. Jensen.

¹ See ovenf. S. 120 not. 1. Endnu var Jo. Melchior Hempel Chirurg siden 1758.

² Til denne Beskrivelse over Bygningerne sluttede sig en vidtløftig Specification over Inventariet i alle Slottets og Ladegaardens Afdelinger, ja endog i Gierløv og Draaby Kirker. Jeg tør ikke nærmere gaae ind derpaa og finder hellerikke Noget sær mærkeligt, medmindre det skulde være i Dronningens Forgemak „et Skilderi med forgyldt Ramme og Glas for, som Hendes Majestæt selv har gjort.”

³ Ovenf. S. 97. I Indhegningen fandtes to Iskjældere, hvoraf den ene var den 1744 opdagede Jættestue.

⁴ Nyvangsmark blev for to Aar siden opbrudt og besaaet med Boghvede, og i sidste Aar med 40 Td. Rug samt 17½ Td. Havre.

Kohaven, Stæren og Studehaverne¹, alle med nogen Engbund og Ellemose; endelig de to nye Marker, Ballemosen, der for tretten eller fjorten Aar siden var bleven indtaget, og et betydeligt Vænge, der for et Par Aar siden blev omdannet til en Rugmark². Den aarlige Udsæd var gjerne fiirsindstyve til hundrede Tønder Rug, halvtredsindstyve Tønder Byg, tredsindstyve til halvfjerdsindstyve Tønder Havre, hvoraf Rugen i Almindelighed gav fire, Bygget og Havren tre Fold. Höavlen indbragte henved sextenhundrede Læs, men siden Qvægsygen havde Hollænderiet været aldeles ophævet.

Hovedgaardens Skove vare fornemmelig de tvende store Skovmasser: den anseelige Hornsved, ogsaa kaldet Nordskoven eller Fælledskoven, og Lundeskoven. Men dertil kom otte mindre Skove eller Plantager: først den nysnævnte Indhegning og Plantagen udenfor Slotshaven³ paa begge Sider af Alleen; dernæst de tre fra Kohaven indtagne Plantager, Anders Stærs, Laurs Kaas's⁴ og den

¹ Kohaven var for en stor Deel indtaget til Skovplantning. Stæren var fordetmeeste Enge og Moser. I Studehaverne stod en Hestestald paa 16 Fag og en Hingstestald paa tre Fag, som nu ikke brugtes.

² Ballemosen, ved Siden af Leergravsmarken, var optaget til Eng i Aarene 1761—63. Vænget var inddraget fra Fælledskoven 1771 og først besaaet med Boghvede, siden med Rug, og Hösten deraf overladt til Skovboligerne imod at svare „det fjerde Korn,” d. e. det fiirdobbelte af Udsæden. — Alt dette Hovedgaardens umiddelbare Tilliggende stod for 113 Td. 3 Skp. 3 Fdk. Hartk. Ager og Eng, uden at regne de nitten forhen nedlagte Skovboliger med 39 Td. 3 Fdkr., Skovridergaarden med 14 Td. 4 Skp. 1 Alb. og Præstegaarden med 12 Td. 3 Skp.

³ Her var plantet 300 Grantræer og 15000 unge Ege, alt indhegnet.

⁴ I Anders Stærs Plantage fandtes Ege, Bøge, Graner, Lærke-træer, Ypern i smuk Væxt; den var gjennemskaaen af Alleer paa langs og tværs. I Laurs Kaas's Plantage var en mindre, kaldet

ny for to Aar siden anlagte; endelig de mindre Skovpartier i Koblerne, i Stæren og i Studehaverne. Saavel Skovene som Markerne vare allevegne indgjærdede, paa henved halvsyvende tusinde Favne med Steendiger, Resten endnu kun med Jordvolde¹.

Til Hovedgaardens Herligheder hørte de tvende Kirker i Gjerløv og Draaby². Den eiede Möllen og Færgen³, en Vildtbane og Fiskerier. Vildtbanen strakte sig uden Fællig over hele Godset, desuden for Kronvildt over noget af Svanholms og Overbergs Tilliggende, og som en Fælledsjagt, naar Herskabet selv var tilstede, over Skulleløv Mark⁴. Fiskerierne vare derimod ubetydelige: den oprensede Krabbedam havde igjen faaet Karudser, men de øvrige Damme vare tilgroede, og Strandfiskeriet var dels bortforpagtet, dels frigivet for Godsets Bønder⁵.

Kongens Plantage, anlagt 1744—45, med anseelige Ege. See ovenf. S. 118 not. 3.

¹ Beskrivelsen angiver ganske bestemt 6396 Favne Steendiger. — Det hele Skovskylde-Hartkorn var 86 Td. 2 Fdk. 2 Alb.

² Tienderne vare saaledes matriculerede: Gjerløv Kongetiende 44 Td. og Kirket. 46 Td. 1 Skp. Draaby Konget. 25 Td. 2 Skp. og Kirket. 25 Td. 2 Skp. Præsten havde for sin Livstid overladt sin Tiende til Jægerspriis for 3 Mark af Td. Hartkorn. Siden 1771, da der ingen Besætning var paa Gaarden, havde Bønderne havt Tienden, Konge- og Kirketienden for 5 Mark, Præstetienden for 3 Mark af Td. H. K., altsaa alle tre Tiender for 8 Mark, og i Aaret 1772 for 9 Mark.

³ Færgegaarden bestod af 4 Længer, ialt 54 Fag; dens Vænge var ikke matriculeret. Den 600 Alen lange Bro vedligeholdtes af Jægerspriis, medens Broen paa den modsatte Side vedligeholdtes af Frederiksborg Amt.

⁴ Vildtstanden ansloges til 400 Stykker meest Daavildt, foruden Harer og Fuglevildt.

⁵ See ovenf. S. 156. De fire Fiskedamme vare: Krabbedam, Lille Krabbedam nordfor samme, Skovsøen i Fælledskoven og Andekjær udenfor Skovsøen. — Strandfiskeriet var især ved Alholm med et Bundgarns-Stade.

Beskrivelsens anden Deel skulde give Oplysning om Bøndergodset; men den indskrænkede sig i Hovedsagen til en Jordebog, grundet paa den ældre fra 1733 med Tilføielse af de senere Forandringer, og den er mindre udførlig end de ovenfor meddeelte Efterretninger af denne Art¹. Hovedgaardstaxten og Tienderne vare ganske som i de tidligere Jordebøger. Bøndergodset bestod af de tvende Sogne, Draaby og Gierlöv. Til Draaby Annex-Sogn hørte Övre-Draaby og Nedre-Draaby samt de paa Hovedgaardstaxten anlagte Skovboliger og Möllen². Övre-Draaby, indhegnet med totusind tohundrede og sexoghalvfemtsindstyve Favne Steendiger, havde tretten Gaarde, Præstens Annexgaard iberegnet, og nu atten Huse, hvortil Udstykningen af den forrige Degnejord³ især havde bidraget. Nedre-Draaby, indhegnet med totusind tohundrede og toogtyve Favne Steendiger, havde sexten Gaarde og nitten Huse. Skovboligerne, afdeelte fra Fælledskoven ved firetusind femhundrede og nitten Favne Steendiger, bestode nu af treogtyve Gaarde⁴, hvoraf Kulhuusgaarden paa sex Tønder Hartkorn, de övrige hver paa to eller halvtredie, og toogtyve Huse, hvoraf to havde Hartkorn; men Tienden var dem skjænket som Erstatning for den

¹ Man sammenligne Jordebøgerne af 1680 S. 7 fg., af 1693 S. 29 og 1733 S. 97—98. Den sidstnævnte stemmer ret vel med denne, og man vil der finde Hartkornet m. m. angivet, som desaarsag her forbigaaes.

² De til samme Sogn hørende Krabbedamshuse (Skovfoged Hans Caspar Graners, Skoleholder Anders Möllers, Maler Lars Korendrups og Hofsmed Jens Hansens) vare ikke satte i Hartkorn, men svarede blot Arbeidspenge.

³ Var, da Draaby Degnekald blev annecteret til Gierlöv, udlagt til sex nye Huse, der vare bortfæstede den 7 Octbr. 1763. Mads Kaare var nu Sognedegn i begge Sogne.

⁴ Nemlig 5 ældre Skovboliger, 6 Slagelsegaarde, 3 Troldrækkegaarde, 3 Skaaningeaaarde, 2 Hjortegaarde, 3 Bakkegaarde og Kulhuusgaarden.

Skade, som de lede af Vildtet. Veirmöllen stod for syv Skjæpper og et Fjerdingskar Hovedgaardstaxt¹. Til Hovedsognet Gierlöv hörte Byerne Gierlöv, Törslov, Landerslov og Lyngerup. Gierlöv, indhegnet med fjortenhundredeogtyve Favne Steendiger, havde tretten Gaarde foruden Præstegaarden og det ikke skyldsatte Degnehuus. Törslov, indhegnet med nittenhundrede og niogtredsindstyve Favne Steendiger, havde sexten Gaarde og nu sex Huse, hvoraf de tre stode for lidt Hartkorn. Landerslov, indhegnet med totusind femhundrede og otteogfirsindstyve Favne Steendiger, opførtes nu med tolv Gaarde og fem Huse². Lyngerup, indhegnet med nihundredeogniogfyrgetyve Favne Steendiger, havde syv Gaarde og nu ti Huse, der tilhørte Jægerspriis, foruden en Deel Universitetet tilhørende Gaarde, hvoraf Jægerspriis alene nød Tiende, ligesom nogle til Krogstrup Sogn hørende Gaarde svarede Tiende til Svanholm³. Alle Byerne havde hver tre Marker i Fælledsskab, hvoraf de to dyrkedes, den tredie laa til Fælled; thi Trevangsbrug var den almindelige Dyrkningsmaade. Alle græssede om Sommeren deres Qvæg paa Hovedgaardens Skov, indtil det efter Hösten kunde indtages paa Byens Mark og Enghave, forsaavidt den havde Eng. Bönderne havde ingen Skov og kun liden Törv.

Endelig overleveredes til Grev Scheel ogsaa Gaardens Archiv⁴, hvis for Öieblikket vigtigste Stykke var det for tretten Aar siden givne Lönnings-Reglement, hvori vel

¹ Herefter bedes Trykfeilen rettet S. 30.

² Jordebogen af 1733 anförer 17 Gaarde og 6 Huse. Naar og hvorledes Antallet er blevet formindsket, har jeg ikke fundet.

³ Universitetet eiede her 18 Td. 1 Skp. 1 Fdkr. H. K., som laa til Corpus Typographi, og Svanholm eiede Tienden af 16 Td. 4 Sk. 3 Fdkr. H. K., som laa under Krogstrup Sogn.

⁴ Specificationen over Actstykkerne udgjorde 76 Noo., og er oftere i det Foregaaende anført. Lönnings-Reglem. af 1760 ovenf. S. 139—40 not. 4.

nogle Udgifter vare bortfaldne, men nye traadte i deres Sted¹. De hidtil værende Betjente forbleve alle i deres Stilling: Forvalter Eskildsen og hans adjungerede Søn Hans Henrik, Skovrideren Frederik Wilhelm Weinschenck, de to Gartnere Jörgen Frederik Povelsen og Christian Frederik Hofman samt en stor Mængde gifte og ugifte Tjenestefolk og Pensionister af begge Kjøn. Schack August Steenberg var fremdeles Sognepræst, Stephen Bang Birkedommer², den unge Eskildsen Birkeskriver, Hempel Læge, Zacharias Artman Færgemand. Möllen var bortfæstet til Peder Andersen og Hustru Elisabeth Faye.

Strax efterat Scheel havde overtaget Jægerspriis, udgik til Rentekammeret den tyvende Juli 1773 angaaende Slottets Istandsættelse en ny Cabinetsordre, nu forøget med det Tillæg, at det ligeledes skulde møbleres³. Rentekammeret overdrog Omsorgen derfor til Stadsbygmester Rosenberg, der i August personlig kom til Jægerspriis og traf de foreløbige Foranstaltninger, hvis Udførelse vel maatte opsættes til Foraaret⁴. Men i Slutningen af Aaret,

¹ See ovenf. anf. St. Ifølge Eskildsens Opgivelse d. 31 Mai 1773 var i Perioden 1760—73 følgende Udgifter komne til: 172 Rdlr., 6 Td. Rug, 6 Td. Byg, 10 Td. Havre, 4 Læs Hø, 6 Læs Halm og Græsning til 2 Køer. Derimod vare følgende Udgifter bortfaldne: 520 Rd. 69 Skill., 12 Td. Rug, 11 Td. Byg, 20 Td. Havre, 36 Læs Hø, 55 Læs Halm, Græsning til 10 Heste og 14 Køer. — Blandt Udgifter anføres ogsaa under No. 37 den Erstatning, som var tillagt 16 Gaardmænd i Nedre-Draaby for den af Prinds Carl under Hovedgaarden lagte Indhegning (for Nedre-Draaby Stubbe), nemlig 32 Læs Hø à 16 Mark, i Alt 42 Rd. 64 Skilling aarlig. See ovenf. S. 97 not. 3.

² Stephen Bang var tillige Birkedommer i Svanholms og Eg-holms Birker og boede i Ordrup; men Eskildsen var Skriver alene ved Jægerspriis Birk.

³ Cab. Ord. af 20 Juli 1773, atter gjentaget d. 21 Juli 1774, — ifølge en Rentek. Forest. af 4 Juni 1777.

⁴ Rosenbergs Skr. t. Rentek. af 18 Aug. 1773: Han havde den 2 August været paa Jægerspriis, efterseet de af Hof-

den niende December, døde Laurids Eskildsen, toogfirsindstyve Aar gammel, efterat han, deels som sin Svigerfaders Medhjælper deels selv som Forvalter, i henved fireogtredive Aar havde bestyret Jægerspriis¹; og da Arveprindsens Formælingsfest, som i det følgende Aar især fængslede Opmærksomheden, feiredes den eenogtyvende October 1774, udtraadte ogsaa Grev Scheel af Arveprindsens Tjenesté². Derved fjernedes de Hensyn, som ældre fortjente eller anseete Mænd kunde paabyde, hvis Arveprindsen vilde indføre nye og betydelige Forandringer i Godsets Bestyrelse. En ny Tid kunde begynde med nye Kræfter.

Og en ny Tid skulde begynde. Det var Arveprindsens eller hans Raadgiveres Hensigt paa Jægerspriis at udføre de Ideer, som besjelede de bedste Mænd i Landet: man vilde, om end paa en anden Maade, fortsætte de under almindeligt Bifald begyndte Reformer til Agerbrugets og Bondestandens Opkomst, og man vilde i Modsætning til den nærmest foregaaende Tid vække og styrke det danske Folks Agtelse for sig selv. Det var et dobbelt Öiemed, et landöconomisk og et national-patriotisk.

Til at gennemføre de landöconomiske Reformer havde Arveprindsen allerede i Foraaret 1774 valgt Justitsraad Esaias Fleischer, der maaskee havde assisteret ved Godsets

bygm. Anthon foreslaaede Reparationer til en Sum af 7300 Rd. og befundet dem rigtige; men han fandt Alt forfaldet og ansaae det for rettest at nedrive de overflödige Bygninger for at kunne indrette de övrige til Arveprindsens Behag.

¹ Kirkeb. siger: *En tro Huusholder der baade i Guds Gjerning, Kongens Gjerning, sit eget Huus og mod hver Mand.* Han blev begravet i Draaby 15 Decbr. 1773. Præsten Steenberg lod sin Ligtale trykke (Kbhvn. 1774. 8), men jeg har ikke kunnet faae den at see.

² Scheel blev da Overstaldmester hos Kongen og døde d. 5 Marts 1786 som Geheimeraad og Elefantridder.

Overlevering; den nye Hofchef, Kammerherre Carl Raben, tog liden eller ingen Deel deri. Fleischer blev derfor „Inspectör”¹. Han var en Mand med videnskabelig Dannelse, Indsigt i Agerbruget og ualmindelig Virkelyst; men ligesom hans Character var noget uklar, saaledes var hans Mening om de Midler, hvorved Bondestanden kunde opbjudes, forskjellig fra Öders, Pfluegs og den forrige General-Landvæsens-Commissions. Disse vilde løse Baandene og lade de frigjorte Kræfter selvstændig arbeide; men de nuværende Magthavere vilde efter Guldbergs Grundsaetninger holde over de gamle Former og hjælpe Bonden ved et faderligt Formynderskab. Imidlertid lod Rentekammeret paa Kongens Bekostning alle Bygningerne istandsaette og udstyre ved Rosenberg: Slottet, Ladegaarden, Slotshaven med Iskjældere og Lysthuse², Fasangaarden, Chirurgens og Skovriderens Boliger og saa fremdeles, og Udgifterne dertil udgjorde ved Midten af Aaret 1776 over treogfyrgetyvetusinde Rigsdaler Dansk Courant³.

¹ Rentek. Arch. har Concepten til en Forestilling, hvorpaa blev resolveret d. 18 April 1774. I denne Forestilling hedder det, at Jægerspriis, efterat det var Arveprindsen skjænket, blev overleveret af Kammeret, saaledes som det forhen var modtaget, til Justitsr. Fleischer som Arveprindsens antagne Inspectör. Men ved Overleveringen d. 16 Juli 1773 finder jeg ikke Fleischer nævnet udtrykkelig, og selv siger han ogsaa i sit Levnet S. 49, at han først i Aaret 1774 blev Inspectör med en Gage af 200 Rd. samt 100 Rd. til Contoirudgifter og i det følgende Aar et Tillæg af 100 Rd. foruden adskillige Natural-Indtægter. Jeg slutter altsaa, at han ved Overleveringen blot kunde have været med som en Slags Assistent fra Arveprindsens Side. — Fleischer med Familie boede nu paa Jægerspriis, og hans Kone (Ane Sophie Hald) nævnes i Kirkeb. 1775 d. 2 Juni som Fadder.

² Fleischer til Rentek. d. 1 Juni 1774, Begjering om at anvise 1402 Rd. 2 Mk. 2 Sk., som Plankeværket om Slotshaven med Porte og Materialhuse havde kostet at istandsaette.

³ Foreløbig var Arbeidet udentvivl færdigt i Foraaret 1776; thi en Kgl. Resol. af 13 Mai 1776 tillagde Rosenberg, der ikke

Ligeledes lod Rentekammeret Færgen sætte istand ved Söetatens Tömmersfolk¹.

De landöconomiske Foranstaltninger i Fleischers Tid traf baade Hovedgaarden og Böndergodset. For hiin udförte han kun sine egne Planer, for dette ogsaa Planer, som tildeels af Andre vare udkastede. Den unge Eskildsen som Forvalter var til samme Tid nærmest indskrænket til Gods-Politiet samt Skatte- og Regnskabsvæsenet².

For Hovedgaardens Vedkommende henvendte Fleischer allerførst sin Opmærksomhed paa at gjenoprette Hollænderiet, og da Kongen paa Rentekammerets Forestilling

stod i Kongens men i Byens Tjeneste, en Doucör derfor af 400 Rd. Næste Foraar, d. 4 Juni 1777 indgik Rentekammeret med sin Forestilling om den hele samlede Udgift, der specificeredes saaledes: 29,523 Rd. 63 Sk. til Slottets Istandsættelse, 1682 Rd. 78 Sk. til Möbler, 9217 Rd. 55 Sk. til Ladegaardsbygningerne, Jagtporte, Iskjalder, tre Skoler, fem Lysthuse, 600 Rd. til Transport over Færgen, 1600 Rd. til Reparation af Fasangaarden, Chirurgens og Skovriderens Boliger og 400 Rd. til Rosenberg. Denne hele Udgift blev atter bevilget ved Kgl. Resol. af 12 Juni 1777.

¹ Fleischer til Rentek. d. 1 Juni 1774: Han havde corresponderet med Admiralitetet om Færgens Istandsættelse, og han spørger nu, om man skulde reparere eller anskaffe af Nyt. See nedenfor S. 173 not. 5.

² Rentek. Corresp. Journ. 1774 d. 2 Juli: Skrivelse til Eskildsen om at indlöse sine Quittinger for Skatter. Det synes ikke at være skeet; thi Befalinger af samme Indhold gjentages d. 27 Mai 1775, d. 16 Mai 1776, d. 29 Debr. 1778 og d. 10 Aug. 1782. — Eskildsen giftede sig d. 1 Mai 1775 med sit Næstsöskende-barn Margrete Cathrine Rasch, Datter af Ot. Chr. Rasch, Regimentsskriver paa Kronborg. Denne Rasch havde först været gift med hans Moders Söster, Sophie Hedeved, Eller, og havde med hende en Datter, Charlotte Sophie, der ægtede Commandör H. Gerner; hans anden Hustru, Cathrine Margrete Scheffer, födde ham Datteren Sophie Hedeved, der ægtede Conferentsr. Chr. Frdr. Jacobi, og hans tredje Hustru Frederikke Christiane Torm (Dat. af Etatsr. Erik Jensen Torm, Broder til Eskildsens Bedstemoder Kirsten Torm) födde Margr. Cathrine Rasch. See ovenf. S. 68 not. 3.

den attende April 1774 havde samtykket i, at en Besætning maatte anskaffes for kongelig Regning, indkjøbte Fleischer hundredeogtredsindstyve Køer samt fem Tyre, der kostede totusindsexhundredeogfire Rigsdaler og otteogfyrgetyve Skilling¹. En Hollænder, Caspar Hansen, blev strax antaget². Til samme Tid forlangte Fleischer ogsaa sex Fölhopper til Fornylse af Stutteriet; men dette kom dog først flere Aar efter istand, da Hopperne leveredes til Raben fra Frederiksborg³.

Fleischer søgte dernæst at indføre Biavl og Faareavl paa Jægerspriis⁴. Biavlens, som personlig interesserede ham og som han i et eget Skrift havde behandlet, vilde imidlertid ikke lykkes, hvorimod den af ham derved ansatte Opsynsmand Ole Johansen senere for egen Regning med Held lagde sig derefter⁵. Men Schæferiet havde

¹ Fleischers Skr. til Rentek. d. 5 Juli 1774, hvorved han sender Quittingen for disse Penge i Henhold til ovennævnte Resol. af 18 April s. A.

² Kirkeb. 1774, d. 20 Mai, nævner Hollænder Casp. Hansen blandt Fadderne, da Fasanmester Hofman havde en Datter til Daaben. Uvist, om han var Forpagter eller Bestyrer af Hollænderiet; men Kirkeb. 1775 d. 14 April nævner rigtignok en „Forpagter Hansen” blandt Fadderne til Præsten Steenbergs Datter. 1776 d. 10 Octbr. havde Casp. Hansen en Datter Juliane Sophie Frederikke til Daaben.

³ Rentek. Forestillingen, der foranledigede Resolutionen af 18 April 1774, lærer os, at Fleischer havde forlangt sex Fölhopper, da han forlangte Qvægbesætningen, og at Kongen bevilgede begge Dele; men først d. 15 Marts 1780 finder jeg en Cabinetsordre til Rentekammeret om at udlevere 4 Hopper til Arveprindsens Marschal Carl Raben og holde ham tilgode endnu 2 Hopper og 1 Beskeler.

⁴ Es. Fleischers Levnet S. 52.

⁵ Rentek. Arch. Husmand Ole Johansen indgav, støttende sig til denne sin tidligere Tjeneste, d. 3 Juli 1780 Ansøgning om, at han, der havde omtrent 40 Bistader, maatte udsælge sin Miöd pægleviis i Egnen. Cancelliet forlangte derom Erklæring fra Amtm.

god Fremgang under Schæferen Frederik Wilhelm Hill¹, og de indførte spanske Væddere frembragte ved Parring med det sjællandske Faar en Race, hvis Uld solgtes til høie Priser og anvendtes til Klæde, som Herskabet selv brugte. Dette Herskab besøgte gjerne hver Sommer Jægerspriis; saaledes ogsaa i August 1775, da Kongen selv der var sin Broders Gjæst².

Dyrkningen af Hovedgaardens Marker blev ligeledes under Fleischers Bestyrelse forbedret og udvidet. Navnlig optog han et strax udenfor Slotshaven liggende Vænge, der bestod næsten blot af Sand, og bragte det ved kyndig Behandling til at blive en særdeles god Kornmark. Han foreslog ogsaa at anlægge en heel ny Meierigaard paa Stæren og den store Studehave og lovede sig meget deraf; men deri fandt han Modstand og kunde ikke sætte sin Plan igjennem. Ellers savnede Fleischer hverken Indflydelse eller Anerkjendelse; i Aaret 1776 blev han virkelig Justitsraad og Eskildsen Kammerraad³.

Levetzau paa Frederiksborg og denne igjen fra Eskildsen som Politimester paa Godset; men Eskildsen erklærede sig derimod d. 26 Aug. af Frygt for, at Krohold derved skulde opstaae, og Levetzau henholdt sig d. 9 Septbr. til denne Erklæring. Resultatet er formentlig blevet efter Amtmandens Forestilling.

¹ Kirkeb. 1776, d. 23 Febr. Schæfer ved Jægerspriis Frdr. Wilh. Hill trolovet med Pigen Karen Tagesdatter. De bleve viede Dom. 3 p. Trin. (d. 23 Juni).

² Eskildsen t. Rentek. d. 29 Octbr. 1775: Da Kongen sidstafvigte August residerede paa Jægerspriis, blev der af Arveprindsens Beholdning leveret Havre og Hø til hans Heste, hvorfor udbedes i Betaling 139 Rd. 4 Mk. 11 Sk. (8 Mk. pr. Td. Havre og 20 Mk. p. Læs Hø). Fra dette Ophold haves (Rentek. Arch.) en egenhændig Billet, skrevet af Guldberg i Kongens Navn, dat. Jægerspriis d. 8 Aug. 1775, angaaende en Bonde i Steenløse, hvem det paalægges Frederiksborg Amt at hjælpe til at blive ved Gaarden, hvis han er skikkelig og flittig.

³ Es. Fleischers Levnet S. 52. 54. 55. Rang-Forhøielsen

Fremdeles oprettede Fleischer, skjönt Mange fra-raadede det, et Teglværk, der lykkedes vel og leverede Steen, som bleve meget søgte¹. Harsdorff byggede med dem i Aaret 1777; Bugge forlangte dem 1778 til sit Observatorium; Huth brugte dem til Militair-Etatens Bygningsarbeider 1779, og Rentekammeret havde et betydeligt Oplag deraf paa Qvæsthuuspladsen². Teglværket paa Jægerspriis brændte for en stor Deel ved Törv, hvilket kom Skovene tilgode.

Disse vare nemlig Gjenstand for megen Omhu, og Fleischer havde Ord for at være en duelig Forstmand. Han lod opføre mange Steengjærder til Skovenes Beskyttelse; han bragte den italienske Poppel til Jægerspriis, hvor den trivedes fortræffeligt; han anlagde en heel Bøgeplantage paa Bakken ligeoverfor Færgehuset³. Dette Huus blev, efterat Færgen var istandsat⁴, tilskjødet Zacharias Artman 1779, saaledes at Eftermanden mod en bestemt Sum

skeete den 10 April 1776. For Eskildsens Vedkommende har vel Svogerskabet med Gerner og Jacobi (see ovenf. S. 170 not. 2) bidraget noget til denne forholdsviis tidlige Forfremmelse.

¹ Fleischers Levnet S. 51—52. F. C. Hjort, Lunden ved Jægerspr. S. 11, besynger baade Teglværket og de mange Steengjærder, som bleve opsatte af Kampesteen, der toges deals paa Strandbredden, deals i Skoven og Marken.

² Rentek. Arch. Harsdorff forlangte d. 3 Juni fra Jægerspriis 50,000 Muursteen; Bugge bad d. 20 Mai om 23,000 bedste Jægerspriis Muursteen til Observatoriet; Huth forlangte den 12 Mai 72,500 af Jægerspriis røde Muursteen fra Oplaget paa Qvæsthuus-Pladsen, og Fleischer tilbød ham 300,000 fra Jægerspriis til Krudtmagazinets Opførelse.

³ Fleischers Levnet S. 52—53.

⁴ Kgl. Resol. 2 Sept. 1779: Ligesom Söetaten efter Resol. af 2 Juli 1778 havde faaet 1956 Rd. 24 Sk. for at levere en ny og istandsætte den gamle Pram (ovenfor S. 170), saaledes skulde den ogsaa have 170 Rd. 12 Sk. til den nye Prams Beklædning med Egeplanker, i Alt 2126 Rd. 36 Skill.

skulde indløse det fra sin Forgjænger¹. Iøvrigt laa Skov-culturen under Weinschenck, og da denne ved samme Tid blev Livtjener hos Kronprindsen², fik Fleischer ansat som Skovrider sin Svoger Holst, der efter hans Mening var duelig til at understøtte og fortsætte Arbejderne ved Skovenes Forbedring³.

For Bøndergodsets Vedkommende kunde de land-øconomiske Foranstaltninger ikke blive af saa stor Betyd-
denhed, da Arveprindsens Raadgivere ikke vilde bryde med Fortiden, og Fleischer altid var meget bange for, hvad han kaldte kostbare Projecter⁴. Imidlertid var man dog enig om, at ansee den Godserne paahvilende For-

¹ Rentek. Forestill. af 29 Sept. 1802 lærer os dette. Skjødet blev givet d. 6 Decbr. 1779 af Fleischer i Arveprindsens Navn. Artman havde desuden 84 Rd. til Inventarium, 14 Læs Brænde, Græs til 2 Heste og 2 Køer, taxtmæssige Færgpenge og Ret til at beværte de Reisende. — Han og hans Fader synes at have an-
vendt en Deel paa Færgegaardens Forskjønnelse og Forbedring. Hjort S. 14 bemærker dette og anfører navnlig, at en fortræffelig Kilde (formodentlig den ovenf. S. 111 Not. 4 omtalte Raum-Kilde, der vel atter er den samme, der omtales hos Hjort S. 12—13 som K. Frederik Vs Yndlings-Opholdsted) ved Gravninger og Render var ført ind i Færgegaarden.

² Weinschenck havde i Sommeren 1777 mistet sin anden Hustru Alette Ovidia Wemmenhöi, 30 Aar gammel. Kirkeb. d. 22 Juli. Hun døde i Barselseng, efterladende ham syv umyndige Børn, hvoraf hun var Moder til de fire yngste. Weinschenck var endnu paa Jægerspriis d. 12 Marts 1779, da han nævnes som Fadder ved en Daab; men d. 21 Juli 1779 døde hans Søster, Johanne Gjertrud, Præsten Stenbergs Kone, 40 Aar gammel (ovenf. S. 141—42), og om-
trent ved den Tid forlod han vel Jægerspriis.

³ Fleischer S. 118 nævner ikke bestemt, naar det skeete, men at det var ved en Vacance, altsaa vistnok nu. Holst var der kun nogle faa Aar.

⁴ Fleischers Levnet S. 50. 53—54, hvor han ret opholder sig ved at forsvare denne Anskuelse, idet han tillige vil ansees for at have sørget godt for Bøndergodset.

pligtelse til at levere Soldater og de øvrige deraf følgende Ulemper for den værste Byrde, der trykkede Bønderne, og man rettede Opmærksomheden paa at finde et Middel til at fjerne eller lette denne Byrde¹. Man troede at have fundet det ved at oprette paa mindre Lodder af Hovedgaardstaxten særlige Soldaterhuse, hvis Jord Bønderne da skulde dyrke imod selv aldeles at fritages fra Krigstjenesten, og hvis Beboere altid skulde være Soldater, der i Fredstiden maatte leve dels af det lidet Jordtillæg, dels af et eller andet simplere Haandværk, og i deres Alderdom maatte underholdes af Godset. Arveprindsen lod nu rundt om paa Godset opføre saadanne Soldaterhuse, og fra 1775 til 1780 bleve mange færdige og besatte med Soldater². Men Planen var dog endnu ikke fuldkommen gennemført i Fleischers Tid, ligesom han, skjøndt han skulde iværksætte den, ikke synes at have havt megen Tillid til den³.

¹ Wandall I. 6 indleder Fortællingen derom saaledes: *Denne Forsorg vil herefter gjøre Bonden sin Fødestavn kjær. For at beholde ham der, skal ingen Tvang for Fremtiden bruges, ingen Tvang behøves.* Et characteristisk Forsvar for det System, der var modent til at falde! Den gode Behandling af Naade skulde forsone Bonden med Slaveriet; men Slaveriet selv, Stavnsbaandet m. m., skulde lovlig blive ved Magt!

² Kirkeb. nævner os af og til disse Soldater; saaledes 1775, Dom. 12 p. Trin. (3 Septbr.) Bertel Bentzen, Soldat, Indsidder og Skomager i Landerslöv; 1777, 5te Sønd. i Fasten, (16 Marts) Ole Jensen, Landsoldat og Indsidder i Lyngerup; 1778, Dom 17 p. Trin. (11 Oct.) Jacob Pedersen, Landsoldat, Huusmand og Indsidder i Törslov; 1780 d. 6 Aug. Peder Rasmussen, Soldat og Indsidder i Landerslöv; 1781, Dom 1 p. Trin (17 Juni) Jacob Pedersen, Soldat og Indsidder i Gierlöv.

³ Fleischer siger S. 54: *Den bekjendte Indretning med Soldater og Soldaterhuses Bygning skeete vel i min Tid; men jeg havde aldeles ingen videre Deel derudi, end at jeg handlede efter en mig befalet og forelagt Plan.* — Men man maa ikke glemme, at Fleischer

Ogsaa mindre Begunstigelser nöde de jagerspriiske Bønder ved samme Tid som en Følge deals af Arveprindsens Indflydelse, deals af hans velvillige Sind. Saaledes bleve de 1779 fritagne for det besværlige Veiarbeide under Anlæggelsen af de store Landeveie¹; de bleve paa flere Maader opmuntrede til at dyrke Hör og lægge Vind paa Spinderi og anden Huusflid, og naar Bønderne saa artede sig vel, fik de som gode Börn Belønninger derfor, enten Penge eller et lille Stykke Sölvtoi med deres Herres Navn paa². Det var nu smukt nok; sikkere havde det dog været, at lade Arbeidet selv give Arbeideren den Løn, som ikke kunde beröves ham, naar den kjelende Faderhaand toges bort.

Fra en anden Side udmærkede Arveprindsen sin Besiddelsestid ved at give Jagerspriis et synligt Præg af den Agtelse for det danske Folks Historie og Sprog, som hans Lærer Guldberg tidlig havde indgydet ham. Ideen dertil, maaskee i Begyndelsen mindre klar, havde ved Tilfældet faaet en bestemt Retning.

skrev saaledes, efterat et heelt nyt System med Kronprindsen havde gjort sig gjældende.

¹ Rentekammer-Forestill. af 13 Marts 1779 og derpaa følgende Kgl. Resol. af 19 April s. A. Spørgsmaalet var om de nye Landeveie paa Roskilde Amt. Men 1799 d. 3 April blev Jagerspriis paalagt at betale efter Repartition sit Bidrag til de nye Landeveies Istandsættelse efter Forordn. af 13 Decbr. 1793.

² Wandall I. 6. — Til Spinderiets Fremme tilbød Tøifabrikör Gottlieb Weidemann i Kjöbenhavn d. 6 Novbr. 1777 Commerce-Collegiet at ville sende en Spindemester til Jagerspriis, naar Collegiet vilde lönne denne, da han derved selv haabede at erholde Garn til sin Fabriks Drift og at fremme Huusfliden paa Godset. Weidemann fik ogsaa Tilladelse til at anlægge et Spinderi paa Jagerspriis Gods og forlangte d. 25 Febr. 1778, at der maatte tillægges Eskildsen Ordre at understøtte denne Sag. Disse Acter findes i Rentekam. Arch. Yderligere Oplysninger derom har jeg ikke seet.

Da nemlig Hoffet i Sommeren 1776 opholdt sig paa Jægerspriis¹, havde Arveprindsen ladet undersøge tre af de mangfoldige Oldtids-Gravhøie, som der fandtes, de tvende saakaldte Væverhøie mellem Draaby Kirke og Slottet, og den mere vestlig liggende Monses Hoi. Væverhøiene indsluttede kun hver et Gravkammer, som de sædvanlig ere; men Monses Høi gav et mærkeligere Udbytte. Ved Indgravning paa Høiens sydlige Side fandt man tre Alen fra Overfladen en steensat Muur og foran samme to sorte Leer-Urner med Aske, brændte Been og Kul. Derefter kom Dækstenene tilsyne, store flade Kampestene, der hvilede paa ligesaa store Sidestene, mellem hvilke Indgangen mod Syden var lukket med en stor flad Steen. Da denne var borttaget, fandt man en Hule fyldt med løs Jord, under denne en stor Deel Menneskebeen, hvoraf de øverste og forreste vare brændte, de inderste ubrændte, og endelig det egentlige Gulv, sat med Smaasteen og Sandjord. Hulen selv var ikke mindre end tolv Alen lang, ved Indgangen og Enderne to, men i Midten tre Alen bred. I Fylden og mellem Benene opdagede man Redskaber baade af Steen og af Bronze; men disse sidste vare næsten ganske opløste.

Denne Jættestue var een af de største og mærkeligste, der hidtil i disse Lande vare udgravede. Guldberg skrev strax i Adressecontoirets Efterretninger en udførlig Forklaring over Fundet², og Arveprindsen besluttede at

¹ Ogsaa Kongen var der. Indenr. Arch. har en Skriv. af 2 Juli 1776 fra Admiralitetet, der beder Kammeret om, som altid havde været Skik, at skaffe Qvarteer for de tolv Chaluppe-Roere, der med det første skulde komme til Jægerspriis for at bruges, naar Hs. Majestæt ankommer dertil.

² Adresse-Cont. Efterr. 1776, No. 132 for Tirsdagen den 13 August. Derefter er Historien om Udgravningerne ofte aftrykt paa andre Steder, saasom 1778 i den store Kjöbenhavnske Udgave af Snorro, Fort. p. VI—IX, baade paa Dansk og med latinsk Over-

gjøre Höien og dens Omgivelse til et stort fædrenelandsk Minde, der saa at sige skulde forene Oldtiden med Nutiden. En bred Vei gennem en Linde-Allee blev anlagt fra Slottet til Höien; denne selv blev omgivet af et Stakitværk, og over Indgangen til Gravkamret anbragtes en Marmorsteen med følgende Ord: „Julianehöi. Til den bedste Moders Minde helliges dette ældgamle Mindesmærke, fundet i Aaret MDCCLXXVI, af Arveprinds Frederik.” Jordbeklædningen udenom Gravkammeret blev dannet i to Afsætninger, den ene ovenpaa den anden. En Trappe af Grönsvær førte fra Marken op paa den første i Omkreds videre Afsætning, der endte i en Omgang, hvorpaa syv smaa runde Marmorstötter bleve opreiste til Minde om Oldtidens Konger Skjold, Frode, Dan, Harald Hildetan, Gorm, Harald Haarfager og Wittekind. Den anden og mindre Afsætning, der hvilede paa den første, blev beplantet med Trær og Blomster, og ovenpaa den anbragtes Bord og Bænke, hvorfra man nød den herlige Udsigt over Isefjorden mod Vest, de store Skove og Slottet mod Syd, Roeskildebugten mod Öst og en vid Slette mod Nord¹.

Under Omdannelsen af denne ældgamle Gravhöi og Opreisningen af Mindestenene paa samme, synes den Tanke først at være bleven vakt, at grundlægge paa Jægerspriis et Pantheon, bestaaende af Mindestötter for fortjente Danske, Nordmænd og Holstenere. Planen var

sættelse, 1783 hos Wandall I. S. 27—31, 1806 i Nyerups Middelald. IV. 44—46. Jeg har ikke villet igen afskrive et saa bekjendt Stykke, men jeg har givet dets væsentligste Indhold.

¹ En Afbildning af den saaledes omdannede Julianehöi fik man allerede 1778 paa Titelbladet af Snorro II. Den kielske Professor, Justitsr. Hirschfeld, gav derpaa 1780 i sin Theorie der Gartenkunst III. 199—200 en kortere Beskrivelse af Julianehöi, og endelig fulgte 1783 hos Wandall den udförlige Efterretning med et större Prospect.

vistnok oprindelig Guldbergs; men Arveprindsen greb den med Iver, og Kongen, der i Sommeren 1777 selv var paa Jægerspriis¹, understøttede den ved at skjænke det fornødne Marmor dertil. Billedhuggeren Professor Wiedewelt gjorde Tegningerne og udførte dem. I dette Aar og i det følgende 1778 udleverede Bygnings-Commissær Dajon fra den kongelige civile Materialgaard fir-sindstyve Stykker Agershusisk og sexten Stykker Lillien-skjoldsk Marmor til Wiedewelt², og Arbeidet var i fuld Gang, da Enkedronningens Broder, den berømte Feldt-herre Hertug Ferdinand af Brunsvig, i Sommeren 1778 besøgte det Danske Hof, i hvilken Anledning ogsaa en Mindestøtte blev opreist paa Jægerspriis³. I Aaret 1780 modtog Wiedewelt paany nioghalvfemtsindstyve Stykker Agershusisk Marmor⁴, og saavel Haven som Indheg-

¹ Indenr. Arch. har en Skrivelse af 14 Juni 1777 fra Kongens Staldmester Hans Henrik Bülow (Suhms saml. Skr. XIV. 332) til Rentekammeret: Bülow beder, at der maatte være Hø i Forraad paa Jægerspriis, naar de Kgl. Herskaber „i denne Sommer, som sædvanligt, i nogen Tid vil residere paa Jægerspriis“, og han formoder, at den fornødne Havre „nu som tilforn“ kan leveres af Arveprindsens Beholdning. I Aaret 1778 lod Bülow oplægge 40 Læs Hø af det, som avledes paa Isle Mark (ved Rødovre), paa Jægerspriis. Man regnede 8 Læs Hø paa en Hest.

² Rentekammer-Forestilling af 3 Febr. 1781 indeholder de bedste historiske Oplysninger derom: ved Cabinetsordr. af 14 April 1777 var det tilladt at levere Wiedewelt de Stykker, han udsøgte. I samme Aar leveredes derpaa 40 Stykker Agershusisk og 6 Stykker Lillien-skjoldsk til Værdi 2988 Rd. 17 Sk.; i Aaret 1778 leveredes 40 Stykker Agershusisk og 10 Stykker Lillien-skjoldsk til Værdi 2719 Rd. 47⁵/₈ Sk., altsaa i Alt 5707 Rd. 64⁵/₈ Sk., hvilket ved Cabinetsordr. af 24 Febr. 1778, Kgl. Resol. af 16 Marts 1778 og 15 Febr. 1779, blev Arveprindsen skjænket.

³ Wandall, S. 17. Men i dette Aar (1778) gjorde Hoffet iøvrigt ikke noget Ophold paa Jægerspriis, som man seer af en Skrivelse fra Fleischer til Rentekammeret af 7 Juli 1778, hvorimod det ventedes at ville opholde sig der i næste Aar.

⁴ Nysnævnte Rentek. Forest. af 3 Febr. 1781 lærer os ogsaa

ningen ved Jægerspriis var allerede prydet med mange Mindesmærker, da Baron Wolzogen i samme Efteraar besøgte det og i tyske Vers udtalte sin Henrykkelse ¹.

I dette Foretagende, der nu var nærved at drage Opmærksomheden fra alle de andre, havde Fleischer neppe nogen Deel; men hans økonomiske Foranstaltninger og hans Skrifter over Landbrug og Forstvæsen vedligeholdte hans Anseelse og erhvervede ham fremdeles nye Gunstbeviisninger ². I Begyndelsen af det forrige Aar var han bleven Etatsraad; i dette blev han til stor Misfornoielse for Overhofmester Geheimeraad Reitzenstein tillige Fortsinspectör i Sorøe, og strax efter, den tredie Mai 1780, erholdt han Løfte om Antvorskov Amtmandskab ³. Snart skulde han skilles fra Jægerspriis. Endnu i December var han Forlover ved Præsten Steenbergs andet Ægteskab ⁴; men den femtende Januar 1781 udtraadte han af Arveprindsens Tjeneste som Conferentsraad og

dette, og ansloges denne Marmor-Levering til 2928 Rd. 73 Sk., som ligeledes ved Kgl. Resol. af 12 Febr. 1781 blev givet Arveprindsen. Saaledes udgjorde Værdien af det forærede Marmor nu i Alt 8636 Rd. 41⁵/₆ Skilling.

¹ Wandall S. 88, hvor Verset er aftrykt.

² Fleischers Levnet, S. 55. 57—58. Han udgav 1778 i Anl. af Arveprindsens Fødselsdag et Skrift: om det Lands Lyksalighed, hvori Agerdyrkning blomstrer; blev Etatsraad d. 13 Januar 1779, efterat den famøse Sag imod Baden, der siden bragte ham saamange Ubhageligheder, var paa dømt; skrev i samme Aar to Böger, en Agerdykningscatechismus og sin Underviisning om Skovvæsenet, dediceret til Kronprindsen.

³ Anf. St. S. 75—87. Forstinspectör blev han d. 23 Jan. 1780.

⁴ Kirkeb. 1780, d. 11 Decbr. *Indgik jeg, Schack August Steenberg, i andet Ægteskab med Jonfru Ane Marie Petersen ved Copulation i Huset. Forlovere vare Hr. Etatsraad Fleischer, Kammerraad Eskildsen.* En Søn af dette Ægteskab blev døbt d. 4 Octbr. 1781, men døde i Januar 1782.

Amtmand over Antvorskov¹. Hans Stjerne culminerede og — heldede til Nedgang².

Den locale Bestyrelse paa Jægerspriis blev nu af Arveprindsen lagt i andre Hænder. Kammerraad Eskildsen, hidtil Forvalter, blev tillige Inspectör, og om hans Virksomhed dreier sig nærmest Jægerspriis's Historie i Resten af de Aar, hvori Arveprindsen endnu besad Godset, skjönt dennes Hofchef Kammerherre Adam Gottlob Lowzow, der til samme Tid aflöste Carl Raben, under Navn af Amtmand³ förte et vist Overtilsyn. I denne Eskildsens Periode, der udstrakte sig gjennem sytten Aar, blev i Hovedsagen det samme System fulgt, som i Fleischers Tid; men efterat saamange Forandringer i faa Aar vare indförte, gik Alting en roligere Gang, og Eskildsen var, især i sine yngre Aar, mindre personlig fremtrædende, end hans Forgjænger havde været.

Lunden med Mindesmærkerne var allerede bragt saavidt, at ikke meget stod tilbage. Næsten alle Stötterne vare enten reiste eller i Arbeide, omtrent et halvt Hundrede foruden de smaa paa Julianehöi⁴, og de voxede

¹ Fleischers Levnet S. 92—94. 98.

² Han blev afskediget d. 17 Aug. 1785. Den bekjendte Fleischerske Feide er en heel Samling af Smaaskrifter.

³ Overkammerer-Posten hos Arveprindsen blev efter Grev Scheels Afgang derfra ubesat, indtil Guldberg ikke længe för Begivenhederne 1784 erholdt den, og vedblev at have den, efterat han var gaaet til Aarhuus; derimod var den paa Scheels Tid vacante Marschals-Post bleven besat med Kherre Carl Raben, og da han 1781 aflöste Reitzenstein som Overhofmester ved Soröe Academie, blev den hidtilværende Kammerjunker hos Arveprindsen, Ad. G. Lowzow, udnævnt til Arveprindsens Hofchef og Marschal.

⁴ Jeg kjender ingen Angivelse af, naar de enkelte Stötter ere reiste, men jeg er paa anden Maade kommen til dette Resultat. Foruden Stötterne paa Julianehöi og Indskriften paa Frederik Vs Jættestue vare samtlige Stötter i Alt 54. Men da förste Bind af Wandall udkom 1783 eller blev skrevet (maaskee 1782), vare

aldrig meer end tre eller fire over dette Tal. I Efteraaret 1781 forlangte Wiedewelt derfor kun en ringe Deel Marmor til det jægerspriiske Pantheon¹. Men kort efter modtog Arveprindsen en anden Prydelse for sit Jægerspriis, nemlig en Runesteen, og denne fra Norge. Fogeden Samuel Thornsohn i Bamble og Nedre Thelemarken anmeldte nemlig den toogtyvende October 1781 for Rente-kammeret, at der i en Høi paa Gaarden Steenstads Marker i Holden Præstegjæld var fundet adskillige Oldsager og deriblandt en rundagtig Steen med Runebogstaver, som han nøie aftegnede², og den treogtyvende Februar 1782

efter hans Fortegnelse opsatte 49 Stötter, hvoraf han gav Biographier til 18 og i Fortalens Slutning en Liste over 31. Følgelig manglede der 5. Naar jeg nu sammenholder Wandalls Liste med den paa det her givne Kort over Lunden, maa jeg antage, at de fem sidste Stötter have været: 1. Luther, Ansgar, Bugenhagen (19), 2. Commandör Gerner (25), 3. Lövenhjelm, Meerheim, Schwanwede (40), 4. Arrebo, Bording, Kingo, Tullin, Ewald (41) og 5. Arn. Johnsen, Arne Magnussen (42).

¹ Rentek. Forestill. d. 2 Febr. 1782 om Confirmation paa en Cabinetsordre (der rimeligviis har været givet Aaret fornd), at levere Wiedewelt 22 Stykker Agershusisk Marmor til Værdi 711 Rd. 77²/₃ Skill. Kongl. Resol. d. 11 Febr. s. A.

² Thornsohns Breve ere mig meddeelte af Hr. Kammerraad Herbst, Archivar ved det oldnordiske Museum. I det første af 22 Octbr. 1781 hedder det: *Saa bruger ieg og den underdanigste frihed herved at anmelde det Høye Collegium, at der i en Høi paa Gaarden Steenstads Jorde i Holden Præstegjæld er opgravet og funden denne Sommer følgende: 1) 4re stk glasserede Steenpotter af Forskjællig størrelse, som vare fulde af Aske, Been og Kull. 2) en Støbt Gullering, som skal veie til 7 a 8 rd. 3) Een Rund Bøtte af Træ med Messing hank udi, hvilken har været omsadt nogle Tynde og Smale Messing-giorder, men nu faldet fra hverandre. Bøtten Synes at være Bøye Træ. Der fandtes Tillige 4) Noget gammel Jern af en liden Kaarde samt Messing Tøyl til Kaarde-Balgen, hvorom ieg Sluttes, gehenget har været hæftet. 5) i denne Høi fandtes og 1 alen Dybt liggende en Rundagtig Steen af en Besynderlig*

sendte han efter Kammerets Begjering disse Sager til Kjöbenhavn, hvor Runestenen blev skjænket til Arveprindsen, der lod den opsætte ovenpaa Juliane-höi, fastgjort til en Söile af halvtredie Alens Höide. Runestenen, der paa det Tykkeste holdt

haard Materie, hvorpaa følgende Runne-Bogstaver staaer udgravede: **IXISXTHFY**. Det andet af 23 Februar 1782 lyder saaledes: *I underdanigst følge det Høye Collegii Naadigste Befaling under 10de Novb. a. p. fremkommer herved 1) den Runde Steen, som ieg under 22 Octob. a. p. underdanigst anmeldte, var funden og Opgravet i en Höi paa Gaarden Steenstads Jorde i Holden Præstegield, hvorpaa de Bogstaver findes, som ieg da tillige underdanigst opgav. 2) Een Casse, hvorudi er lagt det videre forefundne sc: a. 1 Stöbt Guldring. b. Mæssinget og Jernet, som synes at have været paa en Kaarde og Dens Balg. c. 4 stk Glasserede Steenpotter af Forskjellig Störrelse og d. den Runde Træ Bötte med Hanken, hvilken ikke uden at Beskadige Bötten kunde aftages og Nedsendes med Posten. De 4re Glasserede Steenpotter, som vare fyldte med Aske, Been og Kull, Bruger ieg den frihed tillige at lade følge. De have givet mig den formeening, at Höjen, hvorudi de fandtes, har været et Begravelses Sted for en Familie. Der findes ikke noget Betydeligt paa Dem, uden det skulle være paa den Mindste, som haver i Bunden et stk Sleben glass, hvilket forandrer Straalerne af et Tendt Lyss, naar mand seer derigjennem, og Giör, at de dreie sig, ligesom Mand dreier Potten omkring öyet. Jeg veed ellers intet videre at melde herom, uden at disse Potter med det mere fandtes en 2 all. Neden under den runde Steen i Höyen imellem 3de Flade Steene, hvoraf 2de stod ved Siderne og den 3die var lagt oven paa. P. S. hermed følger endvidere, som i forbemeldte Höy er funden, 4 stk Smaa Steenperler, og et hængse eller Spende af en Slags Metall.*

omtrent en Alen i alle Dimensioner og hvis Indskrift kun bestaaer i et Par Navne¹, har forresten blot den Mærkværdighed, at den fra det oprindelige Hjem langt oppe i Norge blev ført til Danmark, og at dens Runer nærmest hørte til den gotiske eller angelsachsiske Art, medens alle i det egentlige Danmark fundne Runestene med sammenhængende Indskrift have de saakaldte nordiske Runer². I det samme Efteraar bleve endnu til Stötterne i Lunden otte Stykker Marmor leverede, maa-skee de sidste i Arveprindsens Tid³. Dermed var formentlig Rækken af Mindestötterne sluttet, og Lunden maatte derefter nøies med de Prydelser, som den unge Gartner Frederik Povelsen, til hvem Faderen 1783 afstod sin Tjeneste⁴, var istand til at give den.

Men Arveprindsen havde ogsaa Midler til i en videre Kreds at forherlige det jægerspriisiske Anlæg ved de Videnskabsmænd, der i ham og hans Guldberg søgte og fandt Beskyttelse og Opmuntring. Lunden var endnu ikke færdig, da den Kielske Professor C. C. L. Hirschfeld i sit anseelige Værk om Havekunstens Theori 1780 indrykkede en prægtig Beskrivelse over den og lod flere

¹ Finn Magnusen (Vid. Selsk. Afh. VI. 393. 395) læste enten: Igi Son Halax, eller: Igi soa hölöm, og han giver Tab. XIII fig. 5 en Afbildning af Stenen. Rafn (Ann. f. N. Oldk. 1855 S. 371) læser: Ingi sun Hallar.

² Ovenstaaende er i Hovedsagen Indholdet af et kort Foredrag, som jeg holdt ved det Nord. Oldskrift-Selskabs Aarsmøde paa Christiansborg d. 29 April 1855 og hvoraf et Uddrag er meddeelt i Selskabets Antiqu. Tidsskr. S. 450—52.

³ Rentek. Forest. d. 8 Febr. 1783 om Confirmation paa en Cabinetsordre (formodentlig fra forrige Aar) at udlevere otte Stykker Agershusisk Marmor til en Værdi af 323 Rd. 51 $\frac{2}{3}$ Skill. Confirmeret ved Kgl. Resol. af 24 Febr. s. A.

⁴ Indenr. Arch. Arveprindsens Bestalling for denne Frederik Povelsen af 17 Mai 1783. Faderen, Jörgen Frederik Povelsen, levede endnu sex Aar derefter. See nedenf. S. 189.

af Monumenterne afbilde¹. Kort efter overdrog Arveprindsen selv Bibliothekaren ved det Kongelige Haandbibliothek, Peder Topp Wandall, at forfatte et stort biographisk Værk over alle de paa Jægerspriis hædrede Mænd med Afbildninger af Mindestenene, udførte af Clemens efter Wiedewelts Tegninger. Det skjønne Videnskabernes Selskab udsatte en Belønning for den bedste poetiske Beskrivelse over Lunden ved Jægerspriis, og enkelte Forfattere paatog sig Monographier over en eller anden Deel deraf. Ditlev Ludvig Rogert lod Monumentet for Ferdinand af Brunsvig stikke i Kobber foran Biographien af denne Fyrste 1782²; Wandall udgav 1783 det første Bind af sit store Værk, og idetmindste to Forsøg bleve gjorte paa at besynge Lunden og dens Mindesmærker³. Disse vare dog ikke af megen Betydning, og da Slotsbranden senere ødelagde de allerede stukne Kobberplader til Wandalls Værk⁴ og han selv i

¹ Hirschfeld, Theorie der Gartenkunst, I—V. Leipz. 1779—85. 4to. I 3die Bind (1780) S. 197—209 findes Beskrivelsen over Jægerspriis med Kobbere af Absalons, Tyge Brahes, Colbjørnsens, Ulr. Frdr. Gyldenløves, Frdr. Daneskjolds og Jo. Hartv. E. Bernstorffs Mindesmærker.

² Rogert, Hist. Skilderie af Hert. Ferdinand med Forklaring over Ærestøtten. Kjöbenh. 1782. Paa Tydsk 1784.

³ Frdr. Chr. Hjort (død 1821 som Præst i Jylland), Lunden ved Jægerspriis Færgegaard, et poetisk Forsøg. Kbhvn 1784. Christen Lund (død 1833 som Præst p. Møen), Lunden ved Jægerspriis, et Digt 1783. Trykt i Rahbeks Minerva 1788, I. 189—219.

⁴ Wandalls andet Bind udkom efter Slotsbranden d. 26 Febr. 1794, altsaa i det Hele uden Kobbere. Dog vare nogle faa Prøveaftryk tagne og eksistere endnu, og det er forsaavidt ikke rigtigt, naar Rentekammeret i en Betænkning til K. Frederik VI d. 13 Marts 1832 erklærede, „at der til andet Bind er aldeles ingen Kobbere.” Luxdorph eiede en fuldstændig Samling af alle Kobberne, som nu findes paa det St. Kgl. Bibl., men rigtignok er en stor

samme Aar døde, blev Hensigten dermed kun i ringere Grad opnaaet.

Anlægget af Soldaterhuse og Værnepligtens Overgang til disse var imidlertid saaledes fremmet, at man maatte tage Bestemmelser, der behövede Regjeringens Approbation, og Inspectören Kammerraad Eskildsen ansögte derom i Aaret 1782¹. Rentekammeret havde intet at bemærke ved de paa Soldaterhusene udstedede Fæstebreve, og det overlod til Generalitetet at afgjøre, hvorvidt den Soldaterhusenes Beboere paalagte Værnepligt kunde fritage alle Gaardmandssönnar for Indrulling; men med Hensyn til Forholdet mellem Bönderne og Soldaterne stillede Kammeret den Fordring, at der burde gives nöiagtige Regler for, hvorofte og i hvilken Omgang Bönderne skulde plöie Soldaterhusenes Lodder, og at Tilsigelsen dertil burde skee ikke af Soldaterne, men fra Hovedgaarden. En saadan Bestemmelse ansaae Kammeret for nödvendig, eftersom Bönderne vel vare pligtige til at dyrke Soldaterhusene, da disse udgjorde Dele af Hovedgaardsmarken, men det dog var klart, at de samme mindre Lodder nu vilde fordre mere Dyrkning end hidtil og at Hoveriet saaledes vilde foröges². En Overenskomst blev da vistnok truffen med

Sjeldenhed. See Dansk Minerva 1816. III B. S. 21—24. Jeg tör derfor haabe, at de fölgende Afbildninger af samtlige Monumenter, skjönt efter en meget ringere Maalestok end i hiint store paa Arveprindsens Bekostning begyndte Værk, skulle være et velkomment Tillæg til denne Beskrivelse. — Iövrigt findes enkelte af Mindestenene særlig udgivne f. Ex. Schimmelmanss, Frdr. Danne-skjolds (hos Herm. Treschow) o. fl.

¹ Eskildsen henvendte sig derom til Cancelliet, og Arveprindsen selv tegnede paa Andragendet disse Ord: "*Hvad min Forvalter Kammerraad Eskildsen andrager, ville jeg, snart at blive expederet.*" Cancelliet sendte Sagen til Rentekammerets Erklæring d. 23 Febr. 1782, og af dets medfölgende Skrivelse seer jeg, hvad her er anført; thi Eskildsens egen Skrivelse har jeg ikke truffet.

² Ovenstaaende er Indholdet af Rentekammerets til Cancelliet

Generalitetet om Værnepligten og med Rentekammeret om Hoveriet; men den hele Indretning af Soldaterhuse fik aldrig Tid til at udvikle sig. Kort efter begyndte nemlig over hele Riget et ganske nyt System i Landbovæsenet, der gjorde dem overflødige.

Af varigere Følger bleve de øvrige landøconomiske Foranstaltninger dels paa Hovedgaarden dels paa Godset, saasom Plantagerne, Udskiftningen og deslige. Skovplantningen maatte Skovrider Holst besørge, og i Efteraaret 1783 vilde Lowzow lade sætte femtusinde Birkeplanter paa en Bakke ved Jægerspriis¹; men da Holst ikke længe efter fik Afsked og ingen ny Skovrider kom i hans Sted², maatte vel Gartneren have Tilsyn med Plantningerne, medens Skovpolitiet blev Eskildsens Sag. Udskiftningen, som Lowzow lod udføre ved Landinspectør Trojel, begyndte i Gierlöv med en Forhandling om Præstegaardsmarkernes Udløsning af Fælleddsskabet med Bønderne, hvilket vistnok let bragtes til Ende; thi Steenberg var fuld af den dybeste Ærbødighed for alt, hvad der kom ovenfra, og betragtede et Besøg af Arveprindsen i Præstegaarden den samme Sommer som en Begivenhed, der burde bevares i Kirkebogen selv for den fjerneste Efterslægt³. Ved Regjeringsforandringen i det næste Foraar

afgivne Betænkning efter en udateret Concept i Indenrigsmin. Arch., og den synes saa vel grundet, at Cancelliet vistnok i sit Svar vil have henholdt sig til denne.

¹ Indenr. Arch. Skrivelse fra Overforstmester Dan. Nic. Warnstedt til Rentekammeret den 1 Octbr. 1783, om han fra det første Kronborgske District maatte levere Kherre Lowzow disse Birkeplanter efter Arveprindsens Önske.

² Fleischer skriver i Aaret 1785 (Levnet S. 118), at Holst nu er fra Jægerspriis, da Hs. Kgl. Höihed ingen Skovrider mere vil holde der.

³ Dette Besøg af Arveprindsen og Gemalinde skeete den 26 Juli 1783, og Beskrivelsen deraf m m. læses foran i Gierlöv Kirke-

1784, da Kronprindsen indtraadte i Statsraadet, tabte vel Arveprindsen sin Indflydelse og Adgang til Statens Kasse, men Gierlöv blev dog udskiftet 1784 og Övre-Draaby 1785, ved hvilken Leilighed tre Gaarde i sidstnævnte By bleve nedlagte og deres Jorder fordeelte mellem de övrige udflyttede Gaarde¹, og fra Regjeringens Side nød Arveprindsen endnu oftere Begunstigelser. Saaledes lod Rentekammeret i Sommeren 1786 Færgebroen istandsætte² og forstrakte Lowzow med Rug til Bönderne, der lede af en Misvæxts Følger³, og da Arveprindsen i den næste Sommer 1787 var paa Jægerspriis, tilbragte den svagelige Konge der nogen Tid hos ham⁴.

Men Arveprindsens Foretagender paa Jægerspriis kunde ikke mere tildrage sig nogen særdeles Opmærksomhed; thi han virkede som privat Mand paa en ind-

bog. Steenberg havde dengang 10 Börn levende, alle af første Ægteskab; 6 vare döde, 5 af første og 1 af andet Ægteskab. Hjorts Digt S. 13 har forevigt den selvsamme Dag i Arveprindsens Historie paa Jægerspriis: Prindsen behagede at „lustere“ nogle Timer i en vis Lövhytte!

¹ Indenr. Arch. har en Deel Documenter vedkommende denne ved Trojel foretagne Udskiftning i Gierlöv og Övredraaby, under Lowzows Overtilsyn.

² Admiralitetet forlanger d. 30 Novbr. 1786 af Rentekammeret 659 Rd. 50 Sk. for at have ladet Færgen reparere ved Holmens Folk.

³ Skriv. fra Lowzow til Rentekam. d. 19 Juni 1786 om en Forstrækning med 150 Td. Rug.

⁴ I Aaret 1786 fra 10—18 Juli var Arveprindsen paa Jægerspriis. (To Maaneder efter blev Pr. Christian født paa Christiansborg Slot). Ligeledes 1787 ledsaget af Kongen; thi Staldm. Bülow forlangte, at Rentekammeret skulde sørge for Fourage til Kongens Heste i Beg. af Juli paa Jægerspriis, hvilket ogsaa Lowzow gjerne paatog sig mod Betaling. Ogsaa 1788 var Arveprindsen i Sommeren paa Jægerspriis. — Hvorledes Færgemand Zach. Artman fra Kitnæs eller fra Flaghöien signaliserede ved Prindsens Ankomst, see Hjort S. 13.

skrænket Skueplads med ringere Midler og under Indflydelse af de ældre Anskuelse, medens den unge Kronprinds over hele Riget med kongelig Magtfulde havde givet Lösenet til Reformer efter nye og gennemgribende Ideer. Efter den berömmelige Forordning af tyvende Juni 1788 om Stavnsbaandets Lösning og Godseiernes Fritagelse for at stille Soldater, maatte den hele Indretning af særlige Soldaterhuse paa Jægerspriis tabe sin Betydning. Ogsaa de övrige Foranstaltninger paa Jægerspriis, overflöiede af den nye Tid, fremtraadte nu med et vist forældet Præg, og det syntes næsten, som det samme gjentog sig i Menneskelivet. De Ældre gik nu hurtigt bort og gave Plads for en yngre Slægt. Den gamle Holländeriforpagterske Madam Jensen var död for nogle Aar siden¹; nu afgik 1789 ligeledes i höi Alder den pensionerede Gartner Jörgen Frederik Povelsen og endelig 1793 den gamle Færgeskone Madam Artman². Præsten Steenberg hörte ogsaa til de Gamle: han havde faaet sine Jorder udskiftede, han havde oftere havt Biskop Balle til Visitats hos sig³; men han lod Præstegaarden forfalde, kom derved i Forlegenhed, da Syn skulde optages⁴, og han fik 1794 sin Sön Niels Steenberg ansat

¹ Kirkeb. Begravet den 4 Mai 1785, 82 Aar gammel.

² Povelsen begravet den 7 Januar 1789. — Folk synes der at være blevne gamle. Draaby Kirkebog, som stundom angiver Alderen, viser dette: en Alder af nogle og halvfjerds til fiirsindstyve Aar er hyppig. Den 4 Decbr. 1789 begravedes Folemester Thomas Madsen, vel bekjendt i sin Tid (see ovenf. S. 143 fgg.), 80 Aar gammel; Aar 1790 Dom, septuag. (31 Jan.) begravedes en Bonde Knud Thorsen af Skoven, 89 Aar gammel, og saaledes mange flere. I Aaret 1793 d. 25 Novbr. blev den gl. Mad. Artman, 75 Aar, begravet.

³ Saasom d. 7 Mai 1786, d. 29 April 1792.

⁴ Fogtm. Rescr. VI. 6 B. S. 467 fg. Rescr. af 15 Juni 1792. Fra den Tid af findes i Gierlöf Kirkebog aarlig en Synsforretning over Præstegaarden, underskreven af de udmeldte Mænd og Herredsprovsten. Om Gaardens Forfald — nedenfor.

hos sig som Capellan¹. Endelig synes ogsaa Lowzow, om han end ikke ganske traadte ud af Arveprindsens Tjeneste, dog snart at ville søge et roligere Liv, hvorefter Kammerherre Engelke Henrik Bülow blev dennes Hofchef².

I Eftersommeren 1794 var Arveprindsen med sin Familie paa Jægerspriis og gav ved Höstens Slutning et Gilde for Godsets Bønder. Prindsessen havde klædt sig i Bondedragt, dandsede ikke med andre end Bønder og skjænkede hver, som havde nydt denne Ære, ved Dandsens Slutning en Ducat³. Det var en Forestilling i de følsomme Hyrdedigtes Smag; men ogsaa denne var forældet. Alligevel var det godt meent, blev godt optaget og bevarede Sophie Frederikes Minde i Kjærlighed. Thi det blev hendes sidste Besøg paa Jægerspriis. Hun døde i ung Alder samme Efteraar, den niogtyvende November.

Efter den Tid syntes Arveprindsen mindre at interessere sig for Jægerspriis. Han lod vel de begyndte Arbejder for en Deel fortsætte, saaledes at ogsaa Törslov Bye 1796 blev udskiftet⁴; men den umiddelbare Drift af en saa stor Gaard var ikke alene besværlig, men tillige meget kostbar. Arveprindsen gjorde da det første Skridt til en Forandring, idet han den første Mai 1796 bortforpagtede Hovedgaardens Avling og Meieri paa tohundrede og fyrgetyve Køer for en Tid af fem Aar mod en aarlig

¹ Den 30 Mai 1794.

² Statskal. 1794 opfører Lowzow som Arveprindsens Marschal; men 1795 og følgende findes Lowzow der ikke, hvorefter Bülow indtager hans Plads som Hofchef. Men efterat Kongen d. 1 Jan. 1798 havde overtaget Jægerspriis, var det ikke Bülow men Lowzow, der paa Arveprindsens Vegne sendte Gaardens Papirer til Rentekammeret, som vi nedenfor skulle see.

³ Iversens Avis 1794 No 73 for den 11 September.

⁴ Indenrigsm. Arch. har nogle Efterretninger derom.

Afgift af sextusinde tohundrede og tyve Rigsdaler til Cancellieraad Qvistgaard¹. Skjönt nu dette vistnok sparede mange Udgifter, blev Jægerspriis dog fremdeles et altfor dyrt Sommeropholdsted, da Arveprindsen ikke som tidligere kunde regne paa Tilskud og Eftergivelser fra Kongens Side, og selv de jægerspriiske Embedsmænd eller Betjente synes at have forudseet, at dette første Tilbageskridt vilde lede til det andet endmere afgjørende. De søgte derfor at benytte Öieblikket. Den gamle Præst Steenberg fik Löfte paa Gierlöv Præstekald for sin Søn og Capellan²; Möllerenken Elisabeth Faye, der siden sin Mands Peder Andersens Död i et Par Aar havde drevet Möllen ved den Afdödes Söstersön Jens Wilhelm Meyer, stræbte at sikkre denne Möllen efter sin Död³, og da Færgemanden Zacharias Artman, der havde mistet sin Kone⁴, ikke syntes at ville efterlade sig nogen Arving, som kunde træde i hans Sted, søgte og erholdt Skuespiller Knudsen af Arveprindsen Löfte om at skulle blive hans Eftermand⁵. Ogsaa enkelte mindre Betjente sørgede paa lignende Maade for sig.

¹ Forpagtnings-Contracten selv har jeg ikke seet; men det her anførte fremgaaer af Forhandlingerne i Novbr. 1800 og i Mai 1801 i Anledning af Forpagtningens Udløb og Fornyelse d. 1 Mai 1801, hvorom nærmere i det Følgende.

² Dette siges i den nedenfor anførte Kgl. Resol. af 22 Decbr. 1797. Naar Löftet var givet, har jeg ikke seet.

³ Mölleren Peder Andersen blev begravet d. 19 Januar 1795, 52 Aar gl. En Kgl. Resolution af 1 Mai 1816 i Anledning af Meyers Fratrædelse siger udtrykkelig, at Arveprindsen „efter Peder Andersens Död” havde givet Meyer Löfte paa Möllen, naar Enken døde.

⁴ Kirkeb. Hun blev begravet d. 14 Januar 1794, nogle og fyrgetyve Aar gammel.

⁵ Arveprindsens skriftlige Löfte til Knudsen givet d. 15 August 1795.

Imidlertid modnedes Arveprindsens Beslutning. Den trettende November 1797 indgav han Ansøgning om, at Kongen mod et aarligt Vederlag i rede Penge vilde overtage hans Godser, Jægerspriis i Sjælland og Hanerau i Holsten¹. Kongen sendte Ansøgningen til Finantscollegiet, som den fjortende December erklærede sig derover: det forklærede, at Arveprindsen aarlig maatte udrede omtrent tyvetusinde Rigsdaler i Lønninger og Pensioner, over nitusinde Rigsdaler i Afdrag paa sin Gjæld til Kongen, foruden Afdrag paa anden Gjæld, og at han troede at kunne hjælpes, dersom Kongen som Vederlag for Godserne vilde aarlig tilstaae ham sextusinde Rigsdaler og eftergive hans Restancer². Denne Ansøgning blev bevilget den toogtyvende December næstefter, saaledes at Arveprinds Frederik imod at opgive Godserne skulde nyde ikke alene den af ham nævnte Erstatning i rede Penge, men ogsaa Brugen af Slottet til Sommerbolig og adskillige andre Fordele, ligesom og de af ham givne og ovenfor anførte Expectancebreve bleve confirmerede³.

¹ Indenrigsm. Arch. har dette og de følgende Documenter i Protocollen over Finantscollegiets Forestillinger og derpaa faldne Resolutioner.

² Finantscollegiet (Schimmellmann, Wendt, Ryge, Tetens) havde ved Undersøgelse fundet, at Arveprindsen i Aarene 1794—96 egentlig kun havde haft en reen Indtægt af 4000 Rd. fra Jægerspriis, men at det ved bedre Bestyrelse vel kunde give 6 à 7000 Rd. foruden Skovene. (Hanerau gav aarlig 5527 Rd. 54 Sk. og ansloges til en Værdi af 138,189 Rd. foruden et Tilgodehavende af 3620 Rd.).

³ Den Kongl. Resolution lyder for Jægerspriis's Vedkommende saaledes: Efterat de af Vores Elskelige Kjære Hr. Broder, Hans Kongelige Høihed Prinds Friderich, i Forbindelse med det Arrangement, Høisamme agter at foretage, yttrede Önsker ere blevne Os allerunderdanigst foredragne, have vi allernaadigst besluttet: 1. At overtage det Hans Kongl. Høihed paa Livstid overdragne Gods Jægerspriis imod en aarlig Erstatnings-Summa af 5000 Rd.,

Med Udgangen af Aaret 1797 sluttedes da Arveprinds Frederiks Besiddelse af Jægerspriis.

9. Af alle de Anlæg, som Arveprinds Frederik grundede paa Jægerspriis, blev intet saa varigt som det i Slotshaven og den tilstødende store Indhegning eller Lund skabte Pantheon for Mænd, der havde gjort sig fortjente af Fædrelandet. Var end det afsides liggende Sted noget mindre heldigt, og kunde maaskee Valget af de saaledes hædrede Mænd stundom have været noget skarpere: Tanken selv var dog smuk, dens Udførelse fortjener en nærmere Betragtning, og det er vel Umagen værd at dvæle nogle Öieblikke ved de enkelte Minde-

saalænge Han er i Live, foruden de til dette Gods Underholdning allerede bevilgede 1000 Rd. aarlig, hvilke som en Deel af det for Hs. Kongl. Höihed bestemte Reglement fremdeles af Vores Kasse anvises. Godsets Administration overtages af Vort Rentekammer fra 1 Januar 1798, men den rene Indtægt af samme tilfalder Vores Kasse fra næstkommende 1 Mai, fra hvilken Tid af ogsaa bemeldte 5000 Rd. tage deres Begyndelse. Dog naar Hs. Kgl. Höihed vilde herefter nogen Tid af Aaret opholde Sig paa Jægerspriis, skal det staae Samme frit for at benytte Sig af de Bygninger, Hs. Kgl. Höihed hidtil har brugt for Sig og Hofholdning, ligesom Vi og i saadan Tid ville til Kjøkkenet lade aarlig levere fornödent Brændsel indtil 12 Favne Brænde og 120 Tönder Kul. Træfrugterne i Haven forbeholdes ganske Hans Kongl. Höihed som hidindtil. Til Erstatning for det Vildt, Hs. Kongl. Höihed har havt af dette Gods, ville Vi aarlig fra Vores Vildtbane lade levere 12 Stykker Daadyr. Samtlige ved Jægerspriis værende Betjentes Lönninger, Pensioner, Refusioner m. v. med Indbegreb af de Præsten Steenberg og Skoleholder Schönbach tilstaaede 50 Rd. aarlig overtages, saaledes som de for nærværende Tid ere bestemte, fra næste Aars 1 Mai paa Vores Kasse. De af Vores kjære Broder givne Löfter paa Jægerspriis Kald, Skovfoged-Betjeningen og Möllen skulle ved indtræffende Tilfælde gaae i Opfyldelse, ligesom og det givne Löfte paa Færgemandens Plads ved Jægerspriis Færgested efter Omstændigheder skal komme i Betragtning. (2. Hanerau overtoges af Kongen for en Kjöbesum af 141,700 Rd.)

stötter for at opfriske Erindringer, der strax ved den første Beskuelse knytte sig til dem.

Vi ville da først gennemvandre den egentlige Slots- have, som den var i Arveprindsens Tid¹. Traadte man fra Slottets østlige Fløi ud i denne, befandt man sig lige- for en stor Grønning, til hvis østlige Ende stødte en bred Vei, der deelte Haven i en sydlig og en nordlig Halv- deel. Ved Begyndelsen af denne Vei, paa dens søndre Side, havde man den første Mindestøtte.

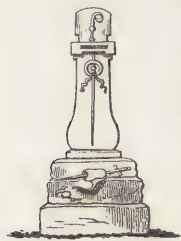
Denne bærer Navnet Peder Tordenskjold (no. 1). Den erindrer os om Peder Jansen Wessel, Søn af en Borger i Throndhjem, født 28 Oct. 1690 (1691). Som Dreng reiste han paa egen Haand til Kjøben- havn, blev 1706 Lærling paa Holmen, 1709 Sökadet og ti Aar efter Vice-Admiral. I den store nordiske Krig under K. Frederik IV fik han nitten Aar gammel et lidet Skib at føre, men blev snart Kongens og Folkets Yndling og Fjendens Skræk. Blandt hans eventyrlige Mods mang- foldige Bedrifter er Ödelæggelsen af en fjendtlig Trans- portflaade i Dynekilen d. 8 Juli 1716 vel den vigtigste; thi derved reddede han Norge fra den meest truende Fare. Den dristige Erobring af Fæstningen Carlst¹ 1719 var hans sidste større Heltegjerning. Efter Freden blev han myrdet i en Duel den 12 Novbr. 1720.

Gaaer man omtrent hundrede Skridt videre frem paa Veien, seer man ligeledes paa dens søndre Side en Støtte, prydet med Absalons Navn, Bispestav og Sværd (no. 2). Asker Rygs Søn, Skjalm Hvides Sønnesøn, født

¹ Det vedføjede Kort over Lunden ved Jægerspriis, som under denne Vandring stadig maa have for Öiet, er stukket af Hr. Kobberstikker E. Chr Möller efter et Hs. Maj. Kongen tilhørende Kort. Afbildningerne af Støtterne ere optagne paa Stedet af Hr. Magnus Petersen og xylographerede af Hr. W. Bigandt.

1128 (1130), blev 1158 Bisp i Roeskilde, 1178 tillige Erkebisp i Lund, en stor Krigsmand, stor Statsmand, Kongens trofaste Ven. Paa Valdemar Is Tid sikkrede han Riget mod de vendiske Sörövere, erobrede og christnede Rygen; under Knud VI forsvarede han Rigets Selvstændighed mod Keiserens Anmasselser og sikkrede dets Erobringer især ved den store Pindsedags-Seir 1184. Han lagde den første Grund til Kjöbenhavn, og han skaffede Danmark dets første store Historieskriver Saxo Grammaticus. Han døde 1201.

Vi böie fra Veien ved dens östlige Ende og vandre mod Syd ad en Gang langs med Havens östre Grændse: ved dens Ende staae vi for Snorre Sturlesens Mindesteen (no. 3). Han var en Sön af Sturle

Thorsden, födt paa Island 1178 og blev der Lagmand 1213; hans Liv foruroligedes, især ved blodige Familiestridigheder, under hvilke han tilsatte Livet d. 22 Septbr. 1241, og hans Character var ikke ophöiet over al Dadel. Men han var Lærd, Lovkyndig, Mathematiker, Digter, Historieskriver, og hans norske Krönike fra de ældste Tider til Magnus Erlingsens Död er et af de herligste Værker, den hele ældre nordiske Literatur har at opvise.

Vender man sig derfra mod Vesten og gaaer omtrent et hundrede Skridt frem, saa möder Öiet snart en Mindestötte for Mogens Göye (no. 4). Han var en Sön af Rigens Raad og Marsk Eskild Göye til Gunderslövholt og havde allerede havt Leilighed til at vise Kongerne Christian II og Frederik I væsentlige Tjenester; men det er især hans Virksomhed for Reformationens Indførelse og K. Christian IIIs Valg, der har bevaret hans Navn: han var tidlig Luth-

ranernes mægtigste Beskytter; han foranledigede det Møde, der 1534 valgte Christian III, og understøttede denne mod udvortes Fjender og indvortes Partier med Klogskab og Kraft; han stod i Spidsen for de Rigsraader, som d. 12 Aug. 1536 besluttede, at den catholske Bispemagt skulde ophøre og den lutherske Lære og Kirkeforfatning indføres. Han døde 1544.

Atter nogle Skridt i den samme Gang mod Nord-vest, — og en ny Støtte frembyder os Navnet Ludvig

Holberg (no. 5). Han var en Søn af Oberstlieut. Christian Holberg, født 1684. Forældreløs fra sit tiende Aar, fuldendte han dog sine Universitets-Studier, gjorde tre Udenlandsreiser, og begyndte derpaa 1711 som Alumnus paa Borchs Collegium den vidtløftige Forfatterbane, paa hvilken han gjorde sig udødelig. I Aaret 1714 blev han Professor ved Universitetet. Han leverede nu sine berømte Vittighedsværker, Peder Paars og Komoedierne. Derpaa fulgte hans historiske Skrifter, Danmarks Beskrivelse og Historie, en Kirkehistorie, Helte- og Heltinde-Historier o. fl., hvis Række kun afbrødes ved hans Niels Klim. Endelig skrev han ogsaa moralske og filosofiske Skrifter, Epistler o. desl. Han anviiste vore Lærde til Brugen af Modersmaalet og indlagde sig derved udødelig Fortjeneste. Hans Stilling og Skrifter erhvervede ham Formue, som han anbragte i Jordegodser, hvilke han atter testamenterede til Sorøe Academie. Han døde ugift d. 28 Jan. 1754.

Endnu lidt længere frem mod Vesten i denne Gang findes den Støtte, som ovenfor er nævnet, for Hertug Ferdinand af Brunsvig, Arveprindsens Morbroder (no. 6). Han udmærkede sig som Feldtherre i den preussiske Syvaarskrig, men hører ellers ikke til det fædrenelandske Pantheon i Jægerspriis's Lund.

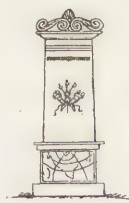
Vi have nu gennemgaaet Monumenterne i Slots-
havens sydlige Deel; vi vende tilbage til Udgangspunctet,
Tvær-Veiens Begyndelse, og vi skulle derefter ligeledes
betragte Havens nordlige Deel. Vi see da först lige-

overfor Tordenskjolds Mindesteen en anden, som værdig
staaer den ved Siden, Niels Juels (no. 7).
Han var en Søn af Rigsraad Erik Juel til
Hundsbek, födt d. 8 Mai 1629, lærte Sø-
væsenet under Martin Tromp og Ruyter og
udmærkede sig allerede saavel ved Kjöben-
havns Beleiring som ved Troppernes Land-
sætning i Fyen för Slaget ved Nyborg. Efter

Freden og Statsforandringen skabte han som Holmens
Chef med ringe Midler den Flaade, hvormed han i den
skaanske Krig udförte sine glimrende Bedrifter: Gullands
Erobring og Seiren ved Öland 1676, Seiren under Lange-
land og den udödelige Heltedaa i Kjögebugt d. 1 Juli
1677, Rygens Erobring 1678. Han hævede det national-
danske Parti i Söetaten, og var höiligen elsket af sine
Undergivne, der kaldte ham „den gode gamle Ridder.”
Han döde den 8 April 1697.

Fra dette Mindesmærke förte en Gang i nordlig Ret-
ning til Henrik Carl Schimmelmanss (no. 8). En

Kjöbmandssön fra Pommern, födt d. 13 Juli
1724, havde han ved Leverancer under den
schlesiske og syvaarige Krig, Acciseforpagtnin-
ger og deslige samlet sig en stor Formue, og
traadte 1761 i Dansk Tjeneste, i hvilken han
som Medlem af Overskattedirectionen snart
blev eneraadig over Finantsvæsenet. Han

solgte for Staten de kongelige Plantager i Vestindien og
kjöbte dem selv for en ringe Sum, han bragte Banken
og Tallotteriet under Regjeringen og sin egen Bestyrelse,
han fremmede Skibsbyggeriet og handlede selv med Skibs-
tömmere, han ordnede Anlægget af den holstenske Kanal
og leverede selv Materialier dertil, han befordrede Op-

rettelsen af det vestindiske Compagnie og var selv Actionær deri. Staten blev ikke rig ved ham; men han samlede for sig selv paa den ottende Million, da han døde d. 23 Januar 1782.

Gik man derfra blot et halvthundrede Skridt mod Sydost, traf man Æresstötten for en Mand, hvis Fortjenester ingen Modsigelse taale, for Johan Rantzau

(no. 9). Søn af Henrik Rantzau, født 1492, dannet i Leiren og paa vidtløftige Reiser, ledsagede han 1521 Prinds Christian (III) til Rigsdagen i Worms og blev indtaget for Reformationen. Efterat Frederik I var valgt til Konge, overvandt Rantzau Christian IIs Tilhængere, og under Grevefeiden befæstede han ligeledes K. Christian IIIs Throne: han seirede først i Jylland, siden ved Öxnebjerg i Fyen d. 11 Juni 1535, bevirkede Sjellands og Skaanes Overgivelse og underhandlede 1544 det Speierske Forlig med Keiseren. Han modsatte sig med Iver, skjönt forgjeves, Delingen af Holsten og Slesvig, men han erobrede 1559 Ditmarsken. Han døde d. 12 Decbr. 1565.

Henimod den östlige Grændse af denne Havens nordlige Deel staaer et Monument for den ældre Grev

Bernstorff, Johan Hartvig Ernst (no. 10). Han var en Søn af Baron Joa. Engelke Bernstorff, født d. 13 Mai 1712, og havde allerede som Dansk Gesandt ved Keiserens Hof bevirket Holstens Optagelse blandt de alternerende gamle Fyrstehuse, da han 1751 blev Udenrigsminister, Oversecretær i det tyske Cancellie og Medlem af Conseilet. Han erhvervede det Plönske for Kronen og Coadjutoratet i Lybek for Arveprinds Frederik 1756; han sluttede den provisoriske Mageskifte-Tractat med Rusland 1767, hvorved Grunden lagdes til hele Holstens Forening; han forberedte ved Tractater Danmarks vigtige Fragtfart paa Middelhavet,

og han befordrede Handel, Industri og Landvæsen. Afskediget 1770 døde han d. 19 Febr. 1772.

Gangen derfra mod Syd førte til den verdensberømte Tyge Brahes Mindesteen (no. 11). Han var en Søn af Rigsraad Otto Brahe til Knudstrup, født d. 14 Decbr. 1546. En ubetvingelig Lyst drog ham tidlig til Astronomien og Chemien, som han studerede ved fremmede Universiteter, og hans Opdagelse af en forhen ubekjendt Stjerne 1572 skabte ham først et anseet Navn. Da derpaa K. Frederik II tillod ham for kongelig Regning at opføre Observatorium og anskaffe sig Instrumenter, lagdes 1576 paa Hveen Grundstenen til hans berømte Uranienborg. Her levede han i ti Aar, udtænkte 1582 sit Verdens-System, dannede mange udmærkede Disciple og modtog Besøg af Konger, Fyrster og Lærde. Men misfornøiet med Regjeringen i Christian IVs Mindreaarighed forlod han Danmark 1597, og drog til Keiser Rudolph II, der gav ham et Observatorium paa Slottet Benach ved Prag, hvor han døde den 24 October 1601.

Vi have nu beskuet alle Mindesmærkerne i Slots-haven. Vi komme derefter til den store Slotshegning, der omgiver Haven mod Nord og Öst, og indtager et betydeligt Areal. Dette gennemskjæres fra Vesten til Östen af „Stjerne-Stien“, en Fortsættelse af Havens Tværvei, og fra Syden til Norden af den paa Stjernestien lodret staaende „Hoved-Vei“, der adskiller det östlige Mosedrag, Langemoserne, Ridebanemose og Bolhuusmose, fra det vestlige Mosedrag, den Lille og Store Høimose. Slotshegningen kan saaledes oversees i trende Partier: det sydlige söndenfor Stjernestien, det östlige östenfor Hovedveien, det vestlige vestenfor samme. Hvert Parti er derhos gennemskaaret af smallere Gange eller mindre Veie, ved hvilke ligeledes Mindesmærker ere anbragte. Vi skulle nu med Kortet i Haanden gennemgaae disse tre Partier.

Det første eller sydlige Parti af Slotshegningen er ved den brede Stjernesti forbundet med Haven, og ved Indtrædelsen i Stjernestien møder Öiet først et Mindesmærke for Hans Schack (no. 12). Han var en Søn af Christoffer Schack til Barsthorst, født d. 28 Octbr. 1609. Indkaldt af K. Frederik III under den farlige svenske Krig 1657, blev han Feldtmarschal og Commandant i Kjöbenhavn, som han med Gyldenlöve og Ahlefeldt kjækt forsvarede under Beleiringen. I Efteraaret 1659 førte han Tropper fra Kiel til Kjerteminde, forenede sig med den fra Middelfart fremrykkende Eberstein og seirede i det afgjørende Slag ved Nyborg d. 14 Novbr. s. A. Ved Statsforandringen i det følgende Aar viiste han ligeledes Kongen vigtige Tjenester. Han døde som Greve og Rigets Feldtherre den 27 Febr. 1676.

En kort Vandring ad Stjernestien mod Östen viser os derefter Mindestenen for Hans Nansen (no. 13), en Søn af Borgeren Evert Nansen i Flensborg, født d. 28 Novbr. 1598. Efter mange Handelsreiser i de nordlige Lande nedsatte han sig som Kjøbmand i Kjöbenhavn og blev 1644 Borgemester. Hans personlige Dygtighed, Mod og Myndighed erhvervede ham den største Indflydelse paa Borgerne og satte ham istand til paa den Kjöbenhavnske Rigsdag i Forbindelse med Biskop Svane og Andre at gennemføre Statsforandringen af 1660. Han døde som Præsident i Kjöbenhavn samt Assessor i Statscollegiet d. 12 Novbr. 1667.

Endnu østligere ved Stjernestien henimod det Sted, hvor den skjæres af Hovedveien, see vi Christoffer Gabels Minde (no. 14). Han var en Søn af Proviantforvalter Waldemar Gabel, født 1617, havde allerede i Bremen tjent K. Frederik III, og blev efter dennes Thronbestigelse hans Secretær

og Fortrolige. Under Kjöbenhavns Beleiring hentede han i det critiske Öieblik den hollandske Flaade, og under den Kjöbenhavnske Rigsdag var han Kongens hemmelige Underhandler med de Indviede i Geistligheden og Borgerstanden. Efter Souverainitetens Indførelse blev han Rentemester og Statholder i Kjöbenhavn. Han døde d. 13 Octbr. 1673.

Paa dette Sted udgaaer fra Stjernestien mod Sydvest en smallere Gang, der ligeledes er prydet med et Par

Monumenter. Det første nævner os Ole Worm (no. 15), Søn af Borgemester Willum Worm i Aarhuus, født den 13 Mai 1588. Efter et mangeaarigt Studium af Medicin og Naturvidenskaber i Italien, Frankrig og England blev han 1613 Professor ved Universitetet. Hans Hovedfag var Lægekunsten; men ved Siden deraf studerede han nordiske Antiquiteter, gammel islandsk og dansk Literatur, og deri brød han en ny Bane. Han var den første og er hidtil den eneste, som samlede og forklarede alle danske Runemonumenter, den første som her i Landet alvorlig vakte Opmærksomhed for Islands og Danmarks gamle Literatur, og hans mange Værker i disse Fag ere endnu ikke uden Betydning. Han døde d. 31 Aug. 1654.

Et Par hundrede Alen endnu længere mod Sydvest ved samme Gang staaer en anden Støtte med Hans

Rostgaards og Hustru Kirsten Pedersdatters Navne (no. 16). Hans Rostgaard, Søn af Gaardeier Ove Rostgaard, født d. 15 April 1625, kom tidlig i en underordnet Stilling i K. Christian IVs Tjeneste og blev 1656 Ridefoged paa Kronborg Amt, hvorefter han ægtede Kirsten Pedersdatter og fik hendes Faders Gaard Kraagerup. Hans Troskab og Tjenester under Kjöbenhavns Beleiring grundede hans Berømmelse: han bragte K. Frederik III Efterretninger fra den hollandske Flaade og om Fjendens Foretagender, og han

deeltog i Planen til Kronborgs Tilbageerobring. Da denne Plan var opdaget og han flygtet, vidste hans Hustru med Snildhed at føre Fjenden bag Lyset. Efter Freden udvidede Kongen hans Gaard og gjorde ham til Amtsforvalter over Kronborg Amt. Han døde d. 31 Decbr. 1684.

Vi vende nu tilbage til Stjernestien, og finde paa denne østenfor Hovedveien endnu tre Mindestötter. Den første eller vestligste er reist til Ære for Hans Svane (no. 17), en Sön af den horsenske Borgemester Hans Riber og Anne Svane, födt d. 27 Marts 1606. Efter en langvarig Udenlandsreise blev han Professor ved Universitetet 1633 og Biskop i Sjælland 1655. I denne Stilling, som Geistlighedens Overhoved paa den Kjöbenhavnske Rigsdag 1660, blev han ved sin Klogskab og Veltalenhed den vigtigste Befordrer af Arve-Enevoldsregjeringens Indførelse. Derfra egentlig hans historiske Betydning. Kongen optog ham i Statscollegiet og gav ham Titel af Erkebiskop. Han døde d. 26 Juli 1668.

Omtrent hundrede Skridt östligere har Stjernestien dernæst et Monument for den yngre Christian Thomsen Sehested (no. 18), en Sönnesön af den ældre og en Sön af Axel Sehested til Stougaard. Han var födt d. 24 Aug. 1664, bestemte sig fra Ungdommen for Söväsenet, besøgte fremmede Lande og vendte tilbage med Kundskaber og Erfaringer. K. Frederik IV stillede ham i Spidsen for det nye Söcadet-Academie, og gav ham under Krigen Commando over en Flaade-Afdeling i Östersöen. Her udmærkede han sig fornemmelig ved sit rolige og besindige Mod. Hans meest glimrende Bedrift er den Seir, som han d. 24 og 25 Septbr. 1715 tilfægtede sig i sin egen og den preussiske Konges Paasyn ved Rygen, hvoraf Öens Erobring blev Fölgen. Sehested blev til Belönning Admiral, siden Over-Landdrost Oldenburg. Han døde d. 13 Septbr. 1736.

Atter et hundrede Alen fremad mod Östen — og vi see midt for Stjernestiens östlige Ende en höi tresidet Stötte, hvis överste Spidse oprindelig var prydet med en sexoddet Stjerne og hvis trende Sider bære Navnene, Ansgarius,

Luther, Bugenhagen (no. 19). Den minder os altsaa om Christendommens første Grundlæggelse i Danmark, om Reformationens Begyndelse i Tydskland og om dens endelige Gjennemførelse i Danmark. Ansgarius, födt 801, blev 826 som Munk i Ny-Corbei af Keiser Ludvig den Fromme sendt til Danmark med en Dansk Kongesön, der i Tydskland havde antaget Christendommen; han anlagde i Byen Slesvig eller Hedeby den første christelige Skole i Danmark og döbte de første danske Christne i Helligbæk; siden gik han ogsaa til Sverrig, og blev de nordiske Landes fælleds Apostel. Han döde som Erkebisp i Bremen 865. Men Christendommen var allerede meget afveget fra Christi egen ophöiede Lære, da den kom til Danmark, og en Reformation blev i Tiden nödvendig. Morten Luther, födt 1483, fremstod som Reformator i Tydskland 1517; indfödde Danske, der havde hört ham, forplantede Reformationen til Danmark, og da den her ganske havde seiret 1536, indviede Luthers Discipel Johannes Bugenhagen (födt 1485) de første lutherske Bisper, kronede den første lutherske Konge og havde i de fölgende sex Aar megen Indflydelse paa de Foranstaltninger, som Reformationen medförte ved Kirkeforfatningen, Universitetet og Skolerne. Luther döde 1546, Bugenhagen 1558, begge i Tydskland.

Det andet eller östlige Parti af Slotshegningen ligger mellem Slotshegningens östlige Grændse eller Gjerde og Hovedveien; det gennemskjæres af tvende smalle Gange fra Syd til Nord, Gjerde-Veien og Skovrider-Stien, og af den bredere Fasan-Allee fra Sydvest til Nordost. Gaae vi tilbage til Sehesteds nylig forladte Mindesmærke, og

böie fra dette mod Nordvest ind i den Lille Tværsti, saa befinde vi os paa Gjerdeveien.

Og i samme Öieblik staae vi ved Mindestötten for den egentlige og rette indfödde danske Kirke-Reformator Hans Tausen (no. 20). Han var en fyensk Bondesön, födt i Aaret 1494 i Landsbyen Birkende mellem Odense og Kierteminde, gik i Odense og siden i Aarhus Skole, blev derpaa optaget i Antvorskov Johanniterkloster, hvorfra han 1521 gik til Kjöbenhavns Universitet. Næste Aar reiste han udenlands, studerede i Löwen og Cöln og endelig paa andet Aar 1523—24 hos Luther i Wittenberg. Mistænkt derfor blev han uventet hjemkaldt, tog paa Veien Magistergraden i Rostok, og kom i Slutningen af Aaret 1524 til Antvorskov, hvor han strax blev sat i Fængsel. Derfra sendtes han i Begyndelsen af 1525 til Johanniterklosteret i Viborg. Men her prædikede han i selve Fængselet förste Gang aabenbart den lutherske Lære i Foraaret 1525. Prioren, som vilde forsöge mildere Midler, tillod ham ved Midten af Aaret at prædike i Klosterkirken; men derved vandt Tausen et stort Parti blandt Viborgs Borgere, hvorpaa han i Efteraaret 1526 aflagde sin Ordenskappe, udtraadte af Klosteret og den catholske Kirke, begav sig i en anseet Borgers Huus og blev d. 23 Octbr. 1526 udnævnt til Kong Frederik Is Capellan, med Tilladelse at forblive nogen Tid som Prædikant i Viborg. Her prædikede han nu först i St. Hans Sognekirke og fra sammes Taarntrappe for Tilhørere under aaben Himmel, siden 1527 fra Beenhuset ved Graabrödre Kirke og i denne Kirke selv, en enkelt Gang vel endog i Domkirken, indtil Reformationen i Febr. 1529 kunde antages at have seiret i Viborg, da Tausen blev Præst ved Graabrödre Kirke. Samme Aar kaldte K. Frederik I Tausen til Præst ved Nicolai Kirke i Kjöbenhavn, hvor han forfattede de 42 Artikler, der bleve det samme for Danmark, som den

Augsborgske Confession for Tydskland. Efter Kongens Død blev han forsvaret af Kjöbenhavns Borgere, og da K. Christian III var befæstet paa Thronen 1536, havde Reformationen allerede ved egen Kraft seiret. Hans Tausen blev den anden lutherske Bisp i Ribe 1542, og døde der d. 11 Novbr. 1561.

Et Par hundrede Skridt mod Nord opad Gjerdeveien finde vi en Støtte for Grönlands Apostel Hans Egede (no. 21), en Sön af Sorenskriver Poul Egede, födt d. 31 Januar 1686. Som Præst i Vaagen opgav han sit Kald, og seilede med sin Hustru Giertrud Rasch og sine Börn til Grönland, hvor han steg i Land ved Baals Revier d. 3 Juni 1721.

Han havde utrolige Vanskeligheder at overvinde; men hans egen christelige Iver, hans heltemodige Kone, hans kløgtige Sön Poul Egede og nogen Understøttelse fra Kongen og Medvirkning af Herrnhuterne overvandt dem, og efter femten Aars Arbeide var Christendommen virkelig grundlagt blandt Grönlænderne. Giertrud Rasch døde 1735, og Aaret efter forlod Egede Grönland, hvor Sönnen Poul fortsatte Værket, medens han selv i Kjöbenhavn oprettede en grönlandsk Missions-Skole. Han døde d. 5 Nov. 1758.

Vi følge Gjerdeveien videre mod Nord, og snart see vi ligeledes paa höire Haand Mindesmærket for Petrus Palladius (no. 22). Han var en Sön af Esbern Jensen, Borger i Ribe, födt 1503, blev siden Rector ved Odense Skole, hvorfra han drog til Wittenberg og sluttede sig til Luther. Som Doctor Theologiæ vendte han hjem 1537 og blev Professor ved Universitetet samt første lutherske Biskop i Sjælland. Hans

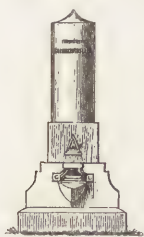
Hovedfortjeneste er den fuldstændige Gjennemførelse af Reformations-Værket i Sjællands Stift: ved Prædikener, Skrifter og Colloquiet i Kjöbenhavn 1543 vandt han her

de sidste Catholiker. Han var Medarbejder i Bibel-Over-sættelsen af 1550 og en heldig Forsvarer af det lutherske Lærebegreb under lærde Stridigheder. Han døde d. 3 Jan. 1560.

Under fortsat Vandring i samme Retning træffe vi paa det Sted, hvor Jættestue-Stien udgaaer fra Gjerde-veien, Mindesmærket for Frederik Danne-skjold (no. 23), Grev Christian Gylden-löves yngre Søn, født d. 1 Novbr. 1703. Efter alvorlige Studier især af Søvæsen og Skibsbygningskunst i England, Holland og Frankrig, blev han 1735 Præses i Sö-Com-missariatet. I denne Stilling skabte han uagtet megen Modstand ved sin Orden, Ar-beidsomhed og Sparsomhed i Löbet af tolv Aar den største og skønneste Flaade, Danmark nogensinde har eiet, og dertil Dokke, Arsenaler, Magaziner, Söbatterier o. s. v. Dette er hans største Fortjeneste, ved Siden af mange andre. K. Frederik V afskedigede ham og gjorde ham siden til Overhofmester i Soröe. Han var en streng Mand mod Andre og mod sig selv, en dansk Patriot blandt de bedste. Han døde d. 18 Juli 1770.

Videre nordpaa ad Gjerdeveien see vi en Mindestötte i Form af en nedskudt Fæstningsmuur, og læse derpaa Navnene: Hans, Peder og Anne Colbjörnsen (no. 24). De vare Söskende, Börn af Præsten Colbjörn Thorstensen i Agershuus Stift. Brö-drene, Kjöbmænd i Frederikshald, Sösteren gift med Præsten Jonas Ramus i Nordrehoug, ud-mærkede sig under Carl XII's Indfald i Norge. Ved det første i Foraaret 1716 bidrog Anne Colbjörnsdatter ved Snildhed og Mod væsentlig til, at et svensk Corps paa Marschen mod Kongsberg i Marts blev adspredt og Sölvværket reddet; hendes Brödre bekjæmpede i Frederikshald med ringe Midler men höit Mod Kong Carl selv, nödte ham til at trække sig tilbage, og efter

Slaget i Dynekilen at forlade Norge. Ved det andet Indfald 1718 og Frederikshalds fornyede Beleiring forsvarede Brødrene Colbjørnsen atter deres By, indtil K. Carl var falden i sine Löbegrave.

Omtrent hundrede Alen nordligere viser sig for os Mindestenen for den yngre Henrik Gerner (no. 25), en Søn af Commandörcapt. Andreas Gerner og Sønnesöns Søn af den berömmelige Præst i Birkeröd, som vi siden skulle omtale. Han er födt d. 5 Juli 1742, studerede som ung Officer Mathematik og Skibsbygningskunst i England og Frankrig, og blev 1772 Fabrikmester ved Holmen. I Löbet af de følgende femten Aar byggede han 25 fortræffelige Orlogsskibe og Fregatter, forsynede Dokken med et kunstigt Pompeværk, anskaffede udmærkede Söbagger og udförte mange andre Værker, medens han til samme Tid virkede for det private Skibsbyggeri, Landhuusholdnings-Selskabet, Kanal-Commissionen og overhovedet ved alle større mechaniske Foretagender. Han döde d. 27 Debr. 1787. Söcadet-Academiet erindrer endnu aarlig ved en Fest hans store Fortjenester.

Vi gaæe fremdeles videre paa Gjerdeveien, og vi finde atter en Stötte, der bærer et udödeligt Navn: Saxo Grammaticus (no. 26). Han nedstammer fra en hæderlig dansk Familie og er födt i Sjælland i den første Halvdeel af det tolvte Aarhundrede. Dannet ved lærde Studier, formodentlig i Udlandet, blev han Erkebiskop Absalons Haandskriver, og paatog sig efter dennes Önske at skrive Fædrenelandets Historie. Saxo gik tilbage til den fjerneste Oldtid, benyttede de gamle Fabler og Sagn, og gav sit Værk al den Troværdighed, som disse have; men den anden Halvdeel af Værket er virkelig Historie, og bliver tilsidst en mesterlig Skildring af den store Tidsalder,

hvori han levede, udført paa en for den Tid ualmindelig god Latin. Han er den danske Histories Fader. Han døde 1204, og firehundrede Aar forløb, før han fandt en Efterfølger.

Efterfølgerens Mindesteen staaer omtrent hundrede Skridt nordligere paa den samme Vei ved Indgangen til Fasanhaven. Det var Arild Hvitfeld (no. 27), en Søn af Rigsraad Christoffer Hvitfeld til Berritsgaard, født d. 11 Sept. 1546. Han fik efter Datidens Skik en lærd Opdragelse hjemme og i Udlandet, blev K. Frederik II's Secretær, siden Rigsraad og Rigscantsler 1586 og Medlem af Regjeringsraadet 1596; han deeltog ofte og hæderlig i Forhandlinger udenlands. Men meget mere end disse høie Embeder har hans Danske Krønike gjort ham berømt; thi han fortsatte Saxo næsten lige til sin egen Levetid, et stort og kosteligt Værk, oplyst heelt igjennem ved Archiv-Dokumenter. I Foraaret 1609 nedlagde han Rigscantsler-Embedet og døde den 16 Decbr. s. A.

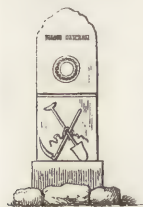

Vi have nu gennemvandret hele Gjerdeveien indtil dens nordligste Ende ved Fasaneriet; vi böie om mod Vesten, og træde ind i den bredere Vei, der deler Fasaneriet i en nordlig og sydlig Halvdeel og streifer ind paa Nedre-Draaby Mark. I den yderste vestlige Ende af

denne Vei see vi et mere fremragende Mindesmærke for Benedikt (no. 28), K. Svend Estridsens Søn, det ædle Exempel paa broderlig Kjærlighed. Da hans Broder K. Knud den Hellige, forfulgt af oprørske Undersaatte, havde søgt Frelse i St. Albani Kirke i Odense og selv der blev overfalden af dem, stillede hans Brødre Erik (siden K. Erik Eiegod) og denne Benedikt sig til hans Forsvar mod den overvældende Mængde, og Benedikt offrede Livet i denne blodige Kamp 1086.

Vende vi tilbage fra Fasaneri-Veiens østlige Ende og gaae mod Vesten igjen forbi Hvitfelds Mindestøtte og omtrent hundrede Alen videre frem, da befinde vi os ved et Monument, der er prydet med simple Landbrugs-Red-

skaber og Navnet Niels Lembak (no. 29).

Denne Mand, Sorenskriver i Nedre-Romerige, indlagde sig store Fortjenester af Agerbruget og Huusfliden i sin Egn. Hans største Lyst var at bringe udyrkede Jorder under Ploven og opmuntre Bøndernes Flid i alle Retninger. Han blev selv en formuende Mand, kjøbte sig tre Gaarde i Feedt og to i Hölands Præstegjæld, og satte dem alle i god Stand; han digtede Viser til Bondestandens Roes, han uddeelte Ærestegn af Sölv til flittige Bønder, udsatte Præmier for skadelige Dyrs Udryddelse, afkjøbte fattige Landboere Producterne af deres Huusflid, udlaaante Korn under en Misvæxt, og bortskjænkede endelig alle de fem indkjøbte Gaarde til fattige men flittige Bønderkarle. Frugterne af hans Bestræbelser sporedes i denne Egn længe efter hans Død i Aaret 1750.

Fra denne Støtte fører en kort Gang lige mod Nord til en anden for Jesper Rasmussen Brochmand (no. 30). Han var en Søn af Borgemester

Rasmus Sørensen Brochmand i Kjøge, født d. 5 August 1585, studerede Philologie og Theologie, blev Professor ved Universitetet, Lærer hos den udvalgte Konge Prinds Christian og endelig ved Provsternes eenstemmige Valg 1639 Biskop i Sjælland. Berømt som Skribent, som Biskop og som Opdrager for mange udmærkede Mænd. Hans theologiske System og hans Postil brugtes over hundrede Aar af de Lærde og af Menigmand. Han udryddede de sidste Levninger af Catholicismen og indførte Orden i Præste-Embederne i sit Stift. Han dannede i sit Huus Lærde og Statsmænd som Hans

Svane, Griffenfeld, Hans Friis, Niels Trolle o. m. fl. Han døde d. 19 April 1652.

Forlade vi dette Sted, gjøre nogle Skridt mod Vesten og böie derpaa ind i den tilstødende Vei mod Sydvest, saa træde vi ind i den omtrent syvhundrede Alen lange Fasan-Allee, der forbinder Fasaneriet med Slotshegningens Hovedvei. Efter en kort Vandring ned ad denne Allee finde vi lidt inde i Skoven paa venstre Haand eller mod Østen Mindesmærket for Helten Daniel Rantzau (no.

31). Han var en Søn af Godske Rantzau, født 1529, studerede ved flere Universiteter, og deeltog derefter i Ditmarskerkrigen under Jo. Rantzau, i Syvaarskrigen under Otto Krumphen og Grev Gynther, indtil han 1565 selv fik Overcommandoen over den Danske Hær. I det samme Efteraar, d. 20 October, vandt han med 4000 Mand den berømte Seier ved Svarteraa over 24000 Fjender. I det næste Aar trængte han fra Jönköping gennem den vestlige Huulvei langt ind i Östergothland, og gjorde derfra i Vinteren 1567—68 det mærkværdige Tilbagetog gennem den østlige Huulvei til den Danske Grændse. Han faldt d. 11 Novbr. 1569.

En halvandethundrede Alen videre frem mod Sydvest i Fasan-Alleen, hvor Store Korsvei og Ridebanestien skjære denne, see vi en Mindesteen for Ove Giedde

(no. 32), en Søn af Brostrup Giedde til Tommerup, født d. 17 Decbr. 1594. Efter videnskabelige Studier i Sorøe og udenlands, tjente han i Cancelliet, da K. Christian IV i Novbr. 1618 sendte ham med nogle Skibe til Indien, hvor han d. 25 Octbr. 1620 landede ved Tranquebar og d. 18 Novbr. s. A. sluttede en Tractat med Naiken af Tanschaur, der mod en aarlig Afgift overlod Kongen af Danmark Landsbyen Tranquebar med Omegn. Han anlagde nu Castellet Dansborg, og kom d. 4 Marts 1622 tilbage til Kjöbenhavn. Han blev

belønnet med Forlehnninger, blev siden Rigsraad og Admiral, og døde d. 19 December 1660.

Træde vi blot fiirsindstyve Skridt videre i Alleen, see vi et Mindesmærke i Form af en Stump Skibsvrag, en Levning af Iver Hvitfelds Danebrog (no. 33). Han var en Søn af Tønne Hvitfeld, født d. 5 Debr. 1665, lærte Søvæsenet i hollandsk Tjeneste, og steg til Commandör i Fædrenelandets. Slaget i Kjögebugt d. 4 October 1710 har forevigeet hans Navn: den Danske Flaade under U. C. Gyldenlöve, der laa i Bugten, lettete Anker for at gaae den Svenske imøde, og Hvitfeld paa Danebrog hørte til dens Avantgarde. Under denne Opkrydsning blev han angreben med Overmagt og saae Ild udbryde paa sit eget Skib. Han kunde maaskee have reddet sig og Besætningen ved at lægge Roret op og holde ind paa grundt Vand; men han maatte da have passeret den Danske Flaade og kunde have udbredt Ilden til denne. Saaledes vilde han ikke kjøbe Livet. Han vedblev rolig at kjæmpe, og da Ilden naaede Krudtkammeret, gik han og hele Besætningen rolig i Döden.

Omtrent et halvthundrede Skridt derfra stöde flere mindre Sidegange til Fasan-Alleen, nemlig Skovriderstien forenet med den Lille Korsvei imod Nordvest og Skovriderstien forenet med Jettestuestien mod Sydost. Midt paa denne Jettestuesti, der forbunden med Ridebanestien udmunder i Gjerdeveien ved Danneskjolds Mindesmærke, staaer et Monument for Peder Skram (no. 34). Han var en Søn af Christen Skram til Urupgaard, tjente med Berømmelse K. Christian II paa Togene i Sverrig 1518 og 1520, siden K. Frederik I under Kjöbenhavns Beleiring og i Norge. Men hans meest glimrende Bedrifter tilhøre Grevefeidens Tid, da han med den forenede Danske og Svenske Flaade

efter Slaget ved Öxnebjerg dækkede K. Christian IIIs Overgang til Fyen og Sjælland og derpaa fra Søsiden indsluttede 1535 det beleirede Kjöbenhavn, som næste Aar maatte overgive sig. Han boede i en fremrykket Alder paa sin Gaard; men ved Syvaarskrigens Udbrud kaldte K. Frederik II ham atter til Flaaden, hvormed han leverede et blodigt Slag under Öland, ligesom han og siden forsvarede Laholm Slot. Han døde d. 11 Juli 1581.

Vi vende tilbage til Fasan-Alleen og følge denne til det Sted, hvor den træffes af en Sidevei fra Vesten. Der staaer et Mindesmærke for Ulrik Frederik Gyldenløve (no. 35), en uægte Søn af K. Frederik III med Margrete Pape, født d. 20 Juli 1638. Han tjente allerede 21 Aar gammel under Kjöbenhavns Beleiring, gik derpaa i spansk Tjeneste og kom hjem 1663. Under K. Christian V fik han Laurvig, byggede Charlottenborg og tog det Mothske og tyske Parti mod Griffenfeld; men som Statholder i Norge udmærkede han sig under den skaanske Krig ved overordentlig Tapperhed. Han indtog 1676 Venersborg og Strömstad, seirede ved Uddevalle, og belagde Gothenborg; han erobrede 1677 Marstrand med Carlsteen og faldt ind i Jämteland. Han døde d. 17 April 1704.

Omtrent hundrede Skridt derfra forener Fasan-Alleen sig med Hovedveien, og gaar vi nu mod Syd paa denne ligesaa langt, finde vi paa Hovedveiens vestlige Side, hvor Höimosestien støder til, Monumentet for Herluf Trolle og Birgitte Göye (no. 36). Herluf Trolle, en Søn af Jacob Trolle, født d. 14 Januar 1516, kom tidlig i Hoftjeneste hos K. Christian III og ægtede Birgitte Göye, den berømte Mogens Göyes Datter, der bragte ham Hillerödsholm, hvilket han 1560 afstod til K. Frederik II imod Skovkloster, som nu fik Navnet Herlufsholm. I Syvaarskrigen af-

løste han Peder Skram, leverede 1564 d. 30 og 31 Mai de Svenske det store Söslag ved Öland, hvori han erobrede Admiralskibet Magelös, og i Eftersommeren et andet Söslag paa samme Sted; næste Aar, 1565 d. 4 Juni, blev han saaret i et Slag under Pommern og døde d. 25 Juni s. A. Han elskede Videnskaberne og stiftede i Forbindelse med sin Hustru Herlufsholm Skole under deres egen Bestyrelse. Efter hans Död opgav Fru Birgitte Godset, satte Skolen i fuldkommen Stand, bestyrede den selv i to Aar og overgav den derpaa til Rigsraadet. Hun døde d. 25 Juli 1574.

Endnu et Par hundrede Alen sydligere ved Hovedveien staaer en Mindesteen for Ulrik Christian Gyl-
denlöve (no. 37), en uægte Søn af K. Christian IV med Vibeke Kruse, født d. 7 April 1630. Efter lærde Ungdomsstudier tjente han med Udmærkelse i den spanske Hær under Condé og Turenne, og siden 1657 med lige-
saamegen Udmærkelse under Axel Urup i Skaane, hvorfra han efter flere Seire netop skulde forene sig med den norske Hær under Iver Krabbe, da Uheldene i Jylland kaldte ham til Fyen. Han laa syg i Odense, da Carl Gustav kom dertil. Efter Krigens Fornylse var han det beleirede Kjöbenhavns kjækkeste Forsvarer: han førte det store Udfald d. 23 August 1658 og de to Udfald paa Amager, og han var ved sit Mod og sin Munterhed i Farens Dage bleven Kongens og Folkets Yndling, da han 29 Aar gammel bukkede under for de ustandne Anstrengelser d. 11 December 1658.

Gaaer man derfra omtrent hundrede Skridt fremad paa Hovedveien og böier derefter om til Venstre i den tilstødende Skovridersti, saa finder man strax ved denne en Mindestøtte for Thormod Torfæus (no. 38), en Søn af Sysselmand Torfe Erlandsen, født paa Island d. 27 Mai 1636. Som Student blev han 1660

antaget af K. Frederik III til at oversætte gamle islandske Skrifter, siden til at hente saadanne fra Island, og endelig til at skrive den ældre Danske Historie efter disse Kilder, hvorpaa han udarbejdede Skriftet, den Danske Konge-Række, som var en heel ny Lærebygning. Under en Embeds-Ansættelse i Norge blev han en kort Tid Kongelig Antiquarius. Men K. Christian V udnævnte ham 1682 til Kongelig Historiograph for Norge, og han udarbejdede nu i sytten Aar dette Riges Historie indtil Dronning Margrethe, som er hans Hovedværk. Han døde d. 31 Januar 1719.

Vi følge nu videre Skovriderstien mod Nord og træffe da efter en Vandring af henved et Par hundrede Alen en Mindestøtte, der bærer trende berømte Navne: Holk,

Adeler og Lövenörn (no. 39). Alle tre have fornemmelig i fremmede Lande grundlagt deres Berømmelse. Henrik Holk til Ravnholt, en Søn af Ditlev Holk, født 1599, tjente først i den Nederlandske Frihedskrig under Morits og Frederik Henrik, men vendte under Trediveaarskrigen hjem og blev 1628 af K. Christian IV sendt med Undsætningen til det af Wallenstein beleirede Stralsund. Hans modige Forsvar af denne Stad er Glandspunctet i hans Bedrifter i Fædrelandets Tjeneste. Efter Freden i Lybek gik han i keiserlig Tjeneste og blev efter Leipzigs Erobring ophöiet i Grevestanden 1633. Han døde d. 30 Aug. s. A. Cort Adeler, en Søn af den norske Saltværks-Forvalter Sivert Jensen, født d. 16 Decbr. 1622, lærte Søvæsenet under Martin Tromp og gik derpaa i Venetiansk Tjeneste, hvori han under Krigen med Tyrkerne indlagde sig de største Fortjenester og steg til de høieste Værdigheder. Hjemkaldt af K. Frederik III og udnævnt til General-Admiral satte han Flaaden i god Stand efter hollandsk Mønster og førte den i Begyndelsen af den skaanske Krig; men han døde allerede d. 5 Novbr. 1675.

Poul Lövenörn, en Søn af Bedemand Vendelbo i Horsens, født d. 5 April 1686, drog efter fuldendte Universitets-Studier til Rusland, indtraadte i Hæren og udmærkede sig saaledes i Peter den Stores Krig med Carl XII, navnlig i Slaget ved Pultava, at han blev Generaladjutant. Ikke længe efter sendtes han i et Erinde hjem til Danmark, hvor K. Frederik IV gav ham Navnet Lövenörn og snart tog ham i sin Tjeneste 1712. Han blev nu brugt i vigtige Forretninger baade som Kriger og Underhandler og steg under K. Christian VI til General. Han døde d. 27 Februar 1740.

Træder man igjen en firsindstyve Skridt videre frem mod Nord paa Skovriderstien, seer man atter en Støtte med tre Navne paa: Lövenhjelm, Meerheims og

Schwanweddes (no. 40), alle berømte fra den skaanske Krig. Hans Lövenhjelm, en Søn af Herredsfoged Schröder i Angel, født paa Løitgaard d. 28 Januar 1627, dannede sig i fremmed Tjeneste i Slutningen af Trediveaarskrigen, og fægtede derpaa med Ære under Kjöbenhavns Beleiring og i den følgende Krig, saa at K. Frederik tillagde ham Navnet Löven-

hjelm. Sendt af K. Christian V som Generalmajor til den norske Hær under Statholder Gyldenløve udmærkede han sig i den skaanske Krig ved Bahuus's Erobring, Marstrands Beleiring og fornemmelig i Slaget ved Uddevälle; senere ved Rygens Erobring 1678 og ved mange andre Leiligheder. Han døde som Generallieutenant paa sin Gaard Veirup i Fyen d. 2 Marts 1699. — Hans Wilhelm Meerheim, Søn af en Saltværks-Embedsmand Henrik Meerheim i Halle, er født d. 3 Decbr. 1620. Efter Trediveaarskrigen, hvori han havde deeltaget, boede han paa sin Gaard Gnemer i Meklenborg, da K. Christian V ved Udbrudet af den skaanske Krig udnævnte ham til Generalmajor. Han udmærkede sig først i Tydskland ved Wismars Beleiring og som Anfører for Danske Re-

gimenter i den brandenborgske Hær, siden i Skaane, hvor han i to Slag førte den höire Flöi og tappert forsvarede Christiansstad. Efter Freden vendte han snart tilbage til sin Gaard, hvor han döde d. 25 Debr. 1688. — Herman Frants Schwanwede, af en gammel bremisk Slægt, der tidligere havde været i Danmark, födt i Marts 1637, traadte ligeledes under den skaanske Krig i K. Christian Vs Tjeneste, og tildrog sig almindelig Opmærksomhed som den dristigste Partigjænger. Efter Slaget ved Lund 1676 blev især Omegnen af Landskrone Skueplads for hans eventyrlige Foretagender, der ofte voldte Fjenden fölelige Tab. Som Generalmajor fægtede han i Slaget ved Landskrone 1677 paa den höire Flöi under Kongen selv, og han deeltog ligeledes i andre store Begivenheder; men mindre Angreb, forvovne Eventyr vare dog egentlig hans Element, og Sagnet fortæller, at han kunde pludselig forvandle sine Soldater til Siv og Sivet igjen til Soldater. Sine sidste Aar tilbragte han i Nörrejylland, hvor han eiede Nörre- og Sönder-Vosborg, og döde den 26 Januar 1697.

Hundrede Skridt nordligere bringe os til et Monument, der bærer fem Digteres Navne (no. 41). Den ældste er Anders Arrebo, en Sön af Præsten Christen Andersen i Ærröeskjöbing, födt d. 2 Jan. 1587. Han blev först Præst paa Frederiksborg, siden ved Nicolai Kirke i Kjöbenhavn og endelig 1618 Biskop i Throndhjem, fra hvilket Embede han fire Aar efter blev afsat, men atter 1626 Præst i Vordingborg, hvor han döde d. 12 Marts 1637. Hans Digte om K. Christian IV i Calmarkrigen, ved Dr. Anne Cathrines Död, om Pesten, Davids Psalmer og det store Værk om Verdens förste Uges sex Dages Gjerning indeholde virkelig Poesi og hævede den nyere Danske Digtekunst til en ædlere og höiere Form, saa at han med Grund er kaldet den nyere Danske Digtekunst's Fader. — Derefter følger Anders Bording, en Sön

af Lægen Christen Bording i Ribe, födt d. 21 Januar 1619. Han var först Lector Theologiæ i Ribe og Præst i Vester-Vedsted, men overtog siden i Kjöbenhavn Udgivelsen af en politisk Tidende paa Vers, den Danske Mercurius, der sysselsatte ham indtil hans Död, Christi Himmelfarts-Dag 1677. I digterisk Begavelse stod han maaskee under Arrebo, men hvad denne havde begyndt med Hensyn til Sprogets Uddannelse for ædlere digteriske Frembringelser, det bragte han videre og erhvervede sig derved afgjorte Fortjenester. — Den tredie er Thomas Kingo, en Sön af Væver Hans Kingo i Slingerup, födt d. 15 Debr. 1634, siden Præst i sin Födeby og derpaa Biskop i Odense, hvor han döde d. 14 Octbr. 1703. Besjelet af en for den Tid mærkelig Kjærlighed til Modersmaalet, var han ikke bange for at tale dets Sag mod den tydske Hoftone, og som dansk Digter overgik han langt alle sine Forgjængere. Det er især hans Psalmer, der have gjort ham udödelig: Psalmebogen, der udkom i Odense 1689, brugtes over hundrede Aar efter hans Död, bruges tildeels endnu og er i Kraft og Höihed neppe overtruffen af Nogen. — De to sidste Navne tilhøre det attende Aarhundrede. Christen Brauman Tullin, en Sön af Kjöbmand Guldbrand Hansen, födt i Christiania d. 6 Sept. 1728, studerede först ved Kjöbenhavns Universitet, men offrede sig senere til det practiske Liv, blev Raadmand i Christiania og endelig 1765 Tolldirectör. Han döde d. 21 Jan. s. A. Hans Levealder indtraf omtrent hundrede Aar efter de ovennævnte Digteres, og skjönt dem neppe lig i poetiske Gaver, overgik han dem i dannet Smag og sproglig Lethed, saa at hans Digte endnu kunne læses uden synderlig Anstöd af forældet Tone. — Johannes Ewald, en Sön af Vaisenhuuspræsten Enevold Ewald, födt d. 18 Novbr. 1743, studerede först Theologie ved Universitetet; men hans Hoved og Hjerte vare fra den tidlige Alder fyldte med det Eventyrlige i alle Retninger og dreve ham til Deeltagelse i Syv-

aarskrigen, hvorfra han dog 1760 igjen kom tilbage. Efterat hans Ungdoms Digte havde tildraget sig Opmærksomhed og han i nogen Tid ved alvorlige Studier havde understøttet sine medfødte Gaver, udkom 1770 hans Rolf Krake, derpaa flere Mesterværker og 1774 Balders Død. Men et uregelmæssigt Liv gjorde ham tidlig til Kröbling og bragte ham i den høieste Nöd, indtil nogle Venner af hans Muse toge sig af ham og pleiede ham i de sidste Aar. Han døde kun 37 Aar gammel d. 17 Marts 1781. Han forstod at afvinde Sproget Udtryk og Toner, som Ingen hidtil havde naaet; han skabte den danske Tragödie og höie Poesie og bragte den selv til en forbausende Fuldkommenhed.

Vi forlade Digternes Æreminde og gaae fiirsindstyve Skridt videre mod Nord paa den samme Skovridersti til de tvende lærde Islænderes, Arngrim Johnsens og Arne Magnussens (no. 42). Arngrim Johnsen er født paa en Gaard i Videdal, der gav hans Efterkommere Navnet Vidalin, i Aaret 1568. Han fik sin lærde Dannelse i Holum og hos Biskop Gudbrand Thorlaksen, siden ved Universitetet, og blev derpaa Rector i Holum og tillige Præst. Han indlagde sig Fortjenester baade som Samler af ældre Haand-

skrifter, hvilke han sendte til Danmark, og som Forfatter af vigtige Værker over Islands Historie og Tilstand, og han var den lærdeste Mand paa Island i sin Tid, anseet over hele Europa. Han døde 1648. — Arne Magnussen, en Søn af Præsten Magnus Johnsen, født i Middal paa Island d. 13 Novbr. 1663, dimitteret fra Skalholt, blev først Amanuensis hos den yngre Th. Bartholin, for hvem han samlede Documenter paa Island, siden Professor ved Universitetet og Secretær ved Geheimearchivet. Under et tiaarigt Ophold paa Island 1702—12 som Medlem af Matricul-Commissionen samlede han et stort Forraad af gamle Haandskrifter, som han efterhaanden forögede

til den største og sjældneste Samling, som nogen Privatmand her havde eiet, og saavel denne som sin hele Formue skjænkede han ved sin Død til en Stiftelse, den Arne-magnæanske Stiftelse, der endnn bestaaer og har store Fortjenester af den oldnordiske Literatur. Han var selv en Mand af grundig Lærdom. Han døde som Professor, Archiv-Secretair og Universitetsbibliothekar den 7 Januar 1730.

Fortsætte vi Vandringen op ad Skovriderstien over Fasan-Alleen, som den skjærer, saa stöde vi paa tvende Gange, der paa venstre Haand eller mod Vesten stöde til den, först den Lille Korsvei og et Par hundrede Alen længere mod Nord den Store Korsvei. Fra Sammenstöds-punctet med den Lille Korsvei seer man i en kort Afstand mod Vesten den S. 115—17 omtalte Jættestue og Stötten paa samme (no. 43); men ved Midten af begge Korsveie selv findes ogsaa Monumenter. Ved Store Korsvei staaer det

for Niels Ebbesen (no. 44), Danmarks Befrier fra den Vanære og Undertrykkelse, hvoraf det led i første Halvdeel af det fjortende Aarhundrede. Den holstenske Grev Geert, benyttende sig af Rigets ved indvortes Uroligheder svækkede Tilstand, vilde tilrive sig Fyen og Sønderjylland, paatvinge Resten af Riget en Konge; han oversvømmede Nørrejylland med tyske Leietropper, mishandlede Folket og krænkede dets bedste Mænd. Niels Ebbesen, en dansk Ridder, forkyndte efter den Tids Skik Voldsmanden en aaben Feide og stillede Forvovenhed mod Overmagten. I Natten mellem 31 Marts og 1 April 1340 kom han med nogle faa Folk til Randers, trængte ind i Grevens Huus og fældede ham. Denne dristige Gjerning blev Signalet til Fædrenelandets Befrielse: de Danske grebe allevegne til Vaaben og fik i Valdemar Atterdag en Konge af den gamle Stamme. Men under den fortsatte Kamp faldt Niels Ebbesen i et Slag ved Skanderborg.

Ved den Lille Korsvei staaer et Mindesmærke for fem lærde og höifortjente Mænd (no. 45). Den ældste af disse er Peder Resen, en Søn af Biskop Hans Hansen Resen, födt d. 17 Juni 1625. Efter grundige

Studier hjemme og i Udlandet blev han 1657 Professor ved Universitetet, 1664 Borge-mester i Kjöbenhavn, 1669 Assessor i Höie-steret og endelig 1672 Præsident i Kjöben-havn. Han var Medarbejder paa K. Christian Vs Danske Lov, udgav Eddaerne og flere vigtige historiske og juridiske Skrifter, arbejdede paa et stort med kostbare Kobbere udstyret Atlas over Danmark, og han testamenterede til Universitetet sit berømte Bibliothek. Han døde d. 1 Juni 1688. — Den anden er Hans Gram, en Søn af Præsten Niels Hansen Gram, födt d. 28 October 1685. Han blev privat dimitteret af sin Fader, besøgte heller ikke nogensinde fremmede Universiteter, men blev ved sine udmærkede Evner, ved Flid og gunstige Forhold den største Lærde, Danmark har eiet. Han begyndte sin Embedsbane som Lærer ved Kjöbenhavns Skole, blev siden Professor i det græske Sprog. K. Christian VI gjorde ham strax til Historiograph, Bibliothekar ved det Kgl. Bibliothek og Archivsecretær, siden til Geheime-Archivarius og for en Tid Kronprindsens Lærer. Han skrev ikke mange større Værker, men mange Afhandlinger, og ud-bredte nyt Lys over Alt, hvad han foretog sig at behandle, fornemmelig over Fædrenelandets Historie. De berømteste Lærde søgte Raad og Veiledning hos ham, og for Landets egne Lærde var han næsten som et Orakel. Han døde d. 19 Febr. 1748. — Erik Pontoppidan, en Søn af Stiftsprovst Ludvig Pontoppidan i Aarhus, födt d. 24 Aug. 1698, blev først Præst paa Als, siden Slotspræst, Hof-prædikant, Biskop i Bergen og endelig 1755 Procantsler ved Universitetet. Han var en overordentlig flittig Samler og frugtbar Skribent: allerede paa Als udgav han en

Danmarks Beskrivelse og en Dansk Reformations-Historie; siden fulgte de større Værker, saasom en Samling af Danske Mindesmærker især Kirke-Indskrifter, en Historie om Danskes Bedrifter i Udlandet, en udførlig Dansk Kirkehistorie, Norges Naturhistorie, Kjöbenhavns Historie og det berømte Værk, den Danske Atlas, som efter hans Død, d. 20 Debr. 1764, blev fortsat og fuldendt. — Jacob Langebek, en Søn af Præsten Frederik Langebek i Skjoldborg, født d. 23 Jan. 1710, blev tidlig Amanuensis hos Gram og ved det Kongl. Bibliothek, stiftede 1744 det endnu blomstrende Kongl. Danske Selskab for Fædrelandet's Historie og Sprog, og blev 1748 Grams Efterfølger som Geheimearchivarius. Han har store Fortjenester af den Danske Histories lærde Behandling, især ved Udgivelsen af det Danske Magazin og Samlingen af Middelalderens Forfattere til den Danske Historie. Han arbejdede derhos paa et Dansk Lexicon og et Diplomatarium, og han understøttede med Raad og Daad mange historiske Værker, som udkom paa hans Tid. Han døde d. 16 August 1775. — Gerhard Schöning, en Søn af Tiendeforpagter i Nordlandene Andreas Schöning, født d. 2 Mai 1722, blev først Rector ved Thronhjems Skole 1751, derpaa Professor i Sorø 1765 og endelig efter Langebeks Død 1775 Geheimearchivarius. Med Suhm og Gunnerus stiftede han det thronhjemske Videnskabernes Selskab; med Suhm og Langebek dannede han det store Klöverblad i nordisk Historie. Han arbejdede fornemmelig i den norske Historie og leverede, foruden flere Afhandlinger, en Geographie af det gamle Norge, en Norges ældre Historie og begyndte den store Udgave af Snorre Sturlesen. Han døde d. 18 Juli 1780.

Det tredie eller vestlige Parti af Slotshegningen ligger mellem Hovedveien og Slotshegningens vestlige Grændse; det gennemskjæres for en Deel af de smalle Gange Høimosestien med dens Fortsættelse Kongebøgstien fra Syd til Nord, og den bredere Høimose Kongevei fra

Sydvest til Nordost. Med denne sidstnævnte Vei ville vi begynde vor Vandring gjennem dette Parti af Lunden.

Træde vi da fra Vesten af ind paa Høimose Kongevei og gaae frem mod Østen, saa finde vi snart paa høire Haand et Mindesmærke, der bærer tre hæderlige Navne fra Reformationens Tidsalder (no. 46). Først Ove Bilde: han var en Søn af Peder Bilde til Svanholm,

bestemte sig til den geistlige Stand og blev Prælat først i Viborg, siden i Roeskilde samt Cantsler hos K. Hans og Christian II. Han tjente Kongerne med Troskab og Duelighed, og bevarede sin Anseelse under K. Frederik I. Som catholsk Biskop modsatte han sig i Begyndelsen baade Reformationen og Christian IIIs

Valg; men da han overbeviiste sig om, at Fædrenelandets Vel fordrede dette sidste, föiede han sig derefter, fremmede det i Nörrejylland og understöttede Kongen ved Kjöbenhavns Beleiring. Derfor blev ogsaa Ove Bilde ved Reformationens Indförelse behandlet med særlig Høiagtelse, fik Skovkloster for sin Livstid, antog tilsidst selv Reformationen og döde som en anseet Mand 1555. — Dernæst Hans Gaas: han nedstammede fra en anseelig fyensk Slægt, studerede paa Reformationstiden i Wittenberg, traadte derpaa i K. Frederik Is Tjeneste og levede i Svendborg, da Grevefeiden udbrød. Svendborgerne toge Partie med Lybekkerne, der havde megen Nytte af Byens Havn; men siden lykkedes det Hans Gaas at vinde Svendborgerne for den valgte Konge Christian III, og at tilbagedrive med betydeligt Tab den lybske Flaade, der efter Sædvane vilde löbe ind i Havnen. Christian III udnævnte Hans Gaas til første lutherske Præst i Svendborg samt Provst i Sundsherred, siden 1549 til Biskop i Throndhjem. I sidstnævnte Stilling ordnede han Reformationen, istandsatte Domkirken, sørgede for Skoler og Kirker, og tjente Kongen med Mod og Troskab under Syvaarskrigen. Han döde d. 17 Septbr. 1578. —

Endelig Peder Svave: han var en Søn af Gregers Svave, født i Byen Stolpe, opoffrede sig i Ungdommen til lærde Studier, antog Reformationen og udbredte den i sin Fødeby. Siden traadte han i Tjeneste hos K. Frederik I, der gjorde ham til Professor ved Universitetet og betroede ham vigtige udenrigske Forhandlinger samt en af sine Sønners Underviisning. K. Christian III udnævnte ham til Raad og Secretair, forærede ham Gjordslöv og brugte ham stedse ved Forhandlinger i Udlandet: Peder Svave sluttede Forbundet med Protestanterne i Tydskland og sikrede Riget mod Keiseren og Christian II's Svigersønner, indtil det Speierske Forlig istandbragte Freden fra den Side; han mæglede derpaa ogsaa mellem Keiseren og forskjellige Fyrster. Han døde 1552.

Et Par hundrede Skridt videre frem paa Höimose Kongevei findes Mindestenen for Tyge Krabbe (no.

47). Han var en Søn af Mogens Krabbe til Bustrup og udmærkede sig først i Slutningen af K. Hans's Regjering, idet han 1510 slog den svenske Hær under Aage Johansen ved Fante-Hulen og 1512 deeltog i den Malmöske Fred med Lybek. Under K. Frederik I over-

vandt han i Forbindelse med Johan Rantzau den bekjendte Sören Norby. I Grevefeidens Tid heldede han først til Christian II's Parti; men da Christian III var valgt, traadte han som Lehnsmænd paa Helsingborg snart i Spidsen for dennes Tilhængere og tvang de skaanske Stæder, navnlig Landskrone og Malmö, til Underkastelse, ligesom han ogsaa nu sluttede sig til Reformationen og 1536 virkede for dens Gjennemførelse. Han døde 1541.

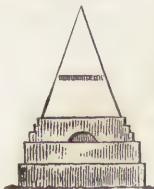
Gaae vi derfra atter omtrent ligesaalangt frem paa Höimose Kongevei, træffe vi et Monument paa venstre Haand og ligefor dette paa højre Haand en Sidegang, der bøier sig mod Syd. Vi ville foreløbig forlade Monumentet og vandre ind i Sidegangen, Höimosestien, der et Par hundrede Skridt sydligere udmunder i Hovedveien.

Midt paa denne Høimosesti staaer et Mindesmærke for Mogens Heinesen (no. 48). Han var en Søn af Præsten Heine Havreke paa Færøerne, født omtrent ved

Aaret 1545. Dannet fra Ungdommen af til en kjæk Sömand, blev han af K. Frederik II sat til at forsvare Norge og Færøerne mod engelske og franske Sörövere eller Snig-handlere, hvilket han ogsaa udførte med Mod og Snildhed. Men hans vilde Liv, Drik-fældighed og Udsvævelser gjorde ham ilde lidt paa Færøerne, og da Danmark havde Fred med alle Nationer, drog han med sit Skib til Nederlandene, hvor han tog Tjeneste hos den spanske Statholder for at krydse mod engelske Skibe. Han tillod sig nu efter Omstændighederne at bruge snart Dansk, snart Nederlandsk Flag, og under det sidste tog han et stort engelsk Skib, der blev priisdømt i Holland, solgt og bragt til Bergen. Dronning Elisabeth klagede derover hos den Danske Regjering i Mindreaarigheds-Tiden efter K. Frederik IIs Død, og en af Regjeringsherrerne, Christoffer Valkendorf, lod ham anklage for Söröveri, dømme og halshugge d. 8 Febr. 1589. Men i næste Aar erklærede en Herredag Dommen for ugyldig, idømte Valkendorf betydelige Bøder og lod Mogens Heinesens Lig hæderlig begrave.

Vi følge Høimosestien mod Syd, indtil den leder os ind paa Hovedveien i Nærheden af Herluf Trolles Minde-

mod Nord op ad Hovedveien til det Sted, hvor den skjæres af Lille Korsvei: der staaer en Støtte i Pyramideform til Erindring om Hannibal Sehested (no. 49). Han var en Søn af Claus Maltesen Sehested til Høiriis, født 1609. Dannet ved Universiteter og Hoffer, og Rigsraad i en Alder af omtrent 30 Aar og kort efter Statholder i Norge, ægtede han 1642 K. Christian IVs Datter Fröken Christiane, for-

svarede under den svenske Krig, „Hannibalsfeiden“, Norge med Mod og Lykke og regjerede det med næsten kongelig Myndighed. Han forstod at bøie sig under de forandrede Forhold efter K. Frederik III's Thronbestigelse, opgav Statholderskab og Godser i Norge, skaffede i Udlandet sine Talenter Anerkjendelse, vendte hjem under den svenske Krig og blev efter Freden mere anseet end nogensinde før. Han tog væsentlig Deel i de hemmelige Planer til Statsforandringen 1660, blev derfor rigelig belønnet og hyppigt brugt ved Gesandtskaber i fremmede Lande, hvor hans Statsmands-Dygtighed, hans fine Dannelse, Kløgt eller Træskhed, hans Anstand, Pragt og Galanteri tildrog ham almindelig Opmærksomhed. Ludvig XIV ophöiede ham til Greve, og — han døde i Paris den 13 September 1666.

Hundrede Skridt nordligere paa Hovedveien see vi en Støtte til Ære for fire Mænd, der udmærkede sig i den svenske Krig under Frederik III: Lassen, Steenvinkel, Tuxen og Gerner (no. 50). Jens Lassen,

födt omtrent ved 1625 af en velhavende Familie, fik en mere practisk end lærd Dannelse, var i Begyndelsen af K. Frederik III's Regjering Skriver i Christianstad og blev derefter Renteskriver. Hvad der har bevaret hans Navn, er hans Udholdenhed og Patriotisme under den fornyede svenske Krig. Da Rygtet om Carl X's Landgang ved Korsör d.

8 Aug. 1658 udbredte Forfærdelse i Hovedstaden, beholdt han Fatningen, skrev strax i Vagten foran Raadhuset en Proclamation til Borgerne, tilbød Kongen hele sin Formue og Credit, og underholdt selv 50 Mand; han befæstede Voldens svageste Steder, fyldte med Vand de udtörrede Grave, saugede Vaager i Isen om Staden, og palissaderede Natten för Hovedstormen d. 11 Febr. 1659 de meest truede Puncter. Han underholdt Forbindelsen med sin Svoger H. Rostgaard paa Kronborg, bragte flygtende

Möenske Skibe lykkelig til Kjöbenhavn, og havde Deel i Planen til Bornholms Befrielse. Efter Freden benyttede Kongen hans Klögt og Raad i Finantssager og belønnede hans Fortjenester: han blev Admiralitetsraad, Assessor i Höiesteret, Landsdommer i Fyen, og han fik betydelige Godser i Betaling for de Kongen forstrakte Penge, Dalum, St. Knuds Kloster, en Skov ved Antvorskov m. m. Efter Frederik IIIs Död havde han adskillig Modgang, og paa-drog sig, maaskee ikke altid uden egen Bröde, mange Misundere, Fjender og Processer. Han döde, rimeligviis paa St. Knuds Kloster, 1706. — Ole Steenvinkel, en dansk Ingeniör-Officeer, blev af Carl X beordret til at istandsætte Fæstningsværkerne paa Kronborg ved Danske Bönder og Krigsfanger. Men sin retmæssige Konge og sit Fædreneland tro lagde han med Rostgaard, Tuxen, Gerner og flere Planen til at frarive Fjenden denne Fæstning. Planen blev röbet, Steenvinkel og andre Deeltagere grebne. Han udholdt Pinebænken uden at angive sine Medforbundne og blev henrettet d. 29 Juli 1659. — Lorents Tuxen, en Sön af Gaardeier Tyge Tuxen i Angel, födt 1600, tjente i Hæren under K. Christian IV, blev siden Dr. Sophie Amalies Forvalter paa Hörsholm og ydede i denne Stilling vigtige Tjenester under Krigen 1658 og 1659. Han skaffede sig og sendte sin i Hovedstaden indsluttede Konge Tegning af den svenske Leir; han bragte om Natten Efterretninger til det beleirede Kjöbenhavn; han anmeldte forud den forestaaende Hovedstorm i Februar 1659; han deeltog i Anslaget til Kronborgs Befrielse. Da dette var röbet, undkom han til Kjöbenhavn og stillede sig blandt dets Forsvarere. Efter Freden blev han Hof-Kæmmerer, Vicepræsident i Hofretten og Over-Zahlmester. Han döde 1682. — Henrik Gerner, en Sön af Renteskriver Thomas Thomesen Gerner, födt d. 9 Decbr. 1629, blev efter fuldendte akademiske Studier hjemme og i Oxford Præst i Birkeröd. Ogsaa han tog Deel i Planen til Kronborgs Befrielse

1659 og underholdt Forbindelsen med de deri indviede Englændere, som laae ved Helsingör. Da Planen opdagedes, lod Carl X ham lægge paa Pinebænk, og bestemte hans Henrettelse til d. 19 August 1659, men forandrede denne til et meget strengt Fængsel, indtil Freden var sluttet. Gerner indlagde sig ogsaa Fortjenester som Skribent og Digter. Han blev siden Provst i Lynge-Kronborg Herred og kort efter 1693 Bisp i Viborg, hvor han døde d. 14 Mai 1700.

Vandre vi fremdeles en halvtredie hundrede Skridt videre paa Hovedveien til det Sted, hvor den deler sig i tvende Arme, saa finde vi det nordligste af alle Mindesmærkerne i den jægerspriiske Lund, det for Iver

Lykke (no. 51). Nedstammende fra en gammel Dansk Slægt er han for sin Person kun bekjendt ved en enkelt Bedrift, men denne af desto større Betydning. Da nemlig de Svenske, endog Rigsmarsken og en Deel af Rigsraadet, misfornöiede med K. Albrechts tyske Regimente, 1388 hyldede Dronning

Margrethe, saa udnævnte hun denne Iver Lykke af Eg-holm til Anförer for den Hær, som hun sendte til Sverrig; og han i Forbindelse med de misfornöiede Svenskes Hær overvandt og fangede Albrecht i Slaget ved Falkjöbing d. 24 Februar 1389. Fölgen af denne Seier blev de tre nordiske Rigers Forening under een Konge.

Vi ville derfra vende tilbage mod Syd, först et lidet Stykke paa selve Hovedveien og forbi den Store Korsvei, som skjærer samme, derefter ind i Kongebög-Stien, der mod Vesten stöder til Hovedveien i en meget spids Vinkel og löber næsten langs med den i sydlig Retning. Paa denne Kongebög-Sti, omtrent hundrede Skridt söndenfor Iver Lykkes Mindesmærke, see vi da en höi og smal Stötte opreist for Holger Rosenkrands (no. 52). Han var en Sön af Rigsraad Jörgen Rosenkrands til Rosenholm, födt d. 14 December 1574, tjente i sine yngre

Aar i forskellige Stillinger og blev Rigsraad 1617. Men af Kjærlighed til Videnskaberne udtraadte han 1627 af Rigsraadet, og det er især hans private Liv, der erhvervede ham Roes som sin Tids ædleste og lærdeste Danske Adelsmand. I Theologie, Latin, Græsk og Hebraisk stod han ved Siden af de største Lærde. Man kaldte ham „den lærde Holger.” Hans Huus var som et Academie: der dannedes mangfoldige unge Mennesker, hvilke dels i høie Stats-Embeder dels som Lærde, Professorer og Bisper indlagde sig Fortjenester. Han døde d. 29 October 1642.

Atter omtrent hundrede Skridt sydligere paa Kongebøg-Stien finde vi en lavere men bred Støtte, der minder om hele Rækken af Kongernes Cantslere gjennem et Seculum eller mere (no. 53). Det første Navn er Johan

Friis til Hesselager. Han var en Søn af Jesper Friis, født d. 20 Febr. 1494, studerede i Odense, i Aarhus under Morten Borup, tog Magistergraden i Cöln og blev 1520 ansat i K. Christian IIs Cancellie. Men siden reiste han igjen ud, gik til

Wittenberg, sluttede sig nær til Melanchthon og blev en af Reformationens første Befordrere i Danmark. Han var derpaa Kong Frederik Is Cantsler, og efterat han 1533 paa Stændernes Vegne havde tilbudt K. Christian III Danmarks Krone, blev han ved dennes Thronbestigelse ogsaa hans Cantsler, hvilket Embede han under K. Frederik II beklædte ligetil sin Død d. 5 Decbr. 1570. Han var lærd og de Lærdes Beskytter; han tilraadede Kongen at oprette Communitetet og doterede selv af sine store Rigdomme Kirker, Skoler og Hospitaler. — Derefter følger Niels Kaas til Torupgaard, en Søn af Niels Kaas til Starupgaard, født 1534 efter Faderens Død. Han studerede i Viborg, i Kjöbenhavn hos Niels Hemmingsen og i Udlandet; han indtraadte 1560 i K. Frederik IIs Cancellie,

deeltog i de Stettinske Fredsforhandlinger og erholdt 1573 det siden Jo. Friis's Död ubesatte Cantsler-Embedet. Fra den Tid af ledede han de vigtigste Statssager, navnlig den slesvigske Lehn-Strid, Successions-Spørgsmaalet efter Hert. Hans den Ældre, Delingen med Hert. Hans den Yngre o. desl., og var Medlem af Regjeringsraadet i K. Christian IVs Mindreaarighed indtil sin Död d. 29 Juni 1594. Ogsaa han var lærd, yndede lærde Mænd og nød almindelig Höiagtelse blandt sine Samtidige. — Den tredie er Christian Friis til Borreby, en Brodersön af Joh. Friis og en Sön af Henrik Friis til Örbeklunde, födt d. 21 Decbr. 1556. Han besögte Roeskilde Skole og adskillige fremmede Universiteter, hvorfra han i sit 25 Aar vendte hjem, be- riget med Erfaring og lærde Kundskaber. Efter K. Frederik II's Död blev han kaldet fra sit Thronhjemske Lehn til Antvorskov for at kunne benyttes ved vigtige For- handlinger, og ved K. Christian IVs Kroning 1596 ud- nævntes han til Rigsraad og Kongens Cantsler. I tyve Aar beklædte han disse höie Embeder, fulgte ofte Kongen paa Reiser til Sverrig, Tydskland, England, og tog Deel i mange af de Foranstaltninger, der udmærkede denne hæderlige Periode i Danmarks Historie. Han döde den 29 Juli 1616. — Den fjerde er Christen Friis til Kragerup, en Sön af Rigsraad Jörgen Friis til Krastrup, födt d. 4 Novbr. 1581. Han studerede i Soröe og ved fremmede Universiteter, gjorde en kort Krigstjeneste i Prinds Morits's Hær og blev efter sin Hjemkomst Hof- junker hos K. Christian IV. Han deeltog i Calmarkrigen, var ved dens Slutning Statholder paa Ösel og ledsagede Kongen paa Reisen i England 1614. Derefter var han Hofmester hos den udvalgte Konge Prinds Christian, indtil han 1616 blev Rigsraad og Kongens Cantsler, forlehnet med St. Knuds Kloster. I dette Embede lykkedes det ham under Tredivaarskrigen ved den lybekske Fred 1629 at drage Riget ud af en betænkelig Stilling. Han var en retsindig, gudfrygtig Mand; han döde d. 1 October 1639.

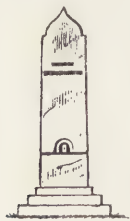
Fortsætte vi derfra videre Gangen mod Syd ad Kongebøg-Stien omtrent firsindstyve Skridt, saa træffe vi først den mægtige gamle Kongebøg ligeoverfor Lille Korsvei, og gaae vi derfra ligesaa langt frem i sydlig Retning, see

vi Bartholinernes Mindestøtte (no. 54). Thomas Casparsen Bartholin, en Søn af Professor Caspar Bartholin, født d. 20 Octbr. 1616, studerede først hjemme, derefter omtrent ni Aar i Nederlandene, Frankrig, Italien, Schweiz og Tydskland fornehmelig Medicin og Anatomie, og var allerede en meget anseet Lærd, da han kom hjem og 1647 blev ansat ved Universitetet. Her stiftede han det anatomiske Theater og vandt europæisk Berømmelse ved flere medicinske Opdagelser, ved sine mangfoldige Skrifter og ved en vidtløftig Brevvexling med Samtidens største Lærde. For at kunne hengive sig alene til sine Studier, opgav han 1661 Professoratet og flyttede til sin Gaard Hagested, hvor han udarbejdede mange fortræffelige Værker; men da hans Bibliothek her brændte 1670, traadte han atter i Embede som Livmedicus hos Kongen. Han døde d. 4 Decbr. 1680. — Hans Søn Thomas Thomasen Bartholin, født d. 29 Marts 1659, blev allerede atten Aar gammel Professor i Historie og Politik, reiste derpaa udenlands og blev efter sin Tilbagekomst udnævnt til Kongelig Antiquarius, Secretair ved Geheimearchivet, Professor i Lovkyndigheden og Justitssecretair. Men han døde i en ung Alder d. 5 Novbr. 1690. Foruden nogle trykte Skrifter af historisk og antiquarisk Indhold, efterlod han sig Forarbejder og Samlinger i mange Folio-bind til et stort Værk, de nordiske Rigers Kirkehistorie, der endnu bevares og benyttes paa det kjøbenhavnske Universitets-Bibliothek.

Omtrent hundrede Alen sydligere støder Kongebøg-Stien endelig til Høimose Kongevei, hvorfra vi begyndte vor Vandring i dette Parti af Lunden, og paa samme

Sted have vi endnu Monumentet for Peder Griffenfeld (no. 55), et af de mærkværdigste blandt dem alle.

Han var en Søn af Viinhandler Joa. Schumacher, født d. 24 Aug. 1635, tog theologisk Attestats 1653 og reiste derpaa udenlands. K. Frederik III, som tidligere var bleven opmærksom paa hans Lærdom og Talenter, udnævnte ham 1663 til sin Geheimearchivar og Bibliothekar, betroede ham 1665 at concipere Kongeloven, valgte ham 1667 til sin

Cabinets-Secretair og satte ham senere i de høie Stats-Collegier. K. Christian V, for end mere at kunne bruge hans udmærkede Duelighed og Troskab, ophøiede ham i Løbet af tre til fire Aar til Geheimeraad, Danebrogs- og Elefant-Ridder, Storkantsler og Greve, og overlod ham til samme Tid at ordne og styre hele den indre og ydre Politik. Griffenfeld organiserede det indre Regjerings-væsen efter det nye System, navnlig Cancelliet og Høiesteret, forberedede den nugældende Lovbog, sørgede for Finantsvæsen, Handel, Industri og Agerbrug, beskyttede Videnskaberne. Griffenfelds ydre Politik søgte at befæste Rigets Selvstændighed mere ved Statsklogskab end med Vaaben, og da han ikke kunde afværge den skaanske Krig, virkede hans Pen heldigere end Sværdet. Men Födsels-Adelens Skinsyge over Fortjenesternes Adel og den militaire Ringeagt for Statskunstens Betydning sammensvore sig med Kongens Maitresse og tyske eller brandenborg-preussiske Kabaler, og bedaarede Kongen saaledes, at han 1676 lod Griffenfeld sætte under Anklage ved en forskreven tysk Advocat, dømme fra Livet og — be-naade med evigt Fængsel. De som derefter fik Magten, forstode ikke at fortsætte og fuldende, hvad Griffenfelds Statsklogskab havde begyndt, og forspildte mangan Frugt af hans Arbeide, medens de vel forstode at fjerne ham fra Kongen, der savnede ham, og at holde ham i et 22aarigt Fængsel, hvorfra han først befriedes Aaret før sin Død. Han

døde d. 12 Marts 1699. — Arveprindsen reiste ham et Æreminde, og lod derpaa anbringe de betydningsfulde Bogstaver: C. A., d. e. Condemnatus — Absolutus, domfældet men frifunden. Det kan være til Tröst og Opmuntring for mishandlede danske Fædrenelandsvenner, men det erstatte ikke Fædrenelandet Tabet af dem.

Vi have dermed gennemvandret det hele jægerspriiske Pantheon i Have og Slotsbegning, saaledes som Arveprinds Frederik havde anlagt det og som han igjen overleverede det til Kongen og Kronen.

10. Med denne Overlevering ender den lange Periode, hvori Jægerspriis næsten uafbrudt gik fra det ene Medlem af Kongehuset til det andet, og dermed tilige den Udmærkelse, som fulgte med et Kongeligt Herskab. En ny Epoche begynder, og i det følgende halve Aarhundrede lige indtil vore Dage frembyder Jægerspriis's Historie ordentligviis ikke andre Begivenheder end de øvrige Staten tilhørende og af Rentekammeret bestyrede Godders. Det er alene Afvexlinger eller Forandringer i den økonomiske Benyttelse, der ligesom afdele disse sidste halvtredsindstyve Aar i mindre Afsnit. Det første af dem omfatter et Tidsrum af ni Aar (1798—1807), i hvilke Forpagtningen fremdeles blev hos den af Arveprindsen antagne Cancelleraad Qvistgaard¹.

Kongens eller det kongelige Rentekammers Overtagelse af Jægerspriis regnedes fra Begyndelsen af Aaret 1798, skjönt den fuldstændige Tiltrædelse skulde udsættes indtil den første Mai. Men Bønderne, der ventede sig meget af Kronprindsens bekjendte Bondekjærlighed, havde ikke Taalmodighed til at oppebie dette Tids-punct. Saameget nemlig end Arveprindsen og hans Raad-givere havde stræbt at forsone dem med de gamle Landboforhold ved et mildt Regimente, saa ivrigt end tjenst-

¹ Nemlig siden d. 1 Mai 1796. See ovenf. S. 190—191.

villige Aander havde grebet Leiligheden til at lade Bønderne i kunstige Phraser og sceniske Optog forkynde deres uendelige Lykke under dette Regimente¹, saa havde dog det nye System og dets Gjennemførelse paa Frederiksborg og Kronborg Amter² aabnet Öinene for en ganske anden Tilstand end den hidtilværende. Jægerspriis's Bønder sagde med en vis Stolthed: „Vi ere nu igjen Kongens egne Bønder,” og støttende sig dertil indgave Gaardmændene i Gierlöv allerede den trettende Januar 1798 en Ansøgning om at fritages fra Hoveri³. Dette

¹ For dog at give blot et Exempel derpaa, skal jeg igjen omtale det ovenfor S. 190 nævnte Höstgilde, da just en trykt Beskrivelse over dette er falden mig i Hænderne. Den hedder: Höstgilde paa Jægerspriis den 26 August 1794”, trykt i Kjöbenhavn hos Schultz, 1 Ark 8vo. Festen aabnedes med en stor Parade-marsch forbi Slottet af Musikanter, Söfolk, Bønderbörrn, Bønderpiger, „Godsets Smed med sin Forhammer,” Bønder med et Træ at plante for Prinds Ferdinand; Piger med Egekrandse, do. med Fiskekurve, do. med Malkebötter, Karle med Meieredskaber, alle Godsets Bønder og Koner, en Deel af Godsets Fattige. Derpaa sendtes nogle af Börrnene, hvoriblandt Prinds Christian og Prindsesserne Juliane og Charlotte, op til Slottet for at invitere „det naadige Herskab”. Da dette var kommen, maatte tre Bønderpiger, en Karl og en stakkels gammel Bonde hver for sig, een ad Gangen, i Solo-Numere af pæne Taler og Sange til Herskabet uddeclamere eller udsynge deres Fölelser af den Naade, de selv nöde, og den Lykke, de önskede Herskabet, og derefter fulgte en dialogiseret Idyl, hvori den gamle Faer Jacob, Zille, Anemoer, Grethe o. s. v. personlig spillede eller agerede i naivt ladende Tale og Sang den foreskrevne Henrykkelse! — Det Hele var en Forestilling fra Arcadien, der henlagt til vort Norden, blev alt andet end Natur — blev et tydsk Theaterstykke.

² Hansen (W. A.), Beskr. ov. de paa Frdr. og Kronb. Amter foretagne Indretn. Kbhvn. 1790. I Aarene 1784—88 var dette vigtige Arbeide udfört.

³ Indenrigsm. Arch. har denne Ansögning af 13 Jan. 1798. Det heder deri bl. a., at Hoveriet var blevet utaaeligere efter Gaardens Bortforpagtning, end da den dreves for Arveprindsens Regning.

kunde dog umulig bevilges dem, saalænge Forpagtningen varede; men snart fulgte tvende nye Andragender, først fra samtlige Godsets Bønder, der besværede sig over, at Halvdelen af deres Græsning i Fælledskoven og deres Udviisning af Brændsel og Vogntømmer fra Skoven var dem berøvet¹, og derpaa særlig fra Godsets Huusmænd, der klagede over, at Hoveri fordredes af dem istedenfor de bestemte Arbeidspenge². Begge disse Klager bleve sendte til Inspektörens, Kammerraad Eskildsens, Betænkning, og bleve af ham den tolvte April og tiende Mai i en udførlig Fremstilling afviiste som aldeles grundløse og som et Værk af Vinkelskriveres Agitationer³. Saa-

¹ Ansögn. af 15 Marts 1798. De havde, sige de, forhen havt Græsning i hele Fælledskoven; deraf var forlængst det Halve frataget dem og nu taltes der om at tage den anden Halvdeel; de begjære enten hele Fælledskoven eller i dens Sted Studehaven til Græsning. De havde ogsaa tabt den halve Udviisning, som de igjen forlange.

² Klagen selv kjender jeg kun af Rentek. sjell. Brevbog 1798 den 28 April, og af Eskildsens Erklæring over Klagen. De sagde, at der paalagdes dem Hoveri, skjøndt de efter Fæstebrevene kunde betale 4 Rd. aarligt derfor.

³ Indenrigsm. Arch. Eskildsen oplyser: 1. om Græsnin-gen, at Skoven var Hovedgaardstaxt, som nogle af Bønderne efter Bevilling brugte deels frit (Skovboerne) deels for Betaling; at de først d. 23 Sept. 1762 alle havde faaet den, men alene „som en Naade“, og at i Aarene nogle og firsindstyve 300 Td. Land af Skoven var gjort til Hovmark, hvorfor Bønderne nu forlangte Studehaven, 800 Td. Land, til Erstatning. 2. om Udviisningen, at Bønderne indtil 1781 fik eet Læs Hjultømmer og eet Læs Brænde, 1782 et halvt Læs Hjultømmer og eet Læs Brænde, siden 1786 et halvt Læs Hjultømmer og istedenfor Brænde deels Grenene paa udviiste Træer deels Törv, hvilken Törv adskillige af dem aldrig havde skaaret. 3. om Huusmændenes Hoveri, at de var pligtige til at gjøre Naturalhoveri, „naar man det forlanger“, at „Vinkelskriveren“ efter Rygtet havde faaet 8 Skilling af hver Huusmand for at skrive Klagen. — Hvad Huusmændene angaaer, vil jeg dog bemærke, at af tre Fæstebreve, som Eskildsen indsendte, de to

danne Scener vare almindelige i Bondefrihedens første Aar; men Kronprindsen fordömte ikke Frihedslysten, fordi den kunde misbruges, og hine Andragender bleve heller ikke uden Følger.

Under disse foreløbige Forhandlinger med Bønderne nærmede sig Tiden for den endelige Overlevering. Arveprindsens Hofchef Kammerherre Lowzow havde den sexogtyvende Februar 1798 tilsendt Rentekammeret Jordebogen, Beskrivelsen over Bygningerne, Inventariet og Listen over Betjentenes Lønning; Kammeret havde den fjortende April gennem Finantscollegiet forelagt Kongen Lønningerne og efter Overforstmester Linstows samt Overförster Clausens Önske andraget paa en Försters Udnævnelse istedenfor den forhen afskedigede Skovrider, og endelig havde Kongen den anden Mai 1798 approberet saavel Lønningerne som de Bönderne bestemte Præmier for Steengjærders Opsættelse, samt overtaget alle disse Udgifter fra den første Mai af¹. Samme første Mai modtog Geheimmeraad Henrik Levetzau, Amtmand paa Frederiksborg, og Capitain Hans Nicolai Arctander, Comiteret i Rentekammeret, af Lowzow alt hvad der hørte til Godsets fuldstændige Overlevering, og nedlagde umiddelbart derefter den hele locale Bestyrelse i Kammerraad Eskildsens

virkelig synes at tale for Huusmændenes Mening, at de selv havde Ret til at bestemme, om de vilde betale Pengene eller udføre Hove-riet i Natura

¹ Alle disse Actstykker: Lowzows Skrivelse af 26 Febr. (see ovenf. S. 190 Not. 2), to Skrivelser fra Rentekammeret til Finantscollegiet af 14 April, en Skrivelse fra Finantscollegiet til Rentekammeret, der meldte, at Kongen d. 2 Mai havde approberet Lønningerne, og en Skrivelse af 16 Jan. 1801 fra Eskildsen til Rentekammeret, hvori anføres, at Böndernes Præmier d. 2 Mai 1798 vare bestemte til 40 Skill. for en Favn dobbelt, 24 Skill. for en Favn enkelt Steengjærde, — findes i Indenrigsm. Arch. Det er mærkeligt, at Finantscollegiet i disse Anliggender var Mellemand mellem Kongen og Rentekammeret.

Haand¹. Nogle Uger senere blev Frederik Carl Saust, hidtil Skovfoged i Ravnehuset paa det andet Kjöbenhavnske District, udnævnt til Förster paa Jägerspriis². Saust forestod nu Skovvæsenet under Linstow og Clausen, ligesom Eskildsen forestod Godset under Levetzau, alt under Rentekammerets Overbestyrelse.

Eskildsen var egentlig Sjelen i denne nye Organisation. Som Inspectör, Forvalter eller Amtsforvalter havde han ikke alene sin faste Gage, men nöd derhos Tiendedelen af Fæstepengene, adskillige Emolumenter og Æres-Gaver³; som en Mand af Dannelse, Erfaring og Alvor besad han baade sine Undergivnes og sine Foresattes Agtelse. Han förte Tilsyn med Slottet og de mange dertil hörende Bygninger, der behövede stadige Reparationer. Vistnok besøgte Kongen og Kronprindsen selv fra nu af sjeldnere og kun for faa Dage Jägerspriis, hvorfor ogsaa Rentekammeret ved Begyndelsen af Efteraaret lod Be-

¹ Indber. af Levetzau og Arctander til Rentekammeret d. 3 Mai 1798. — Denne Henrik Levetzau var i Aaret 1776 bleven naturaliseret og hörte til en yngre Linie end den i Aaret 1670 naturaliserede Hans Fredr. Levetzau til Oxholm og Restrup, der er Stamfader for de danske Levetzauer. Henrik Levetzaus Farfaders Fader, Jo. Didrik Levetzau til Misstorf og Markow i Meklenborg, var Broder til Hans Frdr. Levetzau.

² Kgl. Resolut. af 23 Mai 1798. Siden Holst's Afsked (ovenf. S. 187) havde der ingen Skovrider været paa Jägerspriis. Saust fik den jägerspriiske Skovriderbolig Skovlyst, men Overförster Clausen boede paa Tokkekjöb.

³ De nævnte Prædicater gaves Eskildsen i Flæng. En Skriv. fra Gen. Postamtet til Rentek. d. 13 Jan. 1801 tillægger ham Amtsforvalternes Portofrihed i Tjenestesager. — En Skriv. fra Lowzow til Rentekam. af 6 Sept. 1801 viser, at Arveprindsen havde tillagt Eskildsen som Emolument $\frac{1}{10}$ af Fæstepengene og Græsning for 12 Faar hos Forpagteren. — En Correspondance mellem Overförster Clausen og Hofjägerm. Grev Rantzau i Januar 1799 lærer, at Arveprindsen havde tilstaaet Eskildsen et Stykke Kron- eller Daavildt hver Juul eller Nytaar, hvilket fremdeles blev ydet ham.

holdningerne af Korn og Fourage sælge ved Auction¹; men da Slottet var indrømmet Arveprindsen til Benyttelse, maatte saavel dette som dets Omgivelser holdes i sømmelig Stand, hvilket ogsaa hvert Aar blev iagttaget og hvert Aar kostede betydelige Summer². Eskildsen forestod ligeledes det af Fleischer oprettede og fremdeles fortsatte Teglværk, og skjönt dette aarlig fortærede omtrent halvandethundrede Favne Brænde af Jægerspriis's Skove, troede han dog at kunne beregne et Overskud derfra til Indtægt for Amts- eller Godskassen³. Ogsaa denne, ligesom Skattevæsenet og Regnskabet overhovedet, hørte til hans Bestyrelse. Eskildsen var for Bønderne baade en myndig Herre og en kraftig Forsvarer. Ligesom han strax havde erklæret sig imod deres urimelige Fordringer, saaledes straffede han dem ogsaa i den første Sommer for deres modvillige Hoveriforsømmelser⁴, fandt

¹ Rentek. sjell. Brevb. 1798 d. 25 Septbr.

² Foruden Kalk, Steen, Tømmer og Langhalm, der leveredes i Natura, kostede disse Reparationer 1798, 25 Juli: 149 Rd. 34 β, 1799, 17 April og 2 Aug. 756 Rd. 8 β og 383 Rd. 28 β, 1800, 8 Aug. og 3 Septbr. 1336 Rd. 9 β og 877 Rd. 27 β, 1801, 21 Octbr. 442 Rd. 39 β, 1803, 30 Marts: 1969 Rd. 43¹/₂ β (nærmest til Færgen) og d. 14 Debr. 1224 Rd. (til Spiret), 1804. 28 Novbr. 353 Rd. 56 β og 558 Rd. 39 β, 1805, 3 Juli: 215 Rd. 88 β. Paa Rentekammerets Vegne havde Arctander og Rawert nærmest Bestyrelsen af Bygningsforetagenderne.

³ I Aaret 1799 solgtes 126,550 Stykker Muursteen for 1258 Rd. Eskildsen regnede 10 Rd. pro Mille, og Netto-Indtægten til 15 Mk. pro Mille. I en Beretning af 24 Febr. 1803 angiver han Indtægten for 1802 til 1841 Rd. 5 Mk. 14 Sk., Udgiften til 1415 Rd. 1 Mk. 9 Sk., altsaa Overskud 426 Rd. 4 Mk. 5 Sk. I Beretn. af 4 Marts 1806 beregnes Overskudet i Aaret 1805 til 376 Rd. 2 Mk. ¹/₂ Skill.

⁴ Indenrigsm. Arch. har en Deel Klager fra Bønderne, Skrivelser fra Rentekammeret, Erklæringer fra Qvistgaard og Eskildsen i Anledn. af Bøndernes Opsætsighed strax i den første Sommer, efterat de vare komne igjen under Kronen. Bønderne i Lyngerup søgte d. 7 August 1798 Kronprindsen om Eftergivelse af en Mulk

i det følgende Aar ingen Grund til at anbefale dem til yderligere Fritagelse for de almindelige Bidrag til Landeveiene¹ og bekjæmpede endnu senere de Misforstaaelser, som en ufornuftig Mening om Kronprindsens Beskyttelse forledede dem til. Men paa den anden Side tog han sig af dem, hvor Ret og Billighed fordrede det: allerede i Mai 1798 havde han henvendt sig til Rentekammeret om at fuldføre sex Bøndergaarde, hvis Udflytning Arveprindsen havde begyndt, men hvis Bygninger ikke vare færdige²; i Juli havde han hos Levetzau andraget paa Udskiftningen i Nedre-Draaby, som endnu i denne Henseende stod tilbage³, og endelig havde han i September ved en Forestilling om al den Skade, Markerne lede af den altfor store Vildtstand, udvirket den Befaling, at over hundrede Stykker stort Vildt paa engang skulde bortskydes⁴. Paa samme Maade talte han ogsaa for Godsets ringere Bestillingsmænd, og Skolelærerne bleve i

og klagede over, at Qvistgaards Fuldmægtig (Lange) dristig sagde til dem: „Det er det samme, naar I faae høstet; Vores skal I passe.” Qvistgaard erklærede i en Skrivelse fra sin Eiendomsgaard Vibygaard d. 9 Septbr. 1798, at Bønderne strax ved Tilsigelsen havde reent ud nægtet at komme, og at de betalte en Vinkelskriver for at fremføre de groveste Usandheder. Eskildsens Erklæring af 10 Sept. stemmer dermed, og Mulkten blev ikke eftergivet.

¹ Kongl. Resol. af 3 April 1799. See ovenf. S. 176 Not. 1.

² Eskildsen til Rentek. d. 29 Mai 1798. Det var fem Gaarde i Törslov (hvoraf een var bortfæstet til Hans Knabe) og en paa Skoven. Han foreslog at give Bønderne en vis Sum Penge og Tømmer til hvert manglende Fag Huus, nemlig 3 Rd. pr. Fag.

³ Eskildsen t. Levetzau d. 9 Juli 1798. Han bemærker, at Nedre-Draaby var den eneste By, der endnu ikke var udskiftet; at Bønderne forresten allerede havde vundet noget ved Kobbeldeling, og at Udskiftningen maatte helst skee, naar Forpagtningen var udløben.

⁴ Kgl. Resol. d. 5 Septbr. 1798. Saust fik Skydepengene, i Arveprindsens Tid 48 Skill., nu 32 Skill.

November 1799 med Hensyn til Brænde-Deputat aflagte paa samme Maade som deres Lige paa Frederiksborg og Kronborg Amter¹. Baade Levetzau og Rentekammeret havde megen Tillid til Eskildsen og henholdt sig i Regelen til hans Forestillinger og Erklæringer. Uden saadan Støtte skulde han neppe have kunnet gennemføre hiin for Hoffets Jagtelskere mindre behagelige Indskrænkning i Vildtstanden; sikkert ved denne kunde han ved flere Leiligheder optræde med den Rolighed og Selvstændighed, der var ham egen.

En lille ganske moersom Begivenhed, der indtraf ved samme Tid, gav ham Anledning til at vise dette. I Sommeren 1798 havde den bekjendte Fru Frederikke Brun faaet et Besøg af sin Ven Carl Victor Bonstetten². Hun vilde blandt andet vise ham Nordsjellands smukkeste Egne, og kom den første September 1798³ om Aftenen Klokken ni fra Frederiksværk til Færgen ved Frederikssund for at lade sig sætte over til Jægerspriis; men det blæste temmelig stærkt, og Færgemanden Zacharias Artman eller hans Folk kunde paa den modsatte Side ikke høre Raabet om at sætte over. Reiseselskabet maatte derfor overnatte i Frederikssund. Næste Morgen raabte de atter, uden at Færgen blev dem sendt, hvorpaa de

¹ Kgl. Resol. af 20 Novbr. 1799. Hver Skolelærer fik fem Favne Brænde. Som Skolelærere nævnes ved denne Tid Hornberg i Landerslöv, Sören Terkildsen, siden Peder Hansen, paa Skoven, Johannes Schönbach paa Jægerspriis o. a.

² Selmer, necrol. Saml. I. 273, i Biskop Neumanns Biographie.

³ Saaledes angives Dagen i Bonstettens trykte Beretning, som vi strax nedenfor skulle omtale. Jeg skal imidlertid ikke lade ubemærket, at jeg i mine Optegnelser efter den nedenfor nævnte Klage har den 4 September. Men jeg kan muligens have seet feil, og det synes mig nu ikke Umagen værd for den Sags Skyld igjen at søge denne Klage, der ikke er i Geheimarchivet

stege tilvogns og kjørte hjem til det Brunske Lyststed Sophienholm. Det var dem neppe meget om at gjøre at komme til Jægerspriis, og Sagen syntes glemmt. Men i det følgende Efteraar skrev Bonstetten sine Beretninger eller Betragtninger over Reisen¹, og det er rimeligt, at disse bleve oplæste og beundrede i den elegante Kreds af fornemme og literaire Notabiliteter, der samledes hos Fru Brun. Vist er det, at Sagen efter Forløbet af fulde fire Maaneder blev optaget igjen, og at Fru Brun, Bonstetten og Huuslæreren Jac. Neuman den femte Januar 1799 indgave til Rentekammeret en Klage over Færgemanden. Neumann havde conciperet eller i det mindste skrevet denne Klage: han fortalte, hvorledes de om Aftenen havde raabt saa høit, at Hundene paa den anden Side tudede ad dem, hvorledes denne Duet mellem Fru Brun, Bonstetten og ham paa den ene Side og Færgemandens Hunde paa den anden blev gjentaget næste Morgen ligesaa forgjeves, uagtet Færgefolkene dog kunde see, at de vare Folk med Kareth og Holsteenskvoغن; han endte med det pathetiske Udraab: „Vee den eensomme Fodgjænger, hvis Betaling er en Styver!“² Nu blev der et heelt Spectakel. Det kongelige Rentekammer forlangte af Geheimeraad Levetzau en Undersøgelse anstillet; han skrev til Amtsforvalter Arentz paa Frederiksborg, denne atter til Artman, og Levetzau indmeldte den syvogtyvende

¹ Bonstetten, neue Schriften, I. (Copenh. 1799) S. 1—137: Bemerkungen auf einer Reise durch einen Theil von Seeland und auf der Küste von Schonen. Her findes S. 133—35 Fortællingen om Reiseselskabets Eventyr ved Jægerspriis Færge. — Neumann, Danskes Reiseiagttagelser (Kbhvn. 1799) I. 254 fg. II. 193 fg., have en dansk Oversættelse deraf og navnlig II. 278—79 det her nævnte Stykke.

² Indenrigsm. Arch. bevarer den originale Klage, skreven paa Dansk med Neumanns Haand og underskreven „Frederike Brun født Münster, Carl von Bonstetten von Bern, Jacob Neumann.“

April 1799 Resultatet af disse Undersøgelser; men Kammeret var ikke dermed tilfreds, befalede en ny og grundigere Undersøgelse, og Levetzau overdrog den til — Kammerraad Eskildsen. Men denne alvorlige Mand fandt vistnok, at det gik vel vidt, og han svarede ganske tørt den tiende Juni, at det i Blæst var vanskeligt at høre et Raab, og at Ingen nogensinde for ham havde ført Klage over Artman. Levetzau indsendte denne Erklæring, der synes at have virket noget kjølede; thi det Kongelige Rentekammer sluttede nu den tredie August den vigtige Forhandling med en høflig Undskyldning til Fru Brun, „Hr. von Bonstetten von Bärn” og Hr. Neumann¹. Elleve Maaneder vare da forløbne siden den forskrækkelige Begivenhed ved Jægerspriis Færgе, — og et mærkeligt Bidrag var givet til Historien af det fine Brunsk Huus's Indflydelse paa den Tids Regeringsmænd.

Eskildsen førte ogsaa paa Stedet Tilsyn med Gaardens Forpagter Cancellieraad Qvistgaard, understøttede hans Bedrift og forsvarede hans Rettigheder. Saaledes erholdt Qvistgaard i Mai 1800 efter Begjæring en af Tömmermester Hallander forfærdiget Tærskemaskine, dog imod at forrente den Sum, som den havde kostet²; ligeledes blev Qvistgaard ved Eskildsens Medvirkning til-sikkert den Ugedagstjeneste, som Huusmændene søgte at unddrage sig for³. Men derimod synes Eskildsen ikke

¹ Rentek. til Levetzau d. 19 Januar o. s. v. Alle disse Skrivelser i Indenr. Arch. Eskildsen erklærede, at Ingen havde klaget over Artman; men Bonstetten siger S. 134: *Jedermann klagte über ihn; Bauern erzählten uns, er hätte eine Stelle von 1200 Thalern Einkommen, er führe aber nur, wenn es ihm gefiel.*

² Qvistgaard havde allerede søgt derom i Sommeren 1798, og Kongen havde d. 22 August tilladt, at den maatte anskaffes for 660 Rd., inod at Forpagteren skulde forrente denne Sum med 6 p. C. og holde Maskinen vedlige. Nu blev den leveret.

³ En af de ved denne Leilighed for Opsætsighed straffede 1856.

at have været tilbøielig til at anbefale en Begjering, som Qvistgaard havde indgivet om Forpagtningens Forlængelse paa fire Aar, da han oftere havde Restance med sine Afgifter¹, og Kronprindsen eller Rentekammeret desuden tænkte paa en ny, for Bønderne gunstigere Plan, naar Forpagtningen var udløben. Denne Plan, som den sexogtyvende November 1800 blev bifaldet af Kongen, gik ud paa at indskrænke Forpagtningen til sex Marker og to Enge, der laae nærmest ved Jægerspriis, at inddrage de øvrige sex Marker dels til Skovplantning, dels til Fordeling i Huuslodder, dels til Udleie paa kortere Aaremaal, og endelig ifølge Bøndernes tidligere Andragende at ophæve alt Natural-Hoveri mod toogtredive Rigsdaler af hver Gaard, hvori dog sex Rigsdaler skulde afgaae, dersom Bøndernes Græsningsret i Skoven faldt bort². Ved en kongelig Resolution af ellefte Marts 1801 blev Planen udført: de sex Marker bleve overladte til Cancellieraad Qvistgaard paa tolv Aar fra første Mai

Huusmænd skrev den 12 Juni 1800 en Klage til Kronprindsen, der bevares i Indenrigsm. Arch. Den begynder saaledes: *Hos Deres Kongelige Høihed som Bondestandens erklærede Ven og Beskytter haaber jeg underdanigst at finde Redning o. s. v.* Forresten er det af Sagen klart, at Huusmanden havde aabenbar Uret. See ovenf. S. 238.

¹ Qvistgaards første Ansøgning derom var af 26 August 1799. Men Eskildsen havde i disse Aar ofte gjort Indberetning om hans Restancer, og Rentekammeret vilde ikke indstille Ansøgningen.

² Indenr. Arch. Rentekammerets Forestilling derom var af 18 Novbr. 1800, og Antallet af hoverigjørende Bønder ansloges til 88, saaat Hoveripengene vilde blive 2816 Rd., hiint eventuelle Fra- drag medregnet. Den Kongl. Approbation tilfødte den Bestemmelse, at een Gaard skulde nedlægges og uddeles til Huusmænd. — Man seer, at der nu var 12 Marker, medens der 1773 kun var 11 (ovenf. S. 162); men vi vide (ovenf. S. 172), at Fleischer opdyrkede en ny Mark. — Efter den nye Plan vilde Jægerspriis Hovedgaard indbringe 5866 Rd. (neml. 2816 Hoveripenge, 1600 af Qvistgaard, 1450 for de udleiede Jorder), medens Qvistgaard hidtil havde betalt

1801 mod en Forpagtningsafgift af sextenhundrede Rigsdaler, dog saaledes at han efter Forløbet af de fem første Aar kunde opsiges med Aars Varsel ¹, og Besætningen blev indskrænket til halvandethundrede Køer ²; Bønderne bleve alle hoverifrie, og hele Nedredraaby skulde strax udskiftes, tildeels ogsaa udflyttes ³. Dette sidste Arbejde under Tilsyn af Landinspectör Kynde søgte en vis Anders Bjørnsen om at maatte udføre som Landmaaler paa Jægerspriis ⁴; men det blev overdraget til Landmaaler Buchhave, som begyndte det i October 1801 og fuldendte det ved Optagelse af Skjode-Kort over alle Gaardene i det følgende Aar. Syv Gaarde bleve udflyttede, og mange Lettelser bleve den femte Mai 1802 tilstaaede Bønderne i Nedredraaby ⁵. Derimod kom Skovboligerne

6220 Rd. De nationaloconomiske Forbedringer kostede altsaa aarlig 354 Rd.

¹ Den fornyede Forpagtnings-Contract selv har jeg ikke havt; men saaledes angives dens Indhold i en senere Rentekammer-Forstilling af Aaret 1806, da Qvistgaards Forpagtning blev opsagt.

² Ved Auction paa Jægerspriis Thingstue solgtes d. 11 Mai 1801 et Antal af 90 Hollænderi-Køer for 1320 Rd. 5 Mk. 14 Skill., da Besætningen blev nedsat fra 240 til 150 Stykker.

³ Saaledes opnaaede Bønderne nu den strax ved Godsets Tilbagevenden til Kronen ansøgte Hoverifrihed (See ovenf. S. 233—34), der dog først skulde begynde med den 1 Mai 1802.

⁴ Indenrigsm. Arch. har denne ganske mærkelige Ansøgning af 12 Febr. 1801, hyori han selv fortæller sin Historie. Han var en Bondesøn fra Godset, havde tjent Weinschenck, studeret hos Fleischer som Skriver, lært Landmaalingen practisk og siden informeret Mange deri. I en anden Memorial af samme Dato skriver han til Kronprindsen bl. a.: „I min spædeste Ungdom, da jeg først paa Fredensborg siden paa Jægerspriis saae Deres Kongl. Høihed med Hr. General Eichstedt, brændte mit Hjerte af Kjærlighed til Dem; jeg har holdt ved, og af Deres Hofmænd, som for Stunden ere om Dem, skal bevidnes, hvor inderlig jeg elsker Dem.”

⁵ Skriv. f. Eskildsen til Rentek. af 1 Octbr. 1801 viser, at Nedre-Draabys Udskiftning da var begyndt. Allerede d. 21 Octbr.

kort efter ved Forordningen af første October samme Aar i en uheldig Stilling, da de som Brugere af fri Hovedgaardsjord bleve beskattede efter Tönde Land, og de maatte derfor senere hjælpes.

Omtrent ved denne Tid udkom en af Eskildsen et Par Aar iforveien forfattet statistisk Beskrivelse over Jægerspriis, der som et samtidigt Vidnesbyrd fra den sikkeste Haand ikke tør oversees¹. Hovedgaardens Bygninger havde ikke undergaaet nogen Forandring; dens Haver vare en Lyst- og Kjøkkenhave ved Slottet og en Frugthave ved Fasangaarden. Hovedgaardens Hartkorn var hundrede og tretten Tönder tre Skjæpper tre Fjerdingkar Ager og Eng paa et Areal af tusinde Tönder Land Ager, sexhundrede og halvfemtsindstyve Tönder Land Eng, og sexogfiirsindstyve Tönder to Fjerdingkar to Album Skovskyld paa et Areal af tretusinde Tönder Land, alt af temmelig sandet Beskaffenhed. Hovedgåarden havde ti Hovmarker samt fire Enghaver, og Markerne dreves indtil første Mai 1801, i en fireaarig Rotation, saaledes at fire af dem dyrkedes og sex hvilede til Vinterbrak, Höslæt og Græsning, men efter første Mai 1801, da kun sex Hovmarker og tre Enge bleve bortforpagtede, var det tilladt at dyrke Halvdelen, medens den anden Halvdeel hvilede, og Udsæden blev da i det høieste to-

fik Buchhave 122 Rd. 38 Sk. for optagne Kort, og en Kgl. Resol. af 5 Mai 1802 bevilgede det af Kynde udskiftede Nedre-Draaby, især de syv udflyttede Gaarde, de Begunstigelser, som vare tilstaaede Bønderne paa Frederiksborg og Kronborg Amter, og desuden en yderligere Penge-Understøttelse og to Aar længere Afgiftsfrihed for to Gaarde og to Huse, der bleve udflyttede paa de fjerneste Hovmarker eller Koblerne.

¹ Begtrup, Beskriv. ov. Agerd. II. 500—505. Eskildsens Efterretninger ere daterede: Jægerspriis den 11 Aug. 1801, og skulde egentlig have været optagne i Begtrups samme Aar begyndte Beskrivelse over Herregaardene; men da disse standsede med 2det Hefte, udkom de først 1803 i det nævnte Værk.

hundrede og fiirsindstyve Tönder af de tre Sædearter, Höslætten blev sex til ottehundrede Læs; Besætningen, der tilhørte Kongen, var halvandet hundrede Malkekøer og de fornødne Tyre. Hovedgaardens Forpagter svarede af de sex Hovmarker, tre Enge og Hollænderiet i det første Aar fra første Mai 1801 med Hoveri tretusinde sexhundrede Rigsdaler, men fra første Mai 1802 uden Hoveri eettusinde sexhundrede Rigsdaler, foruden de betydelige Ydelser i Natura til Godsets Betjente eller Deputatister¹; men fra Forpagtningen vare undtagne fire Hovmarker og een Eng, der foreløbig bleve bortleiede til Græsning og Höslæt, indtil Rentekammeret nærmere bestemte deres Anvendelse. Paa Hovedgaardens Grund laae Teglværket til fireogtyve eller tredive tusinde Muursteen, Möllen bortfæstet for enogtyve Tönder fem og en halv Skjæppe Rug aarlig, og sexogtredive med lidt Jord forsynede Huse, der dels uden Afgift dels mod en ringe Afgift vare overladte til Skovfogeder, Vangemænd, forhenværende Soldater og Andre. — Hovedgaarden eiede Kongetienden og Kirketienden af Gjerløv og Draaby, hiin matrikuleret til niogtredsindstyve Tönder to Skjæpper, denne til enoghalvfjerdsindstyve Tönder tre Skjæpper Hartkorn; men Bønderne nøde selv disse Tiender mod at svare een Rigsdaler for hver Tönde af begge Slags². Bøndergodset stod for firehundrede og eenoghalvfjerdsindstyve Tönder tre Skjæpper to Album contribuabelt Hartkorn og fireog-

¹ Nemlig Græsning for 10 Heste, 21 Køer og 12 Faar, 91 Læs Hö, 78 Læs Halm og 40 Læs Langhalm, hvilket sidste dog blev Forpagteren godtgjort. Dette var alt til Embedsmænd og Betjente under denne kostbare Bestyrelse.

² Herefter nævnes „Herlighederne” saaledes: a. jus patr. et voc. til Gjerløv og Draaby, b. Skovene, c. *Jagt af Fuglevildt*; *Alt andet er bortskudt for Plantagernes Skyld*, d. Fiskeri i Roeskilde og Holbeks Fjorde, e. Törveskjær. — Den Artikel om Jagten synes ikke at være bogstavelig at forstaae.

halvfjerdsindstyve Tönder tre Fjerdingkar fri Hovedgaards-taxt, og der gik i Regelen syv eller otte Tönder Land paa en Tönde Hartkorn, da Jorden i det Hele var sandet. Böndergodset indbefattede niogfirsindstyve Gaarde, alle udskiftede, syvogtyve tillige udflyttede og endnu ni bestemte til Udflytning, og halvfjerdsindstyve Huse paa det contribuable Hartkorn, der alle havde lidt Jord eller vilde faae den af en Gaard, der skulde nedlægges. Gaardenes Hoveri ophørte fra første Mai 1802, hvorefter hver Gaard svarede aarlig toogtredive Rigsdaler i Hoveripenge. Jordebogs-Indtægten var hundrede og fire Tönder syv Skjæpper Rug, hundrede og een Tönde to Skjæpper Byg, fireogfirsindstyve Lam, hundrede og syv Gjæs, tohundrede og tooghalvfjerdsindstyve Höns¹, firehundrede og otteoghalvtredsindstyve Rigsdaler en Mark og to Skilling i Penge foruden fireogfyrgetyve Rigsdaler af Annexjorder. Saaledes beskrev Eskildsen Tilstanden paa Jægerspriis.

Imidlertid foregik i disse Aar adskillige Forandringer blandt Embedsmændene eller Betjentene paa Jægerspriis Gods og Gaard. Den gamle Sognepræst Schack August Steenberg havde resigneret, og hans Søn Niels Steenberg, gift med Maren Hedevig Fanö, der ifølge et af Arveprindsen givet Løfte den ellefte Januar 1799 var bleven hans Efterfølger, paatog sig til Lettelse for ham at modtage den forfaldne Præstegaard, som den var, og selv at istandsætte den². Den gamle Læge Jo. Melch.

¹ Her angives en Taxation i Penge, ifølge hvilken et Lam var 4 Mark, en Gaas 1 Mark, en Höne 8 Skilling.

² Synsforretn. ov. Gierlöv Pstgd. (see ovenf. S. 189 Not. 4) af 3 Octbr. 1799: *Hr. Niels Steenberg, som nu efter Accord med hans Fader havde modtaget Præstegaarden i den Stand, den findes, med Vilkaar selv at bekoste den tilbørlig istandsat, lovede o. s. v.* — Jeg har iøvrigt senere (jvfr. S. 191) seet, at det af Arveprindsen givne og af Kongen d. 22 Decbr. 1797 confermerede Løfte paa Kaldet oprindelig gjaldt Præsten Rønne i Tjæreby; men Niels Steenberg fik det.

Hempel blev 1801 entlediget og hans Eftermand Carl Frederik Trant fik 1802 frit Foder til en Hest, imod at han selv skulde befordre sig omkring paa Godset¹. Birkedommeren Stephen Bang blev ved samme Tid afløst af Peter Horrebow Rathenburg, tillige Byfoged og Byskriver i Slangerup og Frederikssund². Førsteren Frederik Carl Saust, der indlagde sig Fortjenester af Skovculturen navnlig ved at forbedre den fra Gierlöv Mark separerede Gierlöv Lund og sætte Draaby Lund under en egen Skovløbers Tilsyn, beholdt i Aaret 1802 sin Bolig ombygget og Titel af Skovrider med dertil svarende Løn³; og til samme Tid forhandlede der om Opførelsen af de betydelige Steengjærder, der skulle indfrede Skoven imod Nord og Vest⁴. Gartner Hofman ved Fasanhaven døde, hvorpaa Fasanhaven blev forenet med Slotshaven under Gartneren Fre-

¹ Bevilget d. 23 Juli 1802.

² Jeg finder Rathenburg ved en Synsforretning af 19 August 1802. Fra hans Tid af var Byfogden i Frederikssund stedse tillige Herredsfoged i Hornsherred samt Birkedommer paa Jægerspris.

³ Skovplantningen i Gierlöv Lund omtales i en Skrivelse el. Erklæring af Eskildsen d. 15 Decbr. 1801. Skovløberhuset i Nedre Draaby Lund anmeldtes at være opført for 76 Rd. 12 Sk. den 21 Novbr. 1802. Den nye Bolig for Saust blev bevilget ved Kgl. Resol. af 26 Mai 1802 at opføres af Prof. Hofbygmester Mogens efter Overslag paa 2638 Rd. foruden Tømmer af Skoven. Erdr. Saust fik d. 1 Octbr. 1802 Titel af Skovrider og et Lønnings-Tillæg paa 50 Rd. Denne Forfremmelse havde han tidligere (d. 14 Juli 1801) søgt, og Kirkebogen kalder ham allerede d. 6 Octbr. 1799 „Skovrider“, som han vel kaldtes i daglig Tale.

⁴ I denne Anledning oplyste Eskildsen i en Skrivelse af 2 Decbr. 1801, at der i Arveprindsens Tid var ved ham besørget opført henimod 12,000 Favne Steendiger om Hovedgaardens Marker og Enge samt de Slottet nærmestliggende Skovpartier, Indhegningen og Anders Størs Plantage; at Kampestenene dertil vare fordetmeste ved Stude blevne tilførte fra de nærmeste Marker af Huusmænd eller Indsiddere, der fik 1 Mark 8 Skilling eller 1 Mark 6 Skilling for Favnen at opsætte, og at de Steen, som Bønderne tilførte, blevne betalte med 3 Mark eller 3 Mark 4 Skill. for Favnen.

derik Povelsen¹. Möller-Enken Elisabeth Faye, der i Sommeren 1801 havde faaet Tilladelse til at opføre en Grubbe- og Perlegryns-Veirmølle, søgte i Begyndelsen af det næste Aar om et Laan dertil og overlod derpaa sin afdøde Mands, Peder Andersens, Søstersøn Jens Wilhelm Meyer, der havde Løfte om at blive hendes Efterfølger, at bygge denne nye Mølle². Endelig døde i Juli 1802 den ovennævnte Færgemand Zacharias Artman, hvis Post var lovet Skuespiller Knudsen³.

Knudsen blev nu ogsaa virkelig den niogtyvende September 1802 Færgemand paa Jægerspriis paa samme Vilkaar som Artman og med Tilladelse eller Forpligtelse til at beværte Reisende, dog at han tillige skulde forblive ved Theatret⁴. Da han saaledes ikke personlig kunde

¹ Hofmans Død har jeg ikke bemærket; men han findes ikke mere i Stats-Kal. for 1801. At begge Haver bleve forenede, ville vi see nedenfor S. 250 Not. 2 ved Aaret 1804.

² Disse historiske Oplysninger om Möllen findes samlede i to Rentekammer-Forestillinger, der bleve approberede d. 1 Mai 1816 og d. 9 Marts 1836. Bevillingen til at opføre en ny hollandsk Veirmølle gaves d. 15 Juli 1801, saaledes at der ikke maatte være nogen Qværn til Grovmaling og at Möllen efter Meyers Afgang skulde tilhøre Kongen. Enkens Ansøgninger om Laan til Möllens Opførelse først d. 31 Octbr. 1801 og siden i Beg. af Aaret 1802 vilde Eskildsen ikke anbefale, „da hun var i maadelig Tilstand, og Jens Meyer, der bestyrede Möllen, ikke var nogen god Huusholder.” Meyer giftede sig d. 11 Novbr. 1798 med Birte Kirstine Hansdatter Knabe af Nedre-Draaby (see ovenf. S. 238, not. 2) og havde d. 2 Febr. 1800 en Søn Peter Christian til Daaben.

³ Artman døde 1802 d. 6 Juli. Løftet til Knudsen af 15 Aug. 1795 var confirmeret af Kongen d. 22 Decbr. 1797.

⁴ Indenrigsm. Arch. Kgl. Resol. 29 Sep. 1802. Artman havde havt 84 Rd. til Inventarium og andre Begunstigelser, fik 14 Skovlæs Brændsel, Græs til to Heste og to Køer, og havde taxtmæssige Overfartspenge samt Tilladelse til at beværte Reisende. Saaledes nu Knudsen. En ny Instrux gaves ham d. 21 Juni 1803.

være tilstede, men maatte lade Tjenesten bestyre af en Anden, fik han til Brug for sig nogle Værelser i Sidefløien af Slottet, som Saust havde havt, indtil hans Bolig var færdig, ligesom det ogsaa blev ham tilladt at benytte Schweizerhuset paa Lundebakken til Gjestgiveri, naar Arveprindsen ikke opholdt sig paa Jægerspriis¹. Knudsen begav sig efter Skuespillenes Ophør i Foraaret 1803 med sin Familie til Jægerspriis², modtog den eenogtyvende Juni s. A. sin Instrux og søgte paa flere Maader at hæve sin Stilling. Han fik Færgeprammen paa Bekostning dels af Artmans Bo, dels af Godskassen sat i forsvarlig Stand³, og han anbragte adskillige Forskjønelser paa de Steder, der stode i Forbindelse med hans Tjeneste. Navnlig opreiste han paa Bakken, omtrent femogtyve Skridt østenfor Schweitzerhuset, en Støtte af Sandsteen, to Alen høi, prydet med en Vase foroven og disse Ord paa den østlige Side: Hæders-Minde for d. 2 April 1801. Fra hans Tid er rimeligviis ogsaa en simpel i Schweizerhuset ophængt Trætavle, hvorpaa læses:

Her Fredrik ofte hos sin Mages Side
 Af Jagtens Hede træt man hvile saae.
 I stille Veemod nu hans Timer glide,
 Thi, ak! Han sin Sophie savne maae⁴.

Ifølge Arvefæstebrevet af 6 Decbr. 1779 (ovenf. S. 173—74) skulde han betale Indlösningssum til Artmans Bo.

¹ Anf. St. Bevilling af 8 Decbr. 1802.

² Kirkeb. d. 9 Juni 1803. Færgemand Knudsen havde en Søn, Rise Riisbrigh, til Daaben.

³ Resol. af 30 Marts 1803. Istandsættelsen udførtes af Skibsbygmester Larsen, som derfor d. 22 Novbr. 1803 fik udbetalt 1969 Rd. 43¹/₂ Sk.

⁴ I Schweizerhusets store Værelse hængte denne Tavle paa den sydlige Væg d. 25 Juni 1856, da jeg under et Par Dages Ophold paa Jægerspriis tog Afskrift af den.

Dette var et Minde om Arveprindsen, hvem Skovhuset ligesom Slottet var forbeholdt til Benyttelse. Men han selv kom nu sjældent eller aldrig til Jægerspriis, og man regnede derpaa. Ligesom Knudsen brugte Schweizerhuset, saaledes fik Inspectör Eskildsen, der i Januar 1803 var bleven udnævnt til Justitsraad¹, Tid efter anden Ordre til at anvende det tomme Slot paa en passende Maade. Først bleve da Sidebygningerne besatte med forskellige Beboere; siden blev, efter indhentet Samtykke fra Arveprindsen, en Deel af Slottet selv overladt til Oberstlieutenant Bentzen ved det nordsjællandske Landeværn², og det syntes overhovedet, som om kun et vist Hensyn til den ældre Slægt, fornemmelig til Arveprindsen, stod i Veien for at tage en heel anden Bestemmelse saavel med Slottet som med dets Tilliggende. Allerede Betingelserne i den fornyede Forpagtnings-Contract havde tydet derpaa. Men denne Hindring maatte ifølge Naturens Orden efterhaanden svinde bort. Det kunde vel ikke betyde stort, at Gartner Frederik Povelsen og Maler Peter Flodin i Foraaret og Sommeren 1804 bleve afløste, hiin af Broderen Hans Christian Povelsen, denne af Frederik Flodin³; vigtigere var det, at Geheimeraad

¹ Colleg. Tid. 1803 S. 31. Udnævnelse d. 7 Januar. Eskildsens Taksigelse til Rentek. af 23 Januar 1803 (Indenr. Arch.) viser, at han med det samme fik en Gratification af 300 Rd.

² Dette sees af flere Skrivelser fra Eskildsen til Rentek. i Aaret 1803 (Indenr. Arch.). Bentzen kom dertil i Septbr. 1803.

³ Levetzau anmeldte d. 22 April 1804, at Gartneren ved Slotshaven og Fasanhaven (ovenf. S. 248 Not. 1) Frdr. Povelsen var død, og Rentekammeret indstillede efter Levetzaus og Eskildsens Anbefaling d. 24 April Hans Chr. Povelsen (født 1754), der i syv Aar havde været Gartnersvend paa Jægerspriis, efterat han i 29 Aar havde tjent deels i Slotshaverne, deels i Holland. Kongen udnævnte ham d. 2 Mai til Gartner ved Slotshaven og Fasanhaven; han ægtede der d. 26 Octbr. s. A. Karen Kaare, Datter af Degnen Kaare (som døde i Juni 1806), og havde d. 16 Febr.

Henrik Levetzau 1805 afgik fra Amtmandskabet paa Frederiksborg¹, og fik en yngre Mand, den ovennævnte Hans Nicolai Arctander, nu Justitsraad, til Efterfølger; men af stor Betydning blev fornemmelig Arveprinds Frederiks Død den syvende December 1805.

Dette Dødsfald løste de Baand, der endnu fra Fortiden hvilede paa Jægerspriis, og gjorde det muligt i kort Tid at give det en anden Bestemmelse. De Arveprindsen tilstaaede Leveringer fra Haven og Vildtbanen faldt naturligviis bort, og Amtmand Arctander udbad sig i denne Henseende nye Forholdsregler. Haven syntes imidlertid at være bleven forsømt af den nye Gartner, der ikke svarede til, hvad man af ham havde ventet²; endog Julianehøi kom i Forfald og maatte undergaae en betydelig Istandsættelse³; men Vildtbanen, der tjente til Hoffets Forlystelse, var vel bevaret og altid rig. Da nu Prinds Christians Formæling forestod, blev det i Anledning af hiin Forespørgsel fra Arctander og et Andragende fra Prindsens Hofchef, Kammerherre Engelke Henrik Bülow, resolveret den tredivte April 1806, at Havens Produkter skulde sælges, hvorimod der fra Vildtbanen aarlig maatte leveres tolv Dyr til Prindsens Kjøkken⁴. Ogsaa

1806 en Søn Morten Jørgen Frederik til Daaben. — P. Flodin døde el. blev begravet d. 3 Aug. 1804 (Kirkeb.); Eftermanden Fr. Flodin var en gift Mand, der allerede d. 17 Novbr. 1799 havde havt en Datter til Daaben.

¹ Ghrd. Henrik Levetzau levede derefter endnu indtil 1820.

² Indenr. Arch. Arctander til Rentek. d. 2 Novbr. 1805 ifølge Klage fra Eskildsen d. 21 Octbr., at H. C. Povelsen forsømte at opelske Frugttræer til Slotshaven og til Bøndernes Haver.

³ Kongl. Resol. af 3 Juli 1805. Dertil anviistes 215 Rd. 88 Sk. foruden Tømmeret.

⁴ Indenrigsm. Arch. Specielt nævnes Salget af Asparges og Frugt. Bevillingen gaves ogsaa Pr. Christian kun „indtil videre”. Bülow, ovenf. S. 190 nævnet som Arveprinds Frederiks Hofchef, indtog nu samme Plads ved Prinds Christians Hof.

Knudsen synes at have tabt sin Interesse for Jægerspriis, efterhaanden som det tidligere Liv der ligesom døde hen, og den sextende Juni 1806 gav han Afkald paa den ham i Slottets Sidebygning indrømmede Leilighed¹. Nogle af de for Godsets Bønder hidtil bestemte Præmier bleve ophævede den tredie October²; men Godsets Lægepost blev, efter Trants Død i samme Maaned, igjen besat med Ditlev Mentz Svendsen³.

Da saaledes Forholdene indbøde til en ny Organisation, henvendte Stutteri-Directionen⁴ og den nylig som Overstuttmester ved Frederiksborg ansatte Kammerherre Frederik Christian August Roepstorff⁵ Opmærksomheden paa Jægerspriis som et Sted, der foruden andre Behageligheder vilde være bekvemt til Anlæggelsen af et stort Schæferi. Denne Plan vandt Kronprindsens Bifald, og den eenogtredivte October 1806 bestemte en kongelig Resolution, at Cancellieraad Qvistgaard skulde opsiges Forpagtningen til første Mai 1807⁶, og at samtlige Hovedgaardens Jorder, baade de som han havde drevet og de som i de sidste fem Aar havde været udleiede, skulde mod en aarlig Afgift paa tre eller halvfjerde tusinde

¹ Anf. St. Skriv. fra Knudsen til Rentek. af 16 Juni 1806.

² Dette lærer man af en Kgl. Resol. af 3 Sept. 1808, der ogsaa ophævede Præmierne for Steengjærder.

³ Kirkeb. 1806, 20 Octbr. Svendsen nævnes som Fadder ved en Daab i April 1807.

⁴ Dens Medlemmer 1807 vare: Statsminister Grev Chr. Dtl. Frdr. Reventlow til Christianssæde, Overhofmarschal Kherre Hauch, Generalmajor Dorrien og Prof. Erik Nissen Viborg.

⁵ Han var en Søn af Gottfr. Christof. R. og Johanne Frederikke Göring; blev 1788 ansat ved Hestgarden, 1794 Hofstaldmester og 1805 Overstuttmester for Stutteriet p. Frederiksborg.

⁶ Den ovennævnte A. Lange (S. 237—38 not. 4), der bestyrede Avlingen for Qvistgaard, var ogsaa død paa Jægerspriis i August 1805.

Rigsdaler overlades Stutteri-Directionen til Oprettelse af et Schæferi i stor Maalestok for Stutteri-Kassens Regning¹.

11. Med denne Stutteri-Directionens Forpagtning af Hovedgaarden begyndte fra første Mai 1807 et nyt Afsnit i Jægerspriis's Historie, der udstrakte sig til et Tidsrum af tretten Aar (1807—1820) og var af en ganske eiendommelig Beskaffenhed. Stutteri-Directionen havde det Hverv at virke for Landets Hesteavl navnlig ved det frederiksborgske Stutteri; nu paatog den sig tilige et andet Hverv, Oprettelsen af et stort Schæferi, der skulde virke til Faareavlens og Uldproductionens Opkomst uden directe Tilskud fra Statskassen alene ved Forpagtning af Jægerspriis mod en lempelig Forpagtnings-Afgift. Denne Plan kunde tage sig ret smukt ud, men erfarne Mænd vilde udentvivl strax have kunnet forudsige, at Udførelsen af den ikke vilde svare til det gode Forsæt; thi de som skulde udføre den, syntes ikke meget skikkede til at underordne sig Forpagteres eller Agerbrugeres strengere Pligter, og de fandt ikke i egen Fordeel den naturlige Spore til en sparsommere Nydelse af Livets tilvante Behageligheder.

De to fornemme Contrahenter, Rentekammeret som Eier og Stutteri-Directionen som Forpagter, toge fra Begyndelsen af Sagen noget let eller venskabeligt mellem sig². Skjönt den nye Orden indtraadte med

¹ Indenrigsm. Arch. Rentekammeret indstillede denne Sag; Stutteri-Directionen skulde svare 3000 Rd. i de første 5 Aar, siden 3500 Rd., og vedligeholde alle Bygninger. Men den egentlige Contract blev først senere udfærdiget.

² Rentekammeret bestod 1807 af følgende Medlemmer: Statsminister Grev Chr. Dtl. Fdr. Reventlow til Christianssæde, Khrr Grev Ot. Joa. Moltke, Conferentsr. Hoß, Conferentsr. Wormskjold,

første Mai 1807, hengik der dog næsten et heelt Aar, inden den formelige Forpagtnings-Contract blev opsat. Det er muligt, at Krigs-Urolighederne have givet Roepstorff nok at bestille ved Stutteriet paa Frederiksborg, og at Istandsættelsen af den ham tilstaaede Leilighed paa Jægerspriis Slot krævede nogen Tid; men vist er det, at Contracten mellem Rentekammeret og Stutteri-Directionen først blev udfærdiget i Februar 1808¹. Fra samme Tid af turde vel de nye Indretninger antages at have været fuldkommen gennemførte og Roepstorff med Familie at have taget sin faste Bolig paa Jægerspriis.

Den locale Bestyrelse her fremviiste nu en besynderlig Dobbeltthed. Paa den ene Side stod Inspectören Justitsraad Eskildsen, der som Rentekammerets eller Eierens Repræsentant maatte ansees for den første: han havde hele Bøndergodset, Regnskabsvæsenet, Bygningsvæsenet, Tilsynet med Forpagtnings-Contractens Efterlevelse, kort sagt, alt hvad Rentekammeret havde forbeholdt sig. Thi Rentekammeret bestyrede Jægerspriis ganske som andet Krongods; dets tidligere Egenskab af particulært Kammergods forsvandt, og K. Christian den Syvendes Død den trettende Marts 1808 var ogsaa af den Grund uden Betydning for Jægerspriis. Paa den anden Side stod en Forpagteri-Bestyrer, der var Kammerherre og Overstutmester, havde Adgang til Hoffet og de høiere Kredse og hvis Fuldmægtig ved Avlsvæsenet, Adolph Meyer, ogsaa førte Titelen Inspectör² og atter havde en For-

Etatsr. Fridsch. Reventlow var altsaa Præsens baade i Rentekammeret og i Stutteri-Directionen, — og contraherede med sig selv.

¹ Indenrigsm. Arch. Vilkaarene vare foreskrevne i den ovennævnte Kgl. Resolut. af 31 Octbr. 1806. Reventlow havde underskrevet Contracten som Medlem af Stutteri-Directionen, men ikke som Medlem af Rentekammeret.

² Roepstorff skriver selv først i Febr. 1808: „min Fuldmægtig Avlsforvalter Meyer“, men senere bruges stadig Titelen „Inspectör,“

valter Henrik Nicolai Dithmar under sig. Nu var vel Amtmand Aretander paa Frederiksborg en Slags Mellemand mellem Eskildsen og Roepstorff, saa at de, skjönt boende Dör om Dör med hinanden, egentlig kun igjennem ham traadte i Embeds-Forbindelse¹; men Stillingen var dog efter menneskelige Svagheder i sig selv vanskelig og for den gamle Eskildsen vistnok ofte meget ubehagelig. Allerede i Begyndelsen af Aaret 1808 var det kommen til en heftig Strid. Da nemlig Roepstorff i Februar skulde levere en Deel Hö til et i Kyndby liggende Regiment og fik dette kasseret som slet og ubrugeligt, saa gav han Eskildsen Skyld derfor, idet han paastod, at Höet ikke vilde være bleven forkastet, hvis denne havde været tilstede ved Afleveringen, hvortil han formeentlig var forpligtet. Eskildsen benægtede dette sidste og paastod, at Höet virkelig havde været slet. Sagen gik tilsidst til Rentekammerets Afgjørelse, der efter Amtmandens Erklæring syntes at maatte falde ud til Eskildsens Fordeel².

baade af Roepstorff, Rentekammeret, Aretander og Kirkebøgerne, undertiden tilføies: „ved Avlingen“, el. „Avlings-Inspectör“, ligesom til Forskjel paa den Kongelige Godsinspectör, Justitsraad Eskildsen. Ved allerh. Resolut. af 19 Jan. 1813 blev Meyer ogsaa formelig udnævnt til „Avlings-Inspectör“ med en Lön af 50 Td. Rug og 50 Td. Byg at betale med Penge. Et forunderligt Arrangement, som skabte en Kongelig Embedsmand af Forpagterens Fuldmægtig.

¹ Det tager sig ganske besynderligt ud: naar Eskildsen havde Noget at meddele Roepstorff eller denne hiin, saa skreve de til Aretander paa Frederiksborg, der atter udvexlede Brevene mellem dem.

² Indenrigsm. Arch. har alle Acterne i denne Sag, der begyndte med en Skrivelse fra Oberstlient. Gade til Eskildsen, dat. Svanholm d. 11 Febr. 1808, og endte med Aretanders Erklæring til Rentekammeret d. 9 Juni s. A. Spørgsmaalet dreiede sig i Hovedsagen om den rette Mening af Forord. 28 Juli 1784 § 10, og Amtmanden erklærede, at Eskildsen ikke kunde være forpligtet til hverken at modtage Fouragen eller at have Tilsyn med den, indtil den kom paa Afleveringsstedet, og at det altsaa vilde være gavaligt, om For-

Rimeligviis bleve derved tillige Foranstaltninger truffne til en bestemt Begrænsning af de tvende locale Auctoriteters Forhold til hinanden, saa at hver af dem kunde blive ved sin Deel.

Den kongelige Godsinspectörs, altsaa for det første Justitsraad Eskildsens, lader sig lettere forfølge i det Enkelte; thi han skulde aflægge offentligt Regnskab derfor. Dertil hørte saaledes Omsorgen for Hovedgaardens Bygninger, Haver, Inventarium, og skjönt Jægerspriis saalænge havde havt et Kongeligt Herskab, var der dog stedse Noget at ombygge, tilbygge eller istandsætte. Alle-rede i Marts 1808 maatte Eskildsen lade Bygningsarbejder udføre for at skaffe Roepstorff bedre öconomiske Indretninger, i September for at udstyre hans Beboelses-Leilighed, og et Par Aar senere gjentog sig det samme¹. Ligeledes maatte han sørge for Bevaringen af de i Haven og Lunden opreiste Mindestötter, og i Eftersommeren 1808 og i det følgende Aar blev Professor Dajon i denne Anledning sendt til Jægerspriis². Men Eskildsens vigtigste Forretninger angik dog Böndergodset. De store Reformer i Landbovæsenet lede vel alle vegne nogen Stands-

pagteren medsendte en Tilsynsmand ved lignende Leverancer; han tilföiede, at Roepstorff blot önskede en afgjörende Bestemmelse for Fremtiden.

¹ Kongl. Resol. af 25 Marts og 30 Septbr. 1808. Ligeledes senere af 20 Febr. 1810. Samme 20 Febr. bevilgedes ogsaa 722 Rd. 40 Skill., som Eskildsen havde anvendt paa Istandsættelse af Slots-Taarnet.

² Rentekammeret havde d. 10 Septbr. 1808 bevilget, at Dajon maatte faae 19 Kubikfod Lillienkjöldsk og 20 Kubikfod Agershuusisk Marmor fra Materialgaarden, og d. 5 Aug. 1809, at han maatte faae 2 agershuusiske Marmorstene fra Frederikskirkens Plads til dette Brug. Den 8 Aug. 1810 bevilgede Kongen 685 Rd. 48 Skill., som i Aarene 1808—1809 vare medgaaede til at istandsætte og rense Monumenterne i Haven, Indhegningen og paa Julianehöi.

ning ved Krigen, saa at Kronens Bønder paa Jægerspriis fremdeles vare simple Livsfæstere, der endog i Aaret 1808 mistede de dem tidligere bestemte Præmier for Steengjærders Opsætning¹; men ved given Leilighed stræbte Regjeringen dog endnu at anspore Bønderne til Virksomhed, og navnlig søgte den i disse Aar at opmuntre dem til Saltkogning af Tang, da Saltpriserne under Krigen stege og fremmed Salt ofte ikke var at erholde. Efterat et Par Smaaskrifter til Landalmuens Veiledning vare udkomne² og en kongelig Resolution af treogtyvende Marts 1809 havde bestemt visse Belønninger for denne Industri, sendte Rentekammeret i Juli en vis Carstensen til Jægerspriis for at undervise Bønderne, og endnu i samme Efteraar 1809 gjorde Justitsraad Eskildsen Indberetning om Saltkogningens Fremgang paa Godset³. Den Indtægt, som Bønderne derved vandt, var dog ubetydelig, og der sporedes overhovedet uagtet saamange Bestræbelser ikke nogen tiltagende Velstand iblandt dem; men dette var saameget mindre forunderligt, som ogsaa

¹ Kgl. Resolut. af 3 Sept. 1808, at den ved Resol. af 2 Mai 1798 bestemte Præmie for Steengjærders Opsættelse (see ovenf. S. 235) skulde falde bort fra 1 Januar 1809. Denne Præmie var nemlig endnu bleven tilbage efter Ophævelsen d. 3 Octbr. 1806, hvorom ovenf. S. 252. — Omtrent ved denne Tid (1808) afgik Rathenburg (S. 247). I Vacancen fungerede Procurator Lieut. Feilberg og 1809 blev Knud von Hadeln By- og Herredsfoged.

² Nemlig af Gr. Begtrup og Chr. Som. Münster, baade særlig udgivne og trykte i Olufsens Annaler 1808 S. 58—86.

³ Indenr. Arch. har to Skrivelser fra Eskildsen til Arctander af 21 Octbr. og 7 Decbr. 1809, hvori dette sees og Oplysning gives om Saltvirkningen paa Jægerspriis Gods. I Almindelighed erholdt Bønderne 1 Skjæppe Salt af hver Tønne Tang-Aske, og de fleeste bragte det ikke til at producere meer end een Skjæppe eller lidt over. Nogle vare dog heldigere, og en Huusmand i Skovboligerne, Hans Aagesen, havde kunnet sælge Salt baade til Eskildsen og Andre. See Thaarups Statist. 1825 S. 83—87.

Kronborg og Frederiksborg Amter, hvor langt vigtigere Reformen nu allerede vare henved en Snees Aar gamle, endnu langsomt kjæmpede sig frem til en bedre Tilstand. Disse to Amter formaaede ved denne Tid ikke at udrede de dem paahvilende Omkostninger til Vedligeholdelsen af Færgebroen paa Frederikssund-Siden og fik efter Arctanders Forslag den trettende November 1809 frit Tømmer fra Jægersprie's Skove¹. Færgebroen paa Jægersprie-Siden vedligeholdtes af Hovedgaarden, og en halvandet Aar efter lod Eskildsen her anskaffe en ny Hængebro². Imidlertid var dog Regjeringen stadig betænkt paa at fremkalde en bedre Tilstand paa Jægersprie's Gods, og den gjorde ogsaa i Begyndelsen af Aaret 1811 et vigtigt Skridt i denne Retning. Da bestemte nemlig en kongelig Resolution af femtende Januar, at alle Godsets Bønder skulde være Arvefæstere³.

Men denne Resolution kom for det første ikke til Udførelse. Fædrenelandets vanskelige Stilling optog alle Interesser, og Eskildsen var efterhaanden bleven gammel. Han havde i de sidste Aar havt en Fuldmægtig, Hans Jörgen Otzen⁴, og han døde i October 1811, halvfjerd-

¹ Anf. St. Dette gjaldt dog kun for denne Gang. Hovedregelen for Broens Vedligeholdelse vedblev at være Resol. af 14 Octbr. 1749 (ovenf. S. 124—25), der ogsaa i den følgende Tid, f. Ex. d. 8 April 1813, paaberaabtes i denne Anledning.

² Resol. af 26 Marts 1811 bevilgede efter Forslag af Eskildsen 136 Rd. 16 Skill. og det fornødne Tømmer til en ny „Hængebro“ ved Færgebroen paa Jægersprie Siden.

³ Jeg har ikke bemærket, at denne Resolution i sin Tid blev formelig publiceret, men den omtales stundom som bekjendt, saaledes f. Ex. i den Rentekammer-Forestilling til Kongen (nedenf. S. 272—73), hvorefter Lowzow i Aaret 1826 blev beskikket til Inspectör.

⁴ Naar Otzen er kommen til Eskildsen, skal jeg ikke kunne sige; men Roepstorff nævner under den ovenfor omtalte Strid i en Skrivelse af 2 Juni 1808 til Arctander „Eskildsens Fuldmægtig“ uden

sindstyre Aar gammel. Han var ligesom Faderen en duelig og retskaffen Mand, og efterlod sine Regnskaber i en saadan Orden, at hans Arvinger endog havde Penge tilgode hos Regjeringen¹.

Efter Eskildsens Død lod Rentekammeret Inspectör-Posten henstaa ubesat i omtrent tre Fjerdingaar, i hvilken Tid den nysnævnte Hans Jörgen Otzen besörgede Inspectörens Forretninger². Kort derpaa afstod Skuespiller Knudsen, som nylig havde faaet opført et Vagthuus ved Jægerspris-Siden³, sin Tjeneste, og fik den sjette November 1811 udnævnt til Eftermand Torben Lange, hvem man först tillagde Prædikat af „Transportforvalter“⁴. I det næste Foraar 1812 blev det Otzen befalet at sælge de ved Teglværket producerede Muursteen for en bestemt

at navngive ham, og Kirkeb. 1810 d. 16 Novbr. anfører Fuldmægtig Otzen som Fadder til Möller Meyers Søn, Jens Wilhelm.

¹ Kirkeb. d. 10 Octbr. 1811, anfører Eskildsens Begravelse. — En Resol. af 24 Mai 1815 viser, at Eskildsens Bo havde tilgode 508 Rd. 58 Skill. for Udlæg paa Godset i Aarene 1805—1811.

² Min egentlige Kilde til denne Efterretning er en Skrivelse fra Otzens Kone, Susanne Henschell, til Rentekammeret af 11 April 1835, der haves i Indenrigsm. Archiv. Thi selve Constitutionen for Otzen har jeg ikke seet.

³ Opført 1810. Paa Frederikssund-Siden var allerede et saadant til Reisendes Bekvemmelighed. Reparation paa Broen 1810—11.

⁴ Rentek. Forestill., hvorpaa der blev resolveret d. 21 Novbr. 1826, lærer os, at Lange d. 6 Novbr. havde paa lige Vilkaar faaet Knudsens Plads. Familien Lange synes at have haft tidligere Forbindelser paa Jægerspris: en vis A. Lange var Avlsbestyrer for Cancellieraad Qvistgaard og døde paa Jægerspris 1805 (ovenf. S. 252 not. 6); Kirkeb. 1810 d. 24 Januar anfører Farver Jörgen Lange i Frederikssund ægteviet til Jomfr. Sophie Knudsen i Jægerspris Færgesgaard, og den samme Farver Lange nævnes 1816 d. 26 Juli som Fadder til Transportforv. Torben Langes og Hustru Louise Fönnss's Datter Henriette Louise. — Næste Aar d. 1 Mai 1812 tiltraadte Lange og d. 9 Mai blev det ham betydet at rette sig efter Færgemandens Instrux af 21 Juni 1803. Ovenf. S. 248 Not. 4.

Priis¹. Iøvrigt synes Otzens Bestyrelse at have indskrænket sig til de løbende Forretninger, da han ikke havde Udsigt til fast Ansættelse i den ledige Tjeneste. Rentekammeret søgte en dertil formeentlig mere skikket Mand.

En saadan troede man i Foraaret 1812 at have fundet i Capitain Engelbrecht Waager Knoph, der den attende Juni blev constitueret til Inspectör. Han havde i femten Aar været Lieutenant ved sjællandske Jægercorps, siden i sex Aar Landinspectör ved Afhændelsen af det beneficerede Gods i Norge², hvorefter han i det sidste Par Aar nød en Pension og arbejdede i Matricul-Contoiret. Som constitueret Inspectör erholdt han syv-hundrede Rigsdaler i Gage, tohundrede Rigsdaler til Contoirhold foruden de Embedet tillagte Indtægter og Ydelser i Natura³. Han ansaaes for en retsindig Mand, og kunde uden tvivl noget bedre end Eskildsen komme tilrette med den herskabelige Forpagteri-Bestyrer paa Slottet og det jagtelskende Hof⁴; men i virkelig Dygtighed synes han at have staaet tilbage for denne, og han bevarede ikke længe et usvækket Helbred.

¹ Indenr. Arch. har en Fascikel ang. Jægerspriis Teglværk 1800—1814. Heri findes en Skrivelse fra Rentekammeret til Arc-tander af 18 April 1812, at Prisen paa Muursteen skulde sættes til 40 Rd. pro mille, hvilket Arc-tander havde at meddele „Fuldmægtig Otzen“, der forestod Inspectör-Tjenesten.

² Nemlig fra 1 Februar 1804 indtil 1810, med en Gage af 600 Rd. aarlig, hvilke han beholdt som Pension, indtil han kom til Jægerspriis.

³ Rentek. Forestill., der foranledigede den Kongl. Resol. af 29 April 1826, hvorved Knophs Constitution ophævedes, indeholder alle disse Personalia ham vedkommende.

⁴ See ovenf. S. 238—39. Det var formodentlig ogsaa Jagt-glæderne, der i Novbr. s. A. kaldte Prinds Christian til Jægerspriis, hvor han ifølge Kirkebogen d. 15 Novbr. 1812 stod Fadder til en lille Pige, Datter af Frants Johansen i Nedre-Draaby.

Knoph bosatte sig med Familie paa Jægerspriis i den samme Sommer¹ og begyndte strax at lade tage Copier af Kort over Godset². I det følgende Aar 1813 indrettede han sig bedre og beqvemmere, erholdt sine Embedsjorder indhegnede, en ny Vognremise og et Faarehuus³. Iøvrigt indtraadte han ganske i den afdöde Eskildsens Forretninger og havde Bestyrelsen af alt det, der laa under offentlig eller Statens Control, i Modsætning til Forpagterens private Forhold. Bøndergodset stod saaledes under Knoph, og Beboerne vare fremdeles simple Livsfæstere. Bestemmelsen om Arvefæstes Indførelse syntes foreløbig opsat, og Bønderne trængte endnu til Hjælp eller skaansom Behandling, fornemmelig Skovboerne. Disse, der nu udgjorde nitten Gaarde og fyrgetyve Huse, vare, som ovenfor bemærket, ved Reformen i Skattevæsenet behandlede som Brugere af Hovedgaardstaxt eller beskattede efter Tönde Land, ikke som andet Bøndergods efter Tönde Hartkorn⁴, og da de paa lidet Hartkorn havde et stort men slet Jordtilliggende, formaaede de ikke at udrede Skatterne. Knoph forestillede dette, og Rentekammeret fandt Forestillingen begrundet⁵, men da det ikke vilde forandre Matriculen, udvirkede det en anden Lettelse: Skovboerne bleve aldeles tiendefrie, saaledes at den Tiende, der var betalt eller skulde have været betalt for Aarene 1813 og 1814, blev tilbagebetalt eller afregnet

¹ Thi d. 18 Aug. 1812 havde han der sin Datter Eugenie Wilhelmine til Daaben, baaren af Md. Holm fra Helsingör, med Faddere Hr. Holm, Faderen selv og Fru Reiersen.

² Efter Knophs Forslag bevilgedes for dette Arbeide d. 30 Jan. 1813 Udbetalingen af 183 Rd. 36 $\frac{1}{2}$ Skill. Dan. Cour.

³ Indenr. Arch. Dertil anviistes d. 9 Octbr. 1813 i Alt 361 Rbd. 53 $\frac{1}{2}$ Skill. Navneværdi.

⁴ See ovenf. S. 243—44.

⁵ Knoph havde nemlig foreslaaet, at Skovboerne skulde behandles som Brugere af contribuabelt Hartkorn.

fra Restancerne, og al Tiende for Fremtiden blev eftergivet¹. Stadig havde Knoph ligeledes Beskjeftigelse med at holde Inventariet og Bygningerne, der vare mange og vidtløftige, i god Orden, og dette medtog store Summer af Godskassen. Han betalte saaledes 1814 omtrent femhundrede Rigsbankdaler for en ny Færgepram, 1815 en lignende Sum for Udgifter paa Godset, 1817 henvend nitusinde Rigsbankdaler foruden Tømmer og Muursteen til Istandsættelse af Slottet og andre Bygninger samt til Opførelse af en ny Teglovn² og 1819 igjen over tretusinde Rigsbankdaler til en Reparation, der ligeledes fordrede Leverancer fra Skovene og Teglværket³. Dette Teglværk stod ogsaa under Knophs Tilsyn, og han besørgede Forhandlingen af dets Muursteen; men det synes i hans første Aar at være gaaet tilbage, indtil det efter Teglovnens nysnævnte Ombygning atter saaledes hævede sig, at det i Aaret 1819 producerede omtrent treoghalvfjerdsindstyve tusinde Steen og gav et reent Overskud paa meer end firehundrede Rigsbankdaler⁴.

¹ Kongl. Resol. af 24 Mai 1815. Den Tiende, der saaledes nu blev eftergivet, maa have været Kongetienden eller de to Kongen tilhørende Tiendeparter; thi som ovenf. S. 146 bemærket, var Præstetienden allerede tidligere ved Rescr. af 23 April 1762 ophævet og Yderne skjænket. Den dem tilbagebetalte eller afregnede Tiende for Aarene 1813 og 1814 udgjorde 167 Rbd. 80 $\frac{1}{2}$ Skill. N. V.

² Indenrigsm. Arch. har alle disse Udgifts-Ordre af 1 Marts 1814, 20 Septbr. 1815, 30 Juli og 8 Octbr. 1817.

³ Anf. St. 1819 d. 21 Juli bevilgedes 2690 Rbd. 34 Skill. til Reparationer paa Slottet, Skolerne og Kirkerne, og derhos d. 28 Juli s. A. 267 Rbd. 57 Skill. til Oprensning af Slotsgraven og til Istandsættelse af den i Lunden ved Schweizerhuset værende Kilde.

⁴ See ovenf. S. 260 Not. 1. I Aaret 1814 d. 25 Juni bestemte Rentekammeret Priserne for Muursteen til 34 Rbd. pr. mille, 10 Rbd. for 100 Tagsteen og 6 Rbd. pr. Td. Kalk; men Productionen var ringe. I Aaret 1819 var Prisen paa Muursteen 18 Rbd. pro mille

De øvrige Kongens eller Rentekammerets Betjente paa Jægerspriis forbleve i disse Aar hver i sin tidligere Stilling undtagen Mölleren Jens Wilhelm Meyer. I Begyndelsen af Aaret 1816 havde Rentekammeret fundet alle tre Møllebygninger, Stubmøllen og Hestemøllen samt den hollandske Veirmølle¹, meget forfaldne, og da det havde lidet Haab om, at Meyer skulde bringe dem i bedre Tilstand, udaccorderede det ham mod en Erstatning af femtusinde Rigsbankdaler samt Livsfæste paa en Gaard, hvis Fæster atter maatte udkjøbes mod en Penge-sum og aarlig otte Tønder Korn i Natura². Derpaa blev Møllen den syvogtyvende Marts 1816 stillet til Bortforpagtning paa tyve Aar ved en Auction paa det Vilkaar, at Forpagteren aarlig skulde svare halvtredsindstyve Tønder Rug efter Capitelstaxten og de otte Tønder Korn til den udkjøbte Gaardmand. Kjøbmand Carl Ferdinand Munthe i Holbek bød den høieste Indfæstnings-Sum, titusinde og eethundrede Rigsbankdaler, hvoraf femtusinde og eettusinde medgik til den Meyer og Bonden tilsagte Godtgjørelse og Resten indbetaltes i Godskassen³. Munthe og hans Hustru Marie Bendtsen flyttede nu til Jægerspriis Mølle, hvor huuslige Tvistigheder især efter 1818 foruroligede deres Samliv.

Samtidigt med denne Jægerspriis's offentlige Bestyrelse ved de kongelige Inspectörer Justitsraad Eskildsen

og paa Kalk 6 Rbd. Totalindtægten var 1603 Rbd. 27 Skill. og Udgiften 1193 Rbd. 34 Skill.

¹ Denne, opført ved Aarhundredets Begyndelse af Meyer selv som en Grubbe- og Perlegryns-Møller. Ovenf. S. 243.

² Möller Meyer fik saaledes en Bondegård paa Jægerspriis Gods. To Sønner vare ham fødte, medens han havde Møllen. Kirkeb. 1808 d. 20 Septbr., 1810 d. 16 Novbr.

³ Rentek. Forestill., der foranledigede den Kgl. Resol. af 9 Marts 1836, indeholder alle disse Efterretninger om Begivenhederne i Aaret 1816 ved Jægerspriis Mølle.

og Capitain Knoph under Rentekammeret forestod Kammerherre Roepstorff fremdeles den af Stutteri-Directionen overtagne Forpagtning. Denne havde nærmest Characteren af et privat Foretagende¹, og netop derfor er Forpagtningens Historie ikke let at forfølge i det Enkelte; thi naar Stutteri-Directionen blot erlagde den bestemte Forpagtnings-Afgift, var alting overladt til den selv eller dens Avlings- og Schæferi-Bestyrer. Roepstorff synes at have levet et behageligt Herskabs-Liv paa Jægerspriis, hvor hans Søn blev confirmeret 1814 og hans Datter havde Bryllup 1818; Egnen var sund² og smuk, og hans Stilling sorgfri og saagodtsom uafhængig. Schæferiet blev ogsaa udvidet, da Stutteri-Directionen med Rentekammerets Samtykke nedsatte Hollænderi-Köernes Antal til fiirsindstyve og forögede Faarenes med tohundredre³. Men hvorvidt iövrigt dette Schæferi virkelig lykkedes og Avlsvæsenet overhovedet dreves med Held, er vanskeligt at sige af Mangel paa utvivlsomme offentlige Vidnesbyrd under de höflige og venskabelige Forhold, der bestode

¹ Den under Forpagtning værende Deel betragtedes saa at sige som en særlig Herregaard, der havde sine egne Byrder at udrede, efter det derpaa hvilende Hartkorn. En Rentek. Skriv. af 9 Juli 1808 havde saaledes paalagt Arctander at tilkjendegive saavel Roepstorff som Eskildsen, at de til Forpagtning overladte Dele af Hovedgaarden skulde beregnes til Ager og Engs Hartk. 55 Td. 4 Skp. 1 Fdk. 1 Alb., og Skovskylds H. K. 41 Td. 3 Fdk. 2 Alb., hvoraf Directionen havde at svare de paabudne Natural-Leverancer.

² Kirkeb. giver ogsaa ved denne Tid Exempel paa Folk, der opnaaede en ualmindelig höi Alder. Den ældste, jeg i disse Aar har bemærket, er Stine Skomagers (Enke efter Lars Skomager i Övre-Draaby), der døde d. 19 Jan. 1817 i en Alder af 101 Aar; men 1828 d. 4 Decbr. døde en Aftægtsmand paa Skoven, Ahasverus Petersen, 102 Aar gammel.

³ Rentek. Forestill., der blev approberet d. 17 Novbr. 1819, viser dette; thi Directionen, der havde modtaget 150 Köer, skulde kun aflevere 80 og erstatte de övrige 70 med 200 Faar.

mellem den høie Forpagter-Direction og den høie Eier-Repræsentation, Stutteri-Directionen og Rentekammeret. Vistnok ansaaes Roepstorffs Fuldmægtig, Inspector Meyer, senere for en duelig Landmand; men Forholdene var da ganske anderledes. Resultatet i det Hele taler ikke til Gunst for Jægerspriis's Bestyrelse i denne Periode¹.

Det er nemlig vist, at Statens Kasse led betydeligt Tab derved. Uagtet Forpagtnings-Afgiften var lavt ansat og Forpagtnings-Vilkaarene meget billige, kunde Stutteri-Directionen dog ikke svare, hvad den skulde, men paa-drog sig Restancer, der stadigen saaledes tiltoge, at den hele Anordning ikke mere kunde bestaae. Det gjaldt kun om at opløse den med tilbørlig Anstand. I denne Hensigt skrev altsaa Stutteri-Directionen i Efteraaret 1819 til Rentekammeret, at den nu ved Indgrøftning, Mergling og forbedret Drift havde sat Hovedgaardens Jorder i den bedste Stand, og at dens Schæferi ligeledes var ganske fortræffeligt: den havde altsaa opfyldt sit Hverv og ønskede at fratræde til første Mai næste Aar. Ved samme Tid tilbød Inspector Meyer, der havde faaet en stor Familie² og ved Forandringen vilde komme ud af sin Stilling, at overtage hele Forpagtningen paa atten Aar mod en stigende Afgift for hvert sjette Aar³. Rente-

¹ Det kan dog derved erindres, at de sidste Aar af Directionens Forpagtningstid vare ugunstige for Landmændene ialmindelighed; men paa den anden Side havde den havt meget gode Aar, og den onde Tid begyndte egentlig først fra 1818, altsaa Aaret før Directionen fratraadte.

² Han var gift med Cecilie Birgitte Jacobsen, der havde født ham to Døttre og to Sønner. Kirkeb. 1815 d. 29 Novbr., 1816 d. 23 Novbr. 1817 d. 12 Decbr., 1819 d. 23 Decbr.

³ Meyers Tilbud var for den Tid ikke ringe. Han vilde svare i de første sex Aar 3000 Rbd. r. Sølv, i de næste sex 3500 Rbd. og i de sidste sex Aar 4000 Rbd. Man skal strax i det Følgende see, at Forpagtningen ved Auctionen neppe bragtes saa høit.

kammeret kunde ikke andet end med Tilfredshed modtage Opsigelsen af en for Statskassen saa lidet fordelagtig Forpagtning, men ansaae det for rigtigere at sætte Forpagtningen til offentlig Auction alternativt paa sex eller tolv Aar end at indlade sig paa det af Meyer underhaanden gjorde Tilbud, og Kongen bifaldt den syttende November 1819 den i Overeenstemmelse dermed indgivne Forestilling, dog saaledes at Langvadmosen skulde udgaae af Forpagtningen og overlades Godsets Bønder til Græsning¹. Som en Følge deraf holdtes den treogtyvende December en Forpagtnings-Auction paa Jægerspriis. Høistbydende blev Directionens Underforvalter Dithmar; men dens Inspectør Meyer blev Næstbydende, og Forskjellen mellem dem var ikke betydelig². Rentekammeret indstillede da efter Arctanders og Roepstorffs Anbefaling Meyer til Forpagter paa et Tidsrum af tolv Aar fra den første Mai næstkommende at regne mod en aarlig Afgift af tretusind eethundrede og fem Rigsbankdaler, og denne Indstilling blev den tolvte Januar 1820 af Kongen approberet³.

Ved Maidag 1820 endte saaledes Stutteri-Directionens⁴ Forpagtning af Jægerspriis Hovedgaards Av-

¹ Rentek. Forestill., der fremkaldte den Kongl. Resolution af 17 Novbr. 1819, er støttet paa Stutteri-Directionens Forklaringer, idet den opsagde Forpagtningen, og indeholder alle de her meddelte Oplysninger. Den bør altsaa læses med nogen Kritik, naar det gjælder at bedømme Stutteri-Directionens Fortjenester af Jægerspriis.

² Dithmar bød for Forpagtning paa sex Aar 2550 Rbd., paa tolv Aar 3120 Rbd.; Meyer resp. 2500 og 3105 Rbd.

³ Rentek. Forestill., der blev approberet d. 12 Jan. 1820, giver de meddelte Oplysninger om Auctionen. Roepstorff tilbød for Meyer det Manglende af Cautionen.

⁴ Dens Medlemmer 1820 vare: Overhofmarschal Geheimeconfr. Hauch, Statsminister Mösting, Generallieut. Grev Gotfr. Wilh. Chr. Schmettau og Etatsr. Prof. Er. Nissen Viborg.

ling og Roepstorffs Bestyrelse af samme, — men med en betydelig Gjæld til Kongens Kasse for resterende Afgifter, manglende Besætning og forfaldne Hegn, i Alt over halvnittende tusinde Rigsbankdaler. Denne Gjæld blev dog noget senere aldeles eftergivet¹, og Kammerherre Roepstorff beholdt som Staldmester og Overstutmester ved Frederiksborg Stutterie endnu i en Deel Aar Bolig for sig og Familie paa Jægerspriis Slot².

12. Det bedrøvelige Udfald af alle de under Regjeringens Auspicer med saa store Opoffrelser og saa megen Skuffelse gjorte Forsøg synes endelig at have helbredet for Lysten til at gaae videre i denne Retning. Man anvendte fra nu af lige til vore Dage den simple og naturlige Brugsmaade, at bortforpagte Jægerspriis's Hovedgaardsjorder til private Landmænd, der alene levede og arbeidede for deres Forpagtning og hvem det var en Velfærds Sag at drive denne paa bedste Maade, og dette viiste sig at være det fordeelagtigste paa alle Sider. Det er den sidste Periode af Jægerspriis's Historie. Den er eensformig som andre Krongodders, der benyttes paa samme Viis, og den frembyder ikke andre Hvilepuncter end Skifterne af Eier eller Bruger. Vi ville da først holde os til de nitten Aar (1820—1839), i hvilke Kong Frederik den Sjette endnu sad paa Thronen.

¹ Indenr. Arch. I Aaret 1822 opgav Knoph Directionens Gjæld til 16,146 Rbd. 54 Skill. for resterende Forpagtnings-Afgifter, 1564 Rbd. 64 Sk. for manglende Besætning og 935 Rbd. 24 Skill. for nedfaldne Hegn, altsaa i Alt 18,646 Rbd. 46 Skill. Stutteri-Directionen søgte om Eftergivelse, Rentekammeret anbefalede dette d. 7 Jan. 1823, og Kongen bevilgede Eftergivelsen den 15 Jan. næsteft. See desuden nedenf. S. 269 Not. 3.

² Endnu d. 6 Marts 1833 bemærkes ved de aarlige Reparationer paa Slottet udtrykkeligt, at nogle Værelser og en Stald benyttedes af Geheimeraad Staldmester Roepstorff.

Denne Konge syntes ikke personlig at interessere sig for Opholdet paa Jægerspriis. Roepstorff kunde derfor desto lettere blive i sin Bolig paa Slottet¹; men han repræsenterede ikke mere der noget Slags Herskab. Forholdene lede herved en kjendelig Forandring. Den constituerede Inspectör Capitain Knoph, der corresponderede med Rentekammeret, deels directe deels gennem Amtmand Arctander, indtog virkelig blandt Auctoriteterne paa Stedet den første Plads, skjönt han fra samme Tid af begyndte at blive svagelig; Skovrider Saust modtog Kammerets Befalinger gennem Geheimeraad Overförster Linstow eller Kammerjunker Overförster Poulsen; Hans Christian Povelsen forestod fremdeles Slotshaven og Fasanhaven, Torben Lange var Transportforvalter og Svendsen Chirurg. Jægerspriis's Sognepræst Niels Steenberg i Gjerlöv og Draaby, og dets Birkedommer Knud von Hadeln i Frederikssund bleve uberørte af de foregaaende Forandringer. Forpagteren Adolph Meyer, der i daglig Tale almindelig kaldtes med den ham i Stutteri-Directionens Tid officielt givne Inspectör-Titel², var

¹ Hvorlænge Roepstorff havde Bolig paa Jægerspriis, skal jeg ikke kunne sige; jeg har ikke fundet ham nævnt i de af mig gennemgaaede Documenter senere end i Aaret 1833, som nylig anført. — Iøvrigt nævnes han, hvad Jægerspriis's Historie angaaer, kun i Anledning af en Strid med Transportforvalter Lange. Det var nemlig denne i August 1820 paalagt, frit at overføre Roepstorff for egen Person og Eqvipage, naar han reiste i „Embeds-Erinde.” Lange fordrede nu Forklaring af ham, om han reiste i Embeds-Erinde eller privat, og da han ikke fik en saadan, fordrede han Transportpenge af Roepstorff. Denne klagede derover. Lange besvarede Klagen d. 21 Febr. 1822, idet han bemærkede, „at han ikke vidste og neppe troede, at Kammerherren nu, da Schæferiet var nedlagt, havde et eneste offentligt Erinde til Jægerspriis, men vel mange private, da han eiede to Bøndergaarde paa Godset.” Roepstorff kunde dog med Grund mene, at hans Reiser fra Jægerspriis til Stutteriet paa Frederiksborg vare Embeds-Reiser.

² Stutteri-Directionen vilde paa Grund af den Kongl. Resolut.

indenfor Forpagtnings-Contractens Bestemmelser selv Herre over Gaardens Drift.

Capitain Knoph som Godseierens, Kongens eller Rentekammerets, Befuldmægtigede havde Bestyrelsen af det, som Eieren under Forpagtningen havde forbeholdt sig, Bygningsvæsenet, Regnskaberne, Bøndergodset, Teglværket. Vedligeholdelsen af de vidtløftige Bygninger krævede for det første et stadigt Tilsyn og betydelige Udgifter, skjøndt det egentlig var Meyer paalagt at holde de af ham benyttede Huse i ordentlig Stand. Allerede i Aaret 1820 kostede Reparationer paa Slotsbygningen omtrent firetusinde Rigsbankdaler ¹ foruden Tømmer og Steen, hvormed Inspectören altid maatte være forsynet. Tømmeret leveredes fra Skovene eller kjøbtes; navnlig kjøbte man 1823 en Deel Fyrreplanker, som Roepstorff endnu havde liggende paa Stedet ². Muursteen toges fra Teglværket, der dreves for Godskassens Regning og i Aaret 1824 gav et Overskud af henved halvsyvende hundrede Rigsbankdaler. Men det gik med Bygningsvæsenet her som andetsteds; Overslagene kunde ikke holdes, og 1824 maatte Godskassen paa een Gang udrede over sextusinde firehundrede Rigsbankdaler, der resterede fra tidligere Aar, især fra Stutteri-Directionens Tid ³. Desuagtet vare Byg-

af 19 Jan. 1813 have Meyer betragtet som Kongelig Embedsmand paa Vartpenge, og indstillede ham d. 25 Januar 1821 til at nyde Vartpenge lige med andre Kgl. Embedsmænd, indtil han igjen blev ansat i Kongl. Tjeneste. See ovenf. S. 254—55 Not. 2.

¹ Kongl. Bevill. 28 Juni 1820. Bygnings-Commissær Meyer forestod denne Reparation, der ogsaa tildeels udstrakte sig til Kirkerne og Skolerne.

² Rentek. Forestill., approb. d. 10 Decbr. 1823. Der betaltes Roepstorff 349 Rbd. 16 Skill.

³ Tvende Kgl. Bevill. af 15 Sept. 1824, den ene paa 6429 Rbd. 19²¹/₂₅ Skill., hvormed Overslagene 1812—1823 vare overskredne; den anden paa 1352 Rbd. 14 Skill. for Aaret 1824.

ningerne saa lidet sikre, at en Decemberstorm ikke længe efter næsten ganske ødelagde ikke alene Stubmøllen men ogsaa den af Forpagteren benyttede saakaldte Herskabs-Stald; og skjönt Brugerne skulde sørge for Istandsættelsen, maatte dog Godskassen skyde betydeligt til ¹.

I disse Aar bortrev Döden flere af Jægerspriis's ældre Betjente. Svendsen døde i April 1823 ² og fik til Eftermand Johan Henrik Volkersen. Gartner Povel sen døde i Marts 1824, og blandt de mange Ansøgere om hans Plads blev Rasmus Eriksen den lykkelige. Han havde lært hos Holböller og Lindegaard, havde siden som Gartner paa Hegnholt hos Overhofmarschal Hauch vundet Landhuusholdnings-Selskabets Sølvbæger for Anlæg af Humlehaver; han giftede sig nu med en Pige paa Jægerspriis og oprettede strax i Efteraaret en Planteskole og Humlehave paa halvanden Tönde Land i det nordøstlige Hjørne af Slotshaven ³. I det næste Aar, i Marts 1825, døde ogsaa Maleren Flodin.

Den som i disse Aar synes at have arbeidet med meest Iver og Standhaftighed, var Forpagter eller Inspectör Meyer. Han maatte anstrenge sig af yderste Magt for at kunne bestaa; thi han havde i en haard Tid overtaget Forpagtningen. Landproducterne vare i ussel Priis, fornemmelig Kornet, der stod saa lavt, at

¹ Rentek. Forestill., approb. d. 14 Septbr. 1825, angaaende Tømmer og Pengehjælp til Staldens Istandsættelse, og Rentek. Forestill., approb. d. 30 Marts 1831, angaaende en ny Mølle, nævne tillige den ødelæggende Storm d. 20 Decbr. 1824.

² Kirkeb. 1823 d. 30 April.

³ Kirkeb. 1824 d. 5 Marts. Rentek. Forestill., approb. d. 25 Mai 1824, indeholder de anførte Oplysninger om Eriksen. Blandt dennes Concurrenter var ogsaa Skovrider Saust, der vilde være Gartner tillige. Kirkeb. d. 14 Aug. 1824, Eriksens Bryllup med Henriette Johannesdatter. Til Planteskolen og Humlehaven bevilgedes d. 8 Septbr. 1824 en Sum af 160 Rbd. 40 Skill.

det neppe kunde dække Arbeids-Omkostningerne. Meyer følte sig derved opfordret til at lægge destomere Vind paa Hollænderiet og Schæferiet, og allerede 1822 havde han forøget Besætningen til hundrede og fyrgetyve Køer og femhundrede Faar ¹. Rentekammeret erkjendte Mandens Driftighed og understøttede den: i det samme Aar tilstod det ham over totusinde Rigsbankdaler foruden Tømmeret til et nyt Faarehuus, der blev bygget paa Udmarkerne, og henved syvhundrede Rigsbankdaler til Oprensning af Vandledningen i Stæren og Langvadmosen, til Istandsættelse af en Steenkiste og Stærbroen, samt til Opførelse af tvende Sluseværker ². Med al sin Flid kunde Meyer dog endnu ikke opfylde sine Forpligtelser, og hans Restancer steg i Aaret 1824 til meer end halvfjerdetusinde Rigsbankdaler; men han havde tillige nu en Besætning af hundrede og halvfjerdsindstyve Køer og ellevehundrede og firsindstyve Faar, og han søgte den femogtyvende Juni om at maatte afgjøre sin Gjæld ved at overdrage en Deel af denne Besætning til Gaarden. Da Stutmester Nielsen og Professor Viborg havde taget Qvæget i Öiesyn og Rentekammeret efter deres Erklæring havde anbefalet hiint Andragende, samtykkede ogsaa Kongen den ellefte Mai 1825 i at modtage tolv Køer samt tohundrede og fireogtyve Faar for totusinde sex hundrede og sexog-tredsindstyve Rigsbankdaler til Afdrag paa Restancen, hvilket Qvæg derefter skulde regnes til Jægerspriis's faste Besætning og i sin Tid afleveres med denne ³. I

¹ Han havde kun modtaget 100 Køer og 200 Faar til en Gaard paa 1600 Td. Land.

² Tvende Rentek. Forestill., begge approberede af Kongen d. 12 Juni 1822. Forpagteren skulde selv lade Arbeidet udføre, men til Faarestalden bevilgedes ham 2018 Rbd. 48 β og Tømmeret, til det Övrige efter et Overslag af Capt. og Landinsp. Leschly, 673 Rbd.

³ Rentek. Forestill., approb. d. 11 Mai 1825, giver alle disse

samme Efteraar bevilgede Kongen ligeledes baade Tømmer og Pengehjælp til den af Stormen ødelagte Herskabs-Stald, skjönt Meyer ellers selv skulde vedligeholde Bygningerne ¹.

Den constituerede Inspector Capt. Knoph havde ved velvillige Erklæringer understøttet Meyer, men i sin egen Tjeneste var han ikke heldig. Han begyndte alt i Aaret 1819 at blive svagelig, maatte snart holde sig en Fuld-mægtig ved Navn Nehring og formaaede dog ikke at besørge sine Regnskaber. Da endelig det for 1824 ved Mulktering blev ham afpresset i Begyndelsen af Aaret 1826 og endte med en contant Beholdning paa henved femtusinde Rigsbankdaler, som han ikke var istand til at indbetale paa Frederiksborg Amtstue, saa søgte han i April samme Aar om Entledigelse med Pension for sig, Hustru og fire Børn. Rentekammeret nedlagde da Forestilling ² om hans Afsked og androg tillige paa Udnævnelsen af en anden Inspector med den Bemærkning, at en saadan vilde blive nødvendig, selv om Bønderne bleve Arvefæstere, fordi Frederiksborg Amtstue ikke kunde overkomme et større District. Kongen ophævede derpaa den niogtyvende April 1826 Knophs Constitution som Inspector paa Jægerspriis, og tilstod ham en Pension af sexhundrede Rigsbankdaler samt et Aars Frist til Opgjørelse af de tilbagestaaende Regnskaber ³.

Oplysninger. Meyers Restance var 3536 Rbd. 14⁵/₈ Skill. Nielsen og Viborg optog Syn d. 9 Febr. 1825. Gaardens Besætning blev saaledes nu 100 + 12 Køer, og 200 + 224 Faar.

¹ See ovenf. p. 270 Not. 1.

² Denne med Kgl. Resol. af 29 April 1826 er Kilden til Alt, hvad her anføres. Knoph havde selv angivet sin Beholdning til 4940 Rbd. 92 Skill. S. o. T., som han ikke kunde gjøre Rede for; men Rentekammeret gav ham dog det Vidnesbyrd, at han i Grunden var en retsindig og tro Mand.

³ Knoph havde før sin Constitution paa Jægerspriis netop

Samme Dag blev Kammerjunker Hans Georg Krog Lowzow beskikket til Godsinspectör og Slotsforvalter paa Jægerspriis med Forpligtelse til at aflægge Regnskab fra første Januar og at overtage i sin Tid tillige Forvalter-Tjenesten paa Overberg og Pagterold, alt mod en fast Lön af sexhundrede Rigsbankdaler foruden Regnskabsducör og Godtgjörelse til Contoirhold og Slottets Reenholdelse, samt fri Bolig og betydelige Emolumenter i Natura. Lowzow havde ligesom Knoph i sine yngre Aar været Militær, var afgaaet formedelst Svagelighed, men havde gjenvundet sit Helbred¹. Hans Forhold til Rentekammeret og til Amtmanden paa Frederiksborg, hvor Arctander et Aarstid efter aflöstes af Herman Gerhard Treschow, blev det samme som hans Formænds, hans Embedsforretninger ligeledes, og han holdt disse i den bedste Orden. Men Udgifterne vare stedse meget betydelige, fornemmelig til de evige Bygningsarbeider eller Reparationer, der slugte Penge i Tusindviis². Aarsagen dertil var de mangfoldige Bygninger, som tidligere vare

havt en Pension paa 600 Rbd. Men at aflægge sit Regnskab naaede han neppe nogensinde. Han fik d. 22 Juli 1828 fornyet Henstand og hans Pension nedsattes til 300 Rbd.; atter d. 20 Octbr. 1829, da han boede i Udesundby, to Aars Henstand; endvidere d. 17 Septbr. 1831 en ny Henstand indtil Juni 1833.

¹ Lowzow havde för sin Ansættelse paa Jægerspriis en Pension paa 300 Rbd. De ham nu tillagte Emolumenter i Natura vare foruden fri Bolig 52 Td. Havre, 36 Læs Hø, 32 Læs Halm, Græsning til 4 Heste og 6 Køer, 40 Læs Törv og 6 Favne Brænde. — Tretten Ansøgninger havde været indgivne om den ledige Inspectör-Post.

² Saaledes 1827 d. 20 Marts, 15 Aug. og 12 Decbr. 411 Rbd. 75 $\frac{1}{3}$ Sk., 8388 Rbd. 93 Sk. og 2874 Rbd. 19 Sk. 1828 d. 9 April, 10 og 17 Septbr. 340 Rbd. 80 Sk., 295 Rbd. 8 Sk. og 6418 Rbd. 16 $\frac{1}{2}$ Sk. 1829 d. 29 Mai og 15 Juli 2600 Rbd. og 123 Rbd. 47 Skill. 1830 d. 4 og 7 Juli, 4 Aug. og 31 Decbr. 297 Rbd., 3425 Rbd., 355 Rbd. 64 Sk. (efter en Ildebrand i Lowzows Bolig) og 465 Rbd. (Skovlyst). 1831 d. 6 April: 3099 Rbd. 48 Sk.

opførte, og den store Mængde af nuværende eller forhenværende Betjente, der i disse havde frie Boliger¹, som skulde ei alene holdes vedlige, men stundom endog decoreres². Ogsaa de Bygninger eller Anlæg, hvis Vedligeholdelse heelt eller tildeels var Brugernes Pligt, forfaldt efterhaanden og krævede saa Bistand fra Godskassen, saasom Færgen, Möllen og enkelte Embedsboliger. Færgen medtog uagtet de idelig foretagne Reparationer endnu bestandig store Summer³, og Transportforvalterens Forhold til Jægerspriis's Beboere foranledigede ofte Bryderier, der ligeledes kunde medføre Udgifter for Godskassen. En offentlig Anke⁴ over Færgens Tilstand i Slutningen af Marts 1827, der tildrog sig Regjeringens særdeles Opmærksomhed, bevægede den til at indhente mangfoldige Erklæringer, og Byfogeden i Frederikssund Knud Hadeln oplyste da⁵, at Færgen virkelig var saa slet, at der i Aarets elleve første Thingdage kun to Gange havde kunnet føres over, uagtet Lange i alle Maader gjorde sin Pligt. En allerede forud befalet Reparation blev da udført, en ny blev foretaget 1828⁶, og den

¹ Et af disse mange mindre Huse, kaldet Krabbedams-huset eller Lottehuset, der laae i Nærheden af Indkjørselen til Jægerspriis, blev det d. 23 Decbr. 1829 befalet at nedbryde, hvorved Landeveien kunde blive bredere mellem Færgestederne og Kulhuset og en Gymnastikplads indvindes til Krabbedams Skole.

² Bevillingen af 6 April 1831 nævner udtrykkeligt dette, ogsaa endnu i den Geheimer. Roepstorff overladte Leilighed.

³ Indenrigsm. Arch. har en meget betydelig Samling af Actstykker vedkommende Færgen og dens Reparationer fra 1806 til 1840. Deraf ere de følgende Oplysninger hentede.

⁴ Politivennen 1837 no. 587 af 31 Marts S. 198—99: *Önske om sikker Overfart fra Jægerspriis til Frederikssund.*

⁵ Skriv. fra Hadeln (ovenf. S. 257) til Amtm. Treschow af 21 Mai 1827. Han fremhæver, at Transportforvalteren er uden Skyld.

⁶ Kongl. Resol. af 21 Novbr. 1826 havde befalet, at Rentekammeret skulde lade Skibsbygger Petersen ved Fredensborg bygge

vestre Færgehavn blev Aaret efter opmudret; men det kom endnu ikke til nogen Hovedreparation. Til samme Tid havde Transportforvalter Lange Stridigheder med Inspectör Meyer og Skovrider Ulrich, der efter hans Mening misbrugte den dem tilstaaede frie Overfart, og da han ved Dom imod Meyer fik sin Mening bekræftet, maatte Godskassen betale Forpagteren de denne saaledes paadragne Udgifter¹. Lange, som var kjed af disse Forhold, gjentog 1831 forgjeves et tidligere Forsøg paa at trække sig ud af dem paa en ikke altfor ufordeelig Maade for sig og Familie², og Færgen undergik samme Aar en Reparation paa den østlige Broes nordlige Brohoved³, uden at den dog derved endnu kom i tilbørlig Stand. Möller Munthe, hvis Restancer 1826 bleve ordnede paa successive Afdrag⁴, havde allerede for et Par Aar siden seet Stubmøllen ødelagt ved en Storm og lod de andre Möller saaledes forfalde, at Opførelsen af nye blev nødvendig, hvorpaa den Kongen tilhørende saakaldte Holtens Mølle ved Nykjöbing i Odsherred med en Bekostning af over halvsjette tusinde Rigsbankdaler 1830 blev flyttet til Jægerspriis⁵; i det næste Aar fik ogsaa

en ny Pram. En anden af 19 Novbr. 1828 bevilgede 157 Rbd. 74 Skill. til en Hængebro eller Hævebro.

¹ Lange paastod, at han efter sin Instrux ikke skulde frit overføre Forpagterens Kreaturer, og en Dom af 22 Marts 1830 gav ham Medhold. Om Erstatningen, der gaves Meyer, nedenf. S. 280 Not. 3. Striden med Ulrich blev afgjort af Rentekammeret.

² Han havde 1819 søgt om, at Tjenesten maatte overdrages til hans Arvinger, 1829 om at maatte afstaae den til en Anden, og nu 1831 om Afsked, men med Pension for sig og sin eventuelle Enke.

³ Kongl. Resol. af 8 April 1831; men Bekostningen derved, 1189 Rbd., skulde udredes af Frederiksborg og Kronborg Amter.

⁴ Kongl. Resolut. af 29 Debr. 1826.

⁵ Bygmester Koch foreslog at flytte denne Mølle, som Kongen 1824 havde overtaget blandt andre faste Eiendomme efter afg. Kam-

Munthe sit første Ægteskab endelig opløst, og giftede sig 1832 med Charlotte Wilhelmine Flint, som han længe havde havt hos sig i Möllen¹. Med Skovridergaarden gik det paa samme Maade; da Saust var død i April 1827, hans Kone nogle Uger efter², og Just Sigismund Ulrich, hidtil Skovrider paa Hvededal, var bleven hans Efterfølger, maatte Skovlyst strax 1828 sættes istand, og et Par Aar senere, 1830, endnu undergaae en Hovedreparation, hvorefter det blev Ulrich paalagt selv for Fremtiden at vedligeholde samme³. Gartnerboligen, som efter Rasmus Eriksens Død 1831 tilfaldt hans Eftermand Marx Ditlev Clausen, trængte ligeledes til Forbedring og Udvidelse⁴. Endelig begyndte nu ogsaa Monumenterne

merraad Aschlund, Inspectör ved de odsherredske Godser, for 8610 Rbd. Men denne saakaldte Holtens Mølle svarede ikke Regning, fordi tre andre Möller laae i Nærheden. Kongen approberede Forslaget d. 5 Aug. 1829, og Möllen, der efter en Rentek. Forestill., approb. d. 9 Marts 1836, havde en Grovqværn, en Brækqværn med Sigteværk og to Skalkværne, blev flyttet 1830 med den nævnte Bekostning, der først (d. 28 Juli 1829) var calculeret til 4190 Rbd. 24 Skill., men hvortil d. 30 Marts 1831 maatte endnu føies 1322 Rbd. 64 Sk.

¹ Kirkeb. 1820 d. 4 Juli, 1824 d. 18 Aug. og 1825 d. 23 Debr., 1831 d. 7 Septbr. og 1832 d. 16 Januar. — Ligel. 1831 d. 3 Debr. og 1832 d. 2 Marts, Tillysning og Bryllup.

² Anf. St. Saust døde d. 11 April 1827, i en Alder af 67 Aar, og hans Enke Karen Saust d. 29 Mai s. A. 62 Aar gammel.

³ Rentek. Forestill., approb. d. 29 Mai 1827. Ulrich fik 300 Rbd. i Løn, 100 Rbd. til en Skytte, 8 Favne Brænde, 6 Favne Fagot, 4 Læs Ærteris, fri Bolig med Jord og Procent af Skov-Auctioner. Ulrich var gift med Maren (Marie) Sophie Jessen, der næste Aar (4 Juni 1828) fødte ham en Søn, Georg Herman Julius og 1834 d. 1 Juli en anden, Ludvig Edvard Emil. D. 17 Debr. 1828 bevilgedes 246 Rbd. 72 Skill. til Reparation af Skovlyst, og d. 31 Debr. 1830 endvidere 465 Rbd., hvormed den tidligere Bevilling var overskredet; fra nu af skulde Ulrich selv bekoste Reparationerne.

⁴ Eriksen død d. 27 April. Clausen udnævnt d. 7 Aug. 1831.

i Lunden at gjøre Krav paa Godskassen. Materialet, hvoraf de vare forfærdigede, kunde ikke alt udholde den fugtige Skovlufts Paavirkning, og Billedhuggeren Professor Freund, som 1831 fik Tilsyn med dem, beregnede Aaret efter henved halvtredie tusinde Rigsbankdaler til en foreløbig Reparation¹. Mindre Udgifter toges det derhos ikke saa nøie med, hvor Kongen selv var Godseier: efter Præsten Niels Steenbergs Død 1830, fik hans Enke en Fribolig i det saakaldte Sölvkammer-Huus², og hans Efterfølger, Janus Balthazar Krarup, foreslog 1831 at oprette et Sognebibliothek for Bønderne, hvortil ogsaa Penge af Godskassen anviistes³.

Endnu kostbarere end alt dette var et Project, som i denne Tid udgik fra Hofjægermester Grev Carl Schimmelmann, Jægermester i de nordsjællandske Districter. Efterat han i Begyndelsen af Aaret 1828 havde truffet Foranstaltninger til at sikkre Vildtstanden paa Jægerspriis mod de store Skoves Rovfugle⁴, lagde han Planen til et anseeligt Fasaneri paa samme Sted. Strax blev en Bømer Anton Schafraneck indkaldt som Fasanmester, en Sum af trettenhundrede og fireogtrediva Rigsbankdaler anviist til den første Indretning, siden trehundrede Rigsbankdaler aarlig i fire Aar til løbende Udgifter⁵, og

¹ Kongl. Resolut. af 27 Aug. 1831, at det skulde overdrages til Freund. Rentek. Bet. af 13 Marts 1832 foreslog 2400 Rbd. anvendte paa Reparationen, hvorom nedenfor S. 283—84.

² Kirkeb. Steenberg døde d. 13 Jan. 1830, 61 $\frac{1}{4}$ Aar gammel; i Januar 1831 fik hans Enke Maren Hedeveg Steenberg den nævnte Fribolig. Hans Faders Enke, Anne Marie født Petersen, levede endnu indtil den 14 April 1838.

³ Krarups Forslag af 27 Novbr. 1831, bevilget i Januar 1832 og tilstaaet 100 Rbd.

⁴ Schimmelmanns Forslag af 28 Jan. 1828, at anskaffe 30 Høgebure til at fange Rovfugle i, blev bevilget, og d. 24 Dcbr. 1830 anmeldtes, at der i sidste Aar var fanget 23 Hönsehøge.

⁵ Kgl. Bevilling af 19 Juli 1828, at hente en udlært Fasan-

allerede i Aaret 1829 leverede Fasaneriet toogtredsindstyve Fasaner til Kongens og Prinds Christians Kjøkken¹. Efter saadan en Prøve fremtraadte Schimmelmänn 1830 med sin egentlige Plan: han vilde have opført en heel ny Bygning til Fasaneriet, der anlagt paa at sælge aarlig femhundrede Fasaner til fem Rigsbankdaler Parret, blot skulde behøve et „Laan” af Statskassen, hvilket det godt kunde forrente og afbetale. Kongen gik den syttende April 1830 ind derpaa og tilstod over tretusinde syvhundrede Rigsbankdaler til Anlægget, dog efter Statsminister Möstings Raad ikke i den illusoriske Form af Laan, men som en ligefrem Bevilling, hvorefter da Fasaneriets Overskud skulde tilfalde Statskassen². Derimod lykkedes det ikke Schimmelmänn at berige Lovgivningen med et nyt Forbud imod at fange hans tilkommende unge Fasaner³. Schafraneck, der antog den lutherske Troesbekjendelse og giftede sig⁴, forestod nu Indretningen af dette store

mester hertil med 300 Rbd. Lön og Emolumenter; d. 23 Aug. 1828 at have 1334 Rbd. 8½ Skill. til det første Anlæg. Rentekam. Forestill., approb. d. 17 April 1830, nævner Fasaneriets Udbytte i Aaret 1829.

¹ Rentek. Forestill., approb. d. 27 Marts 1833 (hvorum nærmere nedenfor), omtaler denne Bevilling af 24 Marts 1829.

² Rentek. Henstill., som foranledigede den Kgl. Resol. af 17 April 1830, indeholder hele denne Schimmelmännns Plan.

³ To Gange, d. 16 Septbr. og 24 Decbr. 1830, androg Schimmelmänn paa en saadan Lov; men Rentekammeret meente, at Jagtforordn. af 18 April 1732 § 15—16 og 25, samt Forbudet af 14 Aug. 1742 gav Sikkerhed nok.

⁴ Kirkeb. 1830 d. 20 Septbr. Schafranecks Overgang til den lutherske Kirke, hvorover Biskoppens Erklæring var afgivet d. 31 Aug., skeete i Overværelse af Ulrich og Volkersen. D. 12 Octbr. s. A. hans Bryllup med Jomfr. Karen Jessen, der var i Ulrichs Huus. Hun fødte ham d. 10 Juli 1832 (Kirkeb. 1832 d. 22 Aug.) en Datter Laura Henriette Jacobine, og d. 4 Novbr. 1834 en Søn Claus Anton Vincents.

Fasaneri, Skovrider Ulrich havde Tilsynet med Bygningsarbejderne, og da Bygningerne næste Sommer 1831 ved et nyt Tilskud fra Statskassen vare færdige¹, skulde det vise sig, hvorledes Beregningen vilde slaae til. Men Schimmelmans snart følgende Afgang forbeholdt denne Erfaring for hans Efterfølger. Resultatet vil man formodentlig let kunne gjætte.

Lowzow, som Godsinspectör, synes ikke directe at have havt nogen Deel i dette Fasaneri-Anlæg, hvorimod han til samme Tid var betænkt paa at hæve en af de Indretninger, der stode under hans Bestyrelse, nemlig Teglværket. Kort efter sin Udnævnelse havde han foreslaaet at nedsætte Arbejdslönnen derved², for at kunne levere Stenene til billigere Priis, og i Aaret 1828 foreslog han at opføre et nyt Teglværk med tidsvarende Forbedringer efter Mönsteret af Dithmers betydelige Værker ved Flensborg. Denne Plan blev billiget, en Sum af tolvhundrede og sexogtredive Rigsbankdaler anviistes dertil, Muurmester Klein blev 1831 sendt til Dithmer for at tage hans Anlæg i Öiesyn³, og Jægerspriis fik et

¹ Bevilling af 1 Juni 1831, at der af Finantserne endnu maatte betales 482 Rbd. 78 Skill., hvormed Opførelsen af Fasaneriet havde overskredet Bevillingen af 17 April 1830, ligeledes hvad der endvidere behövedes til Bygningens Udstyr og endelig en Gratification af 150 Rbd. til Ulrich for hans Tilsyn med Bygnings-Arbejderne.

² Lowzows Forslag 1826 d. 21 Octbr. at nedsætte Arbejdslönnen fra 6 Rbd. til 23 Mark for 1000 Steen. I samme Aar gav Teglværket et Overskud af 355 Rbd. 83 Skill.

³ Kgl. Bevilling af 22 Octbr. 1828 paa 1236 Rbd. 32 Skill. til et nyt Teglværk. Det gamle Teglværk, der dreves, indtil det nye blev færdigt (1834), leverede i Aaret 1833: 53050 Muursteen, 2000 Kiilsteen, 2102 Gulvfiser, 2453 röde Tagsteen, 110 glasserede do., 192 Dæksteen; men Overskudet ansloges kun til 170 Rbd. 8 Skill.

Par Aar efter et Teglværk, der formeentlig bedre skulde svare til Hensigten.

Men Jægerspriis Hovedgaards vigtigste Indtægtskilde var dog Bortforpagtningen af dens Avling og Holælnderi, og Meyer, som i de første vanskelige Aar kun ved Regjeringens Billighed holdt sig oppe, begyndte nu at høste Frugten af sit Arbeide. Han havde i Aaret 1826 en Besætning af hundrede og fiirsindstyve Køer og sextenhundrede Faar, han dyrkede Markerne langt bedre, end de nogensinde forhen havde været dyrkede, og han kunde nu baade leve vel med sin voxende Familie¹ og til rette Tid svare sin Forpagtningsafgift. Derfor nød han ogsaa fra Regjeringens Side velvillig Imødekommen. Da saaledes Schæferiet ikke mere kunde rummes i den nye for fire Aar siden paa Udmarkerne opførte Faarestald og i den ældre paa Hovedgaarden, saa blev denne sidste 1826 aldeles nedlagt, og en anden ny Faarestald bygget paa Udmarkerne². Ligeledes fik Meyer fuld Erstatning for det Tab, han havde lidt i hiin Sag med Transportforvalter Lange, hvem han nu ifølge Rettens Kjendelse maatte betale Overfarten for sine Folk og Kreaturer³. Men den vigtigste Gunst, der viistes ham, var dog Fornyelsen af hans Forpagtnings-Contract. Da nemlig Ud-

¹ Kirkeb. 1827 d. 31 Aug., 1830 d. 24 Juni, 1832 d. 14 Septbr.

² Bevilling d. 31 Mai 1826 af Pengene til Opførelsen af denne anden Faarestald. See ovenf. S. 271 Not. 2. Endvidere d. 8 Febr. 1832 bevilgedes 230 Rbd. til et Steengjærde ved samme Faarestald.

³ Rentek. Forestill., approb. d. 25 Jan. 1832. Forpagtnings-Contracten havde uforsigtig tillagt Meyer fri Overfart for ham selv, hans Folk og Kreaturer, og man maatte nu godtgjøre ham dels 654 Rbd. 76 Skill., som han havde betalt, dels ligeledes liquidere i hans Afgift, hvad han i Fremtiden skulde betale for Overfart indtil Forpagtingens Udløb.

løbet af denne nærmede sig, bevilgede Kongen den otteogtyvende September 1831, at den maatte forlænges paa ti Aar fra første Mai 1832 af at regne mod en aarlig Afgift af tretusinde femhundrede Rigsbankdaler, og Sikkerhed i den Forpagteren tilhørende Deel af Besætningen og Schæferiet. Meyer erholdt nu derhos ogsaa den saakaldte Langvadsmose med Undtagelse af en Snees Tönder Land, der overlodes Forstvæsenet¹.

Saaledes begyndte da med første Mai 1832 en ny Forpagtnings-Periode, der varede ud over K. Frederik den Sjettes Levetid. I disse Aar sporedes ogsaa paa Jægerspriis den tiltagende Velstand, som dengang begyndte at udvikle sig overalt i Landet, og det er kun en enkelt tilfældig Begivenhed, der giver denne Tid noget Eiendommeligt; men Bestyrelsesmaaden blev uforandret og under almindelige Forhold vare Lowzow og Meyer Hovedmændene.

Lowzow havde fremdeles Kassevæsenet og store Udbetalinger, fornemmelig til Bygnings-Reparationer², og Færgen var da, som sædvanligt, den kostbare Gjenstand. Efterat Cancellieraad Hadeln, der saa ligefrem havde tilstaaet dens elendige Forfatning, i August 1831 var afgaaet, og Embedet som Byfoged i Frederikssund og Herredsfoged i Hornsherred med Jægerspriis Birk næsten et heelt Aar havde været besørget ved Constitution, blev Kammerjunker hos Prindsesse Wilhelmine, Carl Emil Bardenfleth, den tiende August 1832 udnævnt til hans Efterfølger³; Transportforvalter Lange blev ligeledes af-

¹ Indenrigsm. Arch. har den Kongl. Resolution af anførte Datum.

² Lowzow havde ved denne Tid en Fuldmægtig Laurids Reistrup, der 1834 kom af Dage paa en ulykkelig Maade. Kirkeb. 1834 d. 24 Febr.

³ Medens Embedet var vacant, fungerede Jansen som consti-

løst af Carl Ludvig Becker, og en gunstigere Tid for Færgen syntes at nærme sig. I Aaret 1833 blev nemlig, efter Forslag af Havne- og Fyrinspectör Capitain Leth, en stor Hovedreparation udført paa Færgens Broer til begge Sider for en Sum af omtrent femtusinde Rigsbankdaler¹. Det saakaldte Vagthuus paa Jægerspriis-Siden blev istandsat i det næste Aar², et af Transportforvalter Becker anskaffet Gangspil til Færgetougets Indhaling gjorde god Nytte, og den vestlige Færgehavn blev i Eftersommeren 1835 atter opmudret³. Borgerne i Frederikssund, hvis Fordeel saa meget var knyttet til Færgens gode Tilstand, gik i deres Önsker endnu et stort Skridt videre, idet de den tiende Mai 1836 indgave et Forslag til Anlæggelsen af en heel fast Bro over Sundet, og Forslaget blev Gjenstand for Overveielse saavel i General-Postdirectionen som i Rentekammeret, dog uden at lede til det forönskede Maal⁴. Jægerspriis, der maatte have taget sin gode Part i dette Broarbeide, havde ogsaa

tueret By- og Herredsfoged. Hadelns Forflyttelse til Hilleröd og Barndfleths Udnævnelse, Colleg. Tid. 1831 S. 656, 1832 S. 552.

¹ Indenrigsm. Arch., den ovennævnte Samling ang. Færgen. Leths Forslag af 13 December 1832 androg 4500 Rbd., men da det 1833 var udført, havde det kostet 4871 Rbd. 71 Skill. foruden en Gratification til ham af 300 Rbd. Bygnings-Summen udrededes for en Deel fra Frederiksborg Amtstue, ifölge tidligere Bestemmelser for denne Færges Vedligeholdelse. See ovenf. S. 124—25.

² Der var et Vagthuus til Bequemmelighed for de Reisende paa begge Sider. Det ved Jægerspriis var opført 1810 i Knudsens Tid, men det ved Frederikssund var ældre. Reparationen kostede nu (1834) Godskassen 207 Rbd. 46 Skill. foruden Tömmeret.

³ Indenrigsm. Arch. Den aarlige Færge-Inspections Beretning.

⁴ Ideen dertil var allerede nævnet i Leths Forslag af 13 Decbr. 1832, og han anslog Bekostningen til 140,000 Rbd. General-Postdirectionen corresponderede d. 28 Mai 1836 med Rentekammeret om det Frederikssundske Project.

nok med at udrede de sædvanlige Bygnings-Omkostninger. Foruden de almindelige paa Tag og Fag, kunde ogsaa stundom ulykkelige Tilfælde forøge disse Udgifter, f. E. 1835, da en Storm ødelagde Studestalden. Saaledes medgik gjerne aarlig et Par tusinde Rigsdaler eller mere til dette Brug¹. Monumenterne i Lunden skulde nu eftersees af Freund; han havde fundet otte af dem, nemlig Tordenskjolds, Schimmelmanns, Jo. Rantzaus, Ansgars, Brochmands, Arnglim Johnsens, Jo. Friis's og Ove Bildes, saa forfaldne, at i det mindste de sex første maatte ombyttes med nye, og han havde foreslaaet at give disse en værdigere Form og at udføre dem enten i italiensk Marmor eller i bornholmsk Granit. Kongen anviiste dertil totusinde firehundrede Rigsbankdaler², men Arbeidet skred

¹ Der anviistes 1832 d. 11 Juli og 19 Septbr. 2302 Rbd. 11 Sk. og (til Færgeren) 218 Rbd. 1833 d. 20 Febr., 6 Marts, 5 Juni, 11 Septbr. og 20 Octbr. 126 Rbd. 92 Sk., 5 Rbd. 22 Sk., 110 Rbd. 89 Sk., 255 Rbd. 58 Sk. for Roepstorffs Leilighed og Stald, 1308 Rbd. 44 Sk., 530 Rbd. 84 Sk., 354 Rbd. 39 Sk., 149 Rbd. 68 Sk., 240 Rbd. og desuden i samme Aar en Reparation paa Færgeren til begge Sider ved Fyr-Inspectör Capt. Leth, som derfor d. 5 Marts 1834 fik et Gratiale af 300 Rbd., men Halvdelen af denne Reparation maatte udredes af Frederiksborg og Kronborg Amt. 1834 d. 9 April, 9 Juli, 6 Aug. og 6 Septbr. 1506 Rbd., 227 Rbd., 676 Rbd. 55 Sk. og 39 Rbd. 35 Sk. 1835 d. 15 og 22 April, 6 Mai, 6 Juni og 29 Juli 1325 Rbd., 401 Rbd. 42 Sk., 472 Rbd. 48 Sk., 185 Rbd., 1339 Rbd. 36 Sk. 1836 d. 3 Juni, 2, 6 og 30 Novbr. 719 Rbd. 29 Sk., 200 Rbd., 600 Rbd., 139 Rbd. til Gravenes Rensning og Steensætningerne, og 150 Rbd. til et Taarnuhr. 1837, d. 10 Marts, 31 Mai og 14 Juli 94 Rbd. 20 Sk., 2200 Rbd. 21 Sk., 1024 Rbd., 178 Rbd. 1838 d. 28 Mai og 28 Novbr. 2090 Rbd. 5 Sk. og 1809 Rbd. 16 Sk. De egentlige Reparationer fra 1830—38 beregnedes efter Overslagene at have udgjort 18712 Rbd., men stege i Virkeligheden meget høiere. For 1839 d. 23 April 1612 Rbd. 63 Sk.

² Rentek. Forestill. af 13 Marts, approb. d. 21 Marts 1832, indeholder alle disse Oplysninger. De bevilgede 2400 Rbd. skulde

langsomt frem og først fire Aar senere, i Aaret 1836, blev Tordenskjolds nye Mindestøtte færdig¹. Ogsaa det nye Teglværk, som Muurmester Klein opførte efter Dithmers System, kostede omtrent tretusinde Rigsbankdaler², og da det to Aar derefter 1836 virkelig gav et noget større Overskud, saa bestemte man sig 1837 til at forøge de mangfoldige Betjent-Boliger med en ny for Teglblænderen³.

Lowzow interesserede sig ogsaa for, at Bønderne, der endnu fremdeles vare Livsfæstere, nøde den Understøttelse, de behøvede. Saaledes fik for det første de nye Fæstere af de saakaldte Skovjorder 1832 en tiaarig Moderation i deres Jordebogs-Afgifter⁴. Endvidere beregnede Lowzow for Soldaterhusene kun Afgift af deres saakaldte nye Jord eller det Jordtillæg, som de senere, efter Arveprindsens Tid, ved Reguleringen af Fredskovens Grændse havde erholdt, hvilket dog 1834 blev forandret derhen, at baade den gamle og den nye Jord skulde sættes

fordeles paa sex Aar; det Monument, der skulde gjøres for Tordenskjold, bestemtes at skulle være af poleret Granit og af samme Form som det oprindelige; det blev derhos bevilget, at der til Afpudsning af samtlige Monumenter aarlig maatte anvendes 12 Rbd. for hvert, indtil alle vare afpudsede. See ovenf. S. 277.

¹ Bevilling af 2 Novbr. 1836, at betale Prof. Freund et Honorar af 200 Rbd. for Tordenskjolds nye Monument, der havde kostet 600 Rbd., og at der nu skulde begyndes paa de øvrige.

² Kongl. Resol. af 26 Febr. 1834, at det nye Teglværk, hvortil der d. 22 Octbr. 1828 var anviist 1236 Rbd. 32 Skill., skulde gives et forøget Omfang ifølge Kleins efter Overlæg med Dithmer forfattede Overslag paa 2911 Rbd. 50 Skill.

³ Teglværkets Overskud for 1836 beregnedes til 567 Rbd. 33 Skill., og d. 14 Juli 1837 bleve 1024 Rbd. bevilgede til en ny Bolig for Teglblænderen.

⁴ Kongl. Resol. af 26 Septbr. 1832. Lettelsen skulde beregnes fra 1 Januar 1831 til 31 Decbr. 1840, og blev senere forlænget, hvorom videre nedenfor.

til Hartkorn og Skat¹. Fremdeles søgte man at sætte Godsets Bønder istand til, at drage Fordeel af det Opsving, som Danmarks Kornhandel dengang begyndte at tage, og da Handelen nu fordrede reent og vægtigt Korn, anskaffede man i Begyndelsen af Aaret 1835 tvende Kornrensnings-Maskiner til Brug for Godsets Bønder². Kort efter talte Lowzow for Bønderne med Hensyn til den Skade, som de lede af Vildtet. Da nemlig en Deel Bønder i Nedre-Draaby klagede derover, tog han sig ligesaa kraftigt som Eskildsen tidligere af deres Sag og bemærkede i en Erklæring af niogtyvende Mai 1835, at selv Forstvæsenet, som dog kunde nedskyde Vildtet, var nødsaget til at indhegne ethvert til Skovcultur indtaget Stykke Land, samt at den hundrede Aar gamle Jagtlov ikke mere passede med de nyere Forhold³. Ligeledes sørgede han for, at Bønderne under ulykkelige Tilfælde, navnlig Ildsvaade, erholdt den fornødne Hjælp for igjen at komme i Virksomhed⁴.

¹ Rentek. Skriv. til Amtm. Treschow af 5 April 1834. Land-inspectör Buchhave havde d. 18 Octbr. 1802 beregnet samtlige disse Huses Jorder, baade „de gamle” (d. e. som vare udlagte i Arveprindsens Tid) og „de nye” (d. e. som 1802 vare faldne udenfor Skovens Grændselinie og tillagte Soldaterhusene) til 14 Td. 1 Skp. 2 Fdk. $\frac{4}{5}$ Alb. Hartkorn, og der svaredes 2 Rbd. af hver Tönde Land til Taxten 24. Men fra 1816 af var man afveget fra denne Beregning og havde kun indført det Hartkorn, der faldt paa den „nye Jord.” Saaledes gjorde ogsaa Lowzow. Men nu bestemte Rentekammeret, at Buchhaves Beregning skulde følges, efterhaanden som Husene bleve fæsteledige.

² Dertil anviistes d. 4 Febr. 1835 en Sum af 162 Rbd.

³ Bønderne indgave deres Klage til Lindholm, som dengang var konstitueret Amtmand paa Frederiksborg. Lowzows meget kraftige Erklæring af 29 Mai 1835 ender med en forkastende Dom over den da gjældende Jagtforordn. af 18 April 1732.

⁴ Kongl. Resol. af 31 Aug. 1836, at understøtte de Bønder, 4 Gaardmænd og 1 Huusmand, for hvilke det var brændt d. 3 Juni

Ved Siden af Lowzow havde Fasaneriet i disse Aar sin egen Bestyrelse; men Schimmelmanns Beregninger sloge saa lidet til, at Statskassen istedenfor Indtægt deraf havde i Aaret 1832 en Underbalance af omtrent to-tusinde Rigsbankdaler¹. Overförsteren i Kjöbenhavns, Jægerspriis's og Odsherreds Districter, Hofjægermester Baron Eggert Christoffer Frederik Lövenskjold, fremkom derfor i Foraaret 1833 med en ny Plan. Han paastod, at Fasaneriets heldige Fremgang beroede paa Tillæg ved Opdræts-Fasaner, eller Fasaner, der udrugedes af Kalkuner, bragtes i det Frie indtil deres fulde Befjedring, udsattes i Skoven og igjen indfangedes om Efteraaret for at overvintre i Fasangaarden. Han foreslog altsaa, at fyrgetyve til halvtredsindstyve Kalkuner skulde anskaffes til Udrugning, at en fast Stamme paa halvandet til to hundrede Fasaner maatte efter Hösten söge Föde paa Nedre-Draaby Mark² og om Vinteren fodres dels i Fasangaarden, dels vilde i Skoven, at Fasanjægeren skulde have en Assistent, og at Skovrider Ulrich skulde nyde et fast Gage-Tillæg for sit Tilsyn³; han beregnede den

s. A. Ligl. blev der d. 24 Januar 1838 tilstaaet 9 andre Gaardmænd og 10 Huusmænd 446 Rbd. 40 Sk. til deres Boligers Istand-sættelse.

¹ Rentek. Forestill., approb. d. 27 Marts 1833 (see ovenf. S. 278 Not. 1), indeholder disse Oplysninger. Lövenskjold havde meldt, at de bevilgede 300 Rbd. aarlig i 4 Aar vare overskredne med 436 Rbd. 27½ Skill. foruden Udgifter til Fange-Saxe, Gjærders Reparation, Skydepeng og samt en Gratification til Ulrich, i Alt 604 Rbd. 34½ Skill. Rentekammeret selv föiede dertil, at der fra Finantserne var udbetalt i samme 4 Aar (1829—32) for Fasaneriet 3989 Rbd. 48 Sk., men at de solgte Fasaner og den tilbageværende Rest blot kunde anslaaes til 2021 Rbd., saa at der blev et Tab for Statskassen af omtr. 1968 Rbd.

² Imod en Erstatning til Fæsterne af to Læs Qvas aarlig til hver.

³ Aarlig 150 eller 200 Rbd.

aarlige Bekostning til omtrent fjortenhundrede og fiirsindstyve Rigsbankdaler¹, men Udbyttet til halvfemtehundrede Fasaner, der vilde have en Værdi af attenhundrede Rigsbankdaler, saa at Fasaneriet følgerig skulde give et aarligt Overskud. Denne Plan blev approberet af Kongen den syvogtyvende Marts 1833, og derefter lagt til Grund for Bestyrelsen af Fasaneriet i den følgende Tid².

Aaret efter havde Jægerspriis for en kort Tid et mærkeligt Besøg, idet Prinds Frederik, nu Hans Majestæt K. Frederik den Syvende, opholdt sig der fra den ellefte Marts til den femte April 1834. Prindsen benyttede Leiligheden til antiqvariske Undersøgelser i de Gravhöie, som den jægerspriiske Halvöe er saa rig paa, og valgte, efter et foreløbigt Oversyn af omtrent hundrede, et Antal af tyve til Udgravning³. Næsten i dem alle fandtes överst nogle Tommer under Jordskorpen fritstaaende men af Fugtighed ödelagte Gravurner med brændte Been, samt Knapper, Pincetter, Naale og Knive af Bronze, og i nogle af dem fandtes derhos dybere i Jorden et lille een Fod bredt og et Par Fod langt Steenkammer ligeledes med brændte Been enten löst henlagte eller samlede i en Urne. Særlig mærkelige vare to Gravhöie i Troldrækken, een i Sværtæksbakken og to ved Skaaningegeaardene. Af de to Troldrække-Höie havde nemlig den ene, den sydlige og störste, tvende Gravkamre, et mindre med to Skeletter og et större med ni Skeletter,

¹ Der kom nemlig mange Udgifter til: Assistenten skulde have en Gage af 130 Rbd. foruden Emolumenter og Skydepenge, Fasanjægeren 48 Sk. i Skydepenge for hver Fasan, for en Ræv 48 Skill., en Skovkat 24 Skill. og aarlig 500 Rbd. til löbende Udgifter ved Fasaneriet.

² Alt efter den under 27 Marts 1833 approberede udförlige Forestilling fra Rentekammeret.

³ Ogsaa Julianehöi blev nöiere undersøgt, da man formodede, at den kunde indeholde flere Gravkamre end det i Arveprinds Frederiks Tid opdagede; men denne Formodning blev ikke stadfæstet.

Flinteknive, en Slibesteen og en Steen-Væverskyttel¹; den anden bestod af en Hob sammenkastede mindre Stene, under hvilke en lille Steenkiste med en Urne. Gravhøien i Sværtøbæksbakken gjemte ikke mindre end sexten Urner med Knapper, Naale, Knive og Ringe af Bronze, og en af Urnerne var smuk og stor². Ved Skaaninge-gaardene laa den største Gravhøi i hele Omegnen; øverst i denne fandtes nogle Urner og ved den østlige Side ligeledes en sort Urne, hvori femogtyve blaa Glasperler og nogle Spiralstumper af Bronze; men ogsaa denne Høi var dannet af sammenkastede Stene, i hvis Midte en Steenkiste med brændte Been. Et Bösseskud fra denne store Høi fandtes tre mindre, hvoraf een, som blev udgravet, havde nogle Urner i den øverste Deel, men i Midten en Steenkiste, som gjemte en ganske udmærket tretten Tommer lang Broncedolk med Haandgreb, noget Birkebark, Haar af en Skindklædning, grovt uldent Tøi³ og brændte Been. Disse fem Høie vare de anseeligste, der bleve undersøgte; men ogsaa i adskillige andre saavel som ved Plöining paa Markerne gjordes interessante Opdagelser, saasom en kølleformig Slibesteen af femten Tommers Længde, den største man hidtil kjendte, en halvmaanedannet Steensaug, en meget stor Bronze-Celt med Ösken, en Bronze-Ring og deslige. I de første Dage af April sluttede Prindsen disse Undersøgelser⁴. Den

¹ Denne var af rødlig kvartsig Sandsteen og den første, der var fundet i hedenske Gravhøie af denne Art.

² Sværtøbæksbakkerne ligge i Kohaven. Den smukkeste af de fundne Urner er afbildet i Nord. Tidskr. f. Oldk. III. 302, og har en Størrelse af 12 Tommers Diameter.

³ Tidligere var saadant grovt vævet Uldtøi kun fundet paa et eneste Sted, nemlig i den mærkelige Høi ved Bjolderup ved Haderslev.

⁴ Nord. Tidskr. f. Oldk. III. 299—306 har en udførligere Beretning om alle disse Undersøgelser, og den ligger til Grund for

femte April kjørte han fra Jægerspriis til Fredensborg; her tog han næste Dag Afsked med sin Fader og gik ved Humlebæk ombord paa et Orlogsskib for at gjøre et Sötocht til Island, hvorfra han i Midten af September vendte tilbage til Fredericia.

Forpagteren Inspectör Meyer havde imidlertid i disse Aar en gunstig Periode, da Kornpriserne og overhovedet alle Landproducter steg. Som en fornuftig og duelig Mand benyttede han sine forögede Indtægter til at udvide sit Agerbrug og foröge sin Besætning. Af det betydelige Areal, der laa til Hovedgaarden, blev stedse mere bragt under Ploven, og snart syntes Markerne af en saadan Omfang, at de burde deles og en Afbyggergaard anlægges. Holländeriet var i Aaret 1833 voxet til halvtrediehundrede Köer, det störste Antal, der nogensinde var holdt paa Jægerspriis, hvorfor ogsaa hiin ældre aflagte Faarestald paa Hovedgaarden, som de to nye Schæferistalde paa Udmarkerne havde gjort overflödig, nu blev ombygget til en Kostald, ligesom og en ny Lude blev opført for Mælkestuen til Mælkens bedre Bevaring i Sommertiden¹. Disse Bygnings-Arbeider udförtes tildeels paa Godskassens Bekostning, og Kongen eller Rentekammeret understöttede overhovedet med Villie den driftige Forpagter. Saaledes blev 1835 den af

det her meddeelte. — Prindsen skjænkede de fundne Oldsager til det Kongl. Museum for Nord. Oldsager, i hvis Cataloger de ere indförte under no. 3018—3065. Samme Museum eier ogsaa en paa Jægerspriis funden Dobbelt-Knap af Bronze med en lang fra Oversidens Midte fremstaaende Spids og belagt paa Oversiden med en tynd Guldplade. Dette Stykke blev kjøbt efter Oberst Sommer († 1828) og har i Cataloget no. 12,387.

¹ De to nye Faarestalde af 1822 og 1826 ovenf. S. 271 og 280. Bevilling af 5 Juni 1833 at forandre af anförte Grund den nedlagte Faarestald til en Kostald. Luden foran Mælkestuen bevilget med 240 Rbd. d. 20 Octbr. 1833.

Stormen næsten ødelagte Studestald saagodtsom opført af ny¹; saaledes fik Meyer 1837 Erstatning for sine Omkomstninger paa Steengjærder samt et nyt Vognhuus, og Aaret efter anvendtes paa een Gang omtrent atten hundrede Rigsbankdaler til Forbedring af de Meyer overladte Bygninger².

Blandt de øvrige Jægerspriis's Betjente og Embedsmænd foregik til samme Tid ikke betydelige Forandringer. Transportforvalter Becker, der giftede sig med Enken Madam Hebert, som han nogle Aar efter igjen tabte ved Døden³, fik den vestlige Færgenhavn ved gentagne Opmudringer betydelig forbedret, og var 1839 beskjeftiget med aldeles at ombygge Færgegaarden, hvortil Regjeringen leverede en Deel Materialier og forstrakte ham med et Pengelaan⁴. Da Lægen Volkersen i Aaret 1833 var død, blev chirurgisk Candidat Bunde i Frederikssund constitueret i hans Sted, indtil Christian An-

¹ Kgl. Resol. af 29 Juli 1835, at der istedenfor den gamle isoleret staaende Studestald, der var nedblæst i Natten 16—17 Jan. s. A., (ovenf. S. 283) skulde opføres en ny grundmuret Stald som en Tværbygning ved den lille Meierigaard med en Bekostning af 1339 Rbd. 36 Skill. Samme Aar d. 6 Mai blev der anvendt 472 Rbd. 48 Skill. til Ladebygningens Istandsættelse, og 1836 d. 3 Juni 719 Rbd. 26 Skill. til Reparation af Meyers Bolig.

² Bevilling d. 11 Febr. 1837 af en Godtgjørelse paa 153 Rbd. 64 Skill. for Steengjærder; d. 10 Marts s. A. 94 Rbd. 20 Skill. til et Vognskuur; d. 28 Novbr. 1838 til en almindelig Reparation paa de Meyer overladte Bygninger 1809 Rbd. 16 Skill.

³ Kirkeb. 1834 d. 13 Juni, Beckers Ægteskab med Kristine Hebert født Rasch, Enke efter Havnefoged Hebert i Humlebek. Hun fødte ham den 27 April 1837 en Søn Georg Ludvig, men døde d. 2 Octbr. s. A. 33 Aar gammel.

⁴ Opmudringerne 1835 og 1838. Ombygningen af Færgegaarden var under Forhandling med Bygnings-Inspectör Friis 1838, og denne leverede Tegningen, som Becker paatog sig at udføre imod den nævnte Understøttelse. Men Gaarden var endnu ikke ved lovligt Syn erklæret for færdig, da Frederik VI døde.

dreas Sihm blev udnævnt til Godsets Læge; men denne afgik allerede Aaret derpaa 1835, og blev efterfulgt af Frands Dorph¹. Gartner Clausen, der roestes som en meget duelig Mand, fik 1833 sin Bolig udvidet, da den var for indskrænket for hans voxende Familie², og Skovrider Ulrich erholdt paa ny 1835 en stor Deel Bygningsarbejde udført paa Skovlyst, hvorhos det dog blev gjentaget, at han selv for Fremtiden skulde sørge for Gaardens Vedligeholdelse³. Jægerspriis's Politi-Övrighed, Kammerjunker Bardenfleth, blev i Foraaret 1837 afløst af Justitsraad Carl Gotfred Krüger⁴. Möller Munthes Forpagtning udløb 1836, men blev heldigviis igjen fornyet paa tyve Aar, og da han døde 1838, efterladende sig ganske smaae Börn⁵, kunde saaledes hans Enke endnu der finde Underholdning. Skovbetjentenes Antal blev imid-

¹ Volkersen, Kirkeb. 1833 d. 7 Juni. Bunde nævnes i samme Maaned som constitueret i Anledning af Processen mellem Meyer og Transportforvalteren. Sihm findes som Fadder ved en Daab den 25 Febr. 1834, men hans Död anføres i Kirkeb. 1835 d. 28 Marts.

² Han var gift med Henriette Cathrine Moss, der d. 25 Febr. 1834 fødte ham en Søn, Georg Nicolai (Kirkeb. 1834 d. 28 Juni). Men d. 5 Juli 1839 lystes der til Ægteskab for hans 26aarige Datter Amalie Magdalene Kristine og Gartner Fedor Petrowisch Michelsen paa Christiansholm paa Laaland.

³ Bevilget blev den 22 April 1835 en Sum af 401 Rbd. 42 Skill. til en Indkjørsels-Stakitport, to Kamre i Udhusene, til de af Ulrich selv opført Brændeskuur, Vognskuur og Stakskur, og til Afhjælpning af andre Mangler.

⁴ Colleg. Tid. 1837 S. 424. Vacancen mellem d. 25 Marts og d. 2 Mai udfyldtes ved en Constitution af B. Thronsen.

⁵ Kirkeb. 1834 d. 28 Novbr., en Søn Georg Rosenkrands født d. 1 April s. A. Kgl. Resol. af 9 Marts 1836 forlængede Mölleforpagtningen mod den tidligere Afgift og saaledes, at der opførtes et nyt Vaaningshuus, en ny Hestemølle og to Udhuuslænger for 4343 Rbd. 70 Skill., som Munthe i Löbet af 20 Aar skulde tilbagebetale med $\frac{1}{20}$ aarlig. Kirkeb. 1838: d. 21 August fødtes hans Datter Fernanda Victoria, og d. 30 Sept. s. A. døde Munthe.

lertid foröget: efterat en ny Skovløber 1836 var ansat ved Alledragsporten¹, blev Nordskoven ved Skovfoged Peder Christensens Död 1839 deelt i to Districter, Fælle-skoven og Studehaverne med Langvads-Plantage, og en Skovløber ansat ved Anders Aagesens Led². Dette hörer til de sidste Foranstaltninger paa Jægerspriis i Kong Frederik den Sjettes Tid. Han döde et Par Maaneder efter, den tredie December 1839.

13. Den nyeste Tid tör vel siges dermed at begynde. Den er altfor nærliggende til at være Historien fuldkommen hjemfalden³ og dog altfor vigtig til ganske at kunne forbigaaes. Et kort Overblik skal da meddele Resultaterne af det, som i Fortiden var indledet.

Kong Christian den Ottende bekræftede ogsaa for Jægerspriis alle Embedsmænd og Betjente i deres Stillinger. Kammerjunker Lowzow vedblev at forestaae Godsinspectoratet under Amtmand Grev Knuth og Rente-kammeret; Skovrider Ulrich, Gartner Clausen og Fasan-mester Schafraneck havde fremdeles Skovenes, Havens og Fasaneriets Bestyrelse. Munthes Enke kunde endnu i sexten Aar beholde sin Mölle-Forpagtning, og Transport-

¹ Kongl. Resol. af 6 Jan. 1836, efter et Forslag af Lövens-skjold, der dog gik meget videre, idet han vilde have Rödsteens-huset nedrevet, et Skovfogedhuus bygget i Skoven og en Skovløber strax ansat ogsaa ved Anders Aagesens Huus.

² Resolut. af 11 Sept. 1839 om Delingen af Nordskoven i to Skovfoged-Districter, om Opførelse af en Skovfogedbolig i Fælle-skoven for 1682 Rbd. 52 Skill. med 3 Td. L. af Horsemose, om Hoppe-staldhusets Overladelse til Skovfogeden i Studehaverne og om Skov-løberens Ansættelse. Den 24 Sept. næstefter bleve Forstcand. Jo. Henr. Dörr og Opsynsmand Niels Mortensen udnævnte til de to Skovfoged-Tjenester.

³ Ogsaa henligge de vedkommende Actstykker endnu for en stor Deel i Expeditions-Contoirerne, og ere ikke saa let tilgængelige, för de leveres til Archiverne og der ordnes.

forvalter Becker var nylig bleven færdig med Ombygningen af Færgegaarden, der i Januar 1840 ved Syn blev ham overleveret¹. Kongen selv havde en naturlig Interesse for Jægerspriis, der bevarede saa mange Minder fra hans Faders Tid og hans egen første Barndom; han havde som Prinds gjerne besøgt det, lod nu som Konge strax i Foraaret 1840 en betydelig Reparation udføre paa Slottet², og deeltog i Almindelighed i de aarlige store Jagtpartier paa dette Sted. Hans Sands for Naturens og Kunstens Værker fandt ogsaa der Tilfredsstillelse, og han lod et Par af de mægtige ældgamle Ege i Nordskoven tegne og lithographere³; men hans Omsorg for Mindestøtterne i Lunden standsede nogen Tid ved Professor Friends Død i samme Sommer. Paa sin Kroningsdag den otteogtyvende Juni 1840 udnævnte han Lowzow til Kammerherr; i det følgende Aar gav han den gamle Sognepræst, Provst Krarup, en Capellan i hans Søn, og beskikkede efter Dorphs Befordring Jörgen Kjeldahl til Godsets Læge.

Inspectör Meyer havde endnu Hovedgaarden i Forpagtning og benyttede den for Landmændene gunstige Tid. Han opdyrkede meget, som hidtil havde henligget næsten ubenyttet, og begyndte efterhaanden at gjøre noget

¹ Der var leveret Becker 32,000 Muursteen fra Teglværket og udbetalt ham 4750 Rbdr., hvoraf han skulde forrente de 4000 Rbd. De nye Bygninger vare d. 11 Octbr. 1839 assurerede for 5800 Rbd.

² Kongl. Resol. af 29 Apr. 1840, at der maatte anvendes 1443 Rbd. 40 Skill. paa Slottets Gemakker og Kjælder, Sölvkammerbygningen, Inspectör-Boligen m. m. D. 20 Novbr. s. A. bevilgedes Opførelsen af nyt Vangemands-Huus i Enghaven ud mod Övre-draabys Mark.

³ Jeg har seet to saadanne efter K. Christian VIIIs Befaling tagne Afbildninger af „tusindaarige Ege ved Jægerspriis“, 20 Alen i Omfang, men huule, begge tegnede af Gurlitt, lithographerede af Bærentzen.

betydeligere ud af de paa de fjernere Marker byggede store Faarestalde, der bleve til en Schæferigaard, som indeholdt Spiren til en selvstændig Avlsgaard. Flere Bygninger opførtes, navnlig 1840 en stor Lade¹, og Meyer ønskede at see Forpagtningen, der med næste Foraar vilde udløbe, atter fornyet paa billige Vilkaar.

Men Rentekammeret havde ogsaa den Hensigt at benytte Leiligheden til at forskaffe Statskassen nogen Erstatning for de store Opoffrelser, som Jægerspriis havde foranlediget. Det haabede at opnaae Hensigten ved at dele det store Areal, hvis Dyrkning oversteg Meyers og syntes overhovedet at overstige et enkelt Agerbrugs Kræfter, mellem tvende Gaarde, saaledes at Schæferigaarden blev en egen ny Afbyggergaard, og det begyndte derfor 1841 at forøge de tidligere Bygninger, den østlige og vestlige Schæferi-Længe og det gamle Huus nordenfor Laden, med de for det tilsigtede Öiemed nødvendige Bygninger, et grundmuret Beboelses-Huus, en ny Lade med Maskinhuus og en Længe til Meieri, Bryggers, Tørve- og Svinehuus². I Eftersommeren 1841 blev da Hart-

¹ Forpagtnings-Auctionens Conditioner, opsatte d. 30 Septbr. 1841, nævne i Art. 2 de Bygninger, som dengang vare deels færdige, deels under Arbeide: Stuelængen, Laden, Meieriet og de ældre Bygninger. — Gaardens første Oprindelse er de ovenfor omtalte til Meyers Brug 1822 og 1826 opførte tvende Faarestalde. See ovenfor S. 271 og S. 280.

² Anf. St. hedder det, at Forpagteren modtager alle til Schæferigaarden henhørende Bygninger, nemlig 1. den 1841 opførte grundmurede Stue-Længe, 2. den 1841 opførte Ladelænge med Maskinhuus, 3. det 1841 opførte Meieri, Bryggers, Tørve- og Svinehuus, 4. den østre Længe med Hestestald, Kostald og Karlekamre, 5. den vestre Længe til Schæferi, 6. den gamle Længe nordenfor Laden til Bage- og Bryggehuus, Vognremise o. desl. Men det synes at fremgaae af det Følgende S. 299, at nogle af de Bygninger, der siges opførte 1841, egentlig vare lidt ældre og maaskee nu fuldenntes, og at andre af dem først nu bleve begyndte og senere fuldenntes.

korns-Fordelingen gjort til Gjenstand for nærmere Under-søgelse, navnlig for at komme til Vished om, hvilke Jorder der faldt paa det Kongen forbeholdte, hvilke paa det Forpagteren tillagte Hartkorn¹, og til samme Tid arbeidede Kammerherre Lowzow, Justitsraad Richter og Kammerraad Madsen paa en passende Fordeling af Jægerspriis's Marker og Enge mellem to Gaarde, Jægerspriis's gamle Hovedgaard og den nye Schæfergaard. Disse Mænd udkastede i September 1841 Auctions-Conditionerne til begge Gaardes Bortforpagtning paa tolv Aar: Jægerspriis Hovedgaard fik tolv store Marker, hvoraf de sex maatte dyrkes, medens de andre sex hvilede efter foreskreven Orden, og tre store Enge, i alt nihundrede og otteogtredsindstyve Tönder Land, dertil de ældre Bygninger, en Besætning af hundrede og tredive Köer, toogfyrgetyve Qvier og fire Tyre, det fornödne Inventarium, Brændsel, Huusmandsarbeide for tusinde Dage og fire Huusmands-Reiser, hvorimod Forpagteren skulde udrede alle Skatter og Byrder af det Gaarden tillagte Hartkorn, tooghalvtredsindstyve Tönder een Skjæppe eet Fjerdingkar og to en Fjerdedeel Album, holde to Cavallerihest, levere et vist Quantum af Hö, Halm og Græsning til Deputatisterne og af Gjødning til Haven og endelig svare den Forpagtings-Afgift, som han paa Auctionen maatte have budt²;

¹ Ved Rentek. Skr. af 29 Juli 1820 havde Kongen forbeholdt sig af Jægerspriis Hovedgaards Hartkorn 25 Td. 1 Fdkr. 2 Alb. og overladt Forpagteren 90 Td. 1 Skp., uden at det udtrykkelig var udtalt, hvilke Jorder der laae til hver Deel. Capt. Leschly, der skulde udføre Fordelingen, gjættede, at det Kongen forbeholdte Hartkorn maatte beregnes for Slotsgrund, Have, Lund, Skovbetjentenes Huse, Lægeboligen, Möllen og nogle Huuslodder. Forpagter Meyer var ved Forpagtningen 1820 bleven forpligtet til at udrede alle Skatter og Afgifter af 84 Td. 5 Skp. Hartkorn, og derhos for Langvadsmosen 5 Td. 4 Skp. H. K. i Alt 90 Td. 1 Skp.

² Domæne-Dir. Exped. Cont. har disse Auctions-Conditioner for begge Gaarde, hvoraf jeg har gjort et kort Uddrag. Con-

Schæfergaarden fik ligeledes tolv store Marker, hvoraf efter den foreskrevne Driftsplan de fem maatte dyrkes, medens de øvrige hvilede, og een stor Eng, tilsammen syvhundrede og halvfjerdsindstyve Tönder Land, Brugen af de ældre og de i samme Aar begyndte nye Bygninger, en Besætning af tolv Heste, tredsindstyve Køer, en Tyr, femhundrede spanske Faar med tolv Væddere, det fornødne Inventarium, Brændsel, Huusmandsarbeide for tusinde Dage, fire Huusmands-Reiser, hvorimod Forpagteren skulde bære alle Skatter og Byrder af Schæfergaardens Hartkorn, sexogtredive Tönder fem Skjæpper eet Fjerdingskar og en Fjerdedeel Album, holde een Cavallerihest og erlægge den Forpagtnings-Afgift, han maatte byde for en tolvaarig eller fireogtyveaarig Forpagtning, hvoraf der dog, da Gaarden egentlig nu først skulde opdrives, i de første to Aar kun skulde svares det Halve og i de næste to Aar de to Trediedele¹.

Forpagtnings-Auctionen holdtes paa Jægerspriis den tolvte November 1841. Regjeringen betingede sig Ret til at vælge mellem de to høieste Bud. Paa den gamle Hovedgaard for tolv Aar blev Forvalter Kolding af Horsens Høistbydende med firetusinde femhundrede og halvtredsindstyve Rigsbankdaler, Forvalter Helmers af Bonderup den Næstbydende med halvtredsindstyve Rigsbankdaler mindre. Paa Schæfergaarden, der opraabtes alternativt paa tolv og fireogtyve Aar, blev Forvalter Knirsch af Kjöbenhavn den Høistbydende, Forvalter Popp af Knapstrup den Næstbydende, og navnlig for tolv Aar hiin med totusind nihundrede, denne med femogtyve Rigsbankdaler mindre². Dagen efter yttrede Kolding det Önske

ditionerne for den gamle Hovedgaard ere affattede i 30 Artikler. Forpagteren skulde stille en Caution af 2500 Rbd.

¹ Conditionerne for Schæfergaarden ere samlede i 28 Artikler. Forpagterens Caution var ogsaa her 2500 Rbd.

² Dom. Dir. Exp. Cont. har den udførlige Beretning om

at fratræde sit Bud; men den femogtyvende November antog Kongen Johan Frederik Helmers til Forpagter af den gamle Hovedgaard og overlod Rentekammeret at vælge mellem Knirsch og Popp til Forpagter paa tolv Aar af Schæfergaarden. Kammeret valgte Henrik Molrath Christian Popp¹.

Ikke længe efter fik den nye Afbyggergaard, Schæfergaarden, et nyt Navn. Lowzow foreslog nemlig at opkalde den efter Kongen Christiansminde, og dette blev bifaldet den eenogtyvende December 1841². I det næste Foraar blev en Synsforretning optaget over Gaardens Bygninger, Marker, Besætning og Inventarium, og den blev nogle Dage efter Justitsraad Krügers Afgang thinglæst den sexogtyvende April 1842 af Hans Henrik Müller³, der var constitueret i hans Embede, indtil Justitsraad Christian Ehlers Hertz i den følgende Sommer blev beskikket til Byfoged i Frederikssund og Herredsfoged i

Auctionen i en Skrivelse af 15 Novbr. 1841 fra Amtm. Grev Knuth til Rentekammeret, ledsaget af Udskrift af Auctions-Protocollen d. 12 Novbr. 1841 og en Beretning fra Lowzow og Madsen af 14 Novbr. 1841. Auctionen holdtes af Ex. jur. H. H. Müller som const. Auctionsdirectör i Justitsr. Krügers Fraværelse.

¹ Anf. St. Koldings Skrivelse til Rentek. af 13 Novbr. er tillige en Begjering om, at Helmers's Bud maatte antages. Den nævnte Kgl. Resolution støtter sig til Rentekammerets Forestilling af 20 Novbr.

² Lowzow til Knuth, dat. Jægerspriis d. 19 Novbr. 1841: *Da Schæfergaarden nu særskilt bliver bortforpagtet, giver jeg mig den ærbødige Frihed at indstille om Tilladelse til, at denne Gaard for Fremtiden maa kaldes Christiansminde.* Knuth indstillede dette Forslag til Rentekammeret d. 1 Decbr. 1841, hvorefter fulgte den Kongl. Resolution, som anført. Rentekammeret communicerede Amtm. Knuth denne under 8 Januar 1842 til fornöden Foranstaltning efter Pl. af 11 April 1821, med Tilføiende, at der var meddeelt Generalquarttermesteren den tilbørlige Underretning.

³ Domæne-Dir. Exp. Cont. Thingsvidnet indeholder selve Synsforretningen, som er et meget udførligt Document.

Hornsherred¹. Men den første Mai 1842 forlod Inspectör Meyer Jægerspriis, og nu tiltraadte de nye Forpagtere hver sin Gaard².

Jægerspriis gamle Hovedgaard var vistnok den betydeligste af disse, men dens Historie har ikke meget Nyt at opvise. Helmers ansaaes vel for en særdeles duelig Landmand, der med Indsigt og Held fortsatte, hvad Meyer havde begyndt; men denne Gaard var nu engang i Drift, og skjönt noget indskrænket i Areal, bragte den Statskassen større Indtægt end forhen, ligesom ogsaa frugtbare Aar og høie Kornpriser lønnede Forpagterens Duelighed og Arbeide.

Det nye Christiansminde var for det første mere af Navn end i Virkeligheden en ordentlig Avlsgaard. Regjeringen eller Rentekammeret havde forbundet sig til at komme den virksomme Mand, der som Forpagter skulde skabe Gaarden, til Hjælp, efterhaanden som den fremskridende Opdyrkning fordrede Forøgelse af Bygninger og Besætning. Selve Forpagtnings-Contracten indeholdt Løfter, som lidt efter lidt skulde opfyldes, og modtog senere Tillæg og nøiere Bestemmelser. Christiansminde havde endnu et fremherskende Præg af dets første Anlæg som Schæfergaard, og Schæferiet, der foreløbig skulde ligesom bære det Hele, var ogsaa strax Gjenstand for Rentekammerets og Forpagterens særdeles Opmærksomhed. Allerede i Juni Maaned blev det overdraget Landvæsencommissær Michelsen paa Regjeringens Vegne at føre Tilsyn med samme³, og kort efter blev Faare-Be-

¹ Justitsr. Krüger afgik efter Ansøgning d. 24 April 1842. Derpaa var Müller constitueret, indtil Hertz, hidtil Herredsfoged i Nørre- og Bölling-Herreder, Ringkjöbing Amt, d. 23 Aug. 1842 blev udnævnt.

² Meyer gik som Forpagter til Börglumkloster.

³ Kongl. Resol. af 18 Juni 1842. Michelsen havde for en

sætningen ved Indkjøb af hundrede spanske Faar bragt til det contractmæssige Tal, femhundrede. I August var ogsaa Qvægbesætningen paa tredsindstyve Køer fuldstændig leveret og en Fortegnelse blev optagen over den. Regjeringen tog den dygtige og flittige Forpagter under Armene og forundte ham den Hjælp og Opmuntring, han kunde behøve og fortjene: Opførelsen af en ny Stald blev begyndt i det følgende Aar 1843, og den tolvte Juli 1844 fik Popp Løfte ikke alene om flere nye Staldbygninger imod at forrente den Sum, som de vilde koste, men ogsaa om Forpagtningens Fornyelse mod en passende forhøiet Afgift, naar den første tolvaarige Rotation var udløben. Kort efter samlede Inspectören Kammerherre Lowzow alle de senere Bestemmelser og Tillæg til Contracten i et eget Document, som den tredie August 1844 blev underskrevet af ham og Popp¹. Bygningsarbejderne paa Christiansminde bleve fuldendte i dette og det følgende Aar 1845 med en Bekostning af henved halvnien tusinde Rigsbankdaler, hvorefter en Synsforretning blev optagen og den tredivte Juni 1846 thinglæst over samtlige siden Forpagtningens Begyndelse opførte nye Bygninger, nemlig den østre og vestre Længe, Huset nordenfor den store Tærskelade og Staldene². Derhos lod Rentekammeret endnu i denne Sommer for syvhundrede og tyve Rigsbankdaler indkjøbe tyve Køer og samme overlevere til Popp, hvis Besætning derved steg til fir-

halv Snees Aar siden forestaaet Grev Lerches store Schæferier, og var personlig kjendt af Kongen.

¹ Dom. Dir. Exp. Cont. har dette Document, hvori alle de ovennævnte Efterretninger findes, og endnu mange flere, som synes for ubetydelige til her at anføres.

² Thingsv. af Hornsherredsting i Frederikssund d. 30 Juni 1846 ved Hertz nævner disse Bygninger eller Tilbygninger som opførte efter Aaret 1842. See ovenf. S. 294 Not. 2.

sindstyre Malkeköer¹. Forpagteren af Christiansminde maatte regne paa, at Fremtiden skulde bringe ham Lön for hans Arbeide med Opdyrkningen af de raae Jorder, og det var ham derfor af Vigtighed, at Løftet om Forpagtningens Forlængelse snarest muligt blev nærmere bestemt ved at fastsætte den da indtrædende forhøiede Afgift. Han ansögte derfor i Eftersommeren 1846, at denne Forhöielse allerede nu, skjönt der var otte Aar tilbage af hans første Forpagtningstid, maatte blive bestemt til tretusinde eethundrede og halvtredsindstyre Rigsbankdaler, som han ved Auctionen havde budt for en fireogtyveaarig Forpagtning, og dertil Renten af den Sum, der var medgaaet til Bygningernes og Besætningens Forögelse, noget over nitusinde Rigsbankdaler; og efterat Rentekammeret derom havde hört Justitsraad Richters Mening, erholdt Popp den attende Februar 1847 et yderligere beroligende Tilsagn². Da endelig Lowzow ifölge Rentekammerets Ordre havde samlet ogsaa alle de senere Foranstaltninger og Overeenskomster i en særlig Declaration, der den niogtyvende October 1847 blev underskrevet af ham og Popp, den trettende November ratificeret af Rentekammeret og den treogtyvende samme Maaned thinglæst paa Hornsherreds Thing³, saa vare Forholdene paa Chri-

¹ Thingsvidne af 2 Febr. 1847 over Syn paa disse 20 nye Köer, der vare leverede ifölge Rentekammerets Bestemmelse af 27 Juni 1846, hvilket udtrykkelig siges i den her strax nedenfor anførte Declaration af 29 Octbr. 1847.

² Rentekammerskr. til Richter af 3 Octbr. 1846 er Kilden til det her meddeelte. Deri nævnes det tidligere, d. 12 Juli 1844, Popp givne Løfte. Den Sum, som Popp særlig skulde forrente, var 8418 Rbd. 30 Skill. for nye Bygninger, navnlig en Faarestald, og omtrent 800 Rbd. for Besætningens Forögelse. Rigsdagstid. 1853, Anh. Sp. 512 lærer, at der blev givet Popp det anførte Løfte.

³ Dom. Dir. Exp. Cont. har denne Declaration, hvorved Popp ifölge Rentekam. Skr. af 10 Aug. 1847 erklærer: 1. at Over-

stiansminde bragte saaledes i Orden, at baade Gaarden og Forpagteren kunde see en lykkeligere Fremtid imøde.

Ved Siden af disse Bestræbelser for at skabe en i Tiden indbringende ny Afbyggergaard, synes de övrige Foretagender og Begivenheder paa selve Hovedgaarden lidet betydelige. De indskrænke sig næsten alene til en jægerspriisisk Personalhistorie. Præstens Capellan fandt 1842 sin Hustru i Præstegaarden; Lægen Kjeldahl ægtede 1843 Henriette Sommer, og Transportforvalter Beckers Eftermand, Capitain Peter Christian Simmelkjær, ægtede 1844 Lægens Søster, Marie Sophie Kjeldahl¹. I det følgende Aar 1845 mistede Jægerspriis sin Gartner og sin Skovrider. Gartner Clausen døde, og hans Efterfølger Adolph Michael Svendsen erholdt den samme Tilladelse til at drive Gjestgiveri i Gartnerboligen, som han havde havt. Forstraad Ulrich blev forflyttet til Christianshöi og hans Efterfølger Joachim Godske Nyholm fik strax det Hverv at sørge ogsaa for Skovenes Forskjönnelse. Professor Freund var död for fem Aar siden under sine Arbejder til Mindestötternes Restauration; men Arbejderne selv vare fortsatte under Kamp baade med Tidens og

leveringen nu var rigtig, 2. at alle Mangler ved Bygningerne i Aarene 1844—45 vare afhjulpne og Syn derover d. 30 Juni 1846 optaget, hvorfor han skulde forrente de dertil anvendte 8418 Rbd., 3. at Besætningen efter Coll. Resol. af 27 Juni 1846 var foröget med 20 Köer, der kostede 720 Rbd., som han ligeledes skulde forrente. Ved Ratificationen af denne Declaration gjentog Rentekammeret atter det ifölge Kgl. Resol. af 12 Juli 1844 Popp givne Löfte om Forpagtningens Forlængelse paa 12 Aar fra 1 Mai 1854 mod en billig Forhöielse af Forpagtnings-Agiften.

¹ Kirkeb. 1842, d. 17 Juni: Capellan Frdr. Foss Stampe Krarup viet d. 18 Juni til Jomfr. Frederikke Krarup i Gjerlöv Pstgd. Kgl. Resol. af 4 Sept. 1843, at Færgegaarden maa bortforpagtes til Simmelkjær paa Livstid efter Instrux af 21 Juni 1803 (see nedenfor Skjödets af 21 April 1854 § 5). Kirkeb. d. 4 Mai 1844 (Bryllup).

Menneskenes Angreb paa disse temmelig skrøbelige Prydelser¹, og saavel Kongen som Dronningen, der i Sommeren 1845 besøgte Jægerspriis, interesserede sig for deres værdigere Behandling. I det næste Foraar 1846 overdrog Rentekammeret Slotsgartner Rothe at gjøre Forslag til Anordning af Pladserne om Mindesmærkerne; men da denne desuden fremkom med den Plan at undrage Minde-Lunden fra Forstsvæsenets Bestyrelse og henlægge et Areal af tredsindstyve Tønder Land til kunstnerisk Behandling², saa vakte dette Forstsvæsenets Utilfredshed og foranledigede i Foraaret 1847 fra dets Side et Forskjønnelses-Forslag, der i Aarets Løb blev Gjenstand for yderligere Forhandlinger uden dog at lede til noget Resultat³.

Derimod forberededes og foregik i disse Aar vigtige Reformer paa Jægerspriis's Bøndergods. Omtrent tredive Aar vare forløbne siden hiin Kongelige Resolution om Arvefæstes Indførelse, uden at noget Afgjørende endnu

¹ I Aarene 1843—45 blev der saaledes anstillet Forhør og diceret Straf over to Bønderkarle, som efterat have beruset sig i Gartner Clausens Krostue, ødelagde Mindesmærket for Luther, der saaledes to Gange var Gjenstand for disse Voldsomheder. Gartner Clausen blev mulkeret og berøvet den ham under 3 Aug. 1837 givne Bevilling til Gjestgiveri, men døde mod Slutningen af samme Aar. Den ham fratagne Bevilling blev tilbagegivet til hans Eftermand, Svendsen, og nogle Aar senere, d. 10 Juni 1848, blev det ved Bevilling ad mandatum tilladt Gaardfæster Christen Christensen at holde Værtshuus for Reisende, der benyttede Kulhusets Færgested.

² Rentek. til Rothe d. 20 Mai 1846. Rothes Svar d. 14 Octbr. 1846.

³ Lövenskjold til Rentek. d. 4 Febr. og 1 Juni 1847; med den sidste fulgte et Forskjønnelses-Forslag af Skovrider Nyholm af 20 Mai s. Aar. Dette blev d. 26 Juni 1847 sendt til Rothes Erklæring, som d. 7 August 1847 indgik til Rentekammeret. Sagen synes at være standset ved Kongens Død.

var foretaget¹; men Önsket om en mere uafhængig Stilling for Bondestanden var i den sidste Tid blevet levende og havde fremkaldt saamegen Bevægelse, at Regjeringen nu alvorlig tænkte paa at komme dette Önske imøde, hvor det ikke stødte paa for store Vanskeligheder. Efterat den nye Matrikel var traadt i Kraft fra første Januar 1844, overdrog Rentekammeret Justitsraad Richter, hvis Indsigt og Erfaring ved denne Tid ogsaa blev benyttet ved Bestyrelsen af Jægerspriis, at udkaste en ny Afgiftsplan for dette Gods, og da denne i Juli var leveret, paalagde det i November samme Aar Kammerherre Lowzow at gjøre Forslag til en Fordeling af Gammelskatten og Hartkornet mellem Jægerspriis Hovedgaard selv og de mange Bøndergaarde og Huse, der i Tidens Løb vare byggede paa Hovedgaardstaxten, men bortfæstede som andet Bøndergods². Lowzow fandt, vistnok ikke uden Grund, den ham stillede Opgave meget vanskelig, hvorfor ogsaa Rentekammeret, efterat en Kongelig Resolution af første Juli 1846 imidlertid havde bestemt Indførelsen af Arvefæste paa alle Domænerne³, nedsatte en Commission bestaaende af ham, Richter og Kammerraad Balslöv, der skulde afgive Betænkning om hiin Fordeling. Lowzow saae sig derpaa istand til at udføre Kammerets Befaling⁴, medens Richter undersøgte andre Godset ved-

¹ Neml. Resol. af 15 Jan. 1811. See ovenfor S. 258.

² Richter indsendte sit Forslag til en ny Afgifts-Plan d. 27 Juli 1844. Rentekammerets Befaling til Lowzow d. 23 Novbr. 1844, gjentaget d. 5 April, 29 Novbr. 1845, og 14 Marts 1846 i Skrivelser til Amtm. Knuth.

³ Ny Colleg. Tid. VI. 523—527 læses Resolutionen, nærmest fremkaldt ved den Roeskildske Stænderforsamlings Petition om Hartkornets Egalisering og Selveiendoms Fremme. — Ligel. i Ussings Rescr. Saml. 1846 S. 166—167.

⁴ Rentek. Skriv. d. 25 Juli 1846 til Richter, at møde paa Jægerspriis med Balslöv for at hjælpe Lowzow i denne Anledning,

kommende Spørgsmaal, navnlig om Forlængelsen af den Skovboerne indrømmede Skattemoderation, om Lettelse i Huusmændenes Ugedagsarbeide og Udførelsen af den ved ham for et Par Aar siden udkastede Afgiftsplan¹.

I det næste Foraar 1847 indkom ikke alene fra Gaardmændene paa Jægerspriis Gods, men ogsaa fra mange af Huusmændene Begjæring om Arvefæste². For Gaardmændenes Vedkommende var der ingen Vanskelighed efter hiin Kongelige Resolution af forrige Aar. Med Hensyn til Huusmændene fandt Rentekammeret derimod større Betænkelighed, da Huusmandsarbeide var begge Forpagterne tilsagt og da de begge erklærede, at dette var nødvendigt, medmindre man vilde opføre nye jordløse Huse, idet man gav Arvefæste paa de med Jord forsynede. Dette Middel turde Amtmanden ikke tilraade. Rentekammeret forhandlede derefter indtil hen i Efteraaret 1847 denne Sag med Richter³, og den henstod

og Rentek. Skr. af 3 Octbr. 1846 til Amtm. Knuth, at Lowzow nu havde erklæret sig istand til at opfylde den givne Befaling.

¹ Tre Rentek. Skr. til Richter af 12 Sept. 1846. Ved Resol. af 26 Sept. 1832 havde de nye Fæstere af Skovjorderne faaet en Moderation i deres Jordebogs-Afgifter paa 10 Aar fra 1831 til 1840 (ovenf. S. 284 Not. 4); den var forlænget for 1841—45. Men Rentekammeret vilde høre Richter, om ikke hans Afgiftsplan af 27 Juli 1844 nu kunde anvendes paa disse Fæstere og lægges til Grund for Overdragelsen til Arvefæste efter nysnævnte Kongl. Resol. af 1 Juli 1846.

² Dom. Dir. Exp. Cont. har flere Lister over disse Ansøgninger om Arvefæste, saaledes af 22 Mai 1847 fra 25 Gaardmænd, af 19 Juni 1847 fra 16 Gaardmænd. D. 4 Sept. og 2 Octbr. sendte Rentekammeret en stor Deel Ansøgninger fra Huusmænd til Richters Betænkning.

³ Rentekammeret forlangte Amtmandens og denne atter Forpagternes Betænkning over Huusmændenes Ansøgninger, og til denne henholdt Amtmanden sig i Skrivelse til Rentek. af 22 Mai 1847. Derefter sendte Rentek. d. 5 Juni denne Sag til Richters

endnu uafgjort, da Kong Christian den Ottende døde den tyvende Januar 1848.

14. Kong Frederik den Syvende fandt saaledes i det Mindre som i det Større vanskelige Opgaver at løse. Men midt under det holstenske Oprør og tyske Overfald arbejdede Regjeringen med Kraft ogsaa paa indre Reforme.

Forhandlingerne angaaende de Jægerspriisiske Huusmænd bleve fortsatte, og strax i Foraaret 1848 tilbød Regjeringen foreløbig og som til en Prøve fem Huusmænd Arvefæste for en meget ringe Kjøbesum af omtrent et Par hundrede Rigsbankdaler¹. Kort efter, den syvogtyvende Mai, udkom en almindelig Kongelig Forordning om mindelig Afløsning af Huusmændenes Ugedagstjeneste, hvorved det navnlig blev forbudt i Fremtiden ved Huses Overladelse at betinge Pligtarbejde², og fire Uger senere fik Justitsraad Richter og Forstraad Wellendorf det Hverv at tilveiebringe en Overeenskomst med begge Forpagterne og Gartneren ved Slotshaven om Erstatning for de dem tilstaaede Ugedage, og med Bønderne om Vilkaarene for Arbeidets Eftergivelse³. Ogsaa Provst Krarup handlede

Erklæring; ligeledes d. 24 Septbr. og 2 Octbr. en Deel indkomne Ansøgninger fra Huusmænd.

¹ Rentek. t. Richter d. 13 Mai 1848; Kammeret havde tilbudt dem Arvefæste paa Husene for resp. 160, 190, 210, 250, 260 Rbd. Naar det viiste sig, at de vilde gaae ind paa de stillede Vilkaar, skulde de øvrige Huusmænds Ansøgninger komme under Overveielse.

² Dep. Tid. I. 145—53, 308—16, 321—34. Forordningen var som Udkast allerede behandlet i Stænderforsamlingen 1846. Omtrent samtidig (d. 30 Mai) skrev Rentekammeret til Richter i Anledning af, at Huusmændene allerede strax forud havde gjort Vanskeligheder ved at udføre det dem paahvilende Arbejde.

³ Rentek. Skr. af 24 Juni 1848.

med en Deel af Bønderne om et fast Vederlag for Præstetiende og Smaaredsel¹. Godsinspectören Kammerherre Lowzow indsendte den ellefte August 1848 en Fortegnelse over Ugedagene tilligemed Beregning over Godtgjøreise for deres Aflösning², og Forhandlingerne vare endnu ikke sluttede, da Jægerspriis efter Justitsraad Hertz's Befordring til Aarhus og en Vacance af henved tre Maaneder fik en ny Politimester i Cancellieraad Peter Feddersen³.

Ministerierne bleve imidlertid fuldkommen organiserede. Indenrigsministeriet traadte i Rentekammerets Sted, og Bang søgte først som Minister siden som Domænedirectör at ordne Landboforholdene i Almindelighed og paa Domænerne i Særdeleshed. Herved benyttede han fornemmelig Richter, hvem alle Jægerspriiske Sager gaves til Betænkning, medens Lowzow bestyrede Godset som sædvanlig og ved Midten af Aaret 1849 udarbejdede en Jordebog, der endnu viiste samme i dets fulde Omfang⁴.

¹ Dom. Dir. Exp. Cont. har disse Forhandlinger mellem Krarup og 48 Jordbrugere i Juli Maaned 1848.

² Lowzow opgav Ugedagstjenesten saaledes: 1. Til Jægerspriis 1652 Dage, Godtgjøreise 201 Rbd. 32 Skill., 2. til Christiansminde 1048 Dage, Godtgjøreise 112 Rbd. 64 Skill. 3. til Slots- haven 720 Dage à 8 Skill. Høstarbeidet var for Jægerspriis 7 Td. Land, for Christiansminde 20½ Td. Land.

³ Dep. Tid. I. 367, 663. Hertz afgik fra Frederikssund d. 8 Juli; i Vacancen var Marcussen constitueret; den 30 Sept. 1848 blev Feddersen udnævnt til Byfoged i Frederikssund m. m.

⁴ Denne Jordebog af 11 Juni 1849 er mig meddeelt fra Domæne-Directoratets Expeditions-Contoir, og ligesom jeg udtogsvis har optaget ældre Jordebøger fra forskjellig Tid, saaledes skal jeg ogsaa give et Uddrag af denne, saameget mere som det maa interessere at overskue det hele samlede Gods kort for dets Opløsning og derhos Skyldsætningen efter den nye Matrikul, der indførtes med 1 Januar 1844.

Ifølge denne Jordebog stod Jægerspriis gamle Hovedgaard for enoghalvfemtsindstyve Tønder syv Skjæpper, og Christiansminde for tredsindstyve Tønder fem Skjæpper to Fjerdingkar og halvandet Album Ager og Engs Hartkorn. Til Bondebrug var overladt hundrede og otteogtyve Tønder syv Skjæpper et Fjerdingkar og halvtredie Album af den frie Hovedgaardstaxt¹. Skovene stode for sexogfirsindstyve Tønder to Fjerdingkar to Album frit og elleve Tønder tre Fjerdingkar et Album ufrigt Skovskylds-Hartkorn. Præstegaarden i Gjerløv var skyldsæt for ni Tønder sex Skjæpper eet Fjerdingkar og to tre Fjerdedeel Album Ager og Eng. Det egentlige Bøndergods bestod af de oftere nævnte sex Byer, der alle tilsammen havde firehundrede og femten Tønder to Skjæpper eet Fjerdingkar og eet en Fjerdedeel Album contribuabelt Hartkorn, nemlig: Nedredraaby med Kobbellaarde² otte og halvfjerdtsindstyve Tønder to Skjæpper og halvandet Album, Övredraaby med Annexgaarden og den forrige Degnelod halvtredsindstyve Tønder fem Skjæp-

¹ Dette var fordeelt til Brugerne paa følgende Maade: 1. De nitten Huses (ovenf. S. 48, 54, 97, 123) Hartkorn, forhen 38 Td. 4 Skp., nu 56 Td. 7 Sk. 1 Fdk. $\frac{1}{2}$ Alb., der brugtes af 11 Gaardmænd (3 Slagelsegde, 3 Trollegde, 2 Hjortegde, 3 Skaaningegde) og 10 Parcellister. 2. Skovboligernes Hartk., forhen 13 Td. 6 Skp., nu 19 Td. 3 Skp. 3 Fdk. $1\frac{1}{2}$ Alb., der brugtes af 2 Nygaarde, 4 Bakkegaarde, Tangbergglodden under Kobbellaarde og Nedredraaby, og Jægerspriis Mølle. 3. Skovridergaardens H. K., forhen 14 Td. 4 Skp. 1 Alb., nu 12 Td. 4 Skp. 1 Fdk. 1 Alb. 4. Stærgaardens H. K., forhen 5 Td. 5 Skp., nu 3 Td. 6 Skp. 1 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb. 5. Det af Betjente og tre Huusmænd brugte Hartkorn, 13 Td. 5 Skp. $2\frac{1}{4}$ Alb. 6. Kobbellaardens Engs-Hartkorn, 1 Td. 4 Skp. $2\frac{3}{4}$ Alb. 7. To Huse under Nygaarde og Smedehuse, Skovskolen, Huse under Skaaningegde og Bakkegde samt en Baraque, 20 Td. 1 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. 8. Henhörende under Gjerløv, 6 Skp. 1 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb.

² Kobbellaarde for sig, 9 Td. 7 Skp. 1 Fdk. $\frac{1}{2}$ Alb. H. K.; Resten for Nedre-Draaby.

per to Fjerdingkar og to en Fjerdedeel Album, Gjerløv med sexogfirsindstyve Tønder sex Skjæpper to Fjerdingkar to en Fjerdedeel Album¹, Tørsløv med halvfemtindstyve Tønder sex Skjæpper tre Fjerdingkar og tre Fjerdedele Album, Landersløv med enogtredsindstyve Tønder fem Skjæpper og halvandet Album, og Lyngerup samt to Gaarde i Krogstrup med sexogfyrgetyve Tønder syv Skjæpper tre Fjerdingkar og to Album². Tienderne, som hørte til Jægerspriis, vare for de to Sogne: Matriculeret Kongetiende niogtredsindstyve Tønder to Skjæpper, Kirketiende enoghalvfjerdsindstyve Tønder tre Skjæpper³, tiendeydende Kongetiende firehundrede og sexten Tønder fem Skjæpper fem Ottendedeel Album og Kirketiende lige-saameget⁴, hvortil og hørte alle tre Tiender af Præstens Annexgaard i Övredraaby, tre Tønder fem Skjæpper tre Fjerdingkar og et tre Fjerdedeel Album. Dette som en Oversigt over det endnu samlede Gods, der snart skulde opløses.

Men denne Opløsning syntes dog Bønderne at skride for langsomt frem. Tiden var fuld af Gjæring og Uro. Bønderne paa Jægerspriis gjorde urimelige Fordringer paa Nedsættelse af deres Afgifter, vare overhovedet utilfredse med Overbestyrelsen, klagede over denne til Overbestyrelsen selv og synes at have fundet Medhold, hvor

¹ Fordeelt saaledes: 1. Ti Gaardmænd, Arvefæstegaarden Egelund og en til Huusmænd udparcelleret Gaard, 84 Td. 4 Skp. 1 Fdkr. 2 $\frac{1}{4}$ Alb. 2. Sognepræsten for Ödejorder m. m., 1 Td. 3 Skp. 2 Fdkr. 1 Alb. 3. Gjerløv Skole, 6 Skp. 2 Fdkr. 2 Alb.

² De to Gaarde i Krogstrup for sig, 13 Td. 5 Skp. 2 Fdkr. $\frac{1}{2}$ Alb.

³ Mat. Konget. Gjerløv 44 Td., Draaby 25 Td. 2 Skp. Mat. Kirket. Gjerløv 46 Td. 1 Skp., Draaby 25 Td. 2 Skp.

⁴ Tiendeyd. Hartk. Gjerløv 286 Td. 6 Skp. $\frac{1}{3}$ Alb. af de to Tiendeparter, Draaby 126 Td. 1 Skp. 1 $\frac{3}{4}$ Alb. af de to Tiendeparter.

Regjeringen mindst ventede det ¹. Ikkedestomindre stræbte Regjeringen paa samme Tid mere umiddelbart end nogen-sinde för imod det bestemte Maal, Arvefæstes Indførelse. Hvad Huusmændene angik, fik Lowzow den fjortende Juli 1849 Ordre at kalde dem til sig og afæske dem bestemt Erklæring, om de ønskede Arvefæste efter de i den Kongelige Resolution af første Juli 1846 udtalte Grund-sætninger, saaledes at Arvefæsteafgiften af et almindeligt Huus med tre til fire Tönder Land vilde blive sex til otte Rigsbankdaler og to til tre Tönder Korn, og at Kjöbesummen skulde bestemmes efter Husets virkelige Værdi med Fradrag af en til Afgiften svarende Capital, hvorefter der atter skulde skjænkes Kjöberen en Tredie-deel og dertil endnu en Godtgjørelse efter Fæsterens Alder eller den Tid, Fæstet havde varet. Ifølge dette Tilbud mældte sig strax femogtyve Huusmænd som Kjö-bere ². Hvad Gaardmændene angik, forfattede Lowzow den attende September 1849 en Fortegnelse over sexog-fyrgetyve Gaarde, der skulde gaae over til Arvefæste, saaledes at Jordebogs-Agiften blev ansat til halvsjette, sex, otte eller ti Tönder af de tre Kornsorter, Kjöbe-summen til femtenhundrede, attenhundrede eller totusinde Rigsbankdaler og Tiende-Vederlaget til otte eller ti Tönder Byg, alt efter Gaardenes Beskaffenhed, hvorved Kjöbe-

¹ Rentek. Skr. til Amtm. Knuth af 7 Juli 1849, at en Fuldmægtig paa Godsinspectörens Contoir conciperede Klager for Bønderne mod Overbestyrelsen og urimelige Ansøgninger om Nedsættelse i Afgifterne.

² Dom. Dir. Exp. Cont. Reglerne vare altsaa følgende: 1. Huset taxeres som afgiftsfrit efter Auctionspriis. 2. Fra denne Priis drages en Kapital, hvis Rente svarer til Afgiften. 3. Fra Differents-Summen drages en Trediedeel, der eftergives Kjöberen, hvem ogsaa 4. tilstaaes endnu en Godtgjørelse, fordi Kjöbesummen erlægges, förend Huset er fæsteledigt, hvilken Godtgjørelse bestemmes dels efter den Tid, hvori Fæstet har bestaaet, dels efter Fæsterens Leve-Alder.

summen for disse sexogfyrrgetyve Gaarde vilde blive otte- og halvfjerdsindstyvetusinde sexhundrede og halvtredsindstyve Rigsbankdaler ¹.

Den fuldstændige Udførelse af denne Arvefæste-Plan led imidlertid nogen Standsning dels ved den anstrengende Krig, dels ved Bøndernes Fordringer paa endnu fordeelagtigere Vilkaar, dels ved den større Reform i Landboforholdene, som beskjeftigede Regjeringen og Rigsdagen. Istedenfor Arvefæste vilde man nemlig nu skaffe Fæstebønderne fuldkommen Eiendomsret til deres Gaarde, og Domænerne gik atter foran. En Lov af ottende April 1851 bestemte, at Domænernes Bøndergods, som var bortfæstet til Gaardmænd eller Huusmænd, skulde blive Selveiendom for Fæsteren, naar denne derfor vilde give det femogtyvedobbelte af den Afgift, som Stedet ved Fæsteledighed skulde have svaret, og derhos et Tillæg for Indfæstning og stigende Værdie, hvilken Kjøbesum maatte henstaae i Stedet uopsigelig for den første Kjøber ². Ved denne Lov, der endnu indeholdt flere for Bønderne gunstige Bestemmelser, blev Grunden lagt til ganske at adskille fra Jægerspriis Hovedgaard alt det egentlige Bøndergods med Bondejord eller ufrit Hartkorn.

Men til Jægerspriis hørte ogsaa, som i det Foregaaende ofte er omtalt, en stor Deel bortfæstede Gaarde, Boelsteder og Huse, som vare anlagte paa selve Hovedgaardstaxtens Grund ³. Paa disse kunde følgende Loven

¹ Anf. St. Men disse 46 Gaarde bleve dog ikke alle Arvefæstere, — af nedenfor anførte Grunde. Arvefæstere bleve i det Hele kun 11 Gaarde og Parceller med 1 Td. H. K. og derover, tilsammen omtrent 64 Td. H. K. og 23 Huse eller Steder under 1 Td. H. K., tilsammen omtr. 5 Td. H. K.

² Dep. Tid. IV. 385—86. Lovforslaget fremkom i Folkethinget (Rigsd. Tid. 1850 2 Sess. Sp. 350—51. 752 fg.) og fandt Regjeringens Understøttelse.

³ Efter den nylig anførte Jordebog af 1849 (ovenf. S. 307 not. 1) udgjorde dette ikke mindre end henved 130 Td. H. K.

af ottende April 1851 ikke finde Anvendelse: de fulgte endnu med selve Hovedgaarden. Og skjönt Finantsbestyrelsen, under hvilke nu Domænerne vare henlagte, mod Slutningen af Aaret tænkte paa at sælge blandt andet ogsaa selve Jægerspriis Slot med Tilliggende¹, kom denne Idee dog for det første ikke til Udførelse. Derimod fik Loven af ottende April 1851 i Begyndelsen af det følgende Aar en Udvidelse, idet en ny Lov af syvogtyvende Januar 1852 tillod Finantsministeren underhaanden at afhænde bortfæstede eller bortleiede Boelsteder og Huse paa forhenværende Hovedgaardstaxts Grund efter de for Salget af Bøndergods gjældende Regler². Efter denne Lov kunde da ogsaa de paa Jægerspriis's Hovedgaards-Marker anlagte Boelsteder og Huse skilles fra Hovedgaarden, hvorimod Loven ikke ligefrem kunde anvendes paa Gaardene.

Omtrent samtidig med denne sidstnævnte Lov tilbød en rig Privatmand at ville kjøbe Jægerspriis Slot med begge Avlsgaarde og et passende Skovareal for halvtredie hundrede tusinde Rigsbankdaler. Forhandlingerne derom standsede imidlertid, da Kjøberen traadte tilbage³, og Aaret hengik uden anden Mærkelighed i Jægerspriis's Historie end den, at den gamle Sognepræst, Provst Krarup, døde den tiende Juli og blev den sjette November 1852 efterfulgt af Hans Peter Bisted⁴. Men i det næste Aar 1853 optog Finantsministeriet igjen Spørgsmaalet om at sælge Jægerspriis, og efterat have den sexogtyvende August yderligere forsikkret Forpagter Popp om en Forlængelse af hans Forpagtning for en ny Rotation paa

¹ Rigsd. Tid. Landsth. 3 Sess. 1851 Sp. 555—56.

² Dep. Tid. V. 114—15. Lovforslaget udgik fra Regjeringen (Rigsd. Tid. 1851. Landsth. Sp. 157) og blev vedtaget af Rigsdagen. Det var Lovens § 4, som kunde anvendes paa Jægerspriis.

³ Rigsd. Tid. 5 Sess. 1853. Anhang, Lovf. Sp. 511, 512.

⁴ Kirkeb. 1852 d. 17 Juli. Dep. Tid. V. 886.

tolv Aar, naar hans nuværende Forpagtningstid var udlöben¹, arbejdede man i Ministeriet paa et Lovforslag om Afhændelsen af Jægerspriis Slot og de til samme henhørende Avlsgaarde og andre umiddelbare Eiendomme. Da meldte sig Hans Majestæt Kongen Selv som Kjöber.

Kong Frederik den Syvende maatte af mange Grunde have Interesse for Jægerspriis. Dets mangfoldige Mindesmærker fra Hedenold havde siden hans Oldefaders K. Frederik den Femtes Tid tildraget sig Opmærksomhed; dets nye Pantheon var et Værk af hans Bedstefader, der i saa mange Aar havde besiddet dette Gods. Han selv havde en lige Agtelse for fædrenelandske Mindesmærker og fædrenelandske Fortjenester i ældre og nyere Tid, og han havde i yngre Aar personlig undersøgt hine og gjort sig bekendt med disse. Det store og vel afsluttede Jagt-Revier maatte efter de nye liberale Jagtlove have en særdeles Værdi, og de udstrakte Skove med mægtige gamle Træer burde baade af landöconomiske Hensyn og for deres egen Skjönheds Skyld² behandles med Omhu. Da det nu fra Statens Side ansaaes for rigtigst at afhænde Jægerspriis, og da den nye Grundlov havde draget en Grændse mellem Statens og Kongens Formue og gjort det muligt for Danmarks Konger at eie nogen privat Formue, saa lod Kongen den ottende October 1853 Finantsministeren tilkjendegive, at han vilde bifalde et Lovforslag om Salget af Jægerspriis, men vilde da ogsaa tage under Overveielse, hvorvidt han maaskee Selv vilde indtræde som Kjöber, og at han derfor fra Finantsmini-

¹ Ifölge Skjödebrevet af 21 April 1854 i Henhold til tidligere Løfter af 12 Juli 1844 og 18 Febr. 1847.

² Ogsaa K. Frederik VII lod enkelte af disse sjeldne ældgamle Egetræer aftegne og lithographere (Jfr. ovenf. S. 293 Not. 3). Jeg har seet et saadant Blad, forestillende en tusindaarig Eg i Nordskoven, 27 Alen i Omfang og endnu ikke huul. Det er tegnet af Messmann og lithographeret af Tegner.

steren vilde modtage de Oplysninger, der kunde lede til en endelig Beslutning. Finantsministeriet forklarede da, at det vilde ansee det rimeligt, at ogsaa Gaardmændene paa Jægerspriis's Hovedgaardstaxt, der stode for fire- og fiirsindstyve Tönder, fire Skjæpper og to Album Hartkorn, bleve Selveiere og altsaa undtagne fra Salget, at Slottet og dets övrige tilliggende Jorder formeentlig havde en Værdi af halvtrediehundrede tusinde, Skovene en Værdi af halvfjerdehundrede tusinde Rigsbankdaler, altsaa det Hele sexhundretusinde Rigsbankdaler. Efterat have modtaget disse Oplysninger tilböd Kongen at ville kjøbe Slottet, de to Hovedgaarde, Möllen, Færgen, Teglværket og de övrige til Slottet hørende Eiendomme med samtlige Skove for den beregnede Værdi ¹.

Finantsministeren forelagde derpaa den förste December 1853 Folkethinget et Lovforslag, bestaaende af tvende Stykker: först at Jægerspriis Slot med Have, Lystskov, alle Bygninger paa Slotsgrunden, den gamle Hovedgaard med tilliggende Huse, det nye Christiansminde ligeledes med dets Huse, Veirmöllen, Færgegaarden, Teglværket og samtlige Skove, nemlig Slotshegnet, Færgelunden, Kohaven, Langvadsplantagen og Nordskoven, maatte sælges for sexhundredetusinde Rigsbankdaler; dernæst at Loven af syvogtyvende Jannar 1852 maatte anvendes ogsaa paa den Deel af Jægerspriis's Hovedgaardstaxts Grund, der var bortfæstet til Gaardmænd, saaledes at disse bleve Selveiere, dog at Jagtretten saavel paa disse Gaarde som paa Boelstederne og Husene paa Hovedgaardstaxtens Grund forbeholdtes for den nu regjerende Konges Livstid. Dette Lovforslag blev med en aldeles

¹ Rigsd. Tid. 5 Sess. 1853. Anh. Lovf. Sp. 512—13. Finantsministeren havde ladet Gaardens Værdi undersøge af Sagkyndige, og det var efter disses Beregninger, at han anslog de to Hovedgaarde med deres Tilliggende til en Værdi af 250,000 Rbd., og Skovene til en Værdi af 350,000 Rbd.

ubetydelig Ændring eenstemmig vedtaget af Folkethinget den trettende Januar, af Landstthinget den femogtyvende Januar 1854, og af Kongen stadfæstet den ottende Februar ¹.

I Kraft af denne Lov udstedede Finantsministeren den eenogtyvende April 1854 et Skjøde, hvorved Statskassen afhændede og overdrog Kong Frederik den Syvende som personlig Eiendom Jægerspriis Slot, Hovedgaarde, Skove og øvrige Tilliggende, som ovenfor anført, fra første Mai 1854, med alle dets Indtægter og Udgifter, Rettigheder og Pligter fra samme Dag ². Skjødet anførte derhos de nærmere Betingelser for Afhændelsen i ni Artikler af følgende Indhold: 1. Med Jægerspriis Slot følge alle dertil hørende Bygninger, Bøtjentboliger, Gartnerboligen, Haven, Monumenterne, en Gruusgrav og en lille Egeskov, tilsammen omtrent tretten Tønder Land; ligeledes alle i Slottet værende Inventariigjenstande og nagelfast Tilbehør. Gartneren, der havde Slotshaven i Forpagtning ³ og en personlig Bevilling paa Gjestgiveri, var opsagt til første Mai 1855; Inspectør-Boligen skulde fraflyttes inden første Mai 1854; Districtslægen beholder sin Bolig for Embedstid eller indtil den nye Eier anviser ham en anden af lige Værdi, men Stats-

¹ Forslaget kom til Forhandling i Folkethinget d. 3 Decbr. 1853, til første Behandling d. 5 Decbr., gik d. 6 Decbr. til et Udvalg, (der anslog Gaardene til 302,500 Rd., Skovene til 300,000 Rd.), til anden Behandling d. 9 Januar 1854 og blev med en ubetydelig Ændring eenstemmig vedtaget den 13 Januar. I Landstthinget anmeldtes det d. 14 Januar 1854, foretoges d. 16 og var til de tre Behandlinger d. 18, 21 og 25 Jan., da det ogsaa der eenstemmig blev vedtaget. Loven selv findes i Algreen-Ussings Lovsamling 1854 S. 343—344.

² Bankheftelsen, for hvilken Actier i sin Tid vare modtagne, fulgte ikke med i Salget.

³ Denne Contract med Gartner Svendsen var af 20 Marts 1850. Den til Gartnerboligen hørende Grund var under Matr. No. 1 U skyldsats for Gammelskat 8 Skill. og Hartkorn $\frac{1}{2}$ Album.

kassen udreder hans Gage og Emolument¹; Opsynsmands-Boligen og Sölvkammerboligen vare bortleiede, men nu opsagte. Sex smaae særlig skyldsatte Boliger², der vare overladte til forskjellig Brug, saa og Lønningerne for nogle simple Betjente overtages af Kjöberen, indtil de opsiges; ligeledes overtager denne en Sognepræsten tilkommende Refusion paa tredive Rigsdaler aarlig og fire Legater for Fattige til et Beløb af fireogfyrgetyve Rigsdaler aarlig³. 2. Til Jægerspriis's saakaldte gamle Hovedgaard høre dens Bygninger, en Deel af Slottets Tilbygninger, og dens Jordtilliggende, skyldsat for trehundrede og fireoghalvfjerdsindstyve Rigsdaler sexogtyve Skilling Gammelskat, og otteogfiirsindstyve Tønder to Skjæpper et Fjerdingskar og to Album Hartkorn, samt Godsinspectörens Embedsjord og en lille Jordlod i Krabbedam⁴, alt tilsammen nihundrede og otteoghalvfemtsinds-

¹ Til Lægeboligen laa omtrent 1 Tönde Land, skyldsat under Matr. No. 1 S. for Gammelskat 60 Skill. og Hartkorn 1 Skp. 2 Alb.

² Neml. 1. Matr. no. 1 X og Y, Gammelsk. 8 Sk., Hartkorn 2 Alb. 2. Matr. no. 1 V, Gammelsk. 7 Skill., Hartkorn 1½ Alb. 3. Matr. no. 1 Z, Gammelsk. 5 Sk., Hartk. 1 Alb. 4. Matr. no. 1 T, Gammelsk. 22 Sk., Hartk. 1 Fdkr. 2½ Alb. 5. Matr. no. 1 P, Gammelsk. 7 Sk., Hartkorn 1¾ Alb. 6. Matr. no. 1 O, Gammelsk. 12 Sk., Hartk. 1 Fdkr.

³ Disse Legater nævnes i Skjødets saaledes: 1. „Luxdorpha Legat“ paa 200 Rd. à 5 pC. 2. „Wissings Legat“ paa 200 Rd. à 5 pC. 3. „Eskildsens Legat“ paa 100 Rd. à 4 pC. og 4. den „gamle Kongelige Gave til de Fattige,” aarlig 20 Rd. Men Udtrykkene synes mindre correcte eller i al Fald ikke let forstaaelige. Ved Luxdorpha Legat menes et Legat, stiftet af den i Jægerspriis's Historie noksom bekendte Christen Bollesen, Luxdorphaernes Stamfader. Wissings Legat bør hedde Sören Pedersen Wissingsklosters Legat, og Stifteren er da den i det foregaaende ofte omtalte Forpagter paa Jægerspriis. Hofman (Fund. VII. 488) har paa en næsten comisk Maade forquaklet Navnet til „S. P. Wissing, Closter-Forpagter paa Jægerspriis.”

⁴ Godsinsp. Embedsjord under Matr. No. 1 A. b. stod for Gam-

tyve Tönder Land. Forpagteren fraflytter denne Gaard den første Mai 1854, da Kjöberen overtager Bygningerne med alt Tilbehör, Besætning, Inventarium, Fourage og Sæd efter Forpagtnings-Contracten. 3. Til Afbyggergaarden Christiansminde höre dens Bygninger og et Areal af syvhundrede og halvfjerdsindstyve Tönder Land, skyldsat for Gammelskat tohundrede og sexoghalvtredsindstyve Rigsdaler fireogtyve Skilling og Hartkorn tredsindstyve Tönder tre Skjæpper to Fjerdingskar to Album. Forpagtningen er ifölge Kongelig Resolution af sexogtyvende August 1853 fornyet paa tolv Aar, efter hvis Forløb Kjöberen modtager Bygningerne med Tilbehör, Besætning, Inventarium, Fourage og Sæd efter Contracten ¹. 4. Med Veirmöllen følger et Areal af omtrent ti Tönder Land, tildeels Parcel af Annexgaardens Jorder i Övredraaby; men da Möllen selv, ikke Vaaningshuset, var afbrændt omtrent fire Uger för Udstedelsen af Skjödets, træder Assurance-Summen i dens Sted ². Kjöberen overtager alle Statskassens Rettigheder og oppebærer saaledes Restbeløbet af den Sum, som var anvendt til Möllegårdens Opførelse og som aarlig refunderes af Mölleforpagteren med en Tyvendedeel, indtil Forpagtningen udlöber den

melskat 10 Rd. 75 Sk. og Hartkorn 2 Td. 4 Skp. 1 Fdkr. $1\frac{1}{4}$ Alb. Jordlodden i Krabbedam under Matr. No. 1 A g for Gammelskat 80 Sk., Hartkorn 1 Skp. 2 Fdkr. $\frac{3}{4}$ Alb.

¹ Men naar i sin Tid Forpagteren fratræder, udreder Eieren den Godtgjölrelse, der tilkommer ham for den af ham opförte Schæferbolig, hvis den ikke bortføres. Ligeledes overtager Kjöberen Udredelsen af den Forpagteren efter hans Contract tilkommende Godtgjölrelse for Mægling af Gaardens Andeel i Stærengen.

² Möllens Jorder under Matr. no. 1 N stode for Gammelskat 6 Rdr. $18\frac{1}{2}$ Sk. og Hartkorn 3 Skp. 3 Fdkr. $\frac{3}{4}$ Alb., og Matr. No. 32 (Parcel af Annexgaarden) for Gammelskat 7 Rdr. 46 Sk., Hartkorn 5 Skp. 1 Fdkr. Möllen selv, bygget 1830 (see ovenf. S. 275), en Veirmölle med Hestemölle, brændte i Natten mellem 6 og 7 Marts 1854.

förste Mai 1856. 5. Til Færgegaarden ligge de tvende Jordlodder med et Areal af omtrent eenogtyve Tönder Land¹; dermed følge Pramme, Vagthuset paa den vestlige Fjordbred, Pramhuset ved Frederikssund og sammes Grund samt övrige Inventarium. Gaarden med Privilegium til Gjestgiveri og Færgefart var bortforpagtet paa den nuværende Transportforvalters Livstid, hvis Forpagtnings-Afgift Kjöberen modtager, men da ogsaa vedligeholder Brohovedet og Pramhuset paa Frederikssund-Siden, lader Færgehavnen opmudre og leverer Tömmers til Færgeprammenes Reparation. 6. Med Teglværket følger en Jordlod paa omtrent elleve Tönder Land² samt Værkets Inventarium, og Kjöberen indtræder i den med Teglbænderen afsluttede Contract, der dog nu var opsagt. 7. Med Jægerspriis følge ti Huse med tilhørende smaae Jordlodder, beliggende dels ved Hovedgaarden, dels ved Christiansminde, Teglværket, Kulhuset og Slagelsegaarde, alle bortfæstede eller bortleiede paa Opsigelse³. 8. Skovene ere: Færgelunden trehundrede og ni

¹ Neml. Matr. No. 16 af Gjerlöv, skyldsæt den ene for Gammel-skæt 2 Rdr. 68 Sk., Hartkorn 5 Skp. 3 Fdkr. 1 Alb., den anden for Gammel-skæt 1 Rdr. 71 Sk. og Hartkorn 2 Skp. 1 Fdkr. 2 $\frac{1}{4}$ Alb.

² Matr. No. 1 G, staaende for Gammel-skæt 4 Rdr. 4 Sk. og Hartkorn 7 Skp. 2 Fdkr. 1 $\frac{1}{2}$ Alb.

³ Disse ti Huse vare: 1. Under Jægerspriis Matr. no. 1 A. e. med Gl. Sk. 1 Rdr. 15 Skill., H. K. 2 Skp. 2 Alb. 2. Matr. no. 1 A. f., Gl. Sk. 1 Rdr. 3 Skill., H. K. 1 Skp. 3 Fdkr. 2 $\frac{3}{4}$ Alb. 3. Matr. no. 1 M., Gl. Sk. 4 Rdr. 11 Skill., H. K. 7 Skp. 3 Fdk. 1 $\frac{1}{4}$ Alb. 4. Matr. no. 1 Æ, Gl. Sk. 1 Rdr. 34 Skill., H. K. 2 Sk. 2 Fdkr. 5 $\frac{1}{4}$ Alb. 5. Under Christiansminde Matr. no. 1 A. d., Gl. Sk. 1 Rdr. 51 Skill., H. K. 1 Skp. 3 Fdkr. 2 $\frac{1}{2}$ Alb. 6. Under Teglværket Matr. no. 1 H., Gl. Sk. 92 Skill., H. K. 1 Skp. 3 Fdkr. 5 $\frac{1}{4}$ Alb. 7. Ved Kulhuse-Veien Matr. no. 1 K., Gl. Sk. 82 Skill., H. K. 1 Skp. 2 Fdkr. 1 $\frac{1}{4}$ Alb. 8. Matr. no. 1 L., Gl. Sk. 53 Skill., H. K. 1 Skp. 1 $\frac{1}{2}$ Alb. 9. Af Slagelsegaarde No. 12, Gl. Sk. 15 Skill., H. K. 1 Fdkr. 1 $\frac{1}{2}$ Alb. 10. No. 13, Gl. Sk. 7 Skill., H. K. 1 $\frac{3}{4}$ Alb.

Tönder Land, Slotshegnet med Planteskolen og Kohaven omtrent femhundrede og toogtredive Tönder, Langvadsplantagen omtrent enogtyve Tönder og den store Nordskov totusind tohundrede og otteogfiirsindstyve Tönder, tilsammen omtrent tretusind ethundrede og halvtredsindstyve Tönder Land, skyldsæt til syvoghalvfemtsindstyve Tönder en Skjæppe og to Fjordingkar Skovskyld. Dertil hører Skovriderboligen, Schweizerhuset, tre Skovfogedboliger, sex Skovlöberhuse, to andre Huse, to gamle Huuspladse, Oxenholmen, Frömagazinet, Törrehuset og Tømmermagazinet; endvidere Fasaneriet med Tilhørende, fire Bundgarnssteder i Fjordene nemlig ved Kongens Enghave, Rödsteen, Dyrnits og Kibnits, og Træerne paa Stærgaardens Jorder. Af disse mindre under Skoven hørende Eiendomme, der tilsammen have et Areal af omtrent hundrede Tönder Land, vare elleve særlig skyldsatte¹. Men med Skovene overtager Kjöberen ogsaa de paa samme hvilende Brændselsdeputater og Understøttelsesforpligtelser.

9. Med Jægerspriis følger endelig for den nuregjerende Konges Levetid Jagtret paa den Deel af Jægerspriis's forrige Hovedgaardstaxt, der er bortfæstet eller benyttet

¹ Nemlig: 1. Matr. no. 1. A. h. Oxenholm, Gl. Sk. 2 Rdr. 37 Skill., H. K. 4 Skp. 2 Fdkr. $\frac{1}{4}$ Alb. 2. Matr. No. 1 C Skovfogedlod, Gl. Sk. 7 Rdr. 15 Skill., H. K. 1 Td. 5 Skp. 2 Fdkr. $\frac{1}{4}$ Alb. 3. Matr. no. 1 D Skovriderlod, Gl. Sk. 18 Rdr. 33 Skill., H. K. 4 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. $1\frac{1}{2}$ Alb. 4. Matr. no. 1 F Skovfogedlod, Gl. Sk. 6 Rdr. 90 Skill., H. K. 1 Td. 5 Skp. $1\frac{1}{4}$ Alb. 5. Matr. no. 1 I Vangemandslod ved Langvadsplantagen, Gl. Sk. 12 Skill., H. K. $2\frac{3}{4}$ Alb. 6. Matr. no. 2 B Fasanhaven, Gl. Sk. 1 Rdr. 94 Skill., H. K. 3 Skp. 2 Fdkr. $2\frac{1}{2}$ Alb. 7. Matr. no. 2 C Fasanhaven, Gl. Sk. 32 Skill., H. K. 2 Fdkr. $1\frac{1}{2}$ Alb. 8. Matr. no. 3 B Skovfogedlod, Gl. Sk. 5 Rdr. 26 Skill., H. K. 1 Td. 1 Skp. 3 Fdkr. $2\frac{1}{4}$ Alb. 9. Matr. no. 3 C Rödsteenshuus, Gl. Sk. 3 Rdr. 21 Skill., H. K. 6 Skp. $\frac{3}{4}$ Alb. 10. Matr. no. 38 b. en gl. Huusplads i Færgelunden, H. K. 2 Skp. $1\frac{1}{4}$ Alb. 11. Matr. no. 44 b. en anden sammesteds, H. K. 2 Fdkr. $\frac{1}{2}$ Alb.

af Gaardmænd, Boelsmænd og Huusmænd, uanseet Jordernes Overgang til Selveiendom¹. Samtlige Contracter og de Documenter, som findes hos Skov- og Gods-Bestyrelsen, overleveres til Kjöberen; men denne afholder alle af Salget følgende lovlige Udgifter. Af Kjöbesummen betalte Hans Majestæt Kongen strax tredsindstyve tusinde Rigsdaler og udstedede til Statskassen en Panteobligation for Resten, femhundrede og fyrgetyvetusinde Rigsdaler, hvorved samtlige i Skjødets nævnte Eiendomme bleve Hans Majestæts personlige Eiendom². Skjødets blev læst inden Hornsherreds ordinære Ret den anden Mai 1854.

Ligesom Jægerspriis Slot med alt dets umiddelbare Tilliggende ved dette Salg blev afhændet fra Statskassen og blev en privat personlig Eiendom for Hans Majestæt Kong Frederik den Syvende, saaledes blev ogsaa alt det under Jægerspriis liggende Fæstegods, saavel den egentlige Bondejord som den bortfæstede Deel af Hovedgaardsjorden, paa lige Maade Bøndernes virkelige Eiendom, — dog under forskjellig Form. I Kong Christian den Ottendes Tid gik nemlig Regjeringen her ikke videre end til Arvefæstes Indførelse, og ifølge Loven af første Juli 1846 bleve, som ovenfor anført, kun elleve Gaarde og treogtyve Boelsteder eller Huse af det jægers-

¹ Dette Parti bestaaer væsentlig af Slagelsegaardene, Trollegaardene, Skaaningegaardene, Bakkegaardene lige op til Kulhuusgaarden, eller en næsten sammenhængende Strækning langs med den jægerspriiske Halvøes vestlige Side mellem Issefjorden og Nordskoven. Uden dette Parti vilde Jægerspriis's Vildtbane, aaben mod Vesten, være af en langt ringere Værdi, end den nu er.

² Ovenstaaende er uddraget af selve Skjødets, hvoraf Hs. Majestæt har ladet mig levere en Afskrift. Jeg har, saavidt muligt, søgt at gjøre Indholdet læseligt og derfor henlagt under Texten en Deel af den specielleste Detail, der saaledes ogsaa findes optaget i Skjødets selv. — Ved Thinglæsningens Paategnelse af Feddersen er bemærket, at samme er protocolleret i No. 8 fol. 453 fg. Gebyhret alene beløb sig til 3604 Rd. 53 Skill.

priisiske Bøndergods med omtrent niogtredsindstyve Tønder Hartkorn saaledes Arvefæste-Eiendom; dermed standsede man¹. Men under Kong Frederik den Syvende satte Regjeringen sig Udbredelse af den fulde Selveiendom blandt Bønderne til Maal, og gik selv foran: ifølge Lovene af ottende April 1851, syvogtyvende Januar 1852 og ottende Februar 1854 blev i kort Tid al den øvrige jægerspriiske Bondejord og bortfæstede eller udleiede Hovedgaardsjord Brugernes fuldkomne Eiendom, nemlig femoghalvfjerdsindstyve Gaarde og hundrede og syvogtredive Huse med firehundrede og tooghalvtredsindstyve Tønder Hartkorn².

Med denne Afhændelse baade af Hovedgaard og af alt Fæstegods til privat Eiendom staae vi ved Enden af disse historiske Efterretninger. En ny Tid er netop begyndt. Bønderne, som Eiere af den Jord, de dyrke, ville arbeide med Selvfølelse og freidigt Mod, sikre i deres Stilling og forsikkrede den fulde Frugt af deres Arbeide. Det høie Herskab har med Smag og Indsigt omdannet Slottet og staaer i Begreb med at reise en ny tredje Hovedgaard paa forhen næsten ubenyttede Marker³. Slot

¹ See ovenf. S. 310 Not. 1. Standsningen udgik ikke fra Regjeringen, men fra Bønderne selv, der dels ikke syntes at foretrække Arvefæstet for de milde Fæste-Vilkaar, under hvilke de levede, dels fandt de meget billige Betingelser for strænge og ventede paa endnu større Begunstigelser.

² Naar man sammenlægger den fulde Eiendom med Arvefæstet, der i Virkeligheden ogsaa var Eiendom med en ligeledes for Efterfølgerne uopsigelig Prioritet, saa overseer man den hele Masse af jægerspriisk Bøndergods, der nu gik over til Eiendom: 86 Gaarde og 160 Huse med omtrent 521 Td. Hartk.

³ Derom har Hr. Forvalter Lützow paa Jægerspriis været saa god at meddele mig følgende Efterretning: Til Jægerspriis Hovedgaard hørte en Eng, som kaldtes Stær-Engen; af denne Eng, som er 220 Td. L. stor, og som, efterat Hs. Majestæt har overtaget Jægerspriis, for den væsentlige Deel er opdyrket, samt af en Bonde-

og Bøndergods tilsammen give her ligesom et sammen-
trængt og let overskueligt Billede af vort foryngede Fæ-
dreneland: Kongens Huus omgivet af lutter frie Mænd.
Men de frigjorte Kræfter ere først i Færd med at ud-
folde deres Virksomhed, hvis lykkelige Følger det vil
være Fremtidens Lod at opleve og beskrive.

T I L L Æ G.

De Materialier, som ved Omarbeidelsen af Manu-
skriptet til denne Bog ere benyttede, maatte næsten alle
hentes af utrykte Kilder. Dette er en meget seen Vei,
som har opholdt Trykningen af „Annaler for Nordisk
Oldkyndighed og Historie” for 1855 og 1856, hvortil
Bogen hörer og hvis Aarstal den derfor maatte have,
skjönt den er trykt noget senere. Det er derhos en
Vei, paa hvilken endnu Adskilligt kunde være at opsamle,
da Forfatteren i Hovedsagen har maattet indskrænke sig
til, hvad der havdes i Geheime-Archivet eller blev ham
leveret fra Regjerings-Departementernes Archiver. Skjönt
saaledes en rigere Efterslæt maaskee engang kunde gives,
f. E. af de gamle Rigens Regnskaber og andre Sam-
linger, skal man dog her strax i al Korthed meddele
enkelte Notitser, som nu haves ved Haanden, men ere
fremkomne for silde til at kunne benyttes paa rette Sted.

gaard, kaldet Stærgaarden, der i Aaret 1856 blev kjøbt af Hs. Maj.
Kongen, er dannet en Afbyggergaard, som kaldes Louiseholm, men
som endnu drives samlet med Hovedgaarden. Paa Louiseholm er
1855 opført en Længe til Hestestald, 1857 en Længe til Kostald
og skal i Aaret 1858 opføres en Længe til Lade.

I Deel, S. 19. Efterat Dronning Margrete i Aarene 1396—1400 havde indløst Abrahamstrup og erhvervet for Kronen en stor Deel Gøds i Draabyerne, Gjerløv og Landersløv, satte hun en vis Sölve til Hovedsmand eller Lehnsmænd paa Abrahamstrup. I Dan. Selsk. Saml. haves nemlig et Pergaments-Brev af 23 Novbr. 1401, hvorved Margrete Pedersdatter, Enke efter Hr. Johan Moltke af Torbenfeld, skjænkede St. Claræ Nonnekloster i Roeskilde 20 Mark Sölv for sin Faders Sjel: for de 15 Mark af denne Gave havde Dronning Margrete og Silvester, capitaneus Abramstorp, udstedet en Forskrivning til Klosterets Provisor, Peder Nielsen Present af Vollerup, og for de övrige 5 Mark pantsatte Margrete Pedersdatter selv et Sölvbæger. Efter denne Sölve nævnes i Aaret 1419 Fikke Vitzen som Lehnsmænd paa Abrahamstrup, i Adels-Lex. II. 357.

I D. S. 40. At Trud Anderssön endnu 1492 var Hovedsmand paa Abrahamstrup, seer man af tvende Breve i Elline Göyes Jordebog, hvoraf en Afskrift haves i Dan. Selsk. Saml. Disse Breve, dat. Ourö d. 7 Jan. og Abrahamstrup d. 10 Aug. 1492, vise, at Eiler Hak til Egholm pantsatte Trud Anderssön 3 Gaarde i Veilby, som han maatte udløse fra Hr. Engelbret (Albrechtsen Bydelsbach), der havde dem i Pant.

I D. S. 51—52. Af Beholdningen paa Abrahamstrup 1514 befalede K. Christian II Peder Mortensen at sende en Deel Lam og Höns til Kjöbenhavn ved Pindsen 1514; men Bispens Bönder i Hornsherred nægtede at levere dette udenfor Herredet og bragte derved Kongens Bönder, der forud havde været villige til at kjöre det til Kjöbenhavn, ligeledes til at nægte det. I den Anledning skrev Peder Mortensen den 1 Juni 1514 umiddelbart til K. Christian II selv og spurgte, om Kongen vilde underrette Bispens derom, eller om Kongens Foged skulde forbyde Bönderne Brugen af Skoven, indtil de udförte hine Ægter, da det var for deres „Skovkjøb“, at de skulde

yde, hvad Kongen havde befalet. Dette Peder Mortensens Brev haves i Geh. Arch. Dan. Saml. no. 635 a.

I D. S. 54, Not. 1 Lin. 11: xij tr. malt, læs: xij lester malt.

I D. S. 62 og Not. 3. I Begyndelsen af September 1541 vare K. Christian III og en Deel Rigsraader samlede paa Abrahamstrup. Thi den Dom, der anföres i Nyerups Skildr. I. 374—5 og i Rosenvinges gl. Dan. Domme I. Fort. xxx, er afsagt paa Abrahamstrup Söndagen efter Ægidii Dag 1541 af Kongen og Rigens Raad. (Eft. Medd. af Cand. H. Rördam findes i Consist. Arch. Fasc. 145 af denne Dom en Afskrift, som Joh. Friis 1555 sendte Petr. Palladius, og som viser, at Dommen er af 1541, ikke af 1546).

I D. S. 63. Fru Ide Munk lod henimod den Tid, da hun igjen skulde tilbagelevere Abrahamstrup „til Kongens eget Behov”, optage Syn over Gaarden med Skove og alt Tilliggende ved Jens Rosengaard til Hagerupgaard og Iver Lunge, Kongens Hofsinder, hvilke Mandagen i Paaske (d. 26 April) 1546 paa Abrahamstrup selv udstedede et Brev, hvori de vidnede, at de havde fundet alt i fuld Hævd og god Stand, samt meget forbedret, siden Oluf Rosenkrands i K. Frederik Is Tid havde modtaget det. Copie af dette Brev haves i Klevenfeldts Samlinger, Fam. Munk.

I D. S. 66. I de sidste Aar af Peder Godskes og maaskee i det förste Aar af Povel Hvitfelds Forlehningstid opholdt K. Christian III sig et Par Gange paa Abrahamstrup, hvor nogle af Universitetets Professorer sögte ham. Thi i Universitets-Regnskabet, Mich. 1554 til Paaske 1555, læses efter Medd. af Hr. Rördam: *Gaff ieg* (d. e. Knud Pedersen Skriver, Univ. Qvæstor) *fergependinge vedt Swundtby ferge oc Jep Schriffuers pige i gerlöff drichependinge, ther D. professores wore hoes kon. Matt. paa Abromstroppe, j mark;* og i Regnskabet, Paaske 1555 til St. Hansdag 1556: *Jep Schriffuer ... holt D.*

professores for sit gesterj, ther the wore hoes kon. matt. paa Abromstruppe.

I D. S. 83. I Borchard Pappenheims første toaarige Forlehningstid indfaldt et stort Mageskifte, der meget indskrænkede Kronens Besiddelser under Abrahamstrup Lehn. K. Frederik II sluttede nemlig den 20 April 1561 et Mageskifte med Hr. Laurids Atzersen, Prior Vicariorum, og menige Vicarier i Roeskilde, hvorved disse overlode en stor Mængde Strøgods rundt om i Sjælland til Kongen, og denne paa den anden Side til dem ligeledes en tilsvarende Deel Gods, deriblandt ikke mindre end 23 Gaarde i Skiby, 1 i Landerslöv og 1 i Lyngstrup. Mageskiftet brevet læses i Reg. ov. a. L. Tom. VII fol. 341—44. Saaledes kom hele den anseelige Landsby Skiby fra Abrahamstrup Lehn.

I D. S. 84. Medens Mads Skeel som Foged forestod Abrahamstrup Lehn, blev en Klokke stöbt for Draaby Kirke 1564 (Hoffm. Fund. VII. 481), og Lehnnet blev föröget med 7 Gaarde i Törslov og 2 Gaarde i Ferslov, der hörte til Frue Kloster i Roeskilde. K. Frederik II befalede nemlig Mads Skeel den 27 Februar 1566 at indtage disse til Abrahamstrup. Tegn. ov. a. L. Tom. VIII fol. 493 b.

I D. S. 116. I Peder Munds Tid fik Draaby Kirke sin anden Klokke i Aaret 1600 (Hoffm. Fund. a. St.). — Jeg har efter Indskriften paa den Rosenborgske Pokal, som denne Indskrift læses hos Hoffman, anför, at Pokalen var gjort for Peder Munds og Albert Skeels Böder; men Hoffman har givet Indskriften urigtigt. Da den tiende Linie lyder saaledes: *„Men de, som sidst beskreffvit staar”* (H. Holk, Konst-Kam. og Rosenborg Slot, S. 121. Fr. Stouenberg, Rosenb. Slot, S. 19), saa bliver det Anders Sinklar og Apits Grönneberg, der tabte Væddemaal et og maatte betale Pengene.

I D. S. 138. Paa Frederik Urnes Tid 1631 blev Altertavlen opsat i Gjerlöv Kirke og Prædikestolen med

hans Vaaben i Draaby Kirke. Hoffmans Fund. VII. 481.

I D. S. 158—59. Efter Hans Ulrik Gyldenlöves Död, endnu för Regisse Grubbe havde afleveret Lehneth, der egentlig forvaltedes af Johan Bögvad som Kongens Foged, tillod K. Christian IV ved aabent Brev af 21 Febr. 1645 (Sjell. Indlæg 1662, med K. Frederik III Confirmat. af 18 Juni 1662), at Præster og Degne i Hornsherred maatte ligesom hidtil nyde fri Olden til deres Sviin og fri Græsning til deres Qvæg i Hornsved Skov, dog at dette ikke misbrugtes; ligeledes at hver Præst maatte udvises 60 Læs Brænde og hver Degn 30 Læs Brænde, som hidtil, af samme Skov.

I D. S. 184. Christen Bollesen efterlod sig et Minde om sin Virksomhed paa Abrahamstrup, idet han stiftede et Legat paa 200 Rdlr., hvoraf Renten skulde tilfalde de Fattige paa Abrahamstrup Gods. Anledningen dertil var, at han selv reddede Livet, da engang, medens han kjørte i Skoven, en Lynstraale slog ned og dræbte „Hustruen” og Kudsken. Hvad Aar Legatet er stiftet, vides ikke, men det bestaaer endnu. (Hoffm. Fund. VII. 488).

I D. S. 199 Not. 2. Samme Dag, da Kong Frederik III sendte Rentemesteren Fortegnelse over det Gods, som Meulengracht ønskede i Pant, den 23 Octbr. 1660, indgav denne til Kongen en Ansøgning om, at Skovene maatte i Rentekammeret blive taxerede til Penge, som han da tilbød at betale, ligesom ogsaa at forskyde den Sum, der ifølge Bygmesterens, Albert Matthiessens, Overlag medgik til en nødvendig Reparation. Sjell. Indlæg 1660 Lit. B.

I D. S. 214. Netop da Kongen i Begyndelsen af Aaret 1665 var i Begreb med at indløse Abrahamstrup fra Meulengracht, afhændede han en Deel af det gamle Abrahamstrupske Gods paa Ourö til Rasm. Env. Randulf, Landsdommer paa Laaland. Dan. Selsk. Saml. have et Pergamentsbrev af 2 Marts 1665, hvorved K. Frederik III tilskjöder ham 4 Gaarde paa Ourö, hvoraf en var

øde, foruden endeel Gods andetsteds, dog alt med Forbehold af Reluition.

I D. S. 222—23. Den Forestilling fra Env. Parsberg, der fremkaldte Kongens Befaling til ham af 11 Septbr. 1666, var af 1 Septbr. næstforegaaende og haves endnu i Sjell. Indl. 1666 B. Ligeledes haves smstds. 1667 A en Skrivelse fra Meulengracht af 1 Marts 1667 til Oversecretær Erik Krag, der foranledigede den Kongl. Befaling af 6 Marts s. A. til Parsberg.

I D. S. 264. Et andet samtidigt Vidnesbyrd om Hahn bör dog ogsaa her erindres, da det netop staaer i en vis Forbindelse med Abrahamstrup. I Universitets-Bibliothekets Manuskript-Samling (Additam. in fol. no. 160) findes et Bind med satiriske Skrifter af den bekjendte Jacob Worm, og det fjerde i Rækken, S. 38—42, kaldes: „Visio Abrahami, Meteora eller et synderligt og selsomt Syn, dog vist og sandfærdigt, som er seet paa Himlen i Skyttens og Skorpionens Tegn over Abrahamstrup og Svanholm, St. Francisci Nat Ao. 1678.” Skriftet bestaaer af to Dele, hvoraf den første i ubunden Stiil beskriver Synet, den anden i bunden Stiil gaaer løs paa Datidens ikke meget yndede Hof-Camarilla. De Personer, som der især sigtes til, ere Hahn, Otto Skeel, Stöcken, Wind, Arenstorff, Brandt, Schult, og den førstnævnte faaer sin gode Deel, navnlig ogsaa med Hensyn til Erhvervelsen af Abrahamstrup, og den „for intet kjøbte Hornsved.” See S. 239. — Satiren er iøvrigt mere grov end vittig. Det første prosaiske Stykke fortæller, at der blandt guldglimrende og sølvfarvede Skyer dannede sig over Abrahamstrup og Svanholm (der tilhørte Arenstorff) en Regnbue, hvorpaa en stor forfærdelig kalkunsk *Hane* udbredte sig, ridende i persisk Dragt en ungarsk Hest, med Jægerhornet ved Siden og mange af Rigets Diamanter hængende under Næbet, flagrende med Vingerne og knæbrende med Næbet, som om den blæste i et Jægerhorn; at bag ved *Hanen* stod et hæsligt Dyr som en

Parder, der havde *otte Skeel-Öine*; at derpaa en halvdöd *Griff* slap ud af en Fuglefængers Buur, strakte sin ene Vinge mod Abrahamstrup (Hahn), den anden mod Svanholm (Arenstorff), og stirrede paa det „paltede Sölv-Stykke”; at en Engel i Messesærk aabenbarede *Hanens* Forræderi for Fyrsten, idet den holdt sig fast ved de troe norske *Bjælker* og vogtede sig for *Hanens* hykkelske Galen, *Stykkets* svigfulde Skin, den *Skultede* Skytte og *Brandens* Blus, hvilke alle havde over sig en Konge i Forræderen *Narrendorff*; at endelig *Vinden* dæmpedes, *Hanen* mistede sine Vinger, *Branden* sluktes, og den lösladte *Griff* svingede sig i Luften og lod fra sit Viidsoms-Næb nedfalde et Brev mellem Abrahamstrup og Svanholm. — Det andet versificerede Stykke er dette Brev i 16 Vers, hvoraf enhver af de nævnte Personer faaer et eller to, og dertil et Postskriptum i 3 Vers. Som Exempel det förste og tredie Vers:

Saa blæser Veir og *Vind* saalænge paa vort Rige,
Til Guld og Gods fly'er bort, den *Vind* mon' alle sige,
En Sydost-Nordost-*Vind* udpuster Storm og Slud
Og blæser Guld til sig, Vor Velfærd blæs den ud.

Hör paa det *Hane-Gal*, al Verden han forfører,
For Kongen gal han saa, at han ei Sandhed hörer,
Den tydske Kykleky han klukker efter Guld,
Hans pengegraadig Næb Gud stoppe selv med Muld!

II D. S. 67. Et Minde, som Sören Pedersen Vis-singkloster selv har efterladt sig, er endnu tilbage, nemlig et Legat paa 200 Rdlr., hvis Rente skulde tilfalde Draaby Sogns Fattige. Naar Legatet er stiftet, vides ikke, da man ikke har nogen Fundats, men Capitalen er endnu til. See ovenfor S. 315 og Hoffmans Fund. VII. 488. Af Sören Pedersen haves (i Sjell. Indlæg 1711 Lit. A) et egenhændigt Brev af 3 Februar 1711, altsaa skrevet ganske kort för hans Död, hvori han bestemte, at det

hans tvende Døttre givne Udstyr ikke skulde afkortes i den Arv, der ellers ved hans Død kunde tilfalde dem efter Loven. Seglet viser en Fisk i Skjoldet og en væbnet Arm svingende et Sværd paa Hjelman, samt Bogstaverne S. P. WK. over Skjoldets Hoved.

II D. S. 88. Efterat Kronprinds Christian (VI) havde begyndt sine Bygningsarbejder paa Jægerspriis, navnlig Opførelsen af den østlige Længe, synes han ikke saa sjældent at have besøgt det fra Hirschholm af. En Samling af hans Breve (Geh. Arch. Dan. Kong. Histor. no. 387 b) lærer os saaledes, at han d. 24 August 1730 reiste fra Hirschholm til Jægerspriis, hvor han opholdt sig endnu den 27 August, og at han ligeledes i Begyndelsen af September tog fra Hirschholm til Jægerspriis, hvor han var i det mindste den 4de, 10de og 11 Septbr.

II D. S. 101. I Justitsraad Terkelsens sidste Aar paa Jægerspriis falder den Kongelige Bevilling af 22 Septbr. 1735: at en Tavle hver Søndag og Helligdag maatte ombæres i Gjerlöv og Draaby Kirker, og det Indkomne dels strax gives til de Fattige efter Kirketjenesten, dels anvendes til at kjøbe Bibler for Menighederne, hvorhos det ligeledes blev befaleet, at saavel disse Bibler som andre, der tidligere vare kjøbt og skjenkede, altid skulde blive ved Gaardene for Efterkommerne. Hoffm. Fund. VII. 488.

II D. S. 137. Dron. Juliane Marie skal for Afstaaelsen af Jægerspriis 1759 have modtaget af Particulær-Kammeret den Summa 44,000 Rdlr. Dette omtales i den strax nedenfor nævnte Skrivelse fra von der Lühe af Debr. 1766.

II D. S. 149. De iøvrigt ufuldstændige Actstykker, der haves angaaende den unge Kong Christian VII's første Planer til Forandring i Jægerspriis's Bestyrelse, synes at vise, at det var Kongens Hensigt efter Statsminister Ghrd. Grev Ditlev Reventlous Forslag at lægge Jægerspriis under Rentekammerets Bestyrelse. Derpaa tyder en Skrivelse i Debr. 1766 fra Over-Kammerjunker Ghrd. Vol-

rath Aug. v. d. Lühe til Kongen (Geh. Arch. Dan. Saml. no. 358 b), der viser, at Particulær-Kammeret siden Christian VI's Tid ikke havde havt Bestyrelsen af Godset, men at Indtægterne deraf dog tilfløde samme, og at Particulær-Kammeret derfor ikke gjerne saae Godset overgivet til Rentekammeret. — At Kongen fornemmelig var bleven indtaget af Ghrd. V. Chr. Plessens Stutteri paa Jægerspriis, synes at fremgaae af en Skrivelse fra Plessen til Kongen af 18 Decbr. 1766 (Geh. Arch. Dan. Saml. no. 654); thi man lærer deraf, at Kongen absolut vilde have ogsaa det store Stutteri paa Frederiksborg underlagt Plessens Bestyrelse, hvilket denne i nævnte Skrivelse søger at afværge af Hensyn baade til sin Alder og til den Krænkelse, som det vilde være for Amtmand Gram paa Frederiksborg, ligesom han hellerikke ønskede at indtræde i den Afhængighed, hvori Bestyrelsen af Frederiksborg Stutteri var stillet til Amtmanden og Rentekammeret.

II D. S. 187. I Præsten Schack August Steenbergs Tid; Aaret efter hiint Besøg af Arveprindsen i Gjerløv Præstegaard, skeete et Indbrud i Draaby Kirke, hvorved den af Hahn skjænkede Kalk (see I D. S. 248 Not. 2) blev stjæalen. I Berl. Tid. 1784 No. 94 (Tillæg til Avertissements) læses herom en Bekjendtgjørelse, dateret Jægerspriis den 14 Novbr. 1784. Det hedder deri, at der formodentlig den foregaaende Nat var gjort Indbrud i Kirken af et Par omreisende Personer, en Tydsker og en Dansk, som udgave sig for Gartner og Skytte, der skulde være paa en Reise fra Helsingör til Rygaard; at de havde opbrudt Fattigblokken og taget de heri værende Penge; ligeledes opbrudt en Kiste i Sacristiet og deraf bortrøvet et Sölv-Döbefad af Störrelse som en stor dyb Tallerken, samt en sölvforgylt Kalk med Indskrift: Oberjægermester Hahn. Bekjendtgjørelsen opfordrer til at anholde disse Personer og derom underrette Kammerraad Eskildsen, der da vilde betale Omkostningerne. — Jeg har ikke erfaret, at dette Avertissement havde den tilsigtede

Følge eller skaffede Kirken de bortstjaalne Sager igjen.

II D. S. 198. Schimmelmänn döde d. 16 Febr. Hösts Clio, I 2. 27, angiver Dödsdagen urigtigt. — I Luxdorps Almanak 1782, d. 27 Aug., læses: *Bang* (Ol. Lundt B., siden Conferentsr. og Justitiarius i Hof- og Stads-Retten, en af Commissarierne i Schimmelmännns Bo) *fortalte, at Schimmelmännns Bo belöber sig i alt kun til 3¹/₂ Million.*

II D. S. 208, Lin. 24 og 26, skal læses: *Östen* og *östlige* istedenfor *Vesten* — *vestlige*.

II D. S. 224. Mogens Heinesens Dödsdag angives forskjelligt. Det Nyeste, som haves om ham, Antiqv. Tidsskr. 1849—1851 S. 169, har den 8 Februar; Slange I. 48 og Marm. Dan. II. 218 have den 18 Februar. Men de gamle Optegnelser i Adels-Magaz. I. 98 anföre *den 18 Januar paa en Löverdag*, og denne Angivelse synes vel at fortjene meest Tiltro.

II D. S. 225. Jens Lassen nedstammede fra en jordeggen Bondefamilie i Jylland, og hans Fædrengaard var Vestergaard (Lundenæs Lehn, Nörrebork Sogn), som han i Aaret 1655 fik fri for Landgilde og Arbeide (men ikke Skat) i 200 Aar, hvilket dog efter nærmere Forhandling strax derpaa blev indskrænket til 50 Aar. Alt ifölge Jydske Tegnelser Tom. XIII. fol. 336, Jydske Indlæg af 5 Aug. 1655 og Jydske Registre Tom. XII. fol. 347 b—348. Da han siden eiede Grubbesholm i samme Sogn, kunde denne Gaard muligviis ved Sammenlægning med andet Gods være dannet af den her omtalte Vestergaard.

OM VAABEN FRA NORDENS BRONZEALDER,

VED C. C. RAHN.

Forudskikket Underretning om
ATLAS FOR NORDISK OLDKYNDIGHED,

til hvis første Afsnit, tab. BI—BVII, nærværende Artikkell skulde tjene som oplysende Text, medens dets tvende andre Afsnit oplyses, tab. I—XII af C. J. Thomsens Afhandling „Om Guldbracteaterne og Bracteaternes tidligste Brug som Mynt” i nærværende Annaler for nord. Oldk. og Hist. 1855 S. 265—347, jfr. 381—382, samt ved den i det samme Bind S. 347—381 tilføiede Artikkell om „De tvende ved Gallehuus fundne Guldhorn efter de ældre Beskrivelser,” hvormed ogsaa egner sig til Jevnførelse den i Annalerne for 1853 S. 141—192 optagne Artikkell „Hans Grams Afhandling om det i Aaret 1734 ved Mögeltönder fundne Guldhorn med Indledning og Bemærkninger af E. C. Werlauff.”

Vort nordiske historisk-antiquariske Institut har til Formaal ikke alene nordiske Oldskrifers Udgivelse og Fortolkning, men alt hvad der kan tjene til at oplyse det gamle Nordens Sprog, Historie og Oldsager, altsaa Oldtidsminder i Almindelighed, til at udbrede Deeltagelse for den nordiske Oldtidsvidenskab samt derved vække og nære Kjærlighed til Fædre og Fædreland. I de første Aar efter Selskabets Oprettelse maatte man udelukkende virke til det foresatte Hovedformaal, Oldskrifers Udgivelse. Saasnart Forholdene tillode det, gav man sine Bestræbelser den betegnede større Udstrækning.

Fra 1836, altsaa nu i to Tiaar, udgaar Selskabets allerede tidligere paabegyndte archæologiske Tidsskrifter i

et passende større Octav-Format, som det vil findes hensigtsret bestandig i Fremtiden at vedligeholde. Skrifter, hvori historiske og antiquariske Undersøgelser optages, maa til Oplysning og Belærelse oftere meddele saavel Kort som især Afbildninger af Oldsager og Oldtidsmindesmærker. Derfor kan Formatet ikke vel være mindre. Større bør vistnok heller ikke disse Tidsskrifters være, da Bøgernes Afbenyttelse derved vilde blive mindre bekvem og Bekostningen derhos betydelig forøges.

Imidlertid er der jo mange antiquariske Gjenstande, der ikke vel egne sig til at fremstilles ved Afbildninger i saa formindsket Maalestok.

Inspecteuren over Museet for nordiske Oldsager, min fortræffelige Medarbejder C. J. THOMSEN, havde i mange Aar samlet Materialier til en Udsigt over Nordens Guldbracteater, et Arbeide som hans numismatiske Studier maatte give en forøget Betydning. Gjerne vilde jeg gjøre hvad der stod til mig, forat dette Arbeide kunde paa en smuk Maade træde for Lyset. Da nu netop adskillige af disse Bracteater ikke egnede sig til at fremstilles i formindskede Afbildninger og da derhos fleres Sammenstilling paa een Plade vilde i høi Grad lette Oversigten, foreslog jeg den høitagtede Forfatter at lade dem udgaae i et særskilt Atlas i Imperial-Quartformat. Derved vilde vel Bekostningen betydelig forøges, men jeg tænkte mig at netop dette Arbeide egnede sig til særskilte Hensyn og at det i Fremtiden vilde skattes som et kjært Minde om den fortjente Oldgransker, der ikke har givet sig af med at skrive mange Bøger eller Afhandlinger, men hvis Id og Stræben for det archæologiske Studiums Fremme ligesfuldt vil erkjendes af Efterslægten ligesom af Nutiden. Han gik ind paa mit Forslag, dog kun under den udtrykkelige Betingelse, at ogsaa Afbildninger af andre Sager maatte i dette Atlas medgives, navnlig Prøver fra Bronzealderen, forat der med det samme ved Siden af Jernalderens raaere og smagløser Arbeider kunde stilles saa-

danne Prøver paa hin fjernere Tids bedre Smag og mere udviklede Kunstfærdighed.

Efter Bestyrelsens Forslag vedtog Selskabet i 1845 Udgivelsen af et saadant Atlas i Imperial-Quartformat, om hvis Udarbeidelse og sammes Fremgang derefter gaves foreløbig Underretning i Aarsberetningerne.

Professorerne ved Kunstacademiet, Historiemaler J. L. Lund og Architect G. F. Hetsch ere Medlemmer af vort Selskab, som bevarer kjære Erindringer om deres Medarbejde. Allerede langt tidligere havde de givet os Anviisning paa flere af deres dygtige Elever, som havde udført adskillige af de Afbildninger, med hvilke de første Bind af Selskabets archæologiske Tidsskrifter ere udstyrede, der saaledes ere prydede med Arbejder af Wilhelm Gertner, Theophilus Hansen og flere i hin Tid begyndende Kunstnere, men som den Gang allerede vare traadte i en betydningsfuldere Virken. Afbildningerne til Atlasset udførtes af andre ogsaa dygtige og omhyggelige Kunstnere, enkelte af Bracteaterne, de fra Udlandene nemlig, af forskjellige tildeels ikke opgivne Kunstnere, men de fleste andre Afbildninger, saavel af Bracteaterne som af de øvrige Gjenstande, af Kunstmalerne Christian Zeuthen, G. Hoffmann og Julius Magnus Petersen.

Graveringen i Staal af de tre første Bracteatplader paabegyndtes af Kobberstikker P. C. Schöler, der til Kjendernes Tilfredshed havde graveret flere af de tidligere udførte Plancher, og fuldførtes af Architect og Kobberstikker G. Hoffmann, der ogsaa graverede alle de øvrige Plader med Undtagelse af tab. IV og tab. V, hvis Gravering udførtes af Kobberstikker W. Eckersberg.

Afsnittet om Guldbracteaterne ansaaes, som ovenantydnet, for Hovedafsnittet. Dette Afsnit af den oplysende Text gaves den første Plads i Annalerne, for at man kunde være des sikkrere om at dette, saavel som Atlasset, kunde udgives uden forud uberegnelige Ophold, saasnart Omstændighederne vilde tillade det. Afsnittet om de tvende

Guldhorn sluttede sig dertil, og der blev ikke Plads til mere i Annalbindet for 1855. Afsnittet om Bronzevaabnene, der som de ældste efter Tidsfølgen sattes forrest i Atlasset, maatte derfor gives Plads i nærværende nærmest efterfølgende Bind.

Da jeg i 1830 var bleven Medlem af den Kongelige Commission for Oldsagernes Bevaring, havde jeg Leilighed til at blive nøiere bekendt med Museet for nordiske Oldsager og specielt med dettes successive Tilvæxt i den følgende Aarrække. Med velvillig Tilladelse af Overdirectoratet over de offentlige Samlinger paatog sig efter min Anmodning Edvin M. Thorson at gjøre de fornødne Uddrag betræffende Bronzevaabnene af Museets Protocoller, til hvilket Hverys Udførelse Museets yngre Embedsmænd ydede ham beredvillig Veiledning. Afbildningerne vare for længere Tid tilbage ordnede og graverede; og maatte man i den oplysende Text følge den Orden, hvori de paa Pladerne vare fremstillede, ihvorvel man nu ved Betragtning, Undersøgelse og Sammenstilling af flere Sager fra hin mærkelige, gaadefulde Tidsalder allerede er eller sikkert snart vil kunne være i Stand til i samme at adskille visse Perioder.

I Selskabets archæologiske Skrifter findes flere værdifulde Artikler om Sager fra Bronzealderen og kunne i den følgende Tid andre til yderligere Oplysning sikkert forventes. Her indskrænke vi os til at give den fornødne Underretning om de i Atlasset fremstillede Stykker. De Mangler, som maatte findes i de her meddelte Uddrag, ønsker jeg maatte mig tilregnes, medens Fortrinene skyldes fleres Samarbejde.

Den franske Udgave af den oplysende Text til Atlasset optages i *Mémoires des Antiquaires du Nord* 1850—1860, og ordnes Afsnittene i samme efter Sagernes Tidsfølge.

Kjöbenhavn den 30te Juni 1857.

BRONZEVAABEN.

ÖXER OG HAMRE,

tab. BI n° 1—2 af 7 Tommers Længde og af Lighed med dem, der nu sædvanlig bruges, men med Zirater paa Siderne og Overkanten i Form af Spidser og paa n° 2 tillige af store Blade. De ere overtrukne med en smuk grøn Patina. N° 2 veier henved fire Pund og er i 1833 funden paa Huusmand Erik Jensens Jordlod i Uhe, Ringgive Sogn, Nörvang Herred, Veile Amt. MnO 2868; jfr. Nord. Tidsskr. for Oldk. II p. 271.

Enkelte af de fremstillede Sager ere indkomne i ældre Tider, uden at Findestedet er blevet opgivet eller anført; navnlig er dette Tilfældet med adskillige Stykker der i 1844 afgaves fra Kunstmuseet til Museet for nordiske Oldsager (MnO). Imidlertid kan man med temmelig Sikkerhed antage, at disse Sager, blandt hvilke Öxen n° 1, alle ere fundne her i Danmark.

N° 3. En Öxhammer eller rettere Hammer, med Skafthul henimod Midten, nu 6" lang, men Eggen afbrudt. Den har en udvidet flad Bane og er i Form lignende dem af Steen, der ere afbildede i Nord. Tidsskrift for Oldk. I, tab. IV fig. 40,45. Paa begge de smallere Sider er den udziret med fem parallelt løbende Streger, af hvilke den midterste og de to yderste ere riflede et lille Stykke ved Skafthullet. Paa begge Sider af dette er den flad og paa de bredere Sider ere der med indslaaede Prikker Zirater anbragte. Den fandtes i 1840 i en Gravhøj paa Rörsmose Mark, $\frac{1}{2}$ Miil fra Vesterhavet ved Grærup, Aal Sogn, Horne Herred, Ribe Amt. Den laa nede i Höien, og omkring Træskaftet, der endnu var i den, men som hensmuldrede ved den første Beröring, var i Spiralform viklet en Guldtraad, der veiede $2\frac{3}{8}$ Lod og var af 20 Karat 7 Green fiint Guld. MnO 5822; jfr. Aarsber. 1840 p. 21.

N° 4. En stor udziret Öxe af Længde omtrent 16" og med en sig halvmaaneformet udvidende Eg af 10"s Brede. Betydelige Fragmenter af to saadanne hinanden meget lignende store Öxer fandtes i 1838 af Gaardmand Sören Jensen Buhl i Bröndsted, Gaverslund Sogn, Holmands Herred, Veile Amt, ved at opbryde en stor Steen, der laa ham i Veien for Plöiningen paa en ham tilhørende Mark; de laae omtrent en Alen fra Stenen og en Alen dybt i Jorden, og idet Bonden vilde grave om Stenen, stödde han paa dem. Ved Siden af dem sporedes nogle fortærede Beenstumper og et fortæret Træskæft af omtrent 18"s Længde, hvilket var omvundet med en 5 eller 6 Ringe, der dog vare saa fortærede af Rust, at de ikke taalte at berøres. Disse Öxer ere af udmærket Arbeide. Skafthullet tilsluttes foroven med en meget ziirlig Knap og bagtil er istedenfor Bane en lignende Knap. Langs ned ad Siderne ere fordybede Perlezirater eller ringformede Fordybninger, som i Midten have en opstaaende Knop og som have været indlagte med tynde Guldpletter, af hvilke enkelte ere tilbage. Udad mod Eggen deler denne Rad sig i to til hver sin Side af den udvidede Deel, dog saaledes at Ziraterne efterhaanden blive mindre. Paa disse Pragtöxer ere desuden dreiede og indslaaede tildeels Flammezirater i Zigzag af det Slags, som findes paa flere af de skjönneste Bronzesager. I Skafthullet ere endnu Levninger af det Egetræs Skæft. Disse Öxer ere stöbte paa en meget kunstig Maade med særdeles lidet Metal over en Kjerne eller Udfyldning af Leer, som gaaer igjennem hele Öxen ligetil henimod Eggen, hvilket viser baade Bestræbelsen for at spare Metal og Færdighed i Stöbning. Denne Udfyldning, ligesom den Omstændighed at Eggen ikke er skarp sleben, synes tillige at vise, at disse Stykker ei have været anvendte som egentlige Vaaben, men snarere som Anförrertegn, ligesom senere en Commandostav, eller ogsaa muligen have de haft en hellig Bestemmelse som Prydelse for Gudebilleder ligesom de

Kobberöxer Kong Niels's Sön Prinds Magnus i 1129 borttog fra et paa en Ö i Sverrig beliggende og fra ældre Tider til Thor indviet Afgudstempel, „malleos quos Joviales (þórshamrar) vocabant” (Saxo lib. XIII p. 630). Af Be-retningen herom skjønnes det, hvor langt ned i Jernalderen Anvendelsen til hellig Bestemmelse af Sager fra en tidligere Tidsalder har vedligeholdt sig. MnO 4985-86, jfr. Aarsber. 1838 p. 26-27.

Nº 5, en stor udziret Öxe, 15" lang, massiv, af det mest udmærkede Arbeide og fortrinlig vel bevaret. Foran ender den sig i en halvrund Eg, som dog ikke er skarp sleben og bagtil i en tilspidset rund, dreiet Knap. Skaftullet er forlænget til begge Sider og af 1½"s Diameter, saa at Skaftet har haft en behørig Tykkelse, passende til en saa svær Öxe, der veier syv Pund. Paa Siderne ere parallelt med Eggen Spiralzirater nøiagtigen indslaaede, hvilke gribe i hinanden, ligesom ogsaa Flammezirater i Zigzag og andre Striber. Paa flere andre Steder ere ligeledes Zirater anbragte alle i samme Smag som de, der forekomme paa Sager fra Bronzealderen. Denne Öxe er den sværeste man kjender af Bronze og formodes at have været brugt af en Anfører. Tvende lignende, men dog ei saa store og pragtfulde, bevares, den ene i Pastor Bruzelii Samling i Löderup i Skåne og den anden, som i 1802 fandtes ved Rosenthal nær Zoftenberg i Schlesien og er afbildet i Büschings Heidnische Alterthümer Schlesiens, i Museet i Breslau, men begge disse ere betydelig mindre, den skånske af 11"s og den schlesiske af 9"s Længde. Det her fremstillede mærkelige Stykke fandtes i 1833 paa Storöen i Krogsbölle Sogn, Skam Herred, Odense Amt, paa den nordligste Pynt af Öen, lige overfor Askö, omtrent 50 Skridt fra Strandbredden, ved at tage Jord til Dæmningen i en Dybde af to Alen og een Alen over Havfladen. Hverken paa dette Sted eller andensteds paa Öerne findes nogen Gravhøi. MnO 2781; jfr. Nord. Tidsskr. f. Oldk. II 182-83.

II. PILESPIDSER,

tab. BI n° 6—9 indrettede til at indsættes i Skaftet.

N° 6—7, 3" lang, hins Findested ubekjendt, denne funden i 1827 oven i en med brændte Been fyldt Urne, der opgravedes af Jorden i Nærheden af Vordingborg. MnO MDCXCIX.

N° 8, henved 2 $\frac{1}{2}$ " lang; fandtes i 1838 tillige med en dobbelt Knap med ophøiede Zirater paa Forsiden, en Naal med ombøiet Knap og flere Ringe oven i Gravurner, fyldte med Aske og Muld, der stode i en lille Gravkiste i en Gravhøi paa Fusingös Hovmark, Aalum Sogn, Sønderlyng Herred, Viborg Amt. MnO 4938.

N° 9, 2 $\frac{1}{2}$ " lang, fundet i 1825 tilligemed en med indslaaede Zirater prydet Pincette, en Naal, som foroven er firkantet til at indsættes i et Skaft og en Kniv med ombøiet Haandtag, oven i en med brændte Been fyldt Urne af rødligt Leer, i Teglhøi, beliggende omtrent 300 Skridt sünden for Viborg Sö. MnO 4153.

N° 10—12, indrettede til at fatte om Skaftet eller fastgjøres ved særskilt Omvikling.

N° 10, 2" lang, dannet af et lancetformet Stykke Bronze, der forneden er ombøiet til at fatte Skaftet; modtoges i 1844 tilligemed flere Oldsager, blandt hvilke adskillige af Bronze, der vare fundne i Egnen af Jægerspriis, tildeels oven i Urner, paa Thorslöv Mark i Gjerlöv Sogn og paa Draaby og Nedre Draaby Marker i Horns Herred, Frederiksborg Amt. MnO 8274; jfr. Ant. Tidsskr. 1843-1845 p. 129.

N° 11, kun 1 $\frac{1}{2}$ " lang, med et Bronzebaand viklet om dens nedre Ende, som har tjent til at fæste den til Skaftet; funden i 1838 tilligemed et Bronzesværd af 27" s Længde, en Efterligning af et Sværd, en lille Saug og Fragmenter af Naale og Ravperler i en Gravhøi paa Gaardmand Sören Lunds Mark i Varming, Seem Sogn, Haderslev Amt. MnO 4745.

Nº 12, $1\frac{3}{4}$ " lang, med et i Spiral omviklet Bronzebaand til at fatte om Skaftet. MnO 6114.

SPYDBLADE ELLER LANDESPIDSER,

tab. BI nº 13—21, forskellige i Størrelse og Form, enkelte med Zirater om den nederste Deel, i hvilken Træskaftet har været indsat.

Nº 13, kun 3" lang, funden i 1842 ved Skagen. MnO 6959.

Nº 14, 18, 19. Ved at grave paa en jevn, aldrig, saa vidt vides, forhen dyrket Overdrevsmark, tilhørende Udflytter-Huusmand Lars Madsen af Midskov By, Melsing Sogn, Bjerger Herred, Odense Amt, gjordes i 1836 et Fund af flere Bronzesager, der laa sammenlagte kun et Spademaal under Græsskorpen, men uden kjendelig Omhu for at bevare eller gjenfinde dem; blandt disse: et smukt Spydblade, nº 18, $10\frac{1}{2}$ " langt, med Sider af usædvanlig Form, hvorpaa tre ophøiede Striber; Skaftroret, den Deel, hvori Træskaftet har været indsat, er prydet med tredobbelte Ringe. Fem mindre Spydblade, af hvilke det ene, nº 14, 6" og det andet, nº 19, $5\frac{1}{2}$ " langt. Endvidere en Endedop til en Spydstage, $3\frac{1}{2}$ " lang, i Form omtrent som en Meisel, et med Ringzirater prydet brilleformet Spænde, en krum Kniv, samt tvende Bronzekar af det Slags der pleie at have Laag, indrettede til at lukkes med en Skaade, som gaaer igjennem to Öskener; underneden findes en egen Zirater, der dog synes at udspringe fra Ringziraterne. I disse to Kar laae endeel Bronzefragmenter af Celter og Sværd m. v., der, da Bruddene ere gamle, skjønnes at have været bestemte til at omarbeides. Da der blandt Fragmenterne ogsaa laa Affald af Metalstøbning, maa man antage at det hele Fund har tilhørt en Metalarbeider. MnO 3779, 3778.

Nº 15, Spidsen af et let Kastespyd, næsten 16" lang, smukt Arbeide, tyndt og aldeles huult, funden i 1826 ved Haarby, Baag Herred, Odense Amt. MnO MCCCCLXXX.

N° 16, en Landespids, 10" lang; den er udziret forneden og har med en Nagle været befæstet til Skaftet; funden i 1829 ved Törveskjæring i Nærheden af Glumsö, Tybjerg Herred, Præstö Amt. MnO MDCCCCLXIII.

N° 17, 21, tvende udmærkede Spydspidser, den ene, 21" lang, den anseligste man hidtil kjender, udziret paa Skafttrøret med dreiede Zirater og overtrukken med en rødlig Patina; den anden ganske lille, kun 4 $\frac{1}{2}$ " lang uden Zirater paa Skafttrøret; de ere i 1844 fundne tillige med flere andre Oldsager af Bronze, blandt hvilke en Sværdeklinge, i den saakaldte Lodnehöi paa Sarup Bys Mark, Haarby Sogn, Baag Herred, Odense Amt. MnO 8109, 8110.

N° 20, Spidsen til et mindre Spyd, 5 $\frac{1}{2}$ " lang, udmærket bevaret og overtrukken med ædel Rust. Som Zirater ere langs med Bladets Sider og i Midten af det ophöiede Striber anbragte. Hvorledes det har været befæstet til Skaftet, kan man ikke ret see. De sædvanlige Naglehuller findes ikke paa Skafttrøret, men en lille Deel af samme er afbrudt. Det fandtes i 1835 liggende i en Gravurne med brændte Been oven i en Gravhöi paa Fæstegaardmand Rasmus Jörgensens Mark i Haarby, Baag Herred, Odense Amt. MnO 3633.

N° 22—23 Dopskoer til Spydskafter; n° 22, 6" lang og endende sig for neden i Form af en Meisel. MnO 9889; — n° 23, 2 $\frac{2}{3}$ " lang, funden i 1827 og indleveret af den daværende Herredsfoged i Arts og Skippinge Herreder, Holbek Amt. MnO MDCCLX.

SVÆRD OG DOLKE

med Grebspidser og Grebtunger af forskjellig Art, tab. BII n° 1—10; BIII n° 17—25; BIV n° 33—42.

N° 1 vel bevaret med Undtagelse af at Spidsen er afbrudt, næsten 22" langt med en bred, flad Grebtunge eller Angel. Klingen, som disse Sværds i Almindelighed, tveegget og med en bred Stribe paa Midten. Træet, hvormed Fæstet, Haandtaget eller Heftet har været beklædt,

var ved Optagelsen fortæret, og Balgen, som var aldeles opløst af Ælde, faldt sammen ved Forsøget paa at tage den op; Dopskoen alene, som er af Bronze af den sædvanlige fiirkantede Form, er bevaret. Som det sees, har Træhaandtaget været fastgjort til Grebtungen ved Nitter, og har dette Sværd upaatvivlelig hørt til den senere Bronzealder, hvilket ogsaa skjønnes af Gravens Beskaffenhed, hvori det fandtes. I Gravhöiene fra Hedenolds ældste Periode, Steenalderen, navnlig i de store Steengravkamre, finder man, som bekjendt, sædvanlig Skeletter af de uforbrændte Lig. I Bronzealderen brændtes derimod som oftest Ligene og bevaredes Asken i Gravurner, der henhættedes i de mindre Gravgemmer. Denne Begravelsesmaade afløstes igjen i Hedenolds sidste Periode, Jernalderen, af den ældre Skik at begrave Ligene uforbrændte. I sin Fortale til Norges Kongesagaer omtaler Snorre denne anden Overgangsperiode, idet han følger de bevarede Sagn, der dog ikke gaar tilbage til Urbefolkningen: „Den første Alder kaldes Brændealderen (*brunaöld*), da skulde man brænde alle de Døde og opreise Bautastene efter dem. Men efterat Freyr var bleven begravet i en Höi ved Upsala, opførte mange Hövdinger ligesaa vel Höie som Bautastene efter deres Frænder. Men efterat de Danskes Konge Dan hin höimodige lod sig gjøre en Höi og bød at man skulde bære ham did, naar han var død, med kongelig Prydelse og Rustning og hans Hest med alt Ridetøj og meget andet Gods, da gjorde siden mange af hans Slægtninge ligesaa og begyndte Höialderen (*haugsöld*) der i Danmark, men Brændealderen holdtes endnu længe vedlige blandt de Svenske og Nordmændene.” Fra denne Overgangstid har den Grav været, hvorfra det her fremstillede Sværd hidrører. En Höi paa Gaardmand Lars Andersens Mark i Hjallerup, Dronninglund Sogn og Herred, Hjørring Amt, aabnedes den 24de Februar 1846, og fandtes deri et af Kampestene opført Kammer, 7' langt, næsten 2' bredt og 1' høit, altsaa meget snævert og lavt,

og deri laa et heelt Skelet med Bronzesværdet i en Læderbalg over Brystet. MnO 9199; jfr. Ant. Tidsskr. 1846-1848 p. 18-19.

N° 2, fuldstændigt med Haandtag næsten 27" langt. Paa Midten af Klingen er en ophøiet Stribe. Haandgrebet eller Fæstet, som var af en nu tabt Materie, har været fæstet til Grebtungen ved tre store Nitter. Det øverste Beslag til Balgen, som ligeledes er af Bronze, er bevaret. Dette Sværd er fundet i Fyen. MnO 7668; jfr. Ant. Tidsskr. 1843-1845 p. 20.

N° 3 a—b, meget udmærket, det hele Sværd med Haandtag 30" langt, aldeles fuldstændigt med Undtagelse af en Knap foroven og Indlægningen paa Heftets bredere Sider af Træ, Been eller deslige, der er fortæret. Siderne af den Tunge, der har gaaet igjennem Haandtaget, ere udzirede med en tynd Guldbelægning, i hvilken Ringzirater ere indslagne af samme Slags som de der findes paa det lignende Sværdfæste med Guldpletering, der er afbildet fig. 10. De Nitnagler, der have fastholdt Indlægningen paa Fæstets bredere Sider, ere endnu tilstede. Klingen, der er prydet med Striber, er endnu meget skarp paa begge Egge. At dette Sværd er saa godt bevaret, skyldes den Omstændighed, at det laa i et af to flade Træstykker dannet Foderal, der havde været tilsmettet med Harpix, hvoraf endnu noget er tilbage. I Træstykkerne ere indskaarne Fordybninger, hvori Sværdet kunde ligge, og man kan af disse Fordybningers Form slutte, at Fæstet har været prydet med en stor, fra Siderne fladtrykt Knap, der nu er tabt. Det fandtes i 1849 i Gaardmand Hans Nielsens Törvmose i Frörup, Vinding Herred, Svendborg Amt. MnO 10,715; jfr. Ant. Tidsskr. 1849-1851 p. 33.

N° 4 med Anglen eller Grebtungen 29" langt, Klingen prydet med smallere Striber paa Midten; den tabte Indlægning paa Fæstets bredere Sider har været fastgjort ved fire Nitnagler i en Halvcirkel.

N° 5, betydelige Fragmenter af et Sværd, der, ligesom flere i Forbindelse med samme fundne, har allerede i Oldtiden været brudt over i flere Stykker. Det har en flad Grebtunge, paa hvilket Beklædningen har været fastgjort ved fire Nitter. Sværdet kan skjønnes at have haft en Længde, Hefte iberegnet, af 31". Det fandtes i 1823 ved at opgrave en Steen paa Lars Jensens Huuslod paa Holbeksladegaards Mark tilligemed en Deel andre Bronzesager, blandt hvilke et Stykke, der synes at have været Toppen af en Hjälm eller en stor Skjoldknap, ziret med flere Rader af sribede og bölgeformede Zirater; et mindre Stykke af samme Beskaffenhed; en Ring af 6"s Diameter og 2"s Tykkelse med indgravede Liniezirater, hvor Enderne mödes; Fragmenter af et til at ophænges indrettet Kar, fire smaae Celter, af hvilke de tre med Ösken; tre store Kobbernagler, der ligne meget store Söm, af 8"s Længde, foroven med en Knap, hule, zürlig afdreiede og med indgravede Zirater, endende sig i en firkantet Spids. MnO CMLXXXVIII; jfr. Ant. Ann. IV p. 417-19.

N° 6 var brudt i fem Stykker, som det er lykkedes at faae sammensatte og er Sværdets Længde $34\frac{1}{2}$ " og saaledes et af de længste Bronzesværd Museet hidtil besidder, og udmærker det sig derhos ved en eiendommelig Form af Grebtungen, idet Kanterne have en Udbugning. Beklædningen paa Haandtaget har været befæstet ved syv Nitnagler, der nu ere tabte. Klingens Eg, der synes at have været tynd, er fortæret af Ir, men iövrigt er Sværdet overtrukket med en smuk grøn Patina. Dette usædvanlige Sværd, der ogsaa udmærker sig ved Ringzirater anbragte paa Klingen överst ved Grebtungen, har tidligere været i Pastor J. B. Sorterups Eie; han erholdt det fra en Isenkræmmer i Fyen, hos hvem det i flere Aar havde ligget blandt gammelt Jern; denne vidste ikke, hvor det er fundet, men der kan ingen Tvivl være om at det er fundet i Fyen. MnO 11,032.

N° 7, et Sværd med den fuldstændige Balg til at bære det i tilligemed denne $24\frac{3}{4}$ " langt og paa det bredeste $1\frac{3}{4}$ " bredt. Haandtaget, som ender sig i et Hjalte eller en Knap af Bronze, har iøvrigt været af Horn og været fastholdt til Klingens ved fem gennem Grebtingen anbragte Nitagler, af hvilke de to endnu ere bevarede. Haandtaget har i det hele haft en Længde af 5". Balgen er vel bevaret. Inderst imod Klingens ligger paa hver af dens Sider en Strimmel ugarvet Skind med paasiddende Haar, der vende indad og gaa paatværs for Klingens Længde. Derover er lagt to Skinner af Birketræ, der ned imod Balgens Spids ere udskaarne med en ophøiet Kant paa Midten, saaledes at Gjennemsnittet af selve Spidsen danner en fuldkommen Fiirkant ligesom en Dopsko. Disse Skinner ere sammenholdte ved tre Læderringe, af hvilke een er anbragt midt om Balgens Midte, een om dens Munding og den tredie danner Öskenen, hvori Gehængen er fastgjort. Denne Ösken er dannet paa en særegen Maade; man har af et Stykke Læder udskaaret en oval langagtig Ring, der er bleven lagt tværs over Skeden tæt under Mundingen, og hvis Endebøiler, der danne den egentlige Ösken, ere omsyede med et tyndt Stykke Skind. Det tredie eller yderste Lag af Skeden er af tyndt Skind, hvorpaa ikke opdages Spor af Syning og som derfor rimeligviis har været paaklæbet Skeden; men mod Spidsen er det omviklet med en tynd Læderstrimmel. I Öskenen sad den ene Ende af en $\frac{1}{2}$ " bred Læderrem, der har tjent som Gehæng eller Skulderrem, men som fandtes i flere Stykker, og med denne har ved to Dobbeltknapper af Bronze været forenet en anden lignende Læderrem, hvorefter kun saaes Endestykkerne. Dette mærkelige Sværd fandtes i August Maaned 1845 i en Grav i en lille opkastet Gravhøj paa Hvidegaardens Mark, Lyngby Sogn, Kjöbenhavns Amt, tæt ved Indkjørselen ved Fortunen. Man fandt her Levningerne af et Lig, hvis forbrændte Been ei vare nedlagte i en Urne, men

indsvøbte i et Stykke uldent Tøi, som skjönnedes at være en Kappe, og laa deri ovenpaa en Dyrehud. Ved denne Kappe laa, foruden en Fibula af Bronze, det ovenmeldte Sværd i sin Balg og ved Siden af det et Bestik eller Etui af Læder, $5\frac{1}{3}$ " langt og $1\frac{3}{4}$ " bredt, som lukkes med en $5\frac{1}{2}$ " lang Bronzestang med en Knap foroven, der er stukken igjennem Öskener af Skind paa begge Sider, ligesom paa vor Tids Lommeböger uden Overslag, der lukkes af en Blyant. I dette Bestik laa et $3\frac{1}{2}$ " langt Instrument af Flint af samme Form som Steenalderens Kastespydspidser, indsyet i et Stykke Tarm eller Blære, der gaaer saa høit op, at den ikke uden at sønderrive det kunde uddrages deraf, to forskjellige Bronzeknive, den ene omviklet med Skindstrimler, den anden i en lille Læderskede, en Pincette af Bronze, et Ravstykke, der er Fragment af en gjennemboret Perle, Halen af en Snog, , en lille Conchylie (*conus mediterraneus*, Hvass), en Falkeklo og flere Sager og endelig en lille af Tarmhud eller Blære sammensyet Pose, hvori Underkjæben og en lille Tand af en Egernunge, Sand og Smaastene m. m. Det er tro- ligt, at disse Sager, altsaa ogsaa Sværdet, have tilhørt en Seidmand i hin fjerne Old og henleder Betragtningen af dette Etui med sit mærkværdige Indhold Tanken paa Beskrivelsen i Thorfin Karlsefnes Saga af Spaakvinden Thorbjörge Adfærd og Klædedragt paa Herjulfnes i Grönland i Slutningen af det tiende Aarhundrede, altsaa i en langt sildigere Tid; hun havde om sig et Bælte af Knödske, og derfra hang en stor Skindpung, hvori hun forvarede sine Hexeredskaber, som hun behövede til at udføre sin Spaadom. Blandt de övrige Sager hun benyttede, var ogsaa en Messingskee og en Kobberkniv, *merslingarspönn ok knifr af eyri tannskeptu tvíhólkaðr*, der var fastgjort i et af to Ringe omgivet Skaft af Elfenbeen eller snarere Hvalrostand (Ant. Americanæ p. 104-112). Det skjönnes altsaa at, ligesom hin Seidmand af Bronzealderen har til Udövelsen af sin Kunst betjent sig af Sager fra Steen-

alderen, saaledes har ogsaa Thorbjörg benyttet en Kobber- eller Bronzekniv i det fjerne Grönland i Slutningen af Hedenold. Ved Aabningen af den Grav, hvori disse Sager fandtes, viste sig alt vel bevaret, men meget var dog saa opløst af Ælde, at det ved mindste Beröring faldt sammen i Stöv. Imidlertid lykkedes det ved stor Omhu og Forsigtighed at faae hvert enkelt Stykke, som trængte dertil, gennemtrængt med en sammenbindende Vædske, en dertil præpareret Schellakfernis, hvorved det blev muligt at faae alt optaget heelt af Graven, og at det derefter blev gjort endnu fastere, saa at det nu vil kunne bevares i en meget lang Tid. En Committee af Oldgranskerne C. J. Thomsen, C. F. Herbst og A. Strunk i Forening med Anatomen J. Ibsen foretog med stor Omhyggelighed Undersøgelsen og affattede den nøiagtige Beskrivelse af dette mærkelige Fund, som er meddeelt i yderligere med Afbildninger paa fem Plancher oplyst Bearbejdelse af C. F. Herbst i *Annaler f. nord. Oldk.* 1848 p. 336-52, tab. I-V; jfr. *Ant. Tidsskr.* 1843-1845 p. 236-37. MnO 9220.

Nº 8, Klingen udziret med en ophøiet Stribe paa Midten og tvende dermed parallelt gaaende; denne tillige med Grebspidsen 30" lang. Haandtaget er iøvrigt tabt, og da det sees at Klingen ikke har Huller anbragte ved Spidsen og altsaa ikke har været fastgjort i Haandtaget ved Nitnagler, der var en senere Forbedring, hvorved den sikrere befæstedes, maa man upaatvivlelig regne dette Sværd, ligesom det følgende, til den ældre Periode af Bronzealderen.

Nº 9, Klingen med Haandtaget 19" lang; dette er tabt med Undtagelse af den udzirede Sværdknap af Bronze foroven og en i Spiralform opviklet Guldtraad, der har været anbragt uden om Heftet.

Nº 10, Haandtaget eller den överste Deel af et Bronzesværd. Siderne af dette Haandtag ere overlagte med tynde Guldplader, som en Pletering og deri ere

Ringzirater meget nøiagtig indslaaede. Beklædningen paa Haandtaget er tabt og af Klingen er kun et meget lille Stykke bevaret. Det fandtes i 1840 i Levningerne af en sløifet Gravhøi ved Hovedgaarden Basnæs i Tjæreby Sogn, Vester Flakkebjerg Herred, Sorø Amt. MnO 6468.

DOLKE. N° 11—15.

N° 11, kun et Fragment, indrettet til at fastgjøres ved tre Nitter i et Haandtag.

N° 12 med fuldstændigt Blad 12" lang, ogsaa indrettet til at fastgjøres i Haandtaget med tre Nitter, af hvilke de to ere bevarede.

N° 13 med Grebspidse kun 10" lang; Dolkheftets Knap med Ringzirater foroven er bevaret, men hvad der har været mellem denne og den nederste Deel af samme er tabt; et Hul for en Nitnagle til Heftets Befæstelse sees. Den er i 1847 funden i Eggen af Viborg. MnO 9692.

N° 14 af en sjelden forekommende Form, nemlig som en ligebenet Triangel af $7\frac{1}{2}$ "s Høide, fra hvis 2" brede Grundlinies Midte Grebspidsen gaaer ud som en Fortsættelse af den ophøiede Ryg, der ligefra Bladets Spids løber langs Midten af begge Siderne. Den fandtes i 1840 i en Urne i Gadehøi paa Egtved Mark, Jerlev Herred, Veile Amt, paa et Præsten privat tilhørende Stykke Jord. Den er krumbøiet for at nedlægges i Urnen, ganske saaledes som man hyppig har fundet i vendiske Gravhøie i Nordtydskland Jernsværd sammenbøiede og nedlagte. (Jfr. Ant. Tidsskr. 1843-1845 p. 14; Mém. des Ant. du Nord 1845-1849 p. 15-16). Ved Siden af Dolken fandtes en lille riflet Ring af Bronze ganske af Form som Haandledsringene, men da den kun er 2" i Diameter har den rimeligviis været anbragt paa Dolkens Haandgreb. I Høien fandtes flere Bronzesager, blandt hvilke en udmærket halvrand Kniv. MnO 5746; jfr. Aarsber. 1840 p. 18.

N° 15, en Kniv eller ganske lille Dolk, 5" lang med

Grebtunge, der med tre Nagler har været fæstet til det nu tabte Haandtag, funden i 1841 i en Gravhøi mellem Steen og brændte Been i Egnen af Leirskov, Andst Herred, Ribe Amt. MnO 6353.

DOPSKOER og BESLAG til Sværd- og Dolkeskeder n° 16 a—e.

N° 16 a, en Bronzedopsko til Balgen af et Sværd; paa hver Side ere to Knopper og i Midten et trekantet Hul, som formodentlig har tjent til en Nagle; den fandtes i 1845 i en Törvmose ved Ullerslev, Vinding Herred, Svendborg Amt, tillige med en udmærket Paalstav og flere Spydspidser af Bronze, i hvis Skafthuller endnu den Leerkjærne sidder, hvorover de ere støbte. MnO 8845; jfr. Ant. Tidsskr. 1843-1845 p. 233-34.

N° 16 b, et lille Bronzestykke, der synes at have været Enden eller en Dopsko til Balgen af en sammen med det funden Bronzedolk og hvorefter sees at Balgen ikke har været spids men bred forneden; det fandtes i 1834 i en Gravhøi i Kollerup Sogn, Vesterhan Herred, Thisted Amt. MnO 3134.

N° 16 c, en Dopsko til en Sværdbalg, oval og lige af-skaaren for Enden samt prydet med Zirater, funden i 1844 paa Skads Mark, Skads Herred, Ribe Amt. MnO 7996.

N° 16 d, en firkantet Dopsko til en Sværdbalg eller maaskee Beslag, som har siddet paa Haandtaget til en Dolk, funden i 1842 tilligemed en kølledannet Hvæssteen af 5" s Længde i en Høi paa Gjedsager Mark, Hedensted Sogn, Veile Amt. MnO 6837.

N° 16 e, et Bronzebeslag formodentlig til en Sværdbalg, modtaget i 1826 fra Lykkesholm, Ellested Sogn, Vinding Herred, Svendborg Amt. MnO MDLXXI.

Fremdeles SVÆRD tab. BIII n° 17—25.

N° 17, 25" langt med Haandtaget fæstet til Klingen med fem Nitnagler i en Halvcirkel; paa Heftet ere sex Bronzeringe, imellem hvilke der har været Læder, hvorefter ogsaa Fragmenter fandtes, ligesom Dele af Skeden, der

var dannet af Træskinner overtrukne med Læder; det fandtes 1841 i en Høi ved Leirskov, Andst Herred, Ribe Amt. MnO 6350.

N° 18, 25 $\frac{1}{3}$ " langt; Klingen er fastsnittet til Haandtaget med sex Nitter i en Halvcirkel. Paa Haandtaget, som er forholdsmæssig kun meget lille, har mellem otte ovale Bronzeringe været anbragte en nu tabt Materie; det er fundet i 1844 ved at grave en Grøft igjennem et Mosekjær paa Huusmand Sören Pedersens Lod i Ölstykke, Ölstykke Herred, Frederiksborg Amt. MnO 8447; jfr. Ant. Tidsskr. 1843-1845 p. 127 samt betræffende et lignende Sværd fundet i en Gravhøi ved Mögelthorum, Thorum Sogn, Nørre Herred, Viborg Amt, Nord. Tidsskr. for Oldk. II 268.

N° 19, Klingen, hvoraf Spidsen er tabt, vel udarbejdet med en ophøiet Stribe paa Midten og parallelt med den en bred Rand af fine Striber; Haandtaget er fuldstændigt og ligeledes af Bronze; det fandtes for en Deel Aar siden paa Maarsö. MnO MCMIV.

N° 20, meget smukt, 21" langt med fuldstændigt Haandtag, der ved fem Nitter i en Halvcirkel har været fastgjort til Klingen, som er prydet med Striber paa Midten; det har været brudt i fem Stykker, som nu ere samlede; det fandtes i 1821 tilligemed en zürlig Bronzepincette ved Veiarbeide i en Gravhøi nær ved Ringsted. MnO CCCLXXXIII.

N° 21, 28" langt, Klingen med en ophøiet Stribe paa Midten; Haandtaget, som kun er 4" langt, synes at være støbt paa een Gang med Klingen. Paa dets Sider have aflange Plader af en anden Materie, formodentlig Træ eller Been, været indlagte eller paasatte og paa hver Side sees tre faste Nitter, hvorved Grebspidsen har været fastgjort, og tre Indsnit for Baand til yderligere at fastgjøre Pladerne. Det fandtes i 1828, tilligemed en smuk Landsespids ved Törveskjæring i Udkanten af en Mose i Nærheden af Skjelskjör. MnO MDCCCXII.

N° 22, fuldstændigt, 26" langt med udziret Haandtag, til hvilket Klingen er fæstet med sex Nitter; det fandtes i 1840 en halv Alen under Jordens Overflade, hvor en Gravhøi skjønnes at have været, omtrent 150 Skridt S. O. for Ambek By, Jungshoved Sogn, Baarse Herred, Præstø Amt. MnO 5841.

N° 23, 22" langt; Klingen, som var brudt i tre Stykker, er igjen samlet; den er ved tre smaa Nitter fastgjort i det udzirede Haandtag; Klingen har en bred convex Stribe langs Midten.

N° 24, Haandtaget prydet med forskellige Zirater, blandt hvilke concentriske Ringzirater i større Antal, og Klingen kun ved to Nitter fæstet til samme; det fandtes i 1826 ved sønderbrudte Urner i en Gravhøi paa Bedsted Mark, Hassing Herred, Thisted Amt. MnO MDCXXVII.

N° 25, et Sværd eller Dolk, kun 16²/₃" lang, funden i 1842 i en Gravhøi ved Rind, Middelsom Herred, Viborg Amt. MnO 6914.

SVÆRDFÆSTER af Bronze med Dele af Klingen tab. BIII no 26—30.

N° 26, fastgjort til Klingen ved fire Nitter, som ere anbragte i en Halvcirkel, og udziret med et Slags sjeldnere forekommende Zigzagzirater; det fandtes i 1835 ved Catharinedal, Kundby Sogn, Tudse Herred, Holbek Amt. MnO 3547.

N° 27 med rundagtige i hinanden løbende Spiralzirater af en skjøn Form; Klingen er kun ved to Nitter fæstet til Haandtaget; det sporedes at Sværdet havde været nedlagt i Balgen, da man fandt store Stykker af denne endnu fastklæbende ved Bladet, hvilke dog senere ved at komme i Luften hensmuldrede, ligesom ogsaa Klingen optoges i flere Stykker. Det fandtes den 30te August 1829 af Prinds FREDERIK CARL CHRISTIAN, vor nuværende Konge, i en Gravhøi nær ved Sorgenfri Slots-have lidt ovenfor Fuglehoved Vandmølle, som Prindsen lod under sit eget Tilsyn udgrave, hvilken Undersøgelse

C. J. Thomsen bivaanede. Denne Høi var forneden om-
lagt med en Kreds af store Stene og Pladsen indenfor
brolagt, dækket med et tyndt Lag sort Muld, som ved de
deri værende Kul viste Spor til Forbrænding. Der laa
Sværdet midt paa Pladsen som var dækket med en sammen-
dynget Hob af Kampestene, hvorover Jordhöien var opført.
MnO MMXVIII; jfr. Nord. Tidsk. f. Oldk. III 293-96.

N° 28 til et lidet Sværd eller en Daggert; det er
prydet med Zigzagzirater og med concentriske Ringzirater;
Klingen er kun med to Nitter fæstet dertil; saavidt
vides, er dette Stykke fundet i 1819 paa Öen Amrum i
Vesterhavet. MnO CCXXXVII.

N° 29 har været indrettet paa en fra de sædvanliges
forskjellig Maade, idet man, ligesom paa Sværdet n° 21,
formodentlig for at spare Metal, har anbragt paa det to
langagtig fiirkantede Aabninger, der have været udfyldte,
som det synes med Træ. Gjennem disse indlagte Stykker
har Grebspidsen været befæstet ved tre endnu bevarede
Nitter foruden den sædvanlige Befæstelse ved Nitter i en
Halvcirkel. Paa Knappen ere Spiralzirater. Af Klingen
medfulgte tre Fragmenter, af hvilke sees at Sværdet har
været nedlagt allerede brudt i Graven. Det fandtes i
1836 ved at opgrave en Høi paa Halvöen Kekenis, der
er landfast med Als. MnO 3948.

N° 30 af samme Indretning som det foregaaende,
saa at Klingen paa tvende Maader er fastgjort i Haand-
taget, deels ved fire Nitter i en Halvcirkel deels ved tre
Nitter gjennem den opstukne Grebspidse og lignende Ind-
lægninger af Træ, Been eller deslige. Det fandtes i Oc-
tober 1834 tilligemed en Paalstav og Naal af Bronze
samt en Fingerring af en dobbelt sammenlagt Guldtraad
med fem Spiralomgange i en Gravhöi i Kirkesognet Han-
deded, Vies Herred, Flensborg Amt, mellem Byerne Fröslev
og Harrislev; disse Sager laae i et lille steensat Gjemme,
hvori stod en, med brændte Been opfyldt Leerurne. MnO
3372; jfr. Nord. Tidsskr. for Oldk. III, 335-37.

Fremdeles DOLKE n° 31—32.

N° 31, 10" lang, vel bevaret og med fuldstændigt Haandgreb og Klinge i et Stykke. Om det lille Haandtag, der er heelt af Bronze og kun 1¹/₄" langt, sidder endnu aldeles ubeskadiget en Guldtraad, mellem hvis Lag Bronzerusten har trængt sig frem, hvoraf det altsaa tydelig sees, at Ringen har oprindelig været viklet om Dolkens Haandgreb. Denne fandtes i 1840 ved at sløife en Gravhøi paa Gaardmand Niels Johansens Mark i Slotsbjergby, Slagelse Herred, Sorø Amt. MnO 5768; jfr. Aarsber. 1840 p. 19.

N° 32, 11" lang, saavel Bladet, der har været brudt i to Stykker, men igjen er sammensat, som Haandgrebet ziirlig udarbeidet. Denne Dolks Findested kan ikke angives; men en anden, som har stor Overensstemmelse med den i Form og Udarbeidelse fandtes nylig i en Gravhøi paa Gaardmand Niels Nielsens Mark i Breum, Grinderslev Sogn, Nørre Herred, Viborg Amt. Den er 12³/₄" lang. Fæstet er indvendig fyldt med brændt Leer, hvorover ligger en Bronzeplade, som er smukt forziret, og hvori ere flere Fordybninger, der uden Tvivl have været udfyldte med en Slags Emaile. Ovenpaa Knappen er lagt en Guldplade, som er prydet med concentriske Ringzirater. Paa hver af denne Dolks Sider laa en dobbelt Spiral-Haandleedsring af Guld, dannet af tynde Guldtraade i tre Omgange. MnO 17,201.

Fremdeles flere SVÆRD n° 33—42.

N° 33, fuldstændigt og vel bevaret, henved 33" langt. Den med Striber langs Midten udzirede Klinge er ved sex i en Halvcirkel anbragte Nitter fastgjort i Haandtaget, der er prydet med tre ophøiede Ringe, mellem hvilke Liniezirater og fire Rader concentriske Ringzirater ere anbragte; överst paa Knappen findes en Kreds af større concentriske Ringzirater.

N° 34 ogsaa vel bevaret, 27" langt, Haandfanget smalt. Klingen er ved syv i en Halvcirkel anbragte Nit-

nagler fæstet i det med gennembrudte Zirater prydede Fæste. Det fandtes i 1826 i tre Fods Dybde i en Törvemose ved Hesle, Egitslövmagle Sogn, Vester Flakkebjerg Herred, Sorö Amt. MnO MCDXXVI.

N° 35, fundet i fire Stykker, men nu sammensat, i hvorvel det dog ikke synes at have den fuldstændige Længde. Klingen, som har en ophöiet bred Stribe i Midten og tre fine Striber ved hver af dennes Sider, er ved fire Nitter fastgjort i Haandtaget, der er prydet med Stribezirater og Spiralzirater og paa Knappen med en Guldplade, paa hvilken concentriske Ringzirater med en Fletning omkring. Det fandtes med Levninger af den dertil hørende Læderbalg, en stor Paalstav, tvende Tutuli, en Haandledsring af Bronze og en Fingerring af Guld i 1826 i en Gravhöi paa Aabygaards Mark, Nyker Sogn, Vester Herred paa Bornholm, imellem Rönne og Hasle. Denne Höi synes at have tilhørt forskjellige Perioder. Nederst i Höien laa Skelettet af et Menneske, hvis Hoved vendte mod Vest men Legemet indad i Höien. Noget høiere oppe mod Höiens Midte fandt man et fuldkommen heelt og meget nøiagtig steensat Gravkammer, vendende i Öst og Vest; det var af en Mands Længde og bedækket foroven med to flade Stene; Bunden var belagt med tynde, glatte smaae Strandstene og ovenpaa den brolagte Bund laa smuldrede Been og de nævnte Sager. MnO MDCXXI; jfr. Ant. Ann. IV p. 276-78.

N° 36, Fragment af et Sværd med fuldstændigt med smukke Spiralzirater prydet Haandtag, i hvilket Klingen er fastgjort ved fire Nitter i en Halvcirkel. Det fandtes i 1821 tillige med en Pincette ved Veiarbeide i en Gravhöi i Nærheden af Ringsted. MnO CCCLXXXIII.

N° 37, 33¹/₈" langt; paa Midten af Bladet er anbragt en ophöiet halvrund Stribe og ved hver af dens Sider fem mindre, som blive smallere og løbe sammen ved Spidsen. Klingen er fastgjort i Haandtaget ved fire i en Halvcirkel anbragte store Nitter, som ligne de Knopper,

med hvilke Fæstet er ziret; dette er fladt og næsten ovalt og besat paa den udadstaaende Side med en stor og tolv mindre Knopper. Paa Fæstet findes kjendelige og bestemte Spor af at flere Dele af det have været overlagte med tynde Guldplader, ligesom og Levninger af Indlægning om flere af Ziraterne, som dog nu mest ere omgivne med tomme Furer. Det fandtes i 1830 paa Peder Nielsens Mark i Folleslöv, Skippinge Herred, Holbek Amt, ved at plöie i en Eng, som forhen har været en Mose af to til tre Tönder Lands Störrelse, som har staaet under Vand. Efter et Sagn har et Slag staaet nær ved den ved en Banke, som kaldes Blodhöien, ved hvilke tvende Gaarde ere beliggende, der bære Navn af Blodgaardene. MnO MMCXXIV; jfr. Nord. Tidsskr. f. Oldk. I 180.

Nº 38, 31" langt; Haandtaget, som er længere end de sædvanlige og fastgjort ved otte Nitter i en Halvcirkel, ender sig foroven i en opadgaaende og to udadgaaende Spidser; det er fundet i Jorden i Sjælland. MnO 8080.

Nº 39, 29" langt, Haandtaget eller Grebtungen indbefattet. Langs ned ad Klingen ere Stribezirater og denne har foroven ved Haandtaget et Slags ualmindelige Zirater, dels Ringzirater, dels tungeformede og tvende Slangehoveder. Paa Grebtungen, der har en Udbugning paa Midten, har været befæstet et Haandtag af en nu tabt Materie; alle Nitterne, 10 i Tallet, med de til samme hørende Knapper, hvormed dette har været befæstet, ere derimod bevarede ligesom ogsaa Overstykket, der er anbragt oventil som Slutning af Haandtaget, dannet som to mod hinanden vendte hornformede Böiler, der ere sammenheftede. Da det optoges, var det omgivet med en Indfatning af Egetræ, der igjen var omviklet med Birkebark, hvilke Dele dog begge strax hensmuldrede. Det fandtes ved Törveskjæring i Sönder-Lyngby, Lyngby

Sogn, Børglum Herred, Hjörning Amt. MnO 4669; jfr. Aarsber. 1838 p. 27.

N° 40, 24" langt, med ophøiede Striber langs med Bladet. Haandtaget, som er støbt dertil af samme Metal, er af usædvanlig Form, endende sig oventil i en flad zürlig Bøile med to indadbøiede Spiraler; en Grebspidse gaaer igjennem Haandtaget fra Bladet af midt imellem Spiralerne. Det fandtes i 1832 ved at grave i den saakaldte Klyne, et Slags Törv, i en Mose som tilhører Hans Bertelsen, Udflytter fra Östre Aas i Lindballe Sogn, Tyrrild Herred, Veile Amt; det laa i to Alens Dybde ganske fladt paa Mosens Bund. MnO 2457; jfr. Nord. Tidskr. f. Oldk. II 271.

N° 41, 21" langt. Klingen har en ophøiet Stribe langs Midten. Haandtaget er af en sjeldnere Form endende sig i en Zirrat, som bestaaer af to indadbøiede Kroge, lignende krumme Horn; imellem dem er der en opstaaende rund Tap med Stribezirater meget lignende en Skrue; paa selve Haandgrebet findes bredere og smallere Stribezirater. Paa enhver af de flade Sider af den Deel af Fæstet, hvori Grebtungen gaaer ind og som her er lige afskaaren, istedenfor at den ellers pleier at være gjennembrudt i en Halvcirkel og forsynet med Nitter, sees Zirater, der synes at forestille den Art af Paalstave, som nedentil har udgaaende og meget udvidede Spidser af Eggen. Da Haandtaget er noget beskadiget, seer man at det er blevet støbt over en saakaldet Kjerne af Leer. Det er ganske uden Nitter, som synes at være en senere Forbedring, og maa dette Sværd rimeligviis henregnes til den ældre Bronzealder. Det var sönderbrudt, men er senere sammensat. Det fandtes i 1831, omtrent en halv Alen under Jorden, ved Alleshaug, Bregninge Sogn, Skippinge Herred, Holbek Amt. MnO MMCCLXXV; jfr. Nord. Tidskr. for Oldk. I 179.

N° 42, Fragment; Klingen er fastgjort i Haandtaget alene ved to Nitter; den överste Deel af Haandtaget ender

sig i to tilbagebøiede Spiraler, mellem hvilke Grebspidsen er tilsyne. Det fandtes i 1823 under en stor Steen ved Sömarke, Magleby Sogn, Klintholms Gods paa Möen. MnO 2756.

Flere SVÆRDFÆSTER af Bronze, n° 43-47.

N° 43, Overdelen af et Bronzehaandtag, der efter denne at dömmes ikke har været heelt af Bronze, men alene Knappen af dette Metal; den er prydet med Zirater, tildeels i Spiralform. Den fandtes i 1836 ved Fraugde, Aasum Herred, Odense Amt. MnO 4665.

N° 44, den överste Deel af et Haandtag, meget tyndt stöbt over en Kjerne, prydet med Zirater i Striber, Prikker, Ringe og Blade. Klingen bemærkedes at have været 18" lang. Den fandtes i 1842 tilligemed et Sværd, en Efterligning af et Sværd, en lille Kniv, fire dobbelte Knapper og en Naal, alt af Bronze, i en Gravhöi ved Snoldelev, Tune Herred, Kjöbenhavns Amt. MnO 6614.

N° 45, et udmærket Bronzefæste, 4" langt, udziret med gjennembrudte Spiraler; Klingen, der er 2¹/₄" bred, er fastgjort i Haandtaget ved sex Nitter i en Halvcirkel. Det fandtes i 1839 i Odsherred. MnO 5069.

N° 46, udziret med Spiraler i gjennembrudt Arbeide; Klingen var 18" lang og fastgjort i Haandtaget med fire Nitter i en Halvcirkel. Det fandtes i 1816 i Midten af en med en Steenkreds omsat Höi, kaldet Schwarzer Berg i Nærheden af Hohenwestedt, Rendsborg Amt. MnO CCCCXXIV.

N° 47, Fragmenter af et Sværd og enkelte Dele af Heftet. For at spare Metal, har man stöbt det over en Udfyldning eller Kjerne af Leer. Den överste med Zirater prydede Knap er bevaret, men Heftet er i övrigt sönderbrudt. Ved dette fandtes Levninger af Træ, hvormed det har været beklædt, og en fin, flad Guldtraad eller et meget smalt Guldbaand, som ved Optagelsen saaes at have været anbragt som Omvikling om Fæstet. Af den överste bevarede Deel af Klingen sees, at denne har gaaet ind i Haandtaget ved en indskudt Spidse, paa

hvilken ikke bemærkes Huller til Nitnagler, saa at rimelig dette Sværd har tilhørt den ældre Bronzealder. De fandtes i 1826 i den saakaldte Olshöi, Tilsted By og Sogn, Hundborg Herred, Thisted Amt. MnO MDCXXXIX; jfr. Ant. Ann. IV 382-83.

V. HJELME,

tab. BV, alene n° 1 den nederste Deel af et Hjelmvisir, Hagestykket nemlig, temmelig massiv, af udmærket støbt Arbeide og med udziret Guldbelægning. Den har sluttet omkring Hagen og er forsynet med to store Traller, af hvilke kun den ene og et lille Stykke af den anden endnu ere i Behold. Enhver af dem er fastgjort ved Hagestykket med en stor Nitte. Af Afbildninger, som haves af gamle Hjelme, kan man slutte, at der imellem de to Traller har fra Hjelmens Overdeel gaaet en Spids ned for at beskjerme Næsen (*nefbjörg*) og at Ansigtet saaledes har været beskyttet ved disse forenede Indretninger. Paa Forsiden imellem Trallerne lige under Munden var, da Stykket fandtes, en tynd Guldplade fastgjort, hvorpaa indgravede Spiralzirater, der ere trukne i hverandre. Man seer tydelig paa Rusten, at kun denne Deel har været overlagt med Guld, skjönt ogsaa den øvrige Deel af de udvendige Sider har samme Slags Zirater tillige med flere andre, der vise sig som ophöiet Arbeide. Ganske lignende Zirater sees paa adskillige andre ældgamle Bronzesager; jfr. tab. VI n° 5, 6, 7 og en anden Midterplade til et Skjold, som i 1827 fandtes i Martörven i Raabjerg Sogn i Nærheden af Skagen (MnO MDCCXIX). Nærværende sjeldne Stykke er i 1829 opgravet ved Törveskjæring i en imellem Byerne Hagendrup og Rumperup i Bregninge Sogn, Skippinge Herred, Holbek Amt, beliggende Mose. Overdelen af Hjelmen var man ikke saa heldig at finde, uagtet der ved Törveskjæringen er omhyggelig søgt efter den. MnO MMLXXI; jfr. Nord. Tidsskr. f. Oldk. I 178-79.

VI. SKJOLDE OG SKJOLDBUKLER,

tab. BV n° 2-3, BVI n° 4 Bagsiden.

N° 2, et rundt Pareerskjold af Bronze, 18" i Diameter. I Midten er en stærkt udstaaende Skjoldbukkel, prydet med sex fine Rader i Kredse anbragte Prikker. Uden om Buklen ere to ophöiede Cirkler. Nærmere Randen ere tre Udbugninger, der ligesom Skjoldbuklen ere opdrevne; hver af disse er ziret med flere Kredse af Prikker. Mellem hver af disse Udbugninger er anbragt en flad Zirats, bestaaende af syv puncterede Kredse, af hvilke den yderste ender sig paa hver i to Svanehalse. Mellem disse Figurer ere desuden som Zirater indslaaede ni eller ti Knopper. Böilen er bevaret; derimod fattes de paanittede Stykker, hvorigjennem Snore have været dragne, hvilke dog sees at have været der. MnO 8113; jfr. Ant. Tidsskr. 1843-1845 p. 112-113.

N° 3, et fuldstændigt Skjold, 27" i Diameter, bestaaende af en eneste Bronzeplade, som er udhulet paa Midten, opbanket i en Umbo, der danner en Halvkugle. Uden om den findes sex ophöiede Kredse, i hvilke ere opslaaede som Zirater otte Pyramider af runde Knopper, og i den yderste Afdeling to hele Kredse af lignende Knopper. Kanten er omböiet og inden i denne Omböining er, for at styrke Skjoldet, lagt en Bronzetraad, som er dannet derved, at en bred Strimmel af Bronze er bleven snoet op som et Baand. Tværstangen, hvori Skjoldet er blevet holdt, er ikke massiv men dannet af en Plade, som er omböiet og fastnattet. I det hele taget seer man, at der er anvendt megen Umage paa at spare Metal og forene Lethed med Styrke. Foruden de to Nitter, hvormed Böilen er fastgjort, fandtes endnu indsat i den anden Rad to løse Nitter, hvorved formodentlig paa Bagsiden har været fæstet en Rem eller et Baand, hvori Skjoldet har kunnet bæres. Det er nu meget svagt af Ælde men iøvrigt næsten fuldstændigt. Det fandtes i

1848 en Alen under Jordfladen i en lille Mose ved Lummelöv i Kirkeby Sogn, Nörre Herred paa Falster. MnO 9855; jfr. Ant. Tidskr. 1846-1848 p. 198-99.

BVI n° 4, et stort ovalt Pareerskjold af Bronze, 26" langt og 23" bredt, hvis Bagside her fremstilles. Alle Ziraterne ere indslaaede fra Bagsiden, saa at de ere fremstaaende paa Forsiden. Paa Midten er en halvmaaneformet Figur og uden om den tre Striber. Omkring denne ere desuden to Kredse af ophöiede Prikker. Kanten er dannet med en Bronzetraad, hvorom den yderste Deel af Skjoldpladen er böiet. Haandgrebet er en stöbt Bronzebölle, der er anbragt tvärs over den Udbugning, som den halvmaaneformede Figur tilveiebringer. Endvidere ere paa Bagsiden to Skinner fastnittede, hvorigjennem Snore have kunnet trækkes, saaledes at Skjoldet kunde bæres fastbundet paa Armene og hængende paa Ryggen. MnO 8111; jfr. Ant. Tidskr. 1843-1845 p. 112-13. Fra Kunstmuseet modtoges i 1844 tre Bronzeskjolde, nemlig de her n° 2 og n° 4 fremstillede og et tredie ovalt Skjold, der er 23" langt og 21" bredt. Form, Forarbeidelse og Zirater ere paa dette ganske som paa det foregaaende, kun de yderste Kredse af Prikker fattes her og paa Bagsiden er baade Metalbölle eller Haandgrebet og de to tilnittede Bronzeskinner afbrudte, men man seer tydelig, hvor de have siddet. Disse tre Skjolde vare tidligere de eneste, man havde i det skandinaviske Norden, og havde længe været bevarede i det gamle Kunstkammer, i hvis fra ældre Tider hidrørende Cataloger, som ere meget ucritiske, de vare anførte som tyrkiske, formodentlig paa Grund af den i de tvende af dem indslaaede Halvmaane; men baade Arbeidet, Forzirelsesmaaden og Metalblandingen er aldeles som vore ældste Bronzesager og desuden sidde der endnu paa disse Skjolde betydelige Levninger af det Slags Rust, som sætter sig paa Bronze, naar denne længe ligger i Moser. Man kan derfor med fuldkommen Sikkerhed henføre disse sjeldne

Stykker til den ældste Metalperiode i Hedenold og tilskrive deres ypperlige Conservation det Held, at de maa være fundne i Moser, rimeligviis samlede i een Mose, thi om Findestedet indeholder Kunstmuseets Inventarieprotocoller ingen Oplysning. Tidligere havde man til yderligere Bestyrkelse for at disse Skjolde tilhøre vor Bronzealder, anført to dog noget mindre Skjolde i engelske Samlinger, der i Form, Zirater og Forarbejdsmaade have den største Lighed med dem; det ene, som er fundet i Themsens, bevares i det antiquariske Selskabs Samling, det andet, som er fundet i Jorden, i Britisk Museum. Det i 1848 ved Lummelöv paa Falster fundne større Skjold har yderligere bekræftet at ogsaa hine tre Skjolde upaatvivlelig tilhøre vort Norden.

BRONZESKIVER og Prydelser formodentlig til Skjolde, BVI no 5-12.

Nº 5, en rund Bronzeskive af 9" s Diameter med en i Midten udstaaende Spids, om hvilken flere Kredse af forskellige Zirater, tildeels sammenbundne Spiralzirater, høist rimelig Midterdelen af et Skjold. Det fandtes i 1823 i en Mose ved Frankerup, Udby Sogn, Arts Herred, Holbek Amt, tillige med flere Sager af Bronze, blandt disse en aldeles lignende Skive, en segelformet Kniv, en fuldstændig Spiralring med udslaaede Ender af $2\frac{1}{2}$ " s Diameter og tyve Snoninger og tvende mindre af samme Diameter og tolv Snoninger. MnO CMXII; jfr. Ant. Ann. VI 265-66.

Nº 6, en rund Bronzeskive ligeledes med en i Midten udstaaende Spids, der er omgivet af flere Kredse af forskellige Zirater, tildeels sammenslyngede Spiralzirater. Den har været omtrent af samme Størrelse som den nº 5 afbildede, men Finderen havde af Kanten afklippet alt det, som var angrebet af Ir. Ogsaa den har sikkert udgjort Midterdelen af et Skjold. Den fandtes i 1821 tillige med flere lignende samt en smuk, 6" lang Paalstav,

ligeledes af Bronze, ved at skjære Törv i en Mose ved Asmindrup, Ods Herred, Holbek Amt. MnO CCCCLXV.

Nº 7, en lille udziret rund Skjoldbukkel af Bronze, $3\frac{1}{4}$ " i Diameter. Paa Midten er en liden Spids, hvorunder paa Bagsiden en Bøile. Om Midterdelen ere otte op-høiede Knopper, som ere forbundne ved Spiraler. Den fandtes i 1833 ved at grave Martörv ved Raabjerg paa den nordligste Spidse af Jylland, i Horns Herred, Hjørring Amt. MnO 2812.

Nº 8, en saakaldet Tutulus (Hütchen), 2" høi og 2" i Diameter forneden. Den underneden anbragte Tværstang viser, at disse Tutuli have været fastgjorte med en Rem og have sikkert tjent som Prydelser.

Nº 9, en betydelig større og med Zirater, tildeels concentriske Ringzirater, pragtfuldt udsmykket Tutulus, $4\frac{1}{2}$ " høi og $6\frac{3}{4}$ " i Diameter forneden. Den fandtes i 1826 i Kassemose Høi paa Sölröd Mark, Tune Herred, Kjöbenhavns Amt, tilligemed et stort rundt Hængekar af Bronze med fladt Laag paa den ene Side, hvori laa en Kniv og en Naal af Bronze. Dette Kar er afbildet til J. B. Sorterups Udsigt over Urner, Gravkar og jordfundne Kar fra Nordens Hedenold i Annaler f. nord. Oldk. 1844-1845 tab. X fig. 87, 87 a. MnO 94.

Nº 10, en huul Bronzedop af Klokkeform, $1\frac{3}{4}$ " høi og 2" i Diameter forneden, smukt udsmykket med flere Kredse af forskjellige Zirater, tildeels sammenbundne Spiralzirater og Zigzagzirater.

Nº 11, en Tutulus med mindre fremstaaende Spids, der er omgivet af flere Ziratkredse; den fandtes i 1833 i Martörven ved Raabjerg i Horns Herred, Hjørring Amt. MnO 2813.

Nº 12, Undersiden af en Tutulus, i hvis Tværstang endnu sidder Fragment af en Læderrem. Den fandtes i 1842 i Nærheden af Kolding. MnO 6867.

I 1842 skjenkede H. K. H. KRONPRINDSEN, vor nuværende Konge, Museet en Deel Sager, fundne sammen i

Levningen af en næsten udpløiet Gravhøi paa Steengaardens Mark ved Buddinge, Gladsaxe Sogn, Kjøbenhavns Amt, som oplyse den hidtil ubekjendte Anvendelsesmaade af disse saa ofte fundne Tutuli. Foruden Fragmenter af to Spiralarmbaand og en stor Skjoldplade med Spiralzirater paa Ydersiden, to mærkelige Bronzeknapper og flere mindre Sager fandtes her fem Tutuli, 2" i Diameter og med indslaaede Kreds zirater paa Oversiden tilligemed en sjette lidet mindre; og i den ene af disse vare endnu bevarede Levninger af en smal Læderrem, hvormed den havde været befæstet. Man har ofte bemærket, at der intet Spor findes til Nitter eller Nagler paa alle Skjoldplader og Tutuli fra Bronzealderen; men her bemærkedes det at de vare befæstede med Læderremme, der bleve trukne gjennem Bøilen paa Undersiden. Disse Tutuli laae alle i en Kreds om Skjoldpladen, og under dem saavel som under denne fandtes Levninger af Egetræ; saa at vi her have faaet et heelt Billede af det i hin Tid vistnok almindelige Skjold af Egetræ, sammenholdt i Midten med Skjoldknapper og i Peripherien med disse Tutuli, hvis Anvendelse hidtil var aldeles uvis og som saaledes paa een Gang baade have været til Nytte og Prydelse. Jfr. Aarsber. 1842 p. 13; Ant. Tidskr. 1843-1845 p. 21.

VII. LURER ELLER KRIGSBASUNER,

tab. BVII n° 1-2 a, b, 3 a, b, 4 a, b.

N° 1, en udmærket Luur, oldnordisk lúðr; den er ypperlig conserveret, 5' 3" lang, men med dobbelt Krumning, og for Mundingen eller den bredere Ende er anbragt en Ziratlade af 10"s Diameter med otte høit opdrevede Bukler, mellem hvilke en Deel concentriske Ringzirater aldeles som de, der findes paa de Bronzesager, man har antaget for hørende til den ældre Periode, navnlig paa Kar og ligeledes paa Hængekar af Guld (jfr. Annaler for nord. Oldk. 1844-1845 tab. X fig. 86-89).

Ved Mundstykket ere fem Hængezirater ligeledes af Bronze og under Ziratlpladen ved den modsatte Ende findes fire store Böiler og en paa selve Hornet, bestemte upaatvivlelig for en Kjæde eller et Baand til deri at bære Luren. Den er tillige med fem andre Bronzelurer funden i Aaret 1801 i et Mosehul, som kaldes Brudevælte, paa Gaardmand Ole Pedersens Mark i Liunge, Liunge-Frederiksborg Herred, Frederiksborg Amt. Disse sex og to andre, som vi nærmere skulle omtale, ere de eneste fuldstændige, som vides at være fundne; medens man derimod oftere har fundet Brudstykker, som man forgjæves vilde have forsøgt at bestemme, dersom ikke disse fuldstændige havde forklaret dem. De tvende andre sammesteds fundne ere 6' lange og Ziratlpladen for den bredere Ende af 11"s Diameter med syv opdrevne Bukler, mellem hvilke 28 smaa concentriske Cirkelzirater. Ved Mundstykket ere her fire Hængezirater og ved den modsatte Ende fjorten smaa Böiler, hvori rimeligviis ogsaa Hængezirater have været anbragte. En tredie er noget længere, men Ziratlpladen ved Munden er kun 7" i Diameter og har sex opdrevne Bukler, mellem hvilke der er sex Ringzirater. Under denne Plade ere fire Böiler, og i de to af disse hænge endnu Bronzezirater. MnO 1844; jfr. Ant. Tidskr. 1843-1845 p. 113.

N° 2 a-b, en lignende Bronzeluur, 5' lang; Ziratlpladen for den bredere Ende 8" i Diameter med otte høit opdrevne Bukler og Kredszirater, saavel om disse som om selve Basunens Aabning. Om Mundstykket er en Bronzetraad viklet i Spiralform. Fem der anbragte smaa Öskener have tjent til Hængezirater af Bronze og en derværende Böile samt fire Böiler paa Bagsiden af Ziratlpladen og sex ved Enden af Blæserøret have vel været bestemte til deri at fæste den Kjæde, hvori Luren har været ophængt og været baaren. Paa Ziratlpladens Bagside er tværs over hver Bukkels Aabning gennem tvende Öskener en Tværstang anbragt, der vel har haft

en lignende Bestemmelse eller til deri at anbringe Hængezirater. Denne Luur fandtes i 1809 i en Mose paa Grevskabet Wedellsborg i Fyen tilligemed en lignende, hvori den lange Bronzekjæde endnu sidder og som bevares paa Gaarden. MnO 378.

Nº 3 a, b, 4 a, b, betydelige Fragmenter af to Bronzelurer, af hvilke man kan see, hvorledes disse ere forarbejdede, at de nemlig ere støbte i flere mindre Stykker, som ere sammensatte paa en ganske egen, meget omhyggelig Maade, idet nemlig det ene Stykke med lange Tapper eller rettere Kroge griber ind i tilsvarende Aabninger i det andet. Man seer ogsaa, at den ene Luur er bleven repareret i Oldtiden paa den Maade, at der er lagt en Bøsning indeni den; og det er tydeligt at disse Lurer have været beskadigede, da de bleve nedlagte. Til Beskadigelsen maa dog ikke regnes, at der paa flere Steder af Stykkerne findes med Flid gjennemskaarne Huller i Form af Striber, der formodentlig her ere anbragte som et Slags Lydhuller, skjönt saadanne ikke findes paa nogen anden hidtil funden Luur. Paa et af disse Fragmenter sidder endelig et Öie, hvori efter Finderens Beretning var befæstet en lille oval Ring af Bronze med Torn, altsaa et Slags Spænde, og i den hang en Kjæde af Bronze af en ganske egen Art, hvori den ene Luur har været baaren. Hvert andet Led af denne Kjæde, af hvilken en Deel fremstilles nº 4 a, b, er i Form af en Knop med concentriske Ringzirater, og med en Bøile paa Bagsiden, hvori et ovalt Led er befæstet. Det bemærkes at Kjæden, som sidder i den paa Wedellsborg bevarede Bronzeluur, er af en ganske anden Art. De her nævnte Fragmenter fandtes i 1846 i en Mose paa Selveiergaardmand Peder Madsens Mark af Lummelöv, Nörre Kirkeby Sogn, Nörre Herred paa Falster, kun 12 Alen fra det Sted, hvor senere i 1848 det nº 3 fremstillede store Skjold blev fundet. Mosens överste Lag er leerblandet Törv, hvorunder ligger et Lag Sand. Netop hvor Törven

ophører og Sandet begynder fandtes disse Fragmenter af Lurer og tre Alen fra dem ligeledes paa Sandlaget to Bronzesværd og ved disse en halvmaaneformet Flintkniv, der efter Finderens Udsagn saaes at være indsat i et Skaft af Træ, der hensmuldrede ved Berørelsen. Hele Mosen skal være fuld af Been, hvoraf man vil slutte at Mennesker ere der omkomne, og har her rimeligviis staaet et Slag i hin fjerne Oldtid. MnO 9433-9434; jfr. Ant. Tidskr. 1846-1848 p. 20.

BREVE FRA LANGEBEK; MEDDEELTE AF PROVST,
DR. P. W. BECKER.

I. BREVE FRA LANGEBEK TIL CARL GUSTAV
WARMHOLTZ¹.

Efter Originalerne paa Universitetsbibliotheket i Upsala.

Velbaarne Hr. Hof Raad!

Dersom ieg ikke forud havde fattet de Tanker, ieg har, om Hr. Hof Raadets ædle Sind, vilde ieg tilstaae, mig ikke skede mindste Uret, om Min gunstige Herre ansaae mig for aldeles uhøflig og mere end uforkammet, som med saa megen Heder og Höflighed paa Christineholm blev imodtagen, uden efter den Tid at have givet Merker

¹ CARL GUSTAV WARMHOLTZ, bekjendt som Forfatter til det store Værk: *Bibliotheca Historica Sveo-Gothica*, af hvilket ikkun de tvende første Bind saaes Lyset i hans levende Live (1782 og 1784). Han døde 1785. Hans Bogsamling paa hans Eiendom Christineholm, i Nærheden af Nyköping — hvor Langebek sidst paa Aaret 1753 besøgte ham og blev meget vel modtagen af ham og hans Frue, en hollandsk Dame, Datter af den hessencasselske Gesandt i Haag, Janissen, (s. *Langebekiana*, S. 184 f.) — var een af de anseeligste paa den Tid i Sverrige. S. om ham Biogr. *Lexicon öfver namnk. svenska Män*,

af en Skyldighed, som forlængst og straxen burde været i agt tagen. Det Ny Aar, som minder os om en og anden Pligt i henseende til vore endog fraværende Venner, har længe siden ført mig til Erindring hvad Hr. Hof Raadets Bevaagenhed af mig har fortient. Men, som i en stor Stad, i sær for en Reisende, der har nogen curiositet, falder meget for, som afdrager, haaber ieg saa meget lettere Forladelse for begangen Efterladenhed, og at ieg ikke haft den Æren för nu, at tilönske et lyksaligt Nytaar, men fornemligen at aflegge min allerydmygste Taksigelse til Hr. Hof Raadet og Velb. Fruen for den mig og Medfølgere senest beviste sönderlige Godhed og gunstige Medfart. Kan ieg enten her eller efter min Hiemkomst til Kiöbenhavn være i ringeste Maade til nogen Tieneste, vil det altid blive mig et særdeles Nöje at værdiges med Hr. Hof Raadets angennemte Befalinger. For de mig til Stokholm medlaante skrevne piecer finder ieg mig endnu höiligen forbunden, og skal ved förste sikkre Leilighed see dennem vel og uskadte tilbage sendte. Næst min respect til Velb. Fru Hof Raadinden og den liden vakre Fröken Dotter, har den Æren med en ugemeen stor Höiagtelse at være

Velbaarne Hr. Hof Raadets
ærbödigste og hörsomste Tiener
J. Langebek.

Stokholm d. 22 Januarii 1754.

2.

Velbaarne Hr. Hof Raad!

Med en besönderlig Fornöjelse havde ieg den Ære forlængst at modtage og læse Hr. Hof Raadets angenneme Brev af 24 Januarii, og beder allerydmygst om Forladelse, at mit Svar saa aldeles længe er udeblevet. Ikke veed ieg med nok fuldkommen Taksomhed at erkiende den af Hr. Hof Raadet paa saa mange Sæt imod mig ytrede Höfighed, men allermindst har ieg Ord til at

takke for en saa uventet og uforskyldt Godhed som den, hvormed min liden Mynt-Samling med de tvende tilsendte og i mange Henseender særdeles kiærkomne Medailler blev beriget. Erkiendtligheden bliver saa meget større hos mig, som ieg ikke vidste, naar ieg selv havde haft Lov at vælle, nogen anden af Svenske particuliere Medailler disse at ville foredrage. Alt hvad ieg paa denne Tid har at betale med, er at tilbyde min ringe Tieneste, i fald nogen Ting hos os maatte være, hvor udi Hr. Hof Raadet fandt Behag, da ieg forsikrer, at ingen med større Nöje, end ieg, skal imodtage eller med yderligere Flid søge at udrette Hr. Hof Raadets gunstige Befalinger. Skulde ieg ikke, inden ieg forlader Stokholm, som vel endnu tör dröie et par Maaneder hen, blive saa lykkelig her paa Stedet at see Min Hr. Hof Raad, hvilket dog dess benegne Skrivelse giver mig Anledning til at haabe, skal ieg hos Hr. Secretereren Berch taknemmeligen levne alle Hr. Hof Raadets mig gunstigen medlaante Handlinger. Næst min respect til Naadige Fruen og lille vakre Fröken, vil stedse holde mig det for en Ære med en fuldkommen Tilgivenhed at henleve

Velbaarne Hr. Hof Raadets
allerskyldigste Tiener
J. Langebek.

3.

Velbaarne Herr Hofraad!

Den korte men ret store Fornøjelse, ieg sidst paa Aaret 1753 havde paa Christineholm, rinder mig helt ofte udi Sinde, og ieg tænker ingen tid paa mine Vel-ynderes Godhed i Sverige, at jo Herr Hofraadets meget artige Omgang staaer mig for Öjen, og paaminder mig om den Fordel, ieg skulde have af, at fornye det saa længe siden og saa lykkeligen begyndte bekjendtskab. Jeg har saa meget mindre Aarsag at tvile om Herr Hof Raadets vedvarende Bevaagenhed og Venskab for

mig, som ieg derom adskillige gange igienem Correspondencen med Herr Etats Raad Hielmstjerne¹ og andre er bleven forsikret.

Det er udi saadan Tillid ieg ydmygelig beder, at den unge Herr Dreyer², som dette fører med sig, ifald han giver sig den frihed at opvarte paa Christinæholm, maa være Herr Hof Raadet recommenderet, fornemlig til at nyde nogen god og for en ung reisende nyttig adresse udi Stockholm og Upsala. Han er af en smuk Familie hos os, Fætter af Sal. Hofman, som har udgivet *Portraits Historiques* og flere skrifter, har lagt sig paa det Juridiske Studium, og agter nu i Upsala paa et Aars tid at forbedre sine studeringer in *Politiciis* et *Oeconomicis*. Herr Cancellie Raad Berch³ er vel neppe paa denne tid i Stockholm, ellers hafde ieg kanskee formaaet hannem til at give Monsr. Dreyer *recommendation* til sin Herr broder i Upsala.

Men at dette brev ikke ganske tomt skal fremkomme, har ieg ladet medfølge et exemplar af en liden afhandling, som ieg i forledne Vinter har forelæst her i Viden-

¹ Paa Univers. Bibl. i Upsala findes 3 Breve fra Hielmstjerne til Warmholtz; af eet af disse, dateret Stockholm 27de Oct. 1755 synes det, som om Hielmstjerne, under sit korte Ophold i Sverrige, i de sidste Maaneder af 1755, har indledet Underhandling med Warmholtz om at kiøbe hans Møntsamling.

² Rimeligviis CHRISTIAN DREYER, een af de flere Danske, som ved Midten af forrige Aarhundrede, for videnskabelige Studiers Skyld, besøgte Sverrige. Han blev efter sin Hiemkomst Raadmand, og en kort Tid tillige Postmester, i Slagelse; døde i en høi Alder paa Vestervig Kloster i Jylland 1816. Hans Skrifter nævnes hos Worm, *Lexikon*, I. 263, og i Erslevs *Forfatter-Lexikon*, I. 357.

³ Cancellieraad CARL REINHOLD BERCH, *Secretair* ved Antiquitets-Archivet i Stockholm (f. 1706, d. 1771), bekjendt ved mange i forskjellige Samlinger omsprede Afhandlinger til Oplysning i den svenske Historie. Hans yngre Broder, Anders Berch (f. 1711, d. 1774), var Professor i *Jurisprudents* og *Cameralvidenskaberne* i Upsala. *Biogr. Lexikon*, II. 118 flg.

skabernes Societet og derefter udgivet¹. Jeg haaber, der vil findes noget udi, som tør behage de Herrer Lærde i Sverige, men ieg frygter ogsaa for, at nogle ville blive vrede paa mig, dog underkaster ieg mig gierne alle fornuftige og raisonnable rettelser. Skulde Herr Dreyer ikke personligen indfinde sig, har ieg bedet hannem afgive dette paa noget sikkert sted udi Nyköping. Hvor lever den gode Herr Doctor Serenius², kan min hilsen være hannem behagelig, beder ieg den ved tilfælde maa hannem anmeldes. Jeg haaber, han har faaet et lidet brev fra mig og Voyage d'Egypte³, som ieg for nogen tid siden leverede Herr Hofman hos Hans Exc. Herr Bar. Korf til befordring.

Næst min respect for naadige Frue og Fröken Dotter, forbliver ieg med den fuldkomneste Höiagtning

Velbaarne Herr Hofraadets
ydmygste og nær forbundne tiener
J. Langebek.

Kiöbenhavn d. 12 Julii 1758.

4.

Welborne Herr Hof Raad,

Med megen fornöielse har ieg læst Herr Hof Raadets meget angene Brev af 10 Augusti, og finder mig af

¹ Som sees af det fölgende Brev, var dette Skrift Langebeks „Anledning til en Historie om de norske Bergværker“, 1. Afdeling, trykt i den ældste Samling af Vidensk. Selsk. Skrifter, 7. Bind.

² JACOB SERENIUS, den förste Præst ved den svenske Kirke i London i endeel Aar, senere Sognepræst i Nyköping, hvor Langebek lærte at kiende ham (Langebekiana, p. 185), omsider Biskop i Strengnæs, agtet som geistlig Embedsmand, Prædikant og Medlem af Rigsdagen. Af hans literære Arbejder er det især hans engelske Ordbog, der har giort ham bekjendt. Biogr. Lexikon, XIV. p. 199.

³ Nordens Reise, om hvis Udgivelse, Priis, m. m., s. Molbech. Vidensk. Selsk. Historie S. 48—57.

dets behagelige Indhold i mange henseender flatteret. I sær er det mig usigelig kiært, at mit lidet Skrift om Bergværkerne har fundet bifald hos en Mand af Herr Hof Raadets merite og Indsigt, og langt større bifald end ieg mig nogen tid kunde formode. Til continuation har ieg en hob Materialier samlet, men om noget deraf för næstkommende Sommer kan udkomme, tör ieg ikke love. Imidlertid arbeider ieg uden afladelse, om ikke derpaa, saa dog paa mange andre ting, som kanskee heller ikke skulle blive uinteressante. Herr Hof Raadets gunstige tilbud, at ville være mig til tjenst med behövende Sager i Svenske Literaturen, er mig saa fordelagtigt, at ieg ikke skal forsömmе ved tilfælde at betiene mig deraf. Torde hände, Herr Hof Raadet maatte have en eller anden Doublet i Svenske Antiquiteterne, som mig kunde fattes, omendskiönt ieg ellers allerede har en temmelig god Samling. Særdeles paaminder ieg mig, at Herr Hof Raadet i sin vakre Bogsamling havde nogle rare smaa Piecer i Erics XIV Historie, men deraf er vel neppe nogen Doublet for haanden. For den af Herr Hof Raadet imod Monsieur Dreyer beviste mangfoldige Godhed takker ieg allerskyldigst, ligesom Herr Dreyer selv i skrivelse til mig samme ikke noksom kan berömmе. Den Helsing fra Herr D. Serenius var mig ganske kiærkommen, som ieg beder igien maa betales i samme Mynt. Endnu har ieg intet fornømt till Herr Hofman, som skulde komme fra Petersborg, men ieg vil dog haabe, han kommer inden Vinteren. Jeg har talt med Herr Etats Raad Hielmstjerne om den anden Tome af Voïage d'Egypte; han lader formælde sin compliment, og sige, at han længe har haft et Exemplar for Herr Hof Raadet liggende indpakket, men har ikke vidst nogen leilighed at faa det opsendt. Det er noget stort at före over land, og ieg frygter, at ingen Skibe mere gaaer nu herfra til Stokholm i dette aar. Imidlertid skal ieg höre mig om overalt. Pengene derfor, som er 4 Ducater, behager Herr Hof

Raadet ved tilfælde at betale til vor Minister i Stokholm Herr Kamerherre Asseburg. For naadige Fruen og Fröken Datter udbeder ieg min respects formelding, hvornæst ieg har den Ære med en bestandig höiagtning at fremleve etc.

Kiöbenhavn d. 5 Sept. 1758.

5.

Welbaarne Herr Hof Raad,

Istedet for en vidtlöftig Epistel, som welb. Herr Hof Raadet havde Aarsag at vente fra mig, fremkommer alene nogle faa Rader, som skal berette, at ieg til sine tider rigtigt har bekommet Herr Hof Raadets gunstige og meget kiærkomne Skrivelse. Hvad ieg har at godtgjøre min altfor utilladelige Forsömmelse med, har ieg kortelig foredraget i mit Brev til Herr Doct. Serenius. Noget seent fik jeg vide, at en vis Cavalier staaer færdig at reise til Stokholm, hvorfore ieg maa flye Vidtlöftighed. Men at ieg dog ikke aldeles skal slaae min Forbindtlighed i Glemmebogen, lader ieg et par smaa piecer af vore Novis medfølge. Saasnart ieg kommer lidet til Roe efter visse Vidtlöftigheder, ieg en tid lang haver haft, skal ieg sikkert sende alt hvad Hr. Hof Raadet mig har committeret. Jeg beklager alene, at ieg sielden hörer nogen Reisende, og naar ieg faaer vide nogen Leilighed, er det næsten for seent taget. Tilmed vil de fleste, som reise over Land, ikke gierne tage mod noget stort pacquet. Næst at bede etc. etc.

Kiöbenhavn d. 1. Dec. 1759.

Herr Hof Raadet tækkes ved tilfælde ikke forglemme sit gunstige Löfte, om at meddele mig fortegning paa sine svenske Dubletter.

II. BREVE FRA LÅNGBEK TIL PROFESSOR LIDÉN¹.

(Efter Originalerne i Lidéns Brevsamling Vol. V. No. 36; Vol. VI. No. 21, paa Univ. Bibl. i Upsala).

1.

Höiædle, Min höistærede Ven,

Forlad mig, om ieg ei ikke giver Dem den Titel, som Dem tilkommer, men De kan være vis paa, den aldrig kan være saa god, at ieg jo ønsker Dem den langt bedre. Der-
som ieg ikke havde læst Hr. Magisterens kiærlige Omdömme om mig i et Stokholmsk Blad, efterat De havde forladt Kiö-
benhavn, skulde ieg have troet, at De ganske havde for-
glemmt mig. Men ach! hvor blev Deres Venskab fornyet hos mig, da ieg fik Deres saa höist angennemme som uformodede Brev af 10. Nov. 1770, og det igienem en saa god og kiær Hand som Hr. Archiater Dahlbergs², som var saa særdeles velkommet for de daglige Venner, ieg sidder iblandt, ieg mener min liden Bogsamling. Hr. Magisteren beder i sit Brev om Nova litteraria fra Danmark; desværre at ieg skal svare Min Ven med Deres egne Ord, at det, her i Lærdoms Riget passerer, er meget lidet. Siden vi fik den ellers ædle Skrive- og Tryk-Frihed, er vor hele Nation med eet bleven aldeles Politisk, og tildeels saa ond, at her næsten intet tænkes, tales eller skrives andet end til Næstens Fornærmelse og til at vende op og ned paa alting. Begge Dele practiseres

Om JOHAN HENRIK LIDÉN'S Levnetsomstændigheder og Skrifter s. Biogr. Lexikon VIII, 100 f. Paa sin Udenlandsreise havde L. besøgt Kiöbenhavn 1768, og der tilbragt nogle faa Dage, under hvilket Ophold han havde Logis i de saakaldte „Nummere ved Holmens Kirke“ (jvfr. Werlauff, Antegnelser til Holbergs 18 förste Lystspil, S. 263 flg). I sin skrevne Reisedagbog (paa Upsala Universitetsbibliothek) nævner han Langebek som den, der förte ham omkring til den danske Hovedstads lærde Notabiliteter.

² Om N. DALBERG, födt i Linköping 1736, död i Stockholm 1820, s. Biogr. Lexikon IV, 27 f.

og alt for lykkeligen. Jeg tviler ikke paa, man jo hörer og taler om vore Omstændigheder i andre Lande, men De kan aldrig forestille sig, hvad for en skreksom og sorrigfuld Vinter vi her har haft, og endnu er man ikke uden daglig Frygt og Fare. Jeg har Gud at takke, at ieg endnu ikke directe er rammet, men indirecte og ved utallige Venners og brave Folks Ulykke, har ieg baade for Sind og Legem haft min fuldkomne Deel. Omendskiöndt ieg ved disse daglige Bekymringer og dertil kommende Svaghed havde tabt alt Mod og Lyst til Arbeid, saa har ieg dog, siden Sommeren begyndte, igien noget recolligeret mig, og foretaget mig, medens Liv og Kræfter ere der, at udgive noget af de Ting, ieg saa længe og mödsomligen haver samlet paa. Naar Tiderne ere værst, faaer man Lov at agere desperat. See her et avertissement om et stort Verk¹, som ieg med förste vil give under Pressen. Det kommer nu an paa Publici Bifald og Subscribenternes Antal, om mit Forsæt skal naae Fremgang, thi anden Understytning kan ieg ikke vente. Jeg formoder, at Verket skal giöre vor Norden nogen Heder og blive til Nytte i Nordiske Historien. Lykkes dette, skal snart flere af mine lenge paaarbeidede Verker fölge efter. Jeg har tilsendt Hr. Steckau i Stokholm endeel exemplarer af mine Anmeldelser, som ieg haaber han giör sig Umag for at uddele. Og ieg giör mig aldeles forsikret om Min kiære Herres Redebonhed i at udbrede Kundskab om mit Forehavende til Liebhavee ibland sine Venner og bekiendte. Hr. Cancelli-Raad Bring, nu Lagerbring, opholdt sig först paa Vinteren nogen Tid hos os, og var her endnu, da vore Bedrövelser begyndte. Jeg troer dog ikke, han drog herfra misnöiet enten med os Danske i Almindelighed, eller med min ringe Tieneste i særdeleshed. Han har giort sin cour saa vel hos os

¹ Udgaven af *Scriptores Rerum Danicarum*.

indtil vort unge Fruentimmer, at de ønske snart at see ham igien. Og kanskee har vi endnu i Sommer den Lykke at see denne værdige Gæst, ifald han ikke i Politiske Begivenheder kommer til Stokholm. Hr. Archiater Dahlbergs Bekantskab var ieg særdeles vel nøiet med, og troer, at have vundet en god Ven i hanem. Hr. Treschow¹, som De skriver om, er endnu ikke hiemkommen; han har i Vinter opholdt sig i Wien, men hvor han nu er, veed ieg ikke, dog troer, at han snart kommer hiem. De Concilio Lincopiensi ved ieg ikke nogen anecdot at meddele Dem; vi har altfor lidet conserveret fra saa gamle Tider; det er derfor ieg søger, efter min Formue at redde det lidet, vi endnu har, fra Undergang. Hr. Magisteren skriver om et Laurentii Normanni² Ms., som ieg eier. Jeg har efterseet samme, det bestaaer meest af hans Breve til Lærde Mænd og nogle Memorialer til Kongen; dog ere der og nogle Græske og latinske Vers, som gierne skal være til Tieneste. Jeg havde længe siden ladet den afskrive, dersom ikke vore critiske Begivenheder havde lagt Glemsomhed i Veien for mange af mine Giöremaal. Hr. Conferentz Raad Suhm med sin Familie lever vel, og er nu paa Landet. Han er en lykkelig Mand, og kan give hele Verden en god Dag. Han udgav i Fior et Skrift om de Nordiske Folks ældste Oprindelse, og i Aar et andet om Odin og den

¹ HERMAN TRESCHOW, Professor Theologiæ og dansk Sognepræst ved Garnisonskirken i Kiöbenhavn, död 1797, bekendt som den, der erhvervede Reiskes Manuskripter for Suhms Bibliothek, S. Nyerup, Suhms Levnet S. 124; Worms Lexikon III. 812.

² Sikkert menes her den som græsk Philolog bekendte Domprovst i Upsala LARS NORMAN, der døde d. 21. Mai 1703, faa Uger efter at han var ordineret til Biskop i Gothenborg. Biogr. Lexikon, X. 120. Det ovenomtalte Haandskrift findes nu paa det store Kgl. Bibl. i Kiöbenhavn: Ny Kgl. Saml. No. 1735 in Folio: „Collectio Epistolarum Laur. Normanni, Prof. Upsalensis.”

hedenske Gudelære i Norden, foruden andre smaa piecer, han imellem amuserer publicum med.

P. S. De spørger, om den VII Tome af Atlas Daniaë er udkommen, hvortil ieg maa svare Nei; De got Folk der ude i Hertugdømmet har endnu ikke fra alle Steder og Amter indsendt de fornødne Efterretninger. Ellers havde Verket lenge siden været færdigt. Hr. Professor Kall beder Dem venligst hilst.

Kiöbenhavn d. 28. Junii 1771.

2.

Min Höistærede Herr Adjunct,

Jeg vidste aldrig, hvor ieg skulde finde min kiære Herre igien, förend ieg i Sommer af Hr. Hilffeling fik höre, at han for nærværende Tid opholder sig udi Linköping. Men ieg beklager af Hiertet, at min Herres Helbred intet indtil des havde forbedret sig¹. Det skulde derfor usigeligen glæde mig, at ieg noget snart blev underrettet om, at nogen god Forbedring paa Hilsen siden var forefalden: Men om ikke saa er, da bör og kan ieg ikke andet end anvende de allerbedste og oprigtigste Önsker derfor. Deres Erinring er mig endnu saa kiær, at ieg gierne seer Dem i den meest önskelige baade Helbreds og Embeds Stand. Men vi ere alle under den gode Guds Haand, det er alene Ham, som læger og som ophielper os.

Kiere Hr. Adjunct, De har haft den Godhed for mig at forskaffe mig endeel Subscribenter paa min Scriptores Rerum Danicarum, hvoraf nu 1ste og 2den Tomer ere udkomne. Nu giver ieg mig den Frihed at tilsende Dem en Pakke, hvori er 1 Exemplar af förste og 6

¹ Lidén angrebes i A. 1771 af en Gigtsvaghed, der i over tyve Aar, indtil hans Död 1793, holdt ham fængslet til Sygeleiet.

Exempl. af 2den Tome. Af disse behager De selv at beholde som en liden Foræring eet Exemplar af begge Tomer i Betragtning af vort Venskab og den gode Tieneste, De har beviist mig. De öyrige 5 Exemplarer af den anden Tome bliver til at sælge til Liebhaber hvert Exemplar for 3 Rigsdaler 3 Mark Dansk courant efter værende cours betalt. Af disse fem kunde Hr. Biskop Filenius, som har faaet og betalt den 1ste Tome, bekomme eet Exemplar, Hr. Assessor Brand, som og har faaet og betalt den 1ste Tome, bekomme et andet. De 3 overblivende kunde samles med 3 Exemplarer af 1ste Tome, som ere deponerede hos Hr. Hilffeling i Norköping, hvilke Hr. Adjuncten kunde bevise mig den Tieneste og imod sit Beviis annamme til sig, for at overlade for ovenmeldte Priis Exemplaret, enten til Subscriberer eller andre Liebhaber. Det er mig berettet, at Hans Excellence Hr. Riigs Raad Höpken¹ opholder sig i Egnen af Norköping, og som ieg finder ham ibland mine Subscribenter, kunde maaskee et Exemplar af begge Tomer hos hannem afsættes. Men skulde Min kiære Herre befinde sig i den Tilstand, at De ikke kan være over saadan Forretning, udbeder ieg mig af Dem det Venskab, at De overdrager commissionen til en anden brav Mand, som kan besörge den til min Fornöjelse. Jeg skal ingenlunde findes enten Min Herre, eller hvem anden det forretter, utaknemlig. Pakken, som ieg har skrevet om, har ieg skikket over Malmö til Hr. Cancellie Raad Lagerbring i Lund, og ombedet hannem befordre den til Linköping med nogen, som reiser op til Östergotland.

Min Compliment beder ieg ved Tilfælde at anmælde

¹ Rigsraad ANDERS JOHAN V. HÖPKEN, en bekjendt Elsker og Dyrker af Videnskaberne, og det allerførste Medlem af Gustav III's „svenske Academie,” var Langebek personligen bekjendt fra hans Ophold i Stockholm (Langebekiana S. 187). Om ham s. Biogr. Lexikon, VI. 318 f.

til Hr. Biskop Filenius, Hr. Lector Busser¹, og om ellers nogen forekommer som kiender mig. Naar mit Værk bliver videre bekiendt i Sverige, gad ieg vel vidst, hvad Bifald det finder hos Lærde og Liebhabere, og om de har nogen Erindringer at giøre derved. Jeg farer nu fort med 3die Tomen, og haaber, om Gud giver Liv og Kræfter, at blive færdig dermed ved denne Tid om et Aar. Saasom de fleste Subscribenter holde sig op i Egnen af Stokholm og Upsala, saa sender ieg de fleste Exemplarer til Stokholm. Jeg har hidintil været forlegen for en god Commissionær i bemelte Hovedstad, men nu endelig, ved en Vens Anviisning, kommen i Handel med en skikkelig og paalidelig Kiöbmand, som har paataget sig at incassere Pengene hos de Herrer Subscribenter. Det blev mig altfor fortredeligt, om ieg skulde lide noget kiendeligt Tab, da Værket er mig saa overmaade bekosteligt, og hver Tome kommer mig i alt ved 1300 Rigsdaler Dansk, hvortil længe i Plukkeviis skal samles.

Sluttelig bliver mit sidste Önske som det förste, at den gode Gud vil sætte dem i en fuldkommen Helbredds Stand, og længe derudi opholde Dem. Hvornest ieg forsikkrer om den oprigtige Hengivenhed, med hvilken ieg har den Ære stedse at fremleve &c &c.

J. Langebek.

Kiöbenh. d. 20. Oct. 1773.

III. BREVE FRA LANGEBEK TIL HILFELING².

(Efter Originalerne, hvilke Meddeleren, i 1836, erholdt tillaans af daværende Rigsarchivar, Cancellieraad J. G. Liljegren).

1.

Höistærede Herr Hilffeling,

Med megen Fornöielse læste ieg Deres kiærkomne

¹ JOHAN BENEDICT BUSSE, Lector ved Gymnasiet i Linköping, † 1799.

² At Langebek paa egen Bekostning lod den bekiendte svenske

Brev af 7. huius, som först i forgaars kom mig til hande, hvorfor ieg ikke för i Dag har kunnet besvare det, frygter derfor, at mit Svar ei kommer betids nok til Cimbrishamn, inden De forlader samme Egn. Det er mig meget kiært, at De allerede har udrettet noget godt, hvoraf ieg formoder, at den övrige Reise ikke vil blive uden Frugt. Jeg tviler ikke paa, De jo gör Dem al Umag med det Kivikske Monument, og skulde der være noget usædvanligt ved omliggende Egns Situation at agte eller besönderlige Traditioner og Navne paa Höie, Marker, Byer, Steder deromkring, da vær saa god nöje at antegne det, og hvornær bemeldte Kivik og Monument ligger indtil Stranden, og om Dybet der har været til Indsegling.

Hvad de gamle Mynter angaaer, da har De meget fornöiet mig med de allerede indkiöbte, og ieg takker skyldigst for den tilsendte Pröve. Ellers bifalder ieg aldeles Deres Beslutning at forvare hos sig selv det rareste og beste, indtil vi samles, thi man kan ikke altid lide paa Posternes rigtighed. Min Kiære Herr Hilffeling, ieg holder Dem for en Skiönnere af deslige Rariteter, vilde derfor nödigt, at De lod noget gaae fra sig, som kunde være værdt at samle paa; og som ieg troer Dem til, at De ikke gör unyttige Udgifter, saa vil ieg ikke heller, at De sparer, naar noget rart og selsynt kan be-

Tegner C. G. G. HILFELING bereise Sydsverrige for at opspore Antiquiteter, Mönter, o. s. v., og aftegne mærkelige Prospector: er alt omtalt i Suhms Charakteristik af ham foran for 4. Bind af Scriptt. R. Dan.: Nonnulla monumenta Scanensia a Dn. Hilffeling Sueco depicta ea æstate qua mortem obivit Langebekius noster. Proprio autem sumtu, pro ea qua erga literas caritate fervebat, hunc per Scaniam itinera curavit instituere, eum in finem, ut omnia monumenta et quod scitu dignum erat, et aliquo modo ad antiquitates illustrandas faciebat, colligeret, describeret, depingeret. Hoc laude dignum institutum morte magni viri interruptum, non tamen abruptum est, regiis emim sumtibus postea ad finem perducitur."

kommes. Jeg skulde ikke tvile paa, at jo Herr Cancelli Raad Lagerbring, efter min Anmodning, assisterer med Penge, naar min medgivne Casse ei længer rekker til.

Naar De kommer ind i Jerrestadherred, vil De formodentligen finde noget at iagttage ved Gladsaxe, Glimminge, Tommarop, som har været et stort Kloster etc. I Cimbrishams Kirkegaards Muur skal være en Runesteen. Jeg maatte gierne vide, hvorfra Cimbrishamns Aa kommer, og hvor nær Landsbyen Cimbris ligger ved Staden, ligesom om der ved Tomarop findes rudera af Staden og Klosteret, og hvortil Eiendommen nu bruges. Formodentlig kommer De og denne Gang til Egnen af Ystad, men det bliver vel best ganske at absolvare et Herred efter det andet. De Kirker, som ligge nærmest omkring de gamle Herregaaarde, maatte vel nøjest betragtes for Ligstenes og deslige Monumenters skyld. Men ieg overlader alting til Deres eget gode Overlæg, og formoder, at De undertiden kaster et Øie i min medgivne Pro Memoria. Naar Leiligheden er, da vær saa god at skrive mig oftere til, og underret mig om forekommende Merkværdigheder. Deres Hustru og lille Søn skal ieg hilse fra, som samtlig befinde sig vel. I det øvrige forbliver

Min höistærede Hr. Hilffeling

Deres beredvilligste tiener

J. Langebek.

Kiöbenhavn d. 17. Junii 1775.

2.

Höistærede Herr Hilffeling,

Deres Skrivelse af 11 dennes var mig saa meget mere kiærkommen, som ieg begyndte at frygte for, efter saa lang tid ieg intet har hört fra Dem, at De enten var bleven syg, eller paa anden Maade kommen noget til, i hvilken Tanke ieg snart maatte bestyrkes, da De heller ikke har skrevet Deres Hustru til, som har været heel urolig og bedrövet. Men saasnart havde ieg ikke

bekommet Deres brev, för ieg sendte det hen og glædede hende med at see og læse det. Deres Søn var forleden noget upasselig, men er kommen sig igien, og var her i Mandags hos mig med Pigen. Det er mig kiært, at De har gjort sig Umag med det Kivikske Monument, og at De allerede er avanceret et par Herreder igiennem, men De har glemt at tilmelde mig, om De har været lykkedig at finde nogen gamle Monumenter i Kirkerne, som ieg dog længes efter at blive underrettet om. Omendskiönt ieg vel seer, at Omkostningen, som ieg giör baade her og der, vil blive temmelig dröig, saa vil ieg dog hellere, end at bryde af paa Halvvejen, at De overfarer saa laigt De endnu paa en 6 Ugers Tid kan afsted komme, nedens Sommeren og det gode Veirligt vil tillade sligt Arbeid uden for stor Besværlighed. Jeg vil formode af Deres Flid og Oprigtighed, at de bringer mig tilbige Valuta for mine Udgifter, at ieg ikke enten skal fortryde at have begyndt derpaa, eller en anden Gang afskrekkes fra at fortfare med saadant Foretagende, som næsten er for stærkt for privat Regning. Men enfin! naar ieg bliver fornöiet, saa er alting got. Skulde Hr. Cancelli Raad Lagerbring giöre nogen difficultet ved Penge remiss, da vær saa god strax at lade mig det vide, at jeg paa ny kan skrive hannem til derom. Jeg takker for tilsendte Tegning af gamle Mynter, og vil bede, om flere forekommer, som ikke kan faaes in Natura for Penge, at De da har den Godhed paa samme Maade at aftegne dem. Skulde nogen af dem ved Tomerup fundne kunde erholdes for Betaling, vilde ieg gjerne have et exemplar af hver different Stykke, dog ikke at betale alt for skamlöst dyre. Der er vel intet Guld imellem, eller ere de alle i Sölv eller ringere Metal? Kommer De over noget besynderlig rart, da lad ikke for mange see og vide det; der kunde kan skee komme flere stærke Liebhabere, eller möde andre Omstendigheder, som kunde giöre Hinder i det begyndte. I det övrige önsker ieg fremdeles god

Helbred, got Veir og god Lykke til at opspore noget,
som kan behage mig, forblivende stedse

Min Høistærede Herr Hilffeling
Deres tjenst beredvilligste tiener
J. Langebek.

Kiöbenhavn d. 22. Julii 1775 ¹.

PRO MEMORIA FOR HR. HILFELING 1775.

1. I Kirkerne:

GAMLE MONUMENTER paa Gulvet, eller paa Veggene,
eller paa Kirkegaardene.

VAABENER paa Altertavle, i Vinduerne, Pulpiturer,
Prædikestolen, eller paa de överste Stole i Kirken, Alter-
dugen etc.

INSCRIPTIONER paa Daaben, paa Klokkerne, Lig-
kister, paa Kalk og Disk.

MONSTRANTZER, Helgen-billeder, eller Rögelsekar,
og deslige Reliquier.

2. Paa fordums Klostere, Herregaarde, Prestegaarde,
og hos Magistrater i Stæderne:

GAMLE PRIVILEGIER, alle Slags gamle Documenter
og Pergaments Breve, Adelige og forneme Personers,
Klosteres og Kiöbstæders Sigiller.

GAMLE MYNTER.

GAMLE SKILDERIER.

3. Paa Markerne, i Gierder og ved Kirkegaardene:
Runesteene.

Besönderlige Kæmpe-Grave etc.

Rare Prospector.

4. RUNESTAVE og alle Slags i Jorden fundne anti-
qviteter, urner, Offerknive, Ringe &c.

¹ Ovenstaaende Brev tör, efter dets Datum, antages for at
være eet af Langebeks allersidste. Han döde, som bekiendt, den
16de August 1775.

5. GAMLE MANUSCRIPTER med Munkeskrift, enten paa Latin eller Dansk, paa Pergament eller Papir.

6. GAMLE TRYKTE BÖGER, för, i, eller strax efter Reformationen, saasom Missaler, Breviarier, Diurnaler, Psalmeböger, eller andre gudelige Böger &c, i sær af Petri Laurentii, Hans Michelsens, Johan Spandemagers, Claus Töndebinders, Francisci Wormordi Skrifter etc.

Ved Hunestad under Marsvinsholm i LIUNITZ HERRED findes

Steene med Runer og Figurer, Worm p. 5 9. 60.

I OXIEHERRED

I Fosie Sogn, en Runesten.

I Ingelstad Kirk en Ligsten over HENRIC BILDE, en anden over HENRIC KRUMEDIK.

I JERRESTAD Herred —

udi Walby Kirk en Ligsten over Jens Holg. Wlstand.

En ditto —

Paa Glimminge Herregaard, en gamel Steen over Porten etc,

I Cimbris Kirkegaards Muur, en Runesteen.

I INGELSTAD HERRED.

Ved Tostrup, i Kirken en Steen over TYCHO (?) BRADE etc., JÖRGEN BRAHE, JÖRGEN KRABBE, TÖNNE KRABBE.

I WILANDSHERRED.

Lyngby Klokke. I Gvalöf Kirke ved 1750 fundet en gl. Sölvmünt, hvor den er afbleven?

INDHOLD AF AARGANGEN

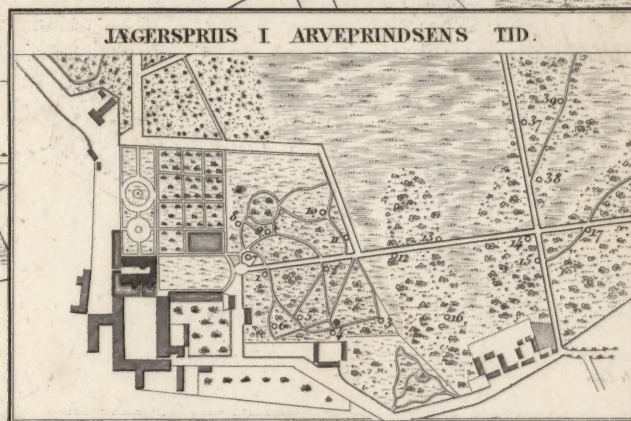
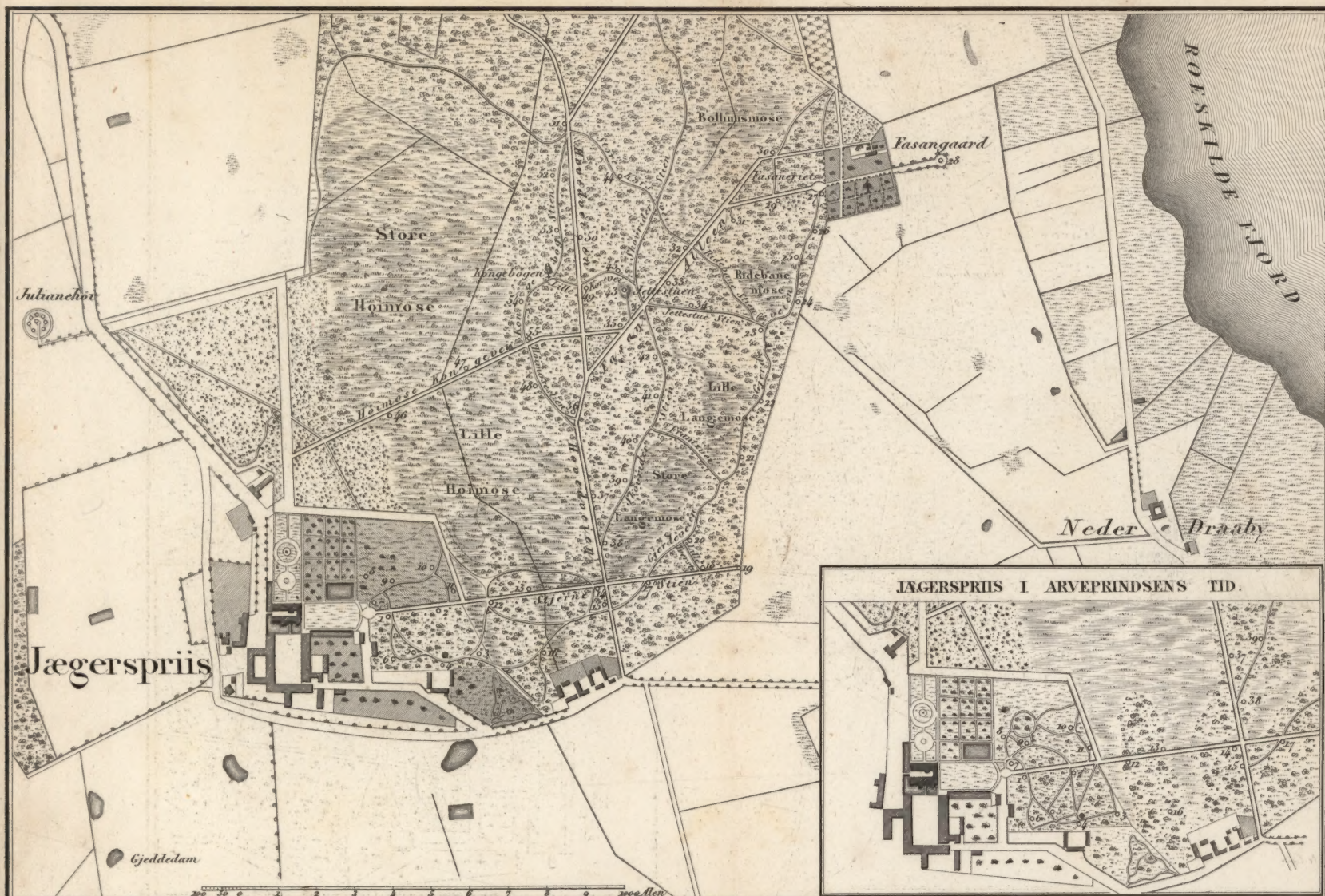
1856.

Side

1. Historiske Efterretninger om Abrahamstrup Gaard i den ældre og nyere Tid, af C. F. Wegener. Anden Deel . . . 3
 Det nyere Jægerspriis's Historie, S. 5 flg.
 Undersøgelse i 1776 af Oldtids Gravhøie og Fund af en Jættestue i Mouses Høi, senere kaldt Julianehøi, S. 177-78.
 Om en fra Thelemarken 1782 nedsendt norsk Runesteen med Afbildning, S. 182-84.
 Pantheon i Slotshaven for Danske, Islændere, Nordmænd og Holstenere, der havde gjort sig fortjente af Fædrene-landet med Afbildninger af Mindestøtterne, 193-232.
 Antiquariske Undersøgelser i Egnen af Jægerspriis, foretagne af Piinds Frederik S. 287-89.
2. Om Vaaben fra Nordens Bronzealder, ved C. C. Rafn, med forudskikket Underretning om ATLAS FOR NORDISK OLDKYNDIGHED, fremstillende Prøver fra Bronzealderen og fra Jernalderen 331
 - I. Öxer og Hamre S. 335
 - II. Pilespidser 338
 - III. Spydblade eller Landsespidser 339
 - IV. Sværd og Dolke 340
 - V. Hjelme 357
 - VI. Skjolde og Skjoldbukler 358
 - VII. Lurer eller Krigsbasuner 362
3. Breve fra Langebek meddeelte af B. W. Becker 365
 - I. Breve fra Langebek til Carl Gustav Warmholtz S. 365.
 - II. Breve fra Langebek til J. H. Lidén 372
 - III. Breve fra Langebek til C. G. G. Hilfelting . 377

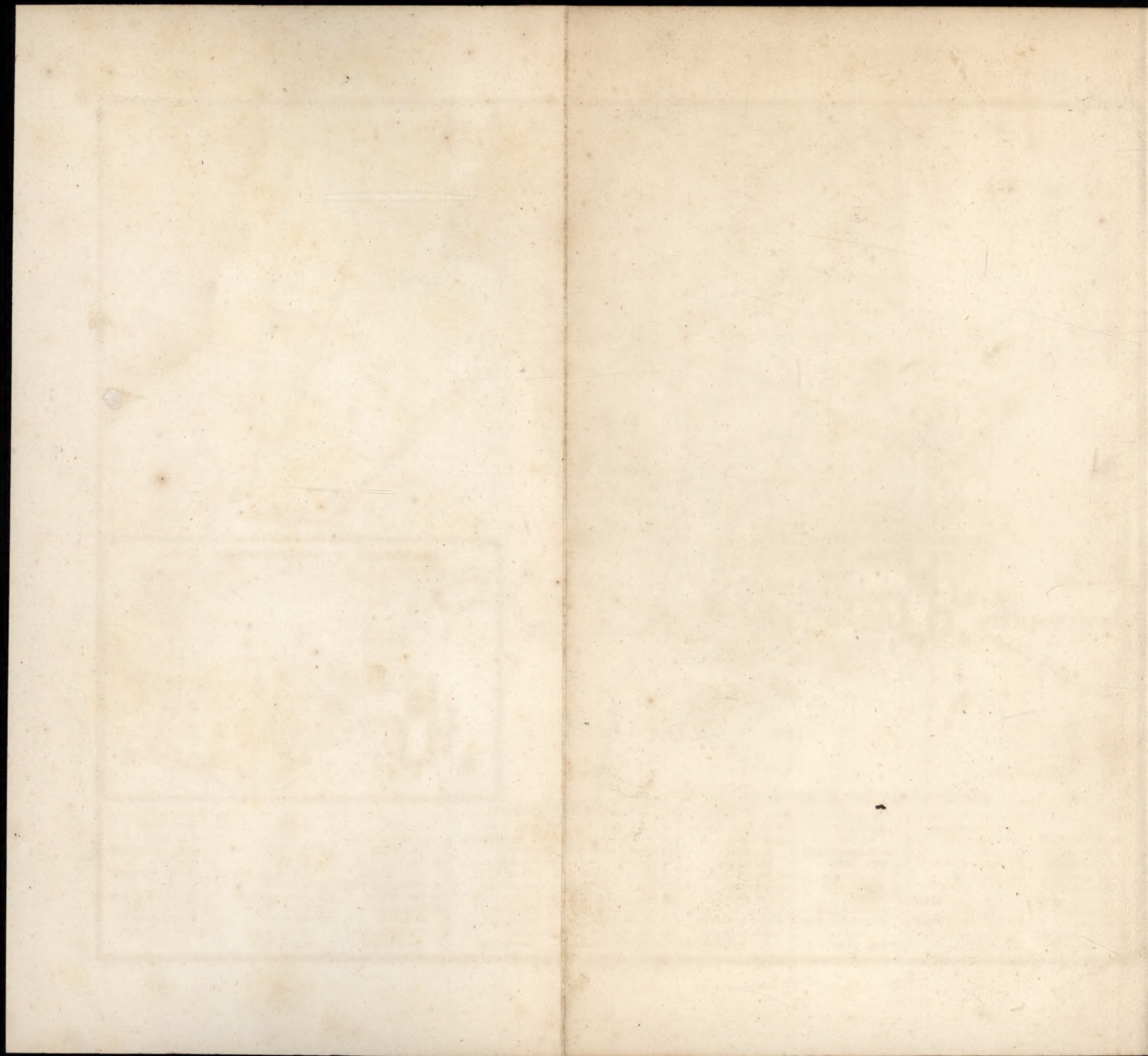
Den vedföiede PLANCHE giver en Grundtegning af Jægerspriis med nærmeste Omgivelser, navnlig Haven og Lunden samt Julianehøi, ligeledes en Fortegnelse over de opreiste Mindestøtter.

Portegnelse over Støtterne paa Jægerspris.

<p>A. Paa Julianehøi.</p> <p>a Skjold</p> <p>b Brode Bredsgaard</p> <p>c Dan Mykjalat</p> <p>d Harald Haarfager</p> <p>e Gorm den Gamle</p> <p>f Harald Billesten</p> <p>g Wittekind</p> <p>h Norske Runesteen</p>	<p>B. I Slotshaven.</p> <p>1 Tordenskjold</p> <p>2 Absalon</p> <p>3 Snorre Sturleson</p> <p>4 Mogens Gise</p> <p>5 Ludo Holberg</p> <p>6 Ferdinand af Brunsvig</p> <p>7 Niels Juul</p> <p>8 H. C. Schimmelmann</p> <p>9 Johan Rantzau</p> <p>10 J. H. E. Bernstorff</p>	<p>11 Tyge Brahe</p> <p>C. I Slotshegningen.</p> <p>12 Hans Schack</p> <p>13 Hans Vansen</p> <p>14 Christof. Cabot</p> <p>15 Ole Worm</p> <p>16 Hans Rostgaard</p> <p>Kirsten Pedersdatter</p> <p>17 Hans Svane</p>	<p>18 Chr. Thom. Schested</p> <p>19 Mort. Luther</p> <p>Angarius</p> <p>Bugenhagen</p> <p>20 Hans Tausen</p> <p>21 Hans Egede</p> <p>22 Ped. Palladius</p> <p>23 Fredr. Panneschjold</p> <p>24 Hans Colbjørnsen</p> <p>Peder Colbjørnsen</p> <p>Anne Colbjørnsdatter</p>	<p>25 Henr. Gerner</p> <p>26 Saxo Grammat.</p> <p>27 Arild Hvitfeld</p> <p>28 Benedikt</p> <p>29 Niels Lembak</p> <p>30 Jesp. Rasm. Brochmand</p> <p>31 Dan. Rantzen</p> <p>32 Ove Giedde</p> <p>33 Iver Hvitfeld</p> <p>34 Peder Skram</p> <p>35 Ulf. Fred. Gyldenløve</p>	<p>36 Hert. Brolle</p> <p>37 Ulf. Chr. Gyldenløve</p> <p>38 T. Torfens</p> <p>39 Henr. Holk</p> <p>Kort Adeler</p> <p>Poul Löwenhorn</p> <p>40 Hans Löwenhjelm</p> <p>H. W. Meerheim</p> <p>41 A. Arbo</p> <p>And. Bording</p>	<p>Th. Kingo</p> <p>C. B. Iulius</p> <p>Joh. Ewald</p> <p>42 Arngim. Jensen</p> <p>Arnas Magnus</p> <p>43 Støtten p. Jettestuen</p> <p>44 Niels Abbesen</p> <p>45 Peder Rosen</p> <p>Hans Gram</p> <p>Erik Pontoppidan</p> <p>Jac. Langebek</p>	<p>Gerh. Schöning</p> <p>46 Ove Bille</p> <p>Hans Gaas</p> <p>Peder Svane</p> <p>47 Tyge Krabbe</p> <p>48 Magnus Heinesen</p> <p>49 Hannib. Schested</p> <p>50 Jens Lassen</p> <p>Ole Steenwinkel</p> <p>Lorentz Thven</p>	<p>Henr. Gerner</p> <p>51 Iver Lykke</p> <p>52 Holger Rosenkrands</p> <p>53 Joh. Fris</p> <p>Chr. Fris til Borreby</p> <p>Niels Kaas</p> <p>Chr. Fris til Kragerup</p> <p>54 Thom. C. Bartholin</p> <p>Thom. T. Bartholin</p> <p>55 Peder Griffenfeld</p>
--	---	---	--	---	--	---	--	---

GETTY CENTER LIBRARY

3 3125 00689 9302

